תלמוד בבלי · ראשונים · ריי״ף · מפרשים · ר״ן

ר"ן על שבועות

רבנו נסים [הר"ן] גירונדי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ר"ן על שבועות

רבנו נסים [הר"ן] גירונדי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רן-על-שבועות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף א. 5
דף א: 6
דף ב. 8
דף ב: 12
דף ג. 14
דף ג: 16
דף ד. 18
דף ד: 21
דף ה. 24
דף ה: 28
דף ו. 31
דף ו: 34
דף ז. 37
דף ז: 40
דף ח: 46
דף ט. 50
דף ט: 53
דף י. 56
דף י: 58
דף יא. 61
דף יא: 63
דף יב. 66
דף יב: 68
דף יג. 70
דף יג: 74
דף יד. 75
דף יד: 78
דף טו. 80
דף טו: 83
דף טז. 87
דף טז: 89
דף יז. 91
דף יז: 94
דף יח. 98
דף יח: 100
דף יט. 103
דף יט: 107
דף כ. 110
דף כ: 112
דף כא. 116
דף כא: 118
דף כב. 120
דף כב: 121
דף כג. 125
דף כג: 128
דף כד. 132
דף כד: 134
דף כה. 138
דף כה: 139
דף כו. 143
דף כו: 146
דף כז. 150
דף כז: 153
דף כח. 154
דף כח: 155
דף כט. 157
דף כט: 162
דף ל. 163
דף ל: 165
דף לא: 168
דף לב. 169
דף לב: 172

דף לג. 174
דף לג: 176

דף א.

שבועות שתים שהן ארבע. בשבועות ביטוי הכתוב (מדבר) בויקרא אצל קרבן עולה ויורד כדמפרש בפ"ג [דף יט:]:

שתים. כתיבי בקרא דכתיב להרע או להיטיב כדמפרש במשנה פ"ג אוכל להיטיב לא אוכל להרע שמענה את עצמו וה"ה לכל דבר שהוא הן ולאו ולהבא דלהרע או להיטיב [להבא] משמע ובפ"ג [דף נו.] מרבינן מן המקרא אף דברים שאין בהן הרעה והטבה ומיהו ב' נינהו ותו לא:

שהן ד'. יש לפרש מריבוי הכתוב כדמפרש בפ"ג אף דבר וחלופו לשעבר כמו אכלתי ולא אכל או לא אכלתי ואכל:

ידיעות הטומאה. חיוב קרבן עולה ויורד מחמת טומאת מקדש וקדשיו הכתוב אצל שבועות ביטוי או נפש אשר תגע וילפינן בפירקין בגמרא [דף ו:] שאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו שנכנס למקדש בשוגג אחר הטומאה או אכל בשר קדש:

שתים שהן ארבע. שתים כתיבי בקרא דכתיב ונעלם ממנו והוא טמא משמע שנעלמה ממנו הטומאה וע"י אותו העלם אכל קדש הרי אחת או נכנס למקדש הרי ב' ולפי שאינו חייב עליה אא"כ ידע בתחלה שנטמא ואח"כ נעלם ממנו ולאחר מעשה נודע לו שחטא קרי להו ידיעות:

שהן ארבע. יש לרבות מהמקרא עוד ב' חיובים העלם קדש והעלם מקדש וזוכר את הטומאה:

יציאות השבת שתים שהן ארבע. הוציא מרה"י לרה"ר ובהן שתים אחת לעומד בחוץ והושיט ידו לפנים ונטל חפץ והוציאו ברה"ר ואחת לעומד בפנים ונטל חפץ ממקומו והוציא בידו והניחו ולמדנו להוצאה שחייב בה מה"ת בפ' הזורק (דף צו:) מן ויצו משה ויעבירו קול במחנה לא תפיקו מרה"י לרה"ר:

שהן ד'. יש ללמוד מאלה הדברים דכשם שהקפידה תורה מרשות לרשות בהוצאה כך הקפידה בהכנסה והרי הם שתים אחת לעומד בפנים והוציא ידו ונטל חפץ והכניסו ואחת לעומד בחוץ ונטל חפץ ממקומו והושיט לפנים והניחו:

מראות נגעי'. שהמצורע מביא עליהן קרבן לטהרתו:

שנים. כתיבי בקרא שאת ובהרת והן חלוקין במראיהן:

שהן ארבע. יש לרבות תולדה לזו ותולדה לזו כדמפרש בגמרא:

וכל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. אידיעות הטומאה קאי דכל שלא ידע בטומאה זו מעולם לא קודם אכילת קדש ולא לאחר אכילה:

שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים. דהיינו שעירי חטאות הקרבים בהן מכפרים. בגמ' מפרש מנא לן:

על טהור שאכל את הטמא. אדם טהור שאכל את הטמא ובגמרא יליף לה:

כל השעירים כפרתן שוה. כל שעירי המוספין בין שעיר הנעשה בחוץ ביוה"כ בין של רגלים בין של ראשי חדשים:

כפרתם שוה. שכולן מכפרים על הכל בין על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בסוף בין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף בין על טהור שאכל את הטמא ונפקא מניה לטומאה שאירעה בין זה לזה ובגמ' יליף לה:

גמ' לחטאת לה'. בשל ראש חדש כתיב:

חטא שאין מכיר בו אלא ה'. שאין בו ידיעה כלל ובגמרא יליף לשעירי רגלים:

שעיר זה יהא וכו'. כדמפרש ואזיל:

את שני המאורות הגדולים. דמשמע שניהם גדולים וכתיב הקטן:

למשול ביום ובלילה. נחמה היא:

דף א:

דשרגא בטיהרא וכו'. נר בצהרים אינו מאיר:

לדידיה נמי. לחמה נמי נמנין התקופות ועל התקופה מעברין את השנה כדאיתא בסנהדרין (דף יג:):

יעקב הקטן. דכתיב מי יקום יעקב כי קטן הוא:

דוד הוא הקטן. מקרא הוא בדברי הימים:

בכולהו רגלים כתיב ושעיר חטאת אחד ולא כתיב בהו לה':

זכרון אחד עולה לכאן ולכאן. דכשאומר את יום הזכרון הזה סליק נמי לר"ח דבר"ח אשכחן נמי זכרון דכתיב ובראשי חדשכם ונזכרתם לפני ה' אלהיכם והארכתי עוד בסוף הלכות ראש השנה:

יבא זכאי ויכפר על החייב. בסוף פירקין מייתי לה לומר שלפיכך מתודה כ"ג שני פעמים על פרו כדי שיתודה וידוי ראשון עליו ועל ביתו ולאחר שנעשה זכאי בוידוי מתודה עליו ועל אחיו הכהנים:

ידיעות הטומאה שתים שהן ד'. פרשתי בפ"ק במשנה:

נטמא וידע. שנטמא או בשעת הטומאה או אחר כך:

הרי זה בעולה ויורד. המפורש בויקרא לעשיר חטאת בהמה ולעני חטאת העוף ולדל שבדלים עשירית האיפה והיא מנחת חוטא האמורה בכל מקום וזה הוא לשון עולה ויורד לעשיר עולה ולדל יורד:

היה משמש עם הטהורה. ותני לה הכא משום דהוי דומיא דמאי דתנן לעיל מינה נטמא בעזרה שאירע לו טומאה משנכנס בהיתר:

ואמרה לו נטמאתי. עכשיו:

ופירש מיד. בקושי האבר חייב אלא יעמוד בלא דישה עד שימות האבר ויפרוש בלא קושי:

גמ' נועץ צפרניו. כלומר יעמיד עצמו בלא דישה עד שימות האבר וילפינן בגמ' (דף יח:) שאסור לפרוש מיד מדכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב ומפרשים דהאי לא תקרב לא תפרוש הוא כדכתיב האומרים קרב אליך אל תגע בי כי קדשתיך כלומר ליצני הדור היו אומרים לנביא עמוד בעצמך אל תגע בי כדי שלא אטמאך שאתה קדוש ואני טמא:

קדשתיך. טמאתיך כמו הן ישא איש בשר קדש היקדש:

הלכות נדה

והזרתם. כמו והפרשתם כמו וינזרו:

אזהרה לישראל. דסמיך ליה והדוה בנדתה בההוא ענינא:

או יום או לילה. אם וסתה ביום יפרוש ביום ואם וסתה בלילה יפרוש כל הלילה והכי מפרש לה במסכת נדה בפרק האשה (דף סג:) והאי והזרתם אסמכתא בעלמא היא דהא קי"ל דוסתות דרבנן וכדמוכח בפ' כל היד (דף טז.) ועוד שהם התירו ליוצא לדרך לפקוד את אשתו סמוך לוסתה כדאיתא בפ' הבא על יבמתו (דף סב:) ואי מדאורייתא היכי שרינן אלא ודאי כדכתבינן:

ולהבדיל. המבדיל בין טומאה לטהרה תלד אשתו זכר:

להבדיל ולהורות. בענינא דשתויי יין כתוב ולהבדיל בין הקדש ובין החול בין הטמא ובין הטהור ולהורות את בני ישראל:

המקדש עצמו. דרך צניעות:

לא בתחלת הלילה ולא בסוף הלילה. כדי שלא ישמע נשים ההולכות בשוק ויתן דעתו עליהן:

וכשהוא מספר עמי. כשהוא משמש מטתו:

מגלה טפח ומכסה טפח. בפרק מי שמתו (דף כג:) אמרינן דהתירו לו לגלות טפחיים לקטנים והוא היה מגלה טפח ומכסה טפח מאותן טפחים כלומר דטפח שני היה נשאר מכוסה:

דומה כמי שכפאו שד. כ"כ היה ממהר ביאתו דומה כאדם שנטרד מחמת שד שכופהו:

דף ב.

גרסינן בנדה בסוף פרק קמא (דף יב:) **כל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש**. שמא תראה בשעת תשמיש:

ולא פירות. שאינו חייב להחזיר לה פירות נכסי מלוג שאכל ולא אמרינן כיון דאין לה כתובה ממנו אשתכח דלאו אשתו היא וליהדר לה פירי דאכל מינה וטעמא דמילתא דמחילה בטעות [כי האי] הויא מחילה כדאי' בפרק איזהו נשך (דף סז.) ע"ש:

ולא מזונות. אם הלך בעלה למדינת הים קודם שיגרשנה אין ב"ד פוסקין לה מזונות מנכסיו:

ולא בלאות. בגדים שהכניסה בנדוניתה וכתבן בכתובתה שאינן קיימין אינו חייב לפרוע לה דכיון שהוא מקבלן באחריות על עצמו וכתבן בכתובתה ה"ל תנאי כתובה דדמי לכתובה אבל בלאות קיימין ודאי אית לה דלא גרעה [ממזנה] דאמרינן עלה בפ' אלמנה ניזונת (דף קא:) אם היא זינתה כליה מי זנו וזה שלא כדברי רש"י ז"ל שכתב כאן שאע"פ שעדיין קצת בלאות קיימין אין מחזירין לה ונראה שהזקיקו לומר כן מדקתני ולא בלאות ואי בשאין קיימין מאי בלאות איכא ומהא לא איריא דהכי קאמר שאינו חייב לשלם לה מה שבלה מבגדיה:

ויוציא ולא יחזיר עולמית. בגמרא פרכינן פשיטא דלא יחזיר ומהדרינן לא צריכא דהדר איתקן כלומר שקבעה וסת מהו דתימא ליהדרה קמ"ל דזימנין דאזלה ומינסבא ומתקנה ואמר אילו הייתי יודע שכן אפי' היו נותנין לי מאה מנה לא הייתי מגרשה ונמצא גיטו בטל ובניה ממזרים [הילכך] אמרינן ליה הוי יודע שהמגרש את אשתו משום וסת לא יחזיר ואפי' היא חוזרת וקובעת וסת ותו לא מצי לומר אילו הייתי יודע שכן שהרי התרו בו וגמר בדעתו וגרשה וה"נ אמרינן גבי מוציא אשתו משום נדר או משום שם רע בפ' השולח (דף מו.):

ומיהו כי אמרינן דלא יחזיר עולמית דוקא בדאמר לה הוי יודעת דמשום דאין לך וסת אני מגרשך ואי לא לא הייתי מגרשך ובכה"ג אי שרית ליה לאהדורה מצי לקלקולה הא לא אמר הכי לא מצי לקלקולה לר"מ דבעי תנאי כפול דתנן התם בפרק השולח

(דף מו:) המוציא אשתו משום אילונית ר"י אומר לא יחזיר וחכ"א יחזיר ואמרינן עלה בגמרא מאן חכמים ר"מ וטעמא משום דכיון דלא כפליה לתנאיה לא מצי לקלקולה ולרבנן נמי דלא בעו תנאי כפול הכא דוקא בשאמר לה משום כך אני מוציאך אבל גירש סתם יכול הוא להחזיר דהא לא מצי לקלקולה וכענין שאמר שם גבי איילונית ואחרים אומרים דהכא אפילו לא אמר לה מצי לקלקולה לפי שהדבר ידוע שאין אדם משהה אשה שהיא אסורה לשמש הילכך סתמו כפירושו אבל התם כל שלא פירש אין הדבר מוכיח שמפני כך גרשה ותמהני הכא היכי מצי לקלקלה דכיון דמדינא אמרינן יוציא הא לא מצי אמר לה אילו הייתי יודע שכן לא הייתי מגרשך שהרי מחוייב הוא לגרשה וניחא לי דמאי דאמרינן יוציא לא שיכפוהו ב"ד בכך אלא שכיון שאילו יכול לשמש עמה מוטל עליו להוציא הלכך מצי לקלקולה ולומר אילו הייתי יודע שתהא לה תקנה הייתי שוהה מלגרש ומחזר שתהא מתוקנת והארכתי בזה אע"ג דלא קי"ל כר"מ משום דנפקא מיניה לר' חנינא בן אנטיגנוס לפי שיטתו של הרב ז"ל שהוא סובר דלר' חנינא נמי היכא שנבדקה ג' פעמים ומצאה טמא יוציא כמו שאכתוב בסמוך בס"ד:

משמשת בשני עדים. אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש:

עדים. סדינין:

עוותיה. אי חזיא:

תיקוניה. אי לא חזיא:

אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס:

אמרינן עלה בגמרא (נדה דף יב:) ובמאי אי בעסוקה בטהרות הא אמרה שמואל חדא זימנה אי בשאינה עסוקה הא אמר כל לבעלה לא בעיא בדיקה דאמר ר' זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק ואוקימנא בעסוקה בטהרות מאן דמתני הא לא מתני הא. ופרש"י ז"ל אי בעסוקה בטהרות הא אמרה שמואל חדא זימנא כדקא מותיב ואזל מדר"ז אמר רבה בר ירמיה דמינה שמעינן דס"ל לשמואל דבעסוקה בטהרות מגו דבעיא בדיקה לטהרות בעיא בדיקא לבעלה ושאינה עסוקה בטהרות לא בעיא בדיקה ומפרקינן מאן דמתני הא לא מתני הא כלומר לעולם בעסוקה בטהרות ודקא קשיא לך תרתי למה לי רב יהודה דמתני הא דשמואל לא מתני הא דר' זירא אמר רבה בר ירמיה ור' זירא לא מתני הא דרב יהודה ולעולם כל לבעלה לא בעיא בדיקה. ותמיהני היאך איפשר לומר דר' חנינא בן אנטיגנוס בעסוקה בטהרות היא דהא ודאי ר"מ דאמר אסורה לשמש ואין לה כתובה ויוציא ולא יחזיר עולמית מדינא קאמר ולא מפני מעלת הטהרות שאינו בדין להחמיר בשבילן כ"כ וכיון דר"מ מדינא

קאמר רבי חנינא בן אנטיגנוס נמי דפליג ומיקל טפי מיניה מדינא קאמר דצריכה לשמש בשני עדים לבעלה דאי לא הוה ליה לפרושי ועוד שאינו במשמע דלפלוג כולי האי ר"ח בן אנטיגנוס עליה דר"מ דלר"מ לא תהא לה תקנה לעולם לבעלה ולר' חנינא בן אנטיגנוס לא תהא צריך כלום וכיון שכן היכי מוקמינן הא דרבי חנינא בעסוקה בטהרות בלבד ונראה דאין ודאי ר' חנינא בן אנטיגנוס לבעלה קאמר ואנן הכי קאמרינן ובמאי אי בעסוקה בטהרות כלומר אי בעסוקה בטהרות לבד הוא דפסיק כוותיה ולא בכולה מילתא הא אמרה שמואל חדא זימנא ואי בכוליה מילתיה קא פסיק כוותיה קשיא דידיה אדידיה ומסקינן דלא בכוליה מילתיה פסיק כוותיה אלא בעסוקה בטהרות לבד וכ"ת הא אמרה חדא זימנא מאן דמתני הא לא מתני הא וכ"ת כיון דר"מ ור' חנינא בן אנטיגנוס תרוייהו מודו דאסורה לשמש בלא בדיקה היכי פסיק שמואל דלא כחד ואמר דלבעלה לא בעי בדיקה איכא למימר דסמיך אמתניתין דתנן בפרק כל היד [דף טו.] כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן ומשמע ליה סתמא אפילו אין לה [וסת] זה נ"ל על דעת רש"י ז"ל והארכתי יותר בחידושי ונמצא פסקן של דברים דכל שאינה עסוקה בטהרות אפילו אין לה וסת [לא] בעיא בדיקה לבעלה:

אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ד מהל' איסורי ביאה אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק לפיכך היא משמשת בשני עדים אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש ונראה שהוא מפרש הא דאמרינן מאן דמתני הא לא מתני הא לעולם בשאינה עסוקה בטהרות ואפ"ה בשאין לה וסת צריכה בדיקה ואמוראי נינהו ואליבא דשמואל ואע"ג דרב יהודה גופיה אמרה לעיל דאין צריכה אמוראי נינהו אליבא דרב יהודה ופסק הרב ז"ל להחמיר כמאן דמתני דשמואל אמר הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס ולפיכך כתב שכל אשה שאין לה וסת משמשת לעולם בשני עדים אחד לפני תשמיש ואחד לאחר התשמיש ובודאי דפשטה דברייתא מוכח דלבעלה עסקינן ולא משום טהרות מדאמר ר"מ יוציא ור' חנינא בן אנטיגנוס נמי עלה קאי וכמו שכתבתי למעלה ואע"ג דתלמודא שקיל וטרי ואמר ובמאי אי בעסוקות בטהרות הא אמרה שמואל חדא זימנא היינו משום דכי פרכינן אכולהו גווני מהדרינן ומיהו פשטא דבריי' לבעלה היא וכדברי הרמב"ם ז"ל ואף באשה שיש לה וסת החמיר הרב ז"ל שכך כתב שם אבל אשה שיש לה וסת אינה צריכה עד לפני התשמיש אלא משום צניעות אבל לאחר תשמיש כולן צריכות שני עדים אחד לו ואחד לה ואפילו מעוברת ומניקה וזקנה [וקטנה] ע"כ. לפי שהוא מפרש זו ששנינו בפרק כל היד [דף יד.] דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים אחד לו ואחד לה והצנועות מתקנות להן שלישי אחד לתקן את הבית בשאינה עסוקה בטהרות שאפי' משום בעלה בלבד

צריך לשמש בשני עדים לאחר תשמיש והצנועות בודקות אף לפני תשמיש לבעליהן וכי אמרינן בפ"ק דנדה [דף יא:] דמגו דבעיא בדיקה לטהרות בעיא בדיקה לבעלה דאלמא מדין בעלה אינה צריכה היינו לומר דכשאינה עסוקה בטהרות אין צריכה בדיקה לפני תשמיש מן הדין אלא משום צניעות בלבד והארכתי יותר בזה בחדושי:

ונמצא פסקן של דברים לדעתו ז"ל שאשה שאין לה וסת צריכה לשמש בב' עדים אחד קודם תשמיש ואחד לאחר תשמיש ושיש לה וסת הצנועות בודקות לפני תשמיש אבל לאחר תשמיש הכל צריכות שני עדים והראב"ד ז"ל השיג עליו [ואמר] כמה יגיעות יגע חנם שאף רב יהודה שהיה צדיק כמותו מנע את רבי זירא [דף יב.] שלא לבדוק אחר התשמיש שלא יהא לבו נוקפו ופירש שלא אמרו בדיקות הללו אלא באשה עסוקה בטהרות ע"כ. וכבר כתבתי בחדושי דהא דרב יהודה לא קשיא עליה. והרב אלפס ז"ל נראה שהוא סובר כדברי רש"י ז"ל באשה שיש לה וסת שאינה צריכה בדיקה שלא הזכיר עדים אלא באשה שאין לה וסת דכתב לקמן (סי' אלף צא) הא (דתנן) [דתניא] החמרים והפועלים והבאים מבית האבל ומבית המשתה נשיהם להם בחזקת טהרה ובאין ושוהין עמהן בין ערות בין ישנות אבל בזו של רבי חנינא בן אנטיגנוס יש לו דרך אחרת שכתב בכתובות פ' אלמנה ניזונת ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר משמשת בשני עדים והן הן עוותיה ותקוניה שאם תשמש פעם ראשונה ושניה ושלישית בעדים ומצא דם על עד שלו או שלה בכל פעם ופעם הן הן עוותיה שהוחזקה נדה בכל ימיה ויוצאה בלא כתובה ואין לה פירות וכו' ואם שמשה בשני עדים אחד לו ואחד לה ג' פעמים ולא נמצא דם באחת מהן הן הן תקוניה והרי היא ככל הנשים ע"כ. ונראה שהרב ז"ל סובר דאע"ג דקי"ל דאשה שאין לה וסת לא בעיא בדיקה לבעלה היינו לאחר שתהא מוחזקת ג' פעמים שלא תהא רואה דם מחמת תשמיש אבל בתחלה חוששין לה שכיון שאין לה וסת נראה מענינה שראיותיה באות לה כפי המקרים שקורין לה מקפיצות או אכילות וכיוצא בהן ולפיכך יש לחוש לה שמא אף מחמת תשמיש תראה מש"ה בעיא בדיקה ג' פעמים ואם מצאה טהור יצאה מחשש זה ומשמשת בלא בדיקה אע"פ שאין לה וסת אין חוששין לה שמא תראה בשעת תשמיש משום דקי"ל דלבעלה אינה צריכה בדיקה כל שיצאה מחשש רואה מחמת תשמיש שיש לחוש לכך באשה שאין לה וסת מן הטעם שכתבתי עד שתבדוק ג' פעמים. ועשאה הרב ז"ל כההיא דתניא בפ' תינוקת (דף סה:) הרואה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה שנייה ושלישית והביאה הרב בסמוך ולפי שטתו פי' הרמב"ן ז"ל דהאי דאקשי הכא ובמאי אי בעסוקה בטהרות ה"ק אי בעסוקה בטהרות וקאמר דלעולם משמשת בשני עדים הא אמרה שמואל חדא זימנא דאמר

שמואל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק אלמא בבדיקה מיהא מותרת לשמש כר' חנינא ולא חיישינן דילמא מקלקל לה כר"מ ואי בשאינה עסוקה בטהרות ואפ"ה קאמר דצריכה ב' עדים ג' פעמים הראשונים הא אמר כל לבעלה [לא] בעי בדיקה כלל דא"ר זירא א"ר ירמיה בר אבא ואוקימנא בעסוקה בטהרות ומדלא אוקמא לבעלה ובג' פעמים ראשונים ש"מ דכל לבעלה לא בעיא בדיקה כלל ומפרקינן לעולם בשאינה עסוקה בטהרות ואמוראי נינהו ואליבא דשמואל ר' זירא לית ליה הא דרב יהודה דלר' זירא לא בעי בדיקה אפילו בתחלה ולרב יהודה בעיא דהא פסיק משמיה דשמואל כר' חנינא בן אנטיגנוס ואע"פ דרב יהודה גופיה אמר משמיה דשמואל התם בפ"ק דנדה (דף יא:) לא שנו אלא לטהרות אבל לבעלה מותרת היינו [לומר] דמכיון שהוחזקה ג' פעמים שוב אינה צריכה בדיקה. ותמיהני דהתם בפרק קמא דנדה (שם) אמרינן דהא דרבי זירא והא דאמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו וכו' חדא מכלל חברתה אתמר ולפי שטה זו אדרבה פליגי. ולשון אחר כתב בספר המלחמות ואי בשאינה עסוקה בטהרות פשיטא דלא תצא דהא אמר שמואל כל לבעלה לא בעיא בדיקה וכיון שכן ליתא לדר"מ ומדליתא לדר"מ ודאי הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס דמותרת לבעלה ומשמשת בעדים משום עוות ותקון בלבד ואמאי איצטריך למפסק הלכה כרבי חנינא בן אנטיגונס. ומפרקינן מאי דמתני הא לא מתני הא ולא פליגי ע"כ ואין זה פשט הסוגיא ועוד [לדברי הרי"ף] דר' חנינא בן אנטיגנוס דאמר משמשת בעדים ה"ל לפרושי כמה פעמים ולא ה"ל למתניה בלישנא קיטא כוליה האי אלא [דלישנא] דהן הן עוותיה ותיקוניה מוכח כדברי הרב אלפסי ז"ל דאי לאו הכי פשיטא דהן הן עוותיה ותיקוניה. ומ"מ אפי' בדקה ג' פעמים ומצאה טמאה יש לה תקנה בבדיקה המוזכרת בגמרא בברייתא שהביא הרב אלפסי ז"ל בסמוך לידע אם הדם בא מן המקור או מן הצדדין:

דף ב:

תנו רבנן וכו'. בפרק בתרא דנדה (דף סה:) משמשת פעם ראשונה שניה ושלישית. רשב"ג היא דאמר בתלתא זמני הויא חזקה ואע"ג דבהך ברייתא קתני בגמרא דברי ר' לאו אכולה ברייתא קאי אלא אסיפא דנאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור בלחוד קאי וכך פרש"י ז"ל:

ותנשא לאחר. כדמפרש לקמיה שאין כל האצבעות שוות:

ותנשא לאחר. דתלת' זמני בעינן לחזקה כרשב"ג ובכולהו גרסינן ושלישית:

מכחול. קיסם ארוך ומוך על ראשו של מכחול מן הצדדין וטהור:

ואם יש לה וסת. לקלקול הזה שאינה רואה כל שעה מחמת תשמיש אלא לפרקים:
תולה בוסתה. ומשמשת בלא בדיקה בין וסת לוסת כך פירש רש"י ז"ל ואחרים פירשו שאם סמוך לוסתה שמשה אע"פ שלא הגיע עדיין [שעת] הוסת עצמה תולה בוסתה לומר שמחמת התשמיש הקדים הדם לבא קודם זמנו ולא מחזקינן לה ברואה מחמת תשמיש וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות איסורי ביאה:
שפופרת אבגורי מבגר לה. שהעץ אינו חלק ומסרטה ומוציא דם:
רצוף. כפול:
ותבדוק בביאה שלישית של בעל ראשון. כלומר מביאה שלישית של בעל ראשון ואילך תשמש ע"י בדיקה ולמה תתגרש:
לפי שאין כל האצבעות שוות. ושמא בבעל אחר לא תצטרך בדיקה ומוטב שתתגרש ותתקן ולא תהא בספק כרת הילכך מתגרשת עד שתתחזק בג' אצבעות כך כתב רש"י ז"ל ואחרים פירשו דכי אמרינן לא תשמש לאו למימרא שאינה יכולה לשמש עם הראשון בבדיקה דודאי כיון דלשלישי מותרת בבדיקה ואע"פ שהוחזקה לכל האצבעות ולכל הכחות כ"ש לראשון אלא כי אמרינן לא תשמש להקל עליה אמרינן שאילו בדקה עצמה לראשון ומצאה טמא אסורה לכל שאע"פ שאין כל האצבעות שוות כל שידוע שהדם בא מן המקור אין ראוי שתשמש ושתכניס עצמה לספק כרת ומש"ה אמרינן לא תשמש כלומר לא תבדוק עצמה כדי שתשמש לראשון שאע"פ שאם מצאה טהור מותרת לו אם מצאה טמא הרי היא מקולקלת ואסורה לכל ולפיכך תתגרש ותנשא לאחר ותהא מותרת בלא בדיקה דכיון שעדיין לא נבדקה ואין דרכה של אשה לראות דם מחמת תשמיש אינה אסורה אלא לזה שהוחזקה לו אבל לאחר שריא ודאקשינן ותבדוק בביאה שלישית של בעל ראשון ה"ק כיון שהוחזקה לראות מחמת תשמיש היאך מתירין אותה לשני בלא בדיקה תבדוק לראשון ואם מצאה טהור לא תתגרש ואם לאו תהא אסורה לכל ומפרקינן לפי שאין כל האצבעות שוות כלומר ואע"פ שהוחזקה לזה אין מחזיקין אותה לאחר ולפיכך אמרו שתתגרש ותנשא לשני בלא בדיקה ולהקל עליה אמרו כן אבל אין ה"נ שאם רצתה להכניס עצמה בספק ולבדוק בבעל ראשון הרשות בידה וכתב הרמב"ן ז"ל דעכשיו אין תולין במכה שהרי אין לך מכה גדולה ממכת בתולים וכדתנן [דף ס"ד:] נותנין לה זמן עד שתחיה המכה ואעפ"כ חזרו [ונמנו] [דף סה:] שיהא בועל בעילת מצוה ופורש ועוד דאם היא תולה במכה הרי היא צריכה לבדוק אם נשתנה דם מכתה מדם ראיתה וכדקתני ואם היתה דם מכתה משונה מדם ראיתה אינה תולה ועכשיו אין אנו בקיאין במראות הדמים לידע אם נשתנה אם לאו והרשב"א ז"ל חלק עליו דמאי דאמרינן

חזרו ונמנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש (ברואה) ולא תולין במכה לאו ראיה היא דהתם הוא בבועל הבתולה שעשויה מכתה להתרפאות לאלתר [ועוד שאין אותה פרישה אלא לשעה] אבל ברואה דם מחמת תשמיש שהיא מתקלקלת בכך על בעלה לא אמרו וראיה לדבר דהא רבי יוחנן ור"ל ושמואל כולהו סבירא להו דבועל בעילת מצוה ופורש וברואה מחמת תשמיש שקלי וטרי כולהו דהא שמואל הוא דאמר שפופרת של אבר ופיה רצוף לתוכה ור"ל בעא מיניה מר' יוחנן ותבדוק בביאה שלישית אלמא לא דמי אהדדי ומה שאמר דצריכה לבדוק אם נשתנה ועכשיו אין אנו בקיאין במראות הדמים אי מהא לא אריא דאנן לא אמרינן אלא שאם היתה דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה כלומר אם ידוע שהיא משונה אבל כל שאינו ידוע מסתמא תולה במכתה דאי לא לתני הכי אם יש לה מכה רואין אם דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה ואם לאו תולה אלא ש"מ דמסתמא תולה:

ותבדוק בביאה ראשונה של בעל ג'. משבא עליה פעם אחת לא תשמש שניה בלא בדיקה שהרי הוחזקה בג' אצבעות ומשני דאין חזקת ביאה אחת חזקה דאין כל הכחות שוין ושמא בעילה זו היתה בכח מרובה הילכך אינה צריכה בדיקה עד שתתחזק בשלשה ביאות לכל אחד וא' והדר תבעי בדיקה לביאה רביעית של שלישי וכתב הראב"ד ז"ל שעכשיו אין אנו בקיאין בבדיקה זו ואין סומכין עליה ועוד שאפילו בידוע שהוא מן הצדדין הרי גזרו בנות ישראל בכל רואה דם טפה כחרדל שתהא יושבת שבעה נקיים בין מן המקור בין מן העליה בין מן הצדדין ותמהני דלא משמע שיהא בכלל חומרא דר' זירא אם רואה טפת דם טהורה אלא שכל שרואה דם טמא אפילו בראיה אחת שתהא צריכה ז' נקיים ומ"מ הורה הרב ז"ל שאם בדקה ומצאה טהור שאין מוציאין אותה מבעלה והרב אלפסי ז"ל שכתבה בהלכות נראה שכתבה להנהיג בה הלכה למעשה:

דף ג.

ת"ר ואשה כי תהיה זבה. בריי' היא בת"כ מכאן אמרו בת יום א' לנדה בת עשרה ימים לזיבה פירוש כיון דלא הויא זבה וכו' ומיהו בפ' בנות כותים [דף לב.] לא יליף מואשה דנדה אלא בת יום א' לנדה בלבד אבל בת עשרה ימים לזיבה מייתי לה מואשה דזבה:

יכול כל מראה זוב תהא טמאה ת"ל דם. כלומר אדום דדם אדום הוא כדמפרש בפ' כל היד [דף יט.] מדכתיב ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדם. שהוא אומר דמיה. תרי דמיה כתיבי בפרשה כדמפרש ואזיל ומינייהו דרשינן ד' מיני דמים הן האדום והשחור דשחור נמי אדום הוא אלא שלקה וד' אחריני כולהו אית בהו מראה אדמימות. וב"ש

נמי דאמרי אף כמימי תילתן וכמימי בשר צלי אית להו נמי ד' מיני דמים טמאים בלחוד אלא דסבירא להו דכי היכי דאמרינן דשחור אדום הוא אלא שלקה הני נמי מלקא לקו והכי מפרש בפ' כל היד (דף יט.) והכי מיתניא מתני' התם חמשה דמים הם טמאים באשה האדום והשחור וכקרן כרכום וכמימי אדמה וכמזוג ב"ש אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי וב"ה מטהרין הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרין א"ר מאיר אם אינו מטמא משום כתם יטמא משום משקה ר' יוסי אומר לא כך ולא כך ושיילינן התם בגמרא ב"ה מטהרין היינו ת"ק [כלומר] דאמר חמשה דמים טמאים באשה ומשמע ותו לא ומהדרינן איכא בינייהו לתלות כלומר דלת"ק חמשה דמים טמאים ודאי אבל כמימי תלתן וכמימי בשר צלי תולין וב"ה מטהרין לגמרי ושיילינן תו [יט:] חכמים דמטהרין בירוק היינו ת"ק ומהדרינן נמי דאיכא בינייהו לתלות דת"ק תולה בירוק ורבנן מטהרין ליה לגמרי ושיילינן תו [שם] ר"י היינו ת"ק ומהדרינן מאן ת"ק ר' יוסי וכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם כלומר דר' יוסי היינו חכמים דמטהרין והכי מוכח התם:

ולענין הלכה כתב הרמב"ן ז"ל דבכמימי תלתן וכמימי בשר צלי קיימא לן כת"ק דהוא סתם מתניתין הלכך תולין ומיהו בירוק נקטינן כר' יוסי שהרי הוא שנוי בלשון חכמים במשנתנו ותנינן בבחירתא (עדיות פ"ה מ"ו) דם הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרין וכיון ששנו שם ר' יוסי בלשון חכמים אלמא הלכתא כוותיה כדאמרינן בריש תפלת השחר (דף כז.) הלכה כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא כותיה ועוד דאף עקביא בן מהללאל חזר בו דתנן התם ובשעת מיתתו א"ל לבנו חזור בך בד' דברים שהייתי אומר וחדא מינייהו האי דדם ירוק וסתמא דמילתא לגבי ר' יוסי חזר בו ולא לתלות כת"ק דמתני' דהא לא קתני התם בפלוגתא אלא חכמים דהיינו ר' יוסי ומסתמא לגבי מאן דפליג עליה התם הדר ביה ועוד דסוגיין בריש המפלת (דף כא.) הכי מוכחא דכולהו כר' יוסי סבירא להו דלא מטמא אלא חתיכה של ארבע מיני דמים אבל חתיכה ירוקה ולבנה מטהרין וכן דעת הרמב"ם ז"ל ולא עוד אלא שפסק כדברי בית הלל דכמימי תלתן וכמימי בשר צלי מטהרין שכך כתב בפ"ה מהלכות איסורי ביאה שחמשה דמים טמאים בלבד:

ומראית דמים הללו מפורשות בפרק כל היד היאך הן וכולן נוטין למראה אדמימות ולא הוצרכתי לפרשן לפי שאין אנו עכשיו בקיאין במראה אדמימות דמים וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בסמוך ולפיכך אפילו היה כמראה בשר צלי כל שיש בו מראה אדמימות כלל יושבת עליו ז' נקיים. וכן בכל מראה שחור ואפי' כזית אע"פ שטהרו אותו בפרק

כל היד [דף כ.] וכן אפי' דיהה ממנו ואפי' כיהה מן הדיהה ואע"ג דתנן התם דיהה מכאן טהור כלומר שאינו שחור כ"כ אבל בדם הירוק ואין צריך לומר הלבן ושאר מראות אינה יושבת כלומר שלא גזרו כלל אלא על דם ותולדותיו אבל אלו אינן בכלל [כיון] דקי"ל כר"י בירוק וכתבו בתוספות דירוק היינו גאלני ולא ויר"ט שהוא ככרתי דההוא אינו נוטה לאדמימות כלל וטהור אפילו לעקביא בן מהללאל דלא אסרה תורה אלא דם שהוא אדום והכי מוכח בב"ר דירוק סתם [גאלני] כדאמרן דאמרינן התם וירק את חניכיו שהוריקן בזהב וכן הוא אומר ואברותיה בירקרק חרוץ אלמא דירוק היינו מראה הזהב שהוא גאלנ"י וירוק ככרתי טהור ובמס' נגעים נמי תנן ירקרק כשעוה ובפ' לולב הגוזל (ד' צד:) נמי תנן ירוק ככרתי אלמא דסתם ירוק לאו כה"ג הוא:

בבשרה מלמד שמטמא בבפנים כבחוץ. דמשמע אע"ג דהוי הדם בבשרה דהיינו [בפרוזדור] בפנים ולא יצא לחוץ לפרוזדור טמאה נדה:

הזב שהוא טעון ביאת מים חיים. דכתיב ביה ורחץ בשרו במים חיים:

זב אינו מטמא בפנים כבחוץ. כדתניא התם מבשרו עד שתצא טומאתו לחוץ:

ת"ל זובה בבשרה. משמע דזובה מטמא בבשרה דהיינו בפנים ואע"ג דלא יצא לחוץ:

ז' ימים תהיה בנדתה ולא בזיבתה כל ז'. כלומר אפילו היתה כל ז' ימים בנדתה טבולת לערב והיא טהורה:

ולא בזיבתה כל שבעה. דאי הויא זבה כל ז' לא תהא טובלת לערב ותהא טהורה אלא צריכה ז' נקיים לאחר שהדם נפסק:

יכול כיון דכתיב שבעת ימים תהא בנדתה עד שתהא רואה דם כל ז' לא תהא טמאה נדה ת"ל תהיה. דהוה מצי למכתב ז' ימים בנדתה והשתא דכתב תהיה אשמעינן שאע"פ שאין רואה כל שבעה היא טמאה נדה:

כל ששמועו מרובה ושמועו ממועט. כל מידי דמשמע מועט כי האי ימים דמשמע מיעוט ימים ב' ומשמע ימים רבים:

תפשת מרובה לא תפשת. ואם אתה אומר י' ימים אימא אלף ויותר מהמה אבל פחות מב' א"א:

דף ג:

מרובים הם והלא כבר נאמר רבים. וא"ה היינו ימים היינו רבים אלא ודאי לא דבר הכתוב אלא בימים מועטים:

יכול הרואה כו'. בת"כ היא ומייתינן לה בסוף נדה [דף עג.]:

יכול הרואה ג' ימים בתחלת נדה רצופים תהא זבה. לספירת ז' נקיים ולקרבן כדכתיב ימים רבים וקא מצריך לה ספירה וקרבן:

ומה אני מקיים ואשה כי תהיה זבה. האמור בפרשה ראשונה שלא הצריכה ספירת נקיים וקרבן:

ברואה יום אחד אבל ראתה ג' תהא זבה:

ת"ל. בפרשה שניה:

על נדתה איני אומר לך אלא ברואה ג' ימים אחר ימי נדות:

סמוך. לנדתה. דעל משמע סמוך:

ואין לי אלא שראתה יום ראשון אחר שבעת ימי נדתה וראתה שמיני תשיעי עשירי [תשיעי ועשירי ואחד עשר מנין] ת"ל או כי תזוב אין לי אלא מופלג מנדתה יום א'. כגון שראתה תשיעי עשירי ואחד עשר:

מנין לרבות שנים וג' וכו'. שכולן דין א' להם לזיבה:

מה מצינו ברביעי לימים שאחר הנדה:

שהוא ראוי לספירת נקיים אם ראתה ראשון ב' וג' ופסקה:

וראוי לזיבה. להצטרף עם שני ושלישי אם לא ראתה בראשון דהא אתרבי מופלג יום אחד מקרא דאו כי יזוב דהיינו ב' ג' וד':

אף אני ארבה לכל אלו. עד עשירי ועשירי בכלל:

שהם ראוים לספירה. שאם ראתה ג' ראשונים משכי ז' נקיים עד עשירי שיהו נמי ראויים לזיבה באי זה מהן שתראה שלשה רצופים:

ומנין לרבות את אחד עשר. שיצטרף עם ראשונים לזיבה לשלשה רצופים ואע"ג שאינו ראוי לספירת נקיים של זיבת שלשה ראשונים:

יכול שאני מרבה את שנים עשר. דבלא עת נדתה אפילו מופלג ימים רבים משמע:

מרבה אני י"א שראוי לספירת זיבה. כלומר דכיון דזיבת רביעי איתרבי מאו כי יזוב לאותה זיבה משכה ימי ספירה עד י"א ותו לא ולפיכך מוציא אני את י"ב ת"ל ימי כל ימי זוב טומאתה:

ומנין ששומרת יום כנגד יום. כלומר מנין דאי ראתה ב' ימים או יום אחד שתהא שומרת יום אחד בלבד ואח"כ תטהר:

ת"ל טמאה היא. כלומר דכיון דכבר כתב כימי נדתה תהיה משמע דהויא טמאה כנדה ומה תלמוד לומר טמאה היא למעוטי שאינה משמרת אלא יום אחד בלבד:

ומה אם הזב שאינו סופר אחד לאחד. דמדכתיב זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע ילפי' [בספרא סוף פרשה מצורע] דזב שראה ראייה אחת אינו אלא כבעל קרי וטובל ואוכל פסחו לערב:

סופר שבעה לשתים. דהכי תניא התם:

אינו דין שתספור שנים לב'. ובסוף נדה [דף עג.] גרסינן שבעה לב':

ת"ל כל ימי זוב טומאתה כמשכב נדתה יהיה לה. דלכתוב כל ימי זוב [טומאתה] כמשכב נדתה יהיה לה למה אלא להכי כתב יהיה לה דמשמע מיעוטא דאין לה אלא יום אחד:

יכול בין סמוכים בין מפוזרים. דאע"ג דראתה בינתים מצי משלמת שבעת נקיים אע"ג שהם מבחוץ:

אחר אחד לכולן. כלומר שלא יהא לנקיים שלה אלא אחר אחד בלבד ואילו ראתה בינתים ומשלמה בתר הכי שבעה נקיים הוו להו תרי אחר (אחד) הלכך ילפינן דאי ראתה בינתים סותרת מנינה ואחר כך מונה שבעה רצופים כדי שלא תהיה להן אלא אחר אחד:

אחר מעשה תטהר. אחר שטבלה ביום שביעי היא טהורה לאלתר לטהרות ולביתה דכל חייבי טבילות טבילתן ביום חוץ מנדה ויולדת:

שלא תבא לידי ספק. שמא תראה לאחר תשמיש ואיגלי מילתא למפרע שלא נטהרה ונמצא ששמש עם הזבה:

לאו דברי הכל היא דקי"ל כו'. הכי מסקינן בסוף נדה דקרא לרבי עקיבא והלכתא לר' אלעזר בן עזריה:

כללא דנקטינן כו'. ולא שנא דלא חזיא אלא חד יומא כדילפינן לעיל:

טבלה ליל שמיני. דנדה טבילתה בלילה לבד מיום אחד עשר דלא בעי שמור הכי מסקינן בסוף נדה:

דף ד.

התקין רבי בסוודית. מקום שאינן בני תורה ואינן יודעות למנות פתח נדותן מתי הן בימי נדה ומתי הן בימי זיבה ואינן מכירות בין דם טמא לדם טהור:

ראתה יום אחד תשב ששה והוא. כדין תורה שמא בימי נדתה היא:

שנים תשב ששה והן. זו עיקר הגרסא ומש"ה יושבת ששה והן משום דחיישינן שמא יום ראשון ראתה דם טהור ושני דם טמא והוי תחלת נדה א"נ דיום ראשון שראתה הוי סוף זיבה ויום שני תחלת נדה וששה דקאמרינן נקיים בעינן דכיון דטועות משוינן להו

אי זה יום שתראה מספקינן ליה בתחלת נדה. ונקיים דקאמרינן לבסוף אכולי יומא קאי אלא דיש לישן [פי' הרגל לשון כמו היה דש בעירו] היא ז' ימים נקיים:

ואע"ג דהאי תקנתא דרבי בסוודית וכו' (**דרבי**) **מוציאה לכל ספק**. תמיה למה הנהיגו חכמים מילתא [יתירה] כיון דתקנתא [דרבי סגי] חומר בנות ישראל [למה לי] יש שתרצו כדי שלא יטעו בדבר שלפעמים תהא זבה גדולה ותהא סבורה שלא ראתה אלא שנים כגון שראתה שתי ראיות ואחת מהן בין השמשות ולא תספור אלא ששה והן וכדי שלא יבא לטעות בכיוצא בזה השוו מדותם שאפילו בדם טפה כחרדל יהו יושבות ז' נקיים ועדיין אין זה מספיק אלא י"ל שכיון שלפעמים בטפה כחרדל יושבת ז' נקיים דהיינו בזיבה הסותרת החמירו בנות ישראל על עצמן לעשות כל דם שתראה כאילו היא סותרת ורבותא דטפת דם כחרדל היינו משום דהוה מצי למימר דבדם מרובה דוקא הוא שראוי להחמיר בו דשמא יצא מן המקור בשלשה ימים זה אחר זה ושהה בפרוזדור שהוא כמו שיצא לחוץ כדדרשינן לעיל וצריכה מה"ת שבעת ימים נקיים אם הוא בימי זיבה ולהכי נקט טפה כחרדל אע"ג דודאי אינה אלא ראיה אחת:

והכי נמי עבדינן בימי טוהר דיולדת. זהו דעת הרב אלפס ז"ל [שאפילו] בימי טוהר צריכה לישב שבעה נקיים כיון דאיכא יולדת בזוב שצריכה שבעה נקיים ועוד דעכשיו כל הנשים הרי הן כיולדות בזוב דהא קי"ל דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ובנות ישראל הן החמירו על עצמן שיהו סופרות שבעה לדם טיפה כחרדל ובפרק בנות כותים (דף לז.) איפליגו אביי ורבא בימי לידה שאינה רואה בהן דם אם עולין לה לספירת זיבתה ופסקו הגאונים ז"ל כרבא דאמר עולין לה לספירת זיבתה אבל ר' יעקב ז"ל פסק כאביי דאמר [דמ"מ] אין עולין משום דס"ל [דהאי] שמעתא היא למ"ד דיע"ל קג"ם ואין כן דעת הגאונים ז"ל שהם הסכימו שהוא לחי העומד מאליו דבסוף פ"ק דעירובין (דף טו.) וכן עיקר חדא דהא איתותב רבא התם דאלמא לית הלכתא כותיה ועוד דימי לידה אמרינן היכי נקיטינן בסימנא למ"ד ועוד דבפרק בא סימן (דף נד:) אסיקנא בהדיא דימי לידה שאינה רואה בהן עולין:

ולענין דם טוהר הגאונים ז"ל החמירו שלא לנהוג בו היתר אפילו ספרה שבעה נקיים אחר לידתה וכתב הרמב"ן ז"ל שהדברים נראין כן אף לדין הגמרא שכשם שחששו לטעות בפתחיהן כך יש לחוש אם ינהגו בימי טוהר שמא יבואו לטעות באותן ספק יולדות שיושבות עליהם לזכר ולנקבה ולנדה שמא ינהגו בהם קולא שיהו סבורות שכל שיש לה טומאת לידה יש לה ימי טוהר אבל בעל הלכות ורב אחא משבחא ז"ל כתבו

שאף עכשיו אנו נוהגין בדם טוהר של תורה והרמב"ם ז"ל כתב בפרק א' מהלכות איסורי ביאה שהדבר תלוי במנהג:

מתני' בראש פרק בתרא דנדה תינוקת שלא הגיע זמנה נותנין לה ארבע לילות. לשמש דאפי' רואה אמרינן דם בתולין הוא:

עד שתחיה המכה. מפרש בגמ' דהכא ליכא הפרש בין ראתה ללא ראתה מדקא מפליג בסיפא בין ראתה ללא ראתה ובריאה לא מפליג:

והגיע זמנה לראות. דהיינו ימי הנעורים והביאה שתי שערות אבל לא ראתה:

עד מוצאי שבת. והיא נשאת בד' ותו לא משום דכיון שהגיע ימי הנעורים אין פתחה צר כל כך ומסתמא בארבעה לילות חיתה המכה:

ובית הלל אומרים כל הלילה [**כולה**]. שכיון שדמים מצויין בה אין נותנין לה אלא אותה לילה בלבד:

גמ' אמר ר"נ בר יצחק ואפילו ראתה. אפילו ראתה בבית אביה אמרי ב"ה דכיון שלא הגיע זמנה נותנין לה עד שתחיה המכה מדמפליג בסיפא בהגיע זמנה בין ראתה ללא ראתה [ובריאה לא מפליג מכלל דריאה בין ראתה בין לא ראתה]:

בידוע שלא חיתה המכה. ולפיכך כשעומדת או יושבת ע"ג קרקע קשה למכה ורואה:

מחמת תשמיש היא. ותליא בדם בתולים:

ל"ש אלא שלא פסק דם מחמת תשמיש וראתה שלא מחמת תשמיש. דכל היכא שבכל פעם ששמשה ראתה מוכחא מילתא שלא חיתה המכה ולפיכך אע"פ שראתה שלא מחמת תשמיש תלינן דדם בתולים הוא ומיהו לא מחזקינן לה בטהורה אלא בעומדת ורואה יושבת ואינה רואה וזה נראה דעת הרב אלפס ז"ל שהביאן לשתיהן בהלכות וכן הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות איסורי ביאה:

אבל פסקה מחמת תשמיש וראתה אח"כ. [אפילו באותו יום] טמאה:

עבר עליה לילה אחת בלא תשמיש. [ואע"פ שלא פסקה: וראתה. שלא מחמת תשמיש]:

טמאה. דמסתמא כיון שעמדה לילה אחת בלא תשמיש אותה ראיה שראתה אחר כך בדם נדה מחזקינן לה ומיהו כל ששמשה אח"כ וראתה מתוך תשמיש [ואפי' שמשה בהפלגות] תולין בבתוליה כל ראיה שתראה באותו יום והיינו דאמרינן בפרק תינוקת (דף סה:) מעשה ונתן לה רבי ארבע לילות מתוך י"ב חדש:

נשתנו מראה דמים שלה. שאין מראה לילה זו דומה למראה לילה אחרת [אע"פ שלא פסקה מחמת תשמיש ולא עבר עליה לילה אחת]:

טמאה. שזה מוכיח שאינו דם מכה דא"כ הוה כולה מראה א':

עד מוצאי שבת תנן. ביום ובלילה:

דשרי למבעל בשבת. אע"פ שלא בעל עדיין כי אם שתי בעילות ופתחה דחוק ומיהו בלאו הכי מסקינן בפ"ק דכתובות (דף ז.) דמותר לבעול בתחלה בשבת:

דף ד:

ובפלוגתייהו דרב ולוי פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה מאיסורי ביאה כרב ובסמוך אכתוב אי נפקא לן מידי בכל הני דיני אי לא:

בעל ולא מצא דם. פעם ראשונה:

וחזר ובעל ומצא דם. פעם שניה:

אם איתא דהוה דם בתולים מעיקרא הוה אתי. הלכך אמרינן דדם נדות הוא זה והאי דלא אשתכח דם בתולים אפשר שהיה מועט ונסתר בשכבת זרע או שנבעלה קודם לכן:

יכולני לבעול כמה בעילות בלא דם. ע"י הטיה וזה גם כן אפשר שבפעם ראשונה הטה ולאו אדעתיה:

שאני שמואל דרב גובריה. אבל להטיה לא חיישינן:

בוגרת נותנין לה לילה ראשון. ותו לא אפילו לבית הלל לפי שהבוגרת נתמעטו בתוליה הלכך ודאי בלילה אחת כלו כולם:

אבל ראתה. כיון דשכיחי בה דם טפי (מנערה) אין נותנין לה אלא בעילת מצוה:

הלכתא בועל בעילת מצוה ופורש. בין שהגיע זמנה בין שלא הגיע זמנה:

רבותינו חזרו ונמנו. ואע"ג דשורת הדין הוי כמתני' החמירו עליה בחומרא זו:

כי הוו ר' יוחנן וריש לקיש בתינוקות. בפרק בתרא דנדה ששמו תינוקות:

תעלא. שועל:

מבי כרבא. מן החרישה שאינו מוציא משם אלא אבק רגליו ה"נ לא ילפינן מפרקין דמתני' מידי אלא כרבותינו שחזרו ונמנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש:

ערק. ברח כלומר פירש ממנה מביאה ראשונה ואילך:

ומסתברא שאע"פ שבעל הגמרא סידר מימרא דרב ושמואל בפסקא דראתה ועודה בבית אביה הה"נ דאפי' בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות אינו בועל אלא בעילת מצוה בלבד וראיה לדבר מדאותיב רב חסדא עלייהו בגמרא מדתניא מעשה ונתן לה ר' ד' לילות מתוך י"ב חדש וההיא ודאי בלא ראתה דאי ראתה אין לה אלא כל הלילה אלמא דרב ושמואל לא אמרו למילתייהו דוקא בתינוקת שהגיע זמנה לראות וראתה ואע"פ שבעל הגמרא סידרה בהך פיסקא אלא ה"ה בלא ראתה וכיון שכן ה"ה נמי בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה והיינו דאמרינן דר' יוחנן וריש לקיש לא הוו מסקי מהאי פירקא אלא בועל בעילת מצוה ופורש [משמע מכל מילי דתינוקות] וכן מוכיח הירושלמי אשר הביא

הרב אלפסי דאמר שמואל כל ההיא הלכתא דרישא דבפרקא אחרינא דנדה להלכה אבל לא למעשה ואין דעת הרמב"ם כן שכתב בפרק [ה' מהל'] איסורי ביאה גבי נשאת כשהיא נערה וראתה דם בבית אביה שאין לו לבא עליה אלא בעילה ראשונה ופורש ובלא ראתה כתב הדינים כמו שכתב במשנה ובגמרא אלמא ס"ל דרבותינו לא חזרו ונמנו אלא אהגיע זמנה לראות וראתה:

והראב"ד ז"ל השיב עליו אמר אברהם כבית שמאי הוא זה ע"כ. ולא מן השם הוא זה אלא כדכתיבנא ודאמרינן בועל בעילת מצוה ופורש אע"פ שלא מצא דם קא אמרינן דכיון שרוב נשים יש להם בתולים חוששין שמא ראתה טפת דם כחרדל ונאבד או שחפתו שכבת זרע ולא תלינן במילתא דלא שכיחא ולומר דבעל בהטיה ולא נבעלה קודם לכן דכיון דבחזקת בתולה היתה אין מוציאין אותה מחזקתה וכן דעת הגאונים ז"ל וכ' הראב"ד ז"ל דפורש דקאמרינן לא שיהא פורש לאלתר אלא ממתין עד שימות האבר ופורש וכדאמרינן בפ' ידיעות הטומאה (דף יח.) במשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי כדי שלא יהא יציאתו הנאה לו כביאתו אבל לנעץ צפרניו בקרקע כדאמרינן התם לא צריך שהרי התירו לו לגמור ביאתו כדאיתא בגמ' (דף סה:) דאי לא לבו נוקפו ופורש ולא מסתברא שאם אמרו כן בנדה דאורייתא אין ללמוד ממנה לדם בתולים שהוא טהור אלא ודאי יכול לפרוש ממנה קודם שימות האבר דכל זה בכלל ביאה היא ואם אי אתה אומר כן אף הוא לבו נוקפו ופורש וכן כתב (הרא"ש) [הרשב"א ז"ל בת"ה]:

תבעוה לינשא כו' דמשום דמחמדא ומחמת חמוד יש לחוש שמא ראתה דם ואפי' בדקה ולא נמצאה מתוך שהוא דם מועט ביותר חוששין שמא נאבד וגרסינן עלה בגמרא רבינא איעסק ליה לבריה בי רב חביבא אמר להו ליום פלוני נכתוב כתובה איעכב שבעה יומי [בתר] ההוא יומא א"ל מ"ט עבד מר הכי א"ל לא סבר לה מר להא דרבא דאמר רבא תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה שתשב ז' ימים נקיים א"ל אימר דאמר רבא בגדולה דשכיחי בה דמים בקטנה מי אמר א"ל בפי' אמר רבא לא שנא גדולה ולא שנא קטנה גדולה מ"ט משום דמחמדא קטנה נמי דמחמדא. והני ז' ימים נקיים איכא מ"ד שצריכה הפסק טהרה ובדיקה בימי ספירה כאשה הרואה דם אבל הראב"ד והרמב"ן ז"ל כתבו דאינה צריכה הפסק טהרה משום דרואה מחמת חמוד מועטת היא ובודאי שהפסיקה בטהרה ומיהו כיון דנקיים בעינן צריכה בדיקה בתחלתן ובסופן והכי מוכח ההוא עובדא דרבינא דאיעסק לבריה בי רב חביבא ואיעכב שבעה יומא ובודאי דכיון שלא היתה היא סבורה דמשום ההיא איעכב לא הפסיקה בטהרה ואפ"ה לא אשכחן ליה לרבינא דאצרכה ז' ימים אחרים אלא בדקה בסופן ואע"פ שלא הפסיקה בטהרה סגי ואין זה

ראיה דאפשר דז' אחריני אצרכה אלא תלמודא לא חש לפרושי וז' ימים הללו מונין אותו משעה שהיא סומכת בדעתה ומכינה עצמה לחופה אע"פ שלא נתקדשה עדיין והכי משמע ביבמות בפ' החולץ (דף לז:) דאמרינן התם רב כי אקלע לנירדשיר אמר מאן הויא ליומא ורב נחמן כי אקלע לשכנציב אמר מאן הויא ליומא ואקשינן והא אמר רבא תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה לישב ז' נקיים ופרקינן שאני רבנן דאודועי מודעי להו אלמא משעה שהיא סומכת שתנשא נותנת דעתה ומחמדה:

ת"ר החמרים והפועלים וכו'. בסוף פרקא קמא דנדה (דף יב.) ומוקמינן לה התם בשיש לה וסת משום דס"ל דבעסוקין בטהרות היא ומגו דבעי [בדיקה לטהרות בעיא] נמי בדיקה לבעלה ואפ"ה [הכא] שריא בלא בדיקה דאמרינן התם דכיון שתבעה אין לך בדיקה גדולה מזו כלומר דסתם הבא מן הדרך דרכו לפייס ולרצות ולכי מרצה קמה ותבע רמיא אנפשא ואי הויא חזיא [מרגשא] וכי אמרינן דבעיא בדיקה ביושב ושוהה עמה שאינו צריך רצוי כ"כ הלכך אצרכוה בדיקה דילמא השתא חזיא מגו דבעיא בדיקה לטהרות וישינה אע"ג דליכא למימר רמיא אנפשה הא אמרינן התם דיש לה וסת [הלכך] ערה דחזיא לאיעסוקי בטהרות בעינן בדיקה ואפי' לבעלה אבל ישינה דלא חזיא אפי' רגילה לעסוק בטהרות לא בעי בדיקה ומש"ה לא מצינו לאוקמא באין לה וסת משום דאמרינן התם דאין לה וסת בין ערה בין ישינה בעיא בדיקה ובישינה ליכא תביעה ופיוס דליהוי כבדיקה:

וגרסינן בפרק כל היד (דף טו.) עלה דמתני' דתנן כל הנשים בחזקת טהרה הן לבעליהן והבאין מן הדרך נשותיהן להם בחזקת טהרה אמר ריש לקיש והוא שבא ומצאה תוך ימי עונתה. ופרש"י ז"ל דהיינו תוך שלשים יום לראיה אבל לאחר זמן עונתה בעיא בדיקה הואיל וסתם נשים חזיין בסוף עונה (ובסוף פ"ק דנדה אמרי') דנדה בינונית [עונתה] ל' יום ואמרו שכך נמצא במסכת נדה ירושלמי אמר רב הונא ל"ש אלא שלא הגיע עת וסתה אבל הגיע עת וסתה אסורה וסתות דאורייתא רבה בר בר חנה אמר אפי' הגיע עת וסתה מותרת וסתות דרבנן ופרש"י ז"ל דרב הונא קאי אבא ומצאה תוך ימי עונתה וקאמר דלא שאנו דכי מצאה תוך עונתה מותרת אלא כשלא הגיע עת וסתה בתוך אותם ימים שהיה בדרך אבל הגיע עת וסתה קודם בואו מן הדרך לא דאורח בזמנו בא ווסתות הלכה למשה מסיני ומחזקינן לה כטמאה ורבה בר בר חנה אמר מותרת וסתות מדרבנן והם הצריכוה לבדוק ביום וסתה שמא תראה מיהו היכא דבעלה לא היה בעיר ולא ידעי אי בדקה אי לא [לא] מחזקינן לה כטמאה ע"כ. ולפי פירושו אפילו באשה שיש לה וסת צריך לחוש לעונתה ולא נהירא שכל מי שיש לה וסת דמיה מסולקין עד זמן וסתה ולמה נחוש לעונה

שקודם הוסת לפיכך נראה דמ"ד והוא שבא ומצאה תוך ימי עונתה קאי באשה שאין לה וסת שחושש בה לעונתה דמתני' סתמא תנן כל הנשים ומשמע בין יש להן וסת בין אין להן ורב הונא דאמר לא שאנו אלא שלא הגיע עת וסתה קאי אאשה שיש לה וסת שחושש לה לוסתה ולא לעונתה כלל ורבה בר בר חנה פליג ואמר [אפי'] יש לה וסת אינו חושש לוסתה דוסתות דרבנן ומיהו כתב הרמב"ן ז"ל [לרבה בר בר חנה] דחוששת לעונה שאחר הוסת שא"א לומר שלא תראה לעולם ומיהו אם הגיע עונתה ולא הגיע וסתה אינה אסורה דאפי' למ"ד וסתות דרבנן מסולקת דמים היא עד הוסת ואע"פ שהגיע עונתה בינתים שאין העונה קובעת לה זמן ראיה אלא הוסת תדע שהרי אמרו דיה שעתה בוסתות ולא אמרו כן בעונות ומשמע דהלכתא כרבה בר בר חנה דהא מסקינן התם בפ' כל היד דוסתו' דרבנן וא"ת והתניא התם דאפי' למאן דאמר וסתות דרבנן צריכה בדיקה [דף טז.] דתניא רמ"א טמאה נדה וחכ"א תבדק כלומר אשה שהגיע שעת וסתה ולא בדקה וכיון דבעיא בדיקה משמע דבטמאה מחזקינן לה עד שתבדק וכיון שכן היכי אמר רבב"ח דאפי' הגיע עת וסתה מותרת והא אמרי' התם דבעיא בדיקה י"ל בבא מן הדרך הקילו דכיון דאיכא תביעה אין לך בדיקה גדולה מזו ומהניא לחששא דוסתות כדמהני' לבדיקה דטהרות כדאי' בסוף פ' קמא דנדה [דף יב.] וכמו שכתבתי דתרוייהו הן דרבנן:

דף ה.

וגרסי' תו התם [דף טו:] א"ר יוחנן אשה שיש לה וסת בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה כלומר שאם [שהה] בדרך ז' ימים אחר וסתה שעכשיו יכולה ליטהר אפי' הגיע זמן וסתה בינתים אמרינן דטבלה ואין צריך לשאול לה משום דס"ס היא ספק ראתה ספק לא ראתה ואת"ל ראתה אימא טבלה והא דר' יוחנן אפשר דלא פליגא אדרבה בב"ח אלא ר' יוחנן מיירי בשוהה בעיר דליכא תביעה ומש"ה בעי מחשב א"נ דהא דר' יוחנן בבא מן הדרך נמי היא [וחוששת משום עונה שאחר הוסת וכפי' הרמב"ן ז"ל] וה"ה שלפעמים תולה להקל שראתה בשעת וסתה ולא בעונה שאחר הוסת כגון שזמן וסתה רחוק דאפשר שטבלה לאחר מכאן וזמן עונתה קרוב עד שא"א שטבל' בינתים ואמר שבעלה מחשב ימי וסתה כלומר שתולה להקל שראתה בוסתה וטבלה לאחר מכאן ולא ראתה בעונתה דמאי דתלי רבה בר בר חנה בעונה שאחר הוסת היינו לקולא וכל היכא דאיכא קולא לתלות בוסת תולין אבל הראב"ד ז"ל כתב דהא דרבה פליגי אדר' יוחנן דלרבי יוחנן אע"ג דוסתות דרבנן בעי חשוב ימים לטבילה ואפי' לבא מן הדרך שאין הוסת יוצא מחזקת טומאה עד שתבדוק וכדאמרי' לקמן תבדק ופסק הלכה כר'

יוחנן ונמצא שחושש לוסת בשיש לה וסת וחושש נמי לעונה בשאין לה וסת אבל לחוש לשניהם כאחת אין לנו והרב אלפסי ז"ל כתב זו ששנינו בסוף פרקין (דף יב.) החמרים והפועלים נשיהם להם בחזקת טהרה ולא חלק בין הגיעו ימי עונתה ושעת וסתה ללא הגיעו ואף הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ד מהלכות איסורי ביאה שאשה שיש לה וסת שהלך בעלה למדינה אחרת והניחה טהורה כשיבא אין צריך לשאול לה אפילו מצאה ישנה מותר לבא עליה שלא בעונת וסתה ואינו חושש שמא נדה היא נראה מדבריו שא"צ לחוש אלא לעונת הוסת עצמה ולא לאחר מכאן כלל ונראה שהם ז"ל מפרשים דתוך ימי עונתה דקאמרי' היינו עונת הוסת ולאפוקי יום העונה עצמו שלא תאמר דבבא מן הדרך הקילו שלא לחוש אף לעונת הוסת עצמה קמ"ל דבעינן שיחשב שלא תהא עומדת עכשיו בתוך עונת הוסת וסבורים הם ז"ל דר' יוחנן דאמר מחשב קסבר וסתות דאורייתא ופליג אדרבה בר בר חנה ואנן קי"ל כרבה דהא סוגיא סלקא דוסתות דרבנן ודאמרינן לקמן תבדק בשוהה בעיר עסקינן אבל בבא מן הדרך לא דכיון דתבעה אין לך בדיקה גדולה מזו וכמו שכתבתי למעלה ותמהני דתינח ערה אבל ישנה מאי איכא למימר דהא בישנה ליכא תביעה ולא מצית אמרת דאפילו בישנה איכא [תביעה] דאי הכי הך ברייתא דהחמרין הוה מצי לאוקמא התם בסוף פ"ק דנדה אפילו באין לה וסת אלא ודאי ליכא ומש"ה אוקמוה דוקא בשיש לה וסת כמו שכתבתי למעלה וכיון שכן קשיא ישנה לפיכך נ"ל דאינהו ז"ל סברי דחכמים ור' יהושע דאמרי תבדק לאפלוגי את"ק דידהו [הוא דאתו] דאמר כל שלא בדקה בשעת וסתה טמאה נדה משום דוסתות דאורייתא ואמרי ליה לא אלא תבדק כלומר שאין לך חומר אחר בוסתות אלא שצריך בדיקה בשעת הוסת והוא חומר של דבריהם אבל כל שעבר הוסת למה תהא צריך לבדוק והרי כל אשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה מסולקת דמים היא דמ"ה אמרו דיה שעתה ולמה נחוש שיהו דמים מצוים בה שלא בשעת הוסת מפני שלא בדקה בשעת הוסת אלא התם ודאי כי אמרינן תבדק בשעת הוסת אמרו וכדכתיבנא ואע"ג דאמרי' התם איתמר אשה שיש לה וסת והגיע שעת וסתה ולא בדקה אמר רב בדקה ומצאה טמא טמא טהור טהור כלומר משום דוסתות הם דרבנן לאו למימרא שצריכה לבדוק אחר הוסת אלא משום דשמואל בעי למימר אפילו בדקה זו ומצא טהור טמא נקט רב מצא טהור טהור ולא שתהא צריכה לבדוק אחר הוסת ובזה עלו דברי רב אלפס והרמב"ם ז"ל יפה אלא שזו קולא יתירא שלא לחוש לא לוסת ולא לעונה כלל אפילו לימים הרבה ואפי' בישנה:

הוחזקה נדה בשכנותיה שהיתה לובשת בגדי נדות:

ואם נתנה אמתלא לדבריה. שאמרה לו מה שאמרתי שהייתי טמאה מפני שקשה עלי התשמיש ועכשיו אינו חוששת:

תנו רבנן והדוה בנדתה. בפ' במה אשה (ד' סד:) תניא אין בין זב לזבה שנויה היא בתוס' [בפ"ק דמגילה]:

שהזב טעון ביאת מים חיים דכתיב ורחץ בשרו במים חיים וטהר. אבל בזבה לא כתיב אלא וספרה לה ז' ימים ואחר תטהר כלומר בטבילת מים ובנין אב לכל הטמאים ורחצו במים [דכתיב בשכבת זרע] ואין כתיב באחד מהם במים חיים אלא בזב ומצורע:

שכל הגוף עולה בהם. מכל בשרו ילפינן ליה:

תנו רבנן אילו נאמר מקוה מים יהיה טהור. בת"כ היא שנויה בפרשת ויהי ביום השמיני:

יכול אפילו מלא על כתפו וכו' אף מקוה מים בידי שמים. איכא מ"ד דהא אסמכתא בעלמא היא שאפילו מלא כל המקוה בכתף כשר מדאורייתא והיינו דתמיה בפרק המוכר את הבית (דף סה:) עלה דההוא דתנו רבנן צנור שחקק ולבסוף קבעו מכלל דשאובה דאורייתא בתמיה אלמא ליכא שאובה אלא מדרבנן אלא דבהך ברייתא אסמכוה אקרא דומיא דמדומע דאמרינן במס' נדה (דף מז.) בהדיא דמדרבנן היא והתם מפיק ליה מקראי ומביאין ראיה לדבר מדתנן במס' טהרות [פ"ד מ"ז] אלו ספקות שטהרו חכמים ספק מים שאובין למקוה ותניא בתוספתא דמקואות בפ"ב מקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא כשר מפני שזה ספק מים שאובין למקוה ומדקתני ריקן ומצאו מלא ולא קתני חסר ומצאו שלם משמע דריקן היה לגמרי מתחלה ואפ"ה ספקו טהור אלמא אפילו כולו שאוב הוא מדרבנן דאי מדאורייתא ה"ל ספקו דאורייתא ולחומרא. ועוד הביאו ראיה מדאמר בפירקא קמא דפסחים (דף יז.) גבי משקה בית המטבחיים בכלים טמאים בקרקע טהורים משום דחזו למטבל בהו מחטין וצנורות הא סתם משקה בית מטבחיא שאובים הן וה"ל כולו שאוב ואמרינן דחזיין למטבל בהו מחטין וצנורות אלמא מדאורייתא כשר וכ"ת ואי ליכא פסול. שאובה מדאורייתא כלל למה גזרו בה חכמים י"ל דגזרו אטו טובל בכלי שהוא פסול מדאורייתא דטבילה בקרקע בעינן דומיא דמעיין ובור וכן דעת רבי' יצחק ז"ל וכן נראה מדברי הרב בן מגש ז"ל ומדברי הרמב"ם תלמידו בפרק ד' מהלכות מקואות וכן דעת הגאונים ז"ל אבל הראב"ד ז"ל כתב דכי מתמהינן בפ' המוכר את הבית מכלל דשאובה דאורייתא דאלמא אינה אלא מדרבנן ה"מ בשאובה על ידי כלים מאליהן כגון צנור שחקקו ולבסוף קבעו דקתני התם שאין בהם תפיסת ידי אדם אלא מאליהן באו ולא נשאבו אבל מלא בכתף פסול מדאורייתא והיינו דתניא בתוספתא יכול אפילו מילא בכתף וכו' ור"ת ז"ל סובר דאיכא שאובה דאורייתא ואיכא

שאובה דרבנן דכולה שאובה [או רובה או רביעית מתחלה מדאורייתא אבל] ג' לוגין על פני המים הוי מדרבנן וכי מתמהי בפ' המוכר מכלל דשאובה דאורייתא היינו משום דקתני פוסל את המקוה מכלל דכבר יש שם מים קודם שתפסל והביא ראיה מדאמרינן פ"ב דמקואות ר"א אומר רביעית מים שאובין בתחלה פוסלין את המקוה וג' לוגין על פני המים וחכ"א בין בתחלה בין בסוף שיעורו ג' לוגין ומשמע דהא דקא מפליג ר"א בין בתחלה לבסוף משום דלכתחלה פוסל מדאורייתא ובסוף כלומר על פני המים פסול מדרבנן ולאו ראיה היא דלעולם אפי' בתחלה מדרבנן היא והיינו טעמא דמחמיר ר"א לכתחלה טפי מעל פני המים משום דלכתחלה רביעית מקוה גמור הוא דחזי למחטין וצנורות ומ"ה לא בטיל אבל על פני המים לאו מקוה הוא ובטל עד דאיכא ג' לוגין שהוא דבר חשוב שראוי להדיח ראשו ורובו כדאיתא בפ"ק דשבת (דף יד.) ורבי' שמשון ז"ל כתב דודאי איכא שאובה דאורייתא כגון שנשאב בדבר המקבל טומאה דבכה"ג כולו שאוב דאורייתא והביא ראיה מדתנן במסכת פרה [פ"ו] ומייתי לה בפ"ב דזבחים (דף כה:) נתן ידו או רגלו כדי שיעברו מים לחבית פסולים עלי קנים ועלי אגוזים כשרים זה הכלל דבר המקבל טומאה פסולים דבר שאינו מקבל טומאה כשרים ואמרינן התם מה"מ א"ר יוחנן משום רבי יוסי בר אבא אמר קרא אך מעין ובור מקוה יהיה טהור הוייתן ע"י טהרה תהא פירוש האי קרא גבי מקוה כתיב ומייתי מיניה ראיה למים חיים אל כלי דכתיב גבי פרה משום דמיהיה משמע דכל הויות יהו ע"י טהרה ולא ע"י דבר המקבל טומאה אלמא דלכל הפחות כולה שאובה בדבר המקבל [טומאה] דאורייתא אבל שאובה על ידי כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה דפסולה כדמוכח בפ"ק דשבת (דף טז:) משמע שאפי' כולו שאוב אינו דאורייתא אלא מדרבנן דהא הויתן על ידי טהרה הוו דאין מקבלין טומאה ועוד הביא ראיה לדבריו מדתניא בתוספתא בפ"ב דמקואות ב' מקואות של ארבעים סאה אחד שאוב ואחד כשר וטבל באחד מהם מטומאה חמורה ועשה טהרות תלויות ואי כולו שאוב מדרבנן אמאי תלויות אדרבה הוה לן למימר טהורות וכדשרינן ספק מים שאובין למקוה אלא ודאי כדאמרן והתם כגון שהאחר שאוב על ידי דבר המקבל טומאה. וא"ת א"כ קשיא ההיא דמקוה שהניחו ריקן דאייתי לעיל דקתני כשר י"ל דהתם היינו טעמא משום דחזקה מאן קא ממלא למקוה אדם טמא שצריך טבילה וכיון שכן בידוע שבכשרות מלא אותו ולפיכך כשר והיינו דתניא התם כשר מפני שכשרותו מוכחת עליו הא לאו הכי פסול מספק דהוה ליה ספק דאורייתא ולחומרא והיינו נמי דקתני סיפא דההיא צנור המקלח למקוה והמכתשת נתונה בצדו ספק מן הצנור למקוה ספק מן המכתשת למקוה פסול מפני שהפסול מוכיח כלומר מפני

שיש לתלות בזה כבזה ואם יש בו רוב מקוה כשר מפני שזה ספק מים שאובין למקוה אלמא שלא טהרו חכמים ספק מים שאובים למקוה אלא דוקא דאיכא רוב מקוה כשר דכיון דמדאורייי' ברובא בטל ומכאן ואילך דרבנן ספקו כשר וכי תנן (טהרות פ"ד) אלו ספקות שטהרו חכמים ספק מים שאובים למקוה היינו מרובו ואילך דכיון דתנן למקוה משמע שכבר יש בו מים וא"ת א"כ מאי מתמהינן בפרק המוכר את הבית (דף סו.) מכלל דשאובה דאורייתא לוקמא כגון דליכא רובא דכשרים תירץ הרב ז"ל משום דכיון דסתמא קתני צנור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה משמע דפוסל את המקוה בסוף בג' לוגין כדקי"ל דג' לוגין מים פוסלין את המקוה וההיא דמשקה בית מטבחייא (פסחים דף יד.) דאמרי' דבקרקע טהורין היינו טעמא משום דכי נפלו מיא ארצפה ממשכי אילך ואילך וה"ל כשאובה שהמשיכוה כולה דטהורה אלו דבריו ז"ל :

דף ה:

אי מה מעין מטהר בכל שהוא. לאו דוקא כל שהוא אלא לאפוקי ארבעים סאה [קאמר] ואמר שאינו צריך [מ' סאה] כמקוה אלא מיהו צריך שיהא כל גופו עולה בהן בבת אחת ולא בחצאין אלא דכיוי דכל גופו עולה בהן הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו סגי דבמעיין ליכא יתורא לאפוקי מהני משא"כ במקוה דאפילו גוץ שכל גופו עולה בעשרים סאה לא עלתה לו טבילה עד שיטבול במקוה של מ' סאה מדכתיב ורחץ כל בשרו במים דדרשינן מים שכל גופו עולה בהן דהיינו ארבעים סאה:

המעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן. כלומר שהמקוה אינו מטהר אלא באשבורן אבל המעין מטהר בין בזוחלין בין באשבורן דאי אמרת דאין מעין מטהר אלא בזוחלין היכי עביד להו אבוה דשמואל (שבת דף סה.) לבנתיה מקואות ביומי ניסן והיה ממשיך לתוכן מי פרת וכמו שפירשו כל המפרשים ה"ל למיחש שמא ירבו זוחלין על הנוטפין ואין מטהרין אלא בזוחלין אלא ודאי כדאמרן ועוד דתנן (מקואות פ"ה מ"ד) כל הימים כמקוה ר' יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין ובודאי ר' יוסי אף בזוחלין קאמר דאי לא ה"ל למימר אין מטהרין אלא בזוחלין אלא ודאי משום דס"ל דימים דינייהו כמעין אמר דמטהרין בכל ענין ועוד דתנן במסכת פרה בפרק ששי המפנה מעיין לתוך הגת או לתוך הגבים פסולין לזבים ולמצורעים ולמי חטאת אלמא לשאר כל אדם כשר ואע"פ שהיא אשבורן ועוד ראיה מדתנן בפ"ק דמקואות למעלה מהן מקוה שיש בו מ' סאה שבו טובלין ומטבילין למעלה מהן מעין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן [לא בזוחלין] ולמעיין להטביל בו בכל שהן. למעלה מהן מים

מוכין [שהן] מטהרין בזוחלין ומים מוכין היינו [מי] מעין שהן מלוחין או פושרין והכי תנן התם בפ"ח דפרה אלו הן המוכין המלוחין והפושרין בודאי דכי קתני שהן מטהרין בזוחלין אף בזוחלין קאמר דאי לא מאי למעלה מהן הכא בחד גוונא מטהרין [והכא בחד גוונא מטהרין] אלא ודאי כדאמרן :

ותנן נמי במתני' במס' עדיות [פ"ז מ"ג] הזוחלין כגון נהרות שהן זוחלין כמעין הן לטהר בכל שהוא ובזחילה והנוטפין כמו מי גשמים כמקוה הן לטהר באשבורן דוקא ולהצריך מ' סאה והיינו טעמא דאבוה דשמואל דעביד לבנתיה מקואות ביומי ניסן שמא ירבו נוטפין על הזוחלין ואין הנוטפין מטהרין בזחילה:

שהן כשרין. כלומר בזחילה הואיל ונוטפין מועטין ואיצטריך לאשמועינן אפילו במקום שאין בו כדי טבילה בזוחלין אא"כ נוטפין משלימין להן דאי לא תימא הכי מאי קמ"ל פשיטא דא"כ יפסלו כל הנהרות אפי' למ"ד נהרא מכיפיה מבריך:

מלא הין. דהיינו שנים עשר לוגין פוסלין את המקוה אם נפלו לתוכו קודם שנשלם ואפי' המשיך לתוכו אחריהן אלף סאה:

שחייב אדם לומר בלשון רבו. כלומר הין אינו לשון משנה אלא לשון תורה אלא כך שמעה מרבותיו שמעיה ואבטליון והרמב"ם ז"ל גורס אין באלף. ופי' שרבותיו שהיו גרים מפני שלא הורגלו להוציא היהי"ן מפיהם היו מחליפין אותם באל"ף ואף הלל היה אומר אין בלשון רבותיו:

שני גרדיים משער האשפות. במסכת עדיות מפרש לה למה הוזכר שם אומנותם ושם מקומם לומר שלא יעכב אדם עצמו מבהמ"ד שאין לך אומנות פחותה מן הגרדיים שאין מעמידין ממנה לא מלך ולא כה"ג כדאמרינן בקידושין [דף פב.] ואין שער בירושלים פחות משער האשפות והכריעו בעדותם כל חכמי ישראל ופי' הראב"ד ז"ל דטעמא דהלל מפני שהיא [המדה] הגדולה שנאמרה בתורה [בלח] כדכתיב ושמן זית הין ואע"פ שנאמרה בתורה מדות קטנות [מזאת] כיון דמים שאובין לפסול את המקו' מדרבנן אזלינן לקולא ולא מיפסל אלא בשיעורא רבה ולפיכך שנה לו רבו הין לגלות לו שמפני שנאמרה בתורה הוא פוסל המקוה ושמאי סבר ט' קבין לפי שהן ראוין לשטיפת כל הגוף ועזרא תקנם לבעלי קריין הלכך חשיב להו כמקוה פסול ופוסלין וחכ"א ג' לוגין מפני שהם חשובים שנתנה תורה [שיעור נסכי] קרבן צבור שהוא רביעית ההין ואזלינן בתר שיעורא זוטא אע"ג דאשכחן [נמי] בה לוג שמן. בציבור מיהא לא אשכחן פחות מג' לוגין ועוד לא אשכחן לוג אלא לשמן אבל יין אין פחות מרביעית ההין דהוא ג' לוגין. [והיכא] דלית ביה מ' סאה מדברי הרב אלפס ז"ל נראה דשאובה שהמשיכוה אפילו נתמלא כל המקוה

ממנה כשרה ואחרים חולקין ומחלוקתן תלויה במאי דתנן בפרק שני דמקואות המניח קנקנים בראש הגג לננבן ונתמלאו מים ר"א אמר אם עונת גשמים הוא אם יש בו מעט מים ישבור ואם לאו לא ישבור ר' יהושע אומר בין כך ובין כך ישבור או יכפה אבל לא יערה והכי פירושו אם עונת גשמים הוא נידונין משום שאובין כל עוד שהניחן בעת קשור עבים כדאיתא בפ"ק דשבת (דף טז:) וכ"ש בשעה שהגשמים יורדים ומ"ה לר"א אם יש במקוה כמעט מים כלומר שיש קצת מים כשרים ישבור וכמעט דקאמר לאו דוקא אלא רוב המקוה בעינן דהיינו כ"א סאין וכר"א בן יעקב דאמר (בתמורה יב.) מקוה שיש בו עשרים ואחד סאה מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאין ופותקן במקוה כלומר ממשיכן והן טהורין שהשאובה מטהרת ברביה והמשכה ומש"ה נמי א"ר אליעזר דאם יש בו מעט מים כלומר כ"א סאין ישבור וימשכו המים מי הקנקנים השבורים למקוה וכיון שאין בו מ' סאה קרי ליה מעט מפני שאין בו שיעור מקוה דקסבר ר"א דשאובה שהמשיכוה כולה או רובה פסולה ור' יהושע אמר בין כך ובין כך כלומר אפילו אין במקוה מים ישבור או יכפה ובלבד שלא יערה למקוה בלא המשכה דקסבר ר' יהושע דשאובה שהמשיכוה כולה כשרה וקי"ל דר' אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע דר"א שמותי הוא. וכדאסיקנא בפ"ק דנדה (דף ז.) דלית הלכתא כר"א אלא בארבע בין בסדר טהרות בין בשאר סדרים ובפ"ק דתמורה (דף יב:) נמי אמרינן כי אתא רב דימי א"ר יוחנן שאובה שהמשיכוה טהורה ומדלא יהיב שיעורא ש"מ דאפי' כולה ואיכא נוסחי נמי דגרסי התם בהדיא שהמשיכוה כולה וכן נראה דעת הרב אלפס ז"ל וכן דעת רבינו שמשון ז"ל אבל רב אחא משבחא פסק כר"א בן יעקב דמשנתו קב ונקי וכן פסקו הראב"ד ז"ל והר"ז הלוי ז"ל וראוי להחמיר:

ת"ר צנור שחקקו וכו'. בפרק המוכר את הבית (דף סה:) הוא:

צנור. של עץ או של אבן ועשוי כעין סילון ויורדין ממט מים למקוה:

חקקו. בתלוש ואחר כן קבעו בקרקע. פוסל את המקוה. דמים שאובין פוסלין אותו דכיון שהיה שם כלי עליו קודם שקבעו לא מבטיל תו שם כלי מיניה ומשוי להו שאובים למים שבתוכו אבל קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל דהרי הוא כעושה חריץ בקרקע והאי צנור מיירי כגון שהוא חקוק לקבל בו צרורות שכל שאינו עשוי לקבל אינו פוסל דתנן בפרק רביעי דמקואות סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה. כלומר אע"פ שהוא צר מכאן ומכאן בשני ראשיו ורחב באמצע אפי' הכי לא חשיב לקבלה כל זמן שלא חקק בו לקבל צרורות האי צנור דהכא נמי בכה"ג הוא שכך היה דרכן לעשות לו בית קיבול באמצע כדי שיתקבלו [בו] הצרורות וכיון שיש בו

בית קיבול צרורות פוסל את המקוה דהכי תנן התם [בפרק י' מ"ג] החוטט בצנור לקבל בו צרורות בשל עץ בכל שהוא ובשל חרס ברביעית רבי יוסי אומר אף בשל חרס בכל שהוא ירד לתוכו עפר ונכבש כשר כלומר אפילו נכבש מאליו ונדחק שם עד שאין המים יכולין לשטוף העפר כשר דשוב אינו בר קבלה ובספר היראים מפרש שכבשו ברגל:

דף ו.

כל חייבי טבילות טבילתן ביום בדוכתי טובא הוא ובפ' הקורא את המגילה למפרע (דף כ.) ילפינן דטבילתן ביום:

נדה ויולדת טבילתן בלילה דתניא (פסחים צ:) מנין לנדה שאינה טובלת אלא בלילה [תלמוד לומר] שבעת ימים תהיה בנדתה תהא בנדתה כל ז' ויולדת נמי הוקשה לנדה דכתיב כימי נדת דותה:

אמר רב נדה בזמנה בפ' בתרא דנדה [דף סז:] היא:

נדה בזמנה. בשביעי ובנדה דאורייתא קא מיירי שלא ספרה נקיים:

לא תטבול אלא בלילה. כמו שמפורש למעלה:

שלא בזמנה. בח':

משום סרך בתה. כלומר שנוהגת אחריה לטבול ביום ואפי' בזמנה בז' ואתיא לידי כרת ולא ידעה דאמה בשמיני היא דטבלה ביום וקי"ל כרבי יוחנן:

א"ל רב פפי לרבא מכדי כולהו נשי דהאידנא ספק זבות משוינן להו. שאפילו נדה סופרת ז' ימים נקיים דהחמירו על עצמן כר' זירא:

לטבלו ביומא דשבעה. ממה נפשך דאי נדה היא הרי יום טבילתה יותר משבעה ללידתה ואי זבה היא טבילת זבה ביום וה"ק ליה רב פפי לרבא בשלמא רב ור' יוחנן מיירו קודם חומרא דר' זירא דמקמי הכי הוו אבל אנן דקיימינן בתר תקנה לית לן טעמא דלא נטבלין בשביעי וישמשו דהא ליכא למיחש למידי לא לה ולא לבתה ומהדרינן משום דר"ש דתניא אחר תטהר אחר אחר לכולן. כלומר דבעינן שיהו ז' נקיים רצופים אבל ראתה בינתיים סותרת וכבר פירשתיה למעלה ר"ש אומר אחר תטהר אחר מעשה תטהר כלומר כיון שספרה מקצת יום של ז' תטבול ותשמש:

אבל אמרו חכמים אסור לשמש כדי שלא תבא לידי ספק. שאם תשמש [בו] ביום ותראה מיד אחר תשמיש נמצאת סותרת כל שלפניה וטבילתה פסולה וכיון דתשמיש אסור בשביעי מחמירינן נמי שלא תטבול כדי שלא יבואו לשמש וכיון דטבילה אסורה בשביעי אפילו בשמיני נמי אסורה משום סרך בתה שאם תראה הבת שאמה טובלת

בשמיני ומשמשת תטבול היא בשביעי ותשמש ואע"ג דגזרה לגזרה היא משום חומר כרת חששו ומש"ה אפילו לבתר חומרא דר' זירא אפילו בשמיני לא תטבול אלא היכא דאיכא למיחש לאבולאי ודכותיה ואע"ג דר' שמעון אתשמיש בלחוד קאי ולא אטבילה דהא אמרינן בפרק המפלת (דף כט:) בשמעתא דטועה בעשרים ואחד תשמש ופרקינן משום דר"ש ואפ"ה היו טובלות [ביום] כדמוכח התם דאלמא אסור לעשות כן אתשמיש לחוד קאי ובתורת כהנים נמי תנינא ואחר תטהר כיון שטבלה טהורה להתעסק בטהרות אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שלא תבא לידי ספק דאלמא אסור לעשות כן אטהרות או אבעילה קאי ולא אטבילה אפ"ה קא אמרינן דכיון דר"ש אסר תשמיש [אנן] נמי אסרינן טבילה משום לתא דתשמיש אבל ר' שמעון ודאי תשמיש בלחוד אסור ולפי זה לא גרסינן שמא תבא לידי ספק דודאי כל שהיא משמשת באה לידי ספק אלא הכי גרסינן שלא יבא לידי ספק וכן הגרסא בהלכות הרב אלפסי ובברייתא שבתורת כהנים אבל הר"ז ז"ל סובר דהאידנא ליכא סרך בתה כלל אלא שאם טבלה בשביעי אסורה לשמש מדר"ש ולא נהירא ויש מי שאומרים שאם טבלה בשביעי לא עלתה לה טבילה שאם תאמר [עלתה לה טבילה] איכא למיחש שמא תבא לשמש ולפיכך צריכה לחזור ולטבול ומיהו בשמיני כיון דלא מיתסר אלא משום סרך בתה עלתה לה טבילה וזה הוא דעת הראב"ד ז"ל אבל הרמב"ן והרשב"א ז"ל כתבו דאפי' בשביעי עלתה לה טבילה בדיעבד:

אמר רבא אשה לא תחוף. מקטיף מזיא. ניתק השער ומתבלבל וחוצץ:

מסריך. מתדבק השער וחוצץ. והך חפיפה פי' רש"י ז"ל חפיפת שערה כלומר שער [ראש] האשה ושאר מקומות שבגוף בבית השחי והכי מוכח דחפיפה בשער היא דתנן (שבת דף נ:) נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק וה"נ מוכח בפ' מרובה (דף פב.) דאמרינן התם דאחד מעשר תקנות שתקן עזרא שתהא אשה חופפת וטובלת ואקשינן הא דאוריי' היא דכתיב את כל בשרו זו הטפל לבשרו ומאי נינהו שערות מדפרכינן הכי אלמא חפיפה בשער היא ופרקינן התם מדאורייתא בעיוני בעלמא סגי דלמא מיקטר א"נ מאוס מידי משום חציצה אתא איהו ותקן חפיפה ומדאמרינן הכי משמע דבעינן עיוני בכוליה גופה דלגבי חציצה מקום שער ושאר הגוף שוין הן אלא [דאתא] עזרא ותקן דלא ליסגי במקום שער עיוני משום דשכיחי בה קטרין והצריך חפיפה ומשום דחפיפה דרבנן בעלמא היא מקילין בה כדאמרינן לקמן [דף סח.] האשה חופפת בע"ש וטובלת מוצ"ש ואפילו למוצאי י"ט שאחר השבת כמו שאכתוב בס"ד אבל בעיוני דמדאורייתא הוא לא מקילינן וראיה לדבר מדאמר בסמוך [דף סז.] נתנה תבשיל לבנה וטבלה לא עלתה לה טבילה ובודאי אי אפשר שלא נתנה תבשיל לבנה וכיוצא בו מע"ש עד מוצאי י"ט שאחר השבת

והיאך עלתה לה טבילה אלא ודאי כי מקילין בחפיפה דוקא כשחזרה ועיינה בשעת טבילתה הלכך במקום שער בעי חפיפה ומקילינן בה כדכתבינן ובכוליה גופיה בעיא עיוני סמוך לטבילה ומדאמרינן לקמן [סו.] טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול ועליה כל גופה משמע לאו למימרא דחפיפה בכוליה גופה אלא משום דמסתמא עיינה בעצמה בשעת חפיפה וכ"ת אי בעיא עיוני סמוך לטבילה אפי' לא חפפה סמוך לטבילה אמאי צריכה [לחזור] לחוף ולטבול והרי עיינה בכל גופה סמוך לטבילה איכא למימר שמא לא עיינה יפה יפה אבל בחפיפה ליכא למיחש להכי והך עיוני דמדאוריי' משמע דבלא מים הוא דלא אשכחן אלא לגבי חפיפה ומיהו הני נשי דילן נהוג למשטף כל גופייהו בשעת טבילה בחמימי ושפיר דמי ואף בזמן התלמוד נראה שהיו נוהגות כן מדאמרי' בגמ' [ד' סח.] דודא חסרת עבדי חסרת מסרקא חסרת ומדאצרכה כולי האי משמע שדרכן לשטוף בחמין וכך נ"ל מדאמרי' אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם אית' דלא הוו עבדי חפיפה אלא במקום שער אמאי לא חיישינן שמא לא עיינה יפה יפה בשאר מקומות הגוף כי היכי דחיישינן בשלא היתה חפיפה סמוך לטבילה [לענין] כל שאר מקומות שבגוף דא ודא אחת היא אלא ודאי דרכן היה לשטוף כל גופן בחמין ומש"ה בסמוך לטבילה ליכא למיחש למידי ומעתה האי ונמצא עליה אתי כפשטיה דנהי דחפיפה מדינא אינה אלא במקום שער הנהיגוה בכל הגוף:

ואפי' בחמי חמה. די לה בחמין שהוחמו בשמש:

משרו מזיא. מתירין את השער שלא יסתר זה בזה:

קמטיה. בית השחי ובית הסתרים שלה:

כל הראוי לבילה. במס' מנחות [ד' נח:] ס' עשרונים בכלי אחד ראויה לבלול ואין בילה מעכבת בהן שאם לא בלל כשר ושאין ראוי לבילה כגון ס' וא' עשרון בכלי א' מעכב בו ופסולה הואיל ואי בעי לבלול לא מצי מבלל:

ותנן במתני' בפ"ח דמקואות [משנה ה]:

טהורה מטומאתה מטומאת נדה:

אבל טמאה ע"ג רוקה. שנתלש על המעות קודם שטבלה וטמאה מתורת מגע דרוקה מטמא במגע ומשא ואפי' בעודן בפיה טמאה היא מידי דהוה אנבילה בקומטו דטמאה בפ' יוצא דופן:

נתנה שערה בפיה. ולא באו המים בשערה:

קפצה ידה. הוי חציצה:

קרצה שפתותיה. מלשון כדי לקרוץ בצפורן פ' בא סימן [דף נב:] שהדביקה שפתותיה ולא נכנסו המים בפיה ונהי דביאת מים לא בעינן בבית הסתרים ראוי לביאת מים בעינן וקצת היה נראה דקריצה הוא לשון דוחק שדוחקת שפתותיה ביותר כמו פתחה עיניה ביותר עצמה עיניה ביותר דלקמן:

ומטבילן טמאין. כאילו לא הוטבלו דלא באו מים למקום אחיזתו:

ואם הדיח ידיו במים. קודם אחיזתו טהורין לפי שמשקה שעל ידו מתחבר למי המקוה ואין כאן חציצה:

דף ו:

אין צריכין שיבואו בהן מים. מיהו צריכה אשה להדיח קמטיה במים כדי שיהא ראוי לביאת מים כדאמרינן לעיל ותניא בתוספתא ר"ש שזורי אומר בית הסתרים בנשואה חוצץ בפנויה אינו חוצץ פי' נשואה מקפדת שלא יהא דבר חוצץ במקום תשמיש א"נ אפי' בשאר בית הסתרים מקפדת שלא תתגנה על בעלה ושפחתו של רבי שנמצא עצם בין שיניה שמא נשואה היתה א"נ אעצם בין שיניה כ"ע קפדי:

אלו חוצצין באדם. משום דבסיפא קתני אלו חוצצין בכלים תנא נמי גבי טבילת אדם אלו חוצצין באדם:

שבראשי הבנות. בריש פרק במה אשה (דף נז.) אמרינן דאכולהו קאי דבראש חוצצין אבל בצואר אין חוצצין לפי שאין אשה חונקת עצמה:

קלקי הלב ובית הסתרים באשה. שנתלכלך השער של מקומות הסתרים בזיעה עד שנעשו עבה כעין צמר מסובך:

לפלוף. צואת העין:

גליד שחוץ למכה. ריר היוצא מן המכה מתיבש ונעשה גליד:

שרף היבש. כגון שרף היוצא מפרי האילן:

גלדי צואה שעל בשרו. כשיש זיעה מרובה בבשרו מתייבשת ונעשת גליד:

והמלמולין. פירש בערוך באדם שידיו מלוכלכות בטיט או בבצק או בזיעה ומולל ידו אחת על חברתה נעשה על ידו כמין גרגרים של שעורי' והעיקר מן וקטפת מלילות:

טיט היון וטיט היוצרים וגץ יוני מיני טיט הם אלא שזה חזק מזה:

קילקי הראש ובית השחי ובית הסתרים באיש. ובית השחי בחנם תנייה דה"ל בכלל בית הסתרים [ובית הסתרים] באיש. דאיש אינו מקפיד אבל אשה מקפדת ודוקא נשואה כדי שלא תתגנה על בעלה כדמפרש לעיל כל זה פירוש רבינו שמשון ז"ל. ואמרינן בתוספתא צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר והטיט והבצק שתחת הצפורן אפילו

כנגד הבשר הרי אלו חוצצין ומש"ה נהגו נשי דילן לגזוז צפרניהם בשעת טבילה ולהסיר הלכלוך משם כדי שלא תבאנה [לידי ספק] מה הוא כנגד הבשר ומה הוא אינו כנגד הבשר ומה היא צואה ומה טיט ובצק:

ואם [**סמוך כו'**] **אינה צריכה לחוף ולטבול**. דודאי לאחר שטבלה בא עליה:

איכא בינייהו סמוך לחפיפה טבילה. זו היא גרסת הרב אלפסי דלישנא קמא לא בעינן ולישנא בתרא בעינן וקי"ל כלישנא בתרא כדאסיקנא הלכתא בסמוך דצריך לחוף בלילה כלומר סמוך לטבילה ומ"מ שמעינן מהכא דאע"ג דלא חפפה סמוך לטבילה [כגון שחפפה ביום וטבלה בלילה] דוקא נמצא עליה דבר חוצץ הוא דלא עלתה לה טבילה הא לא נמצא עליה עלתה לה דכיון דדיעבד הוא ה"ל כלא אפשר דפסקינן לקמן דחופפת ביום וטובלת בלילה אלא דמיירי כשעיינה סמוך לטבילה דאי לא לא היינו מקילין בדיעבד דעיון דבר תורה הוא כך כתבו וכבר כתבתי למעלה מה שנ"ל דחפיפה דהכא בכולי גופה הוא ואיכא דגרסי איכא בינייהו מיחף ביממא ומטביל בליליא כלומר [ודוקא] ללישנא [קמא] דאמרינן אם באותו יום שחפפה טבלה אם חפפה ביום וטבלה בלילה [כשלא נמצא עליה דבר חוצץ] אינה צריכה לחוף ולטבול דהא אמרינן ואם לאו צריך לחוף ולטבול כלומר מפני שנמצא עליה דבר חוצץ משמע דהא לאו הכי אינה צריכה לחוף ולטבול אע"פ שחפפה ביום וטבלה בלילה ולפי גירסא זו למדנו דללישנא בתרא אשה שחפפה ביום וטבלה בלילה צריך לחזור ולטבול אע"ג דבלא אפשר שרינן לקמן:

והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ב מהלכות מקואות אם ביום שחפפה טבלה וכו'. משום דלמקצת נוסחי לישנא בתרא הוא ומיהו לאו למימר דלההוא לישנא כל שחפפה באותו יום אע"פ שלא היה סמוך לטבילה דלא חיישינן ואע"פ שנמצא עליה דבר חוצץ דהיכי אפשר דאף על גב דאתיליד ריעותא לא ניחוש אע"פ שהרחיקה טבילתה מחפיפתה אלא להכי נקט יום לאשמועינן דטעמא דנמצא עליה דבר חוצץ הא לאו הכי אינה צריכה לחוף ולטבול אע"פ שלא חפפה ביום שטבלה וזו לא נתבאר יפה בדברי הרמב"ם ז"ל וכבר השיגו הראב"ד ז"ל:

גרסינן בגמרא (דף סו:) אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול ולא על גבי סילתא דהיינו בקעת עבה משום דבעיתא שלא תפול ולא טבלה שפיר וכתב הראב"ד ז"ל דבדיעבד אם טבלה עלתה לה טבילה ומיהו כתב ז"ל דדוקא בכלי חרס דכיון שאינו מקבל טומאה מגבו ולא חזי למדרס ליכא משום גזירת מרחצאות וסילתא נמי לאו בת קבולי טומאה הוא אבל בכלי עץ ואפי' דיעבד לא עלתה לה טבילה ודייק לה מדתנן

במס' מקואות [פ"ה מ"ב] מעיין שהעבירו על גבי כליס או על גבי ספסל הרי הוא כמו שהיה דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר הרי הוא כמקוה ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל אלמא כל שהוא ראוי למדרס כספסל וכן נמי שאר כלים שמקבלים טומאה לא מהניא בהו טבילה משום גזירת מרחצאות דליכא למימר דטעמא משום דבעיתא דהא לאו באדם עסקינן אלא בכלים ולפ"ז הא דעבד מפצי אבוה דשמואל [לבנתיה] (שבת סה.) למחיצות עבדינהו משום צניעותא דליכא למימר משום טיט עבדינהו וכמו שפי' רש"י ז"ל שהרי מקבלות טומאה וכדתנן בפ"ק דסוכה (דף יט:) עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואיכא גזירת מרחצאות:

גרסינן בגמ' [דף סז.] אבוה דשמואל עבד לבנתיה מקואות ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי פירשתיה בפ' במה אשה יוצאה (דף סה:) בס"ד:

האי ריבדא דכוסילתא. גלד שנעשה במקום הקזת דם עד תלתא יומי הגלד הוא רך ומחובר והוי כגוף הבשר ולא חייץ:

פורחות. פוקחות ועוצמות תדיר:

אינו חוצץ. דפריחתה מעבירתה ואינו עב על גבי עין:

פחחה עיניה ביותר. הוי חציצה למעלה:

עצמה עיניה ביותר. הוי חציצה למטה:

ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר ר"ל אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה. כלומר לא תדחוק זרועותיה על בשרה ולא רגליה ושוקיה זה בזה אלא כדרך הלוכה ושמושה תמיד והכי פירושא ולית הלכתא כי הני דריבדא דכוסילתא ולפלוף שבעין וכחול שבעין ופקחה עיניה ביותר או עצמה עיניה דבכולהו עלתה לה טבילה אלא כי הא דר"ל דאמר לא תטבול אלא דרך גדילתה ואע"ג דהא דר"ל לא פליגא עליהו ואפשר דכולהו איתנהו תלמודא הוא דקאמר דלא מחמרינן בטבילה כל הני חומרי אלא חומרא דר"ל בלחוד וכיוצא בה בסוף פרק נערה שנתפתתה (ד' נד.) דאמרינן זינתה וכחלה ופקסה ותבעוה לינשא ונתפייסה דאבדה מזונותיה ובתר הכי אמרינן ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר רב יהודה תובעת כתובה בבית דין אין לה מזונות והתם נמי הא איפשר דאיתנהו לכולהו [וא"ת] היכי אמרינן בעצמה עיניה ביותר דעלתה לה טבילה מאי שנא מהא דתנן במס' מקואות (סוף פרק ח) קרצה שפתותיה כאילו לא טבלה יש לומר דכי עצמה עיניה לא מהדקי קמטין כולי האי שיהו מעכבין מלבא בהו מים אבל הרב אלפסי ז"ל גורס ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי איתמר הכי לענין טהרות איתמר אבל לבעלה שפיר דמי כי הא דאמר ריש לקיש ולהך

גירסא משמע דמדריש לקיש מייתינן ראיה דלבעלה מותרת ואיכא למידק והיכי מייתי מיניה ראיה והא אפשר דכולהו איתנהו ואפשר דלא מייתי ראיה מדריש לקיש אלא לפתחה עיניה ביותר ולעצמה עיניה ביותר דלא מעכב בטבילה דדרך גדילתה נמי הוא לפי שאין אדם נמנע מלפתוח ולעצם את עיניו כדתנן גבי ראיית נגעים (נגעים פ"ב משנה ד) שטהר בהן הכתוב בית הסתרים דכתיב לכל מראה עיני הכהן ותנן האיש נראה כעודר וכמוסק זיתים והאשה כעורכת ומניקה את בנה וכאורגת בעומדת לשחי ליד הימנית ומפרש בתורת כהנים דעודר היינו לענין בית הסתרים לפי שהעודר מפסיק רגליו קצת ומוסק לענין בית השחי לפי שדרך המוסק להגביה זרועותיו קצת כדי לנער האילן ואשה כעורכת לבית הסתרים שדרכה לפסוק רגליה ומניקה את בנה היינו לענין תחת הדד שמה שנראה באותה שעה ממה שהוא תחת הדד אין לו דין בית הסתרים וכאורגת בעומדין לענין בית השחי כלומר שכשאורגת מעומד מגבהת יד הימנית לארוג ולא פירש"י ז"ל כך:

דף ז.

נימא אחת. מיהדקת שפיר וחוצצת ולאו נימא אחת קאמר אלא רוב שערו קשור נימא נימא או שנימא אחת משלמת לרוב הגוף:

אנו אין לנו. שיחוץ אלא נימא אחת קשורה בלבד:

דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ. פירש"י ז"ל רוב שערו קשור אחת אחת וכן פירש בפירקא קמא דסוכה משמע דס"ל דדוקא בשערו הוא דמפלגינן בהכי אבל בבשרו אפילו מיעוט שאינו מקפיד חוצץ ונראה שהזקיקו ז"ל לפרש כן משום דהתם בפ"ק דסוכה (דף ה:) אמרינן שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני ופרכינן חציצין דאורייתא נינהו דכתיב וכו' ופרקינן כי אתאי הלכתא לשערו ופרכינן שערו נמי דאורייתא היא אלא כי אתאי הלכתא לרובו ומיעוטו למקפיד ולשאינו מקפיד דא"ר יצחק דבר תורה רובו המקפיד עליו חוצץ ונראה שהוא ז"ל לא היה גורס אלא הלכתא משמע דכי שנינן אתאי הלכתא לרובו ולמיעוטו אשינויא קמא קיימינן דשנינן כי אתאי הלכתא לשערו אבל בבשרו בכל גוונא הויא חציצה ור"ת ז"ל הקשה עליו מדגרסי' בפ' הערל (דף עח.) כותית מעוברת שנתגיירה בנה אינו צריך טבילה ואמרינן עלה מאי אילימא מדרבי יצחק הא אמר [רב כהנא] לא שאנו אלא רובו אבל כלו לא [ואע"פ שאינו מקפיד חוצץ] ואם איתא עדיפא מינה ה"ל לאקשויי אימר דאמר ר' יצחק בשערו אבל בגופו מי אמר אלא ודאי [גרסי' אלא] כי אתאי הלכתא לרובו ולמיעוטו כלומר והדר ביה מפירוקא קמא דאמרינן

כי אתאי הלכתא לשערו וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות מקואות בשם הגאונים ז"ל דרוב שערו הקשור נימא נימא חוצץ אע"פ שאין רוב גופו משמע דס"ל [דכיון] דאית לן תרי קראי חד [לשערו וחד] לבשרו כל חד וחד באפי נפשיה הוא רוב בשרו [ואע"פ שאינו רוב שערו או] רוב שערו ואע"פ שאינו רוב גופו חוצץ. והוא ז"ל סובר שם דשערו ובשרו חד גופא הוא ואפי' כל שערו קשור נימא נימא אינו חוצץ אא"כ יש בגופו דבר חוצץ שהוא משלים לרוב גופו והראב"ד ז"ל מסכים בהשגות לדברי הגאונים וכתב ז"ל דמקפיד דאמרינן דחוצץ היינו כל שמקפיד בו לפעמים אע"פ שאינו מקפיד בו בשעת טבילה והיינו טעמא דטבעת מהודקת חוצצת אע"ג דבשעת טבילה מיעוטו שאינו מקפיד הוא מפני שהאשה מקפדת בה בשעת לישה וכיוצא בה:

אשה לא תחוף בע"ש ותטבול במוצאי שבת. בשבת אינה יכולה לחוף משום השרת השערות קאמר דלא תחוף בע"ש ותטבול במוצ"ש מפני שתהא החפיפה רחוקה מן הטבילה:

ותמה על עצמך אשה היכי חופפת ביום וטובלת בלילה. כלומר ועוד אלא אפי' [בחול] לחוף ביום ולטבול בלילה הסמוכה לה אסור דתמה עצמך היאך אשה שנזדמנה לה טבילה בשבת שצריכה לחוף מבעוד יום היאך התירו לה שתהא חופפת ביום וטובלת בלילה כלומר שאף על היתר זה יש לתמוה ובקושי התירו משום דלא אפשר הלכך כשנזדמנה לה טבילה בחול לא תחוף ביום אלא בלילה סמוך לטבילה [וכדשלח רבין באיגרתיה תמה על עצמך וכו']:

לא קשיא הא דאפשר הא דלא אפשר. היכא דאפשר לחוף בלילה [כגון] שהטבילה היא בחול חופפת בלילה היכא דלא אפשר כגון שנזדמנה לה טבילה בשבת או ביו"ט חופפת ביום וטובלת בלילה הלכך אם נזדמנה לה טבילה בליל י"ט שאחר השבת חופפת בע"ש וטובלת למוצאי שבת ומוכח נמי בגמרא שאם חל יו"ט של ראש השנה להיות בא' בשבת ונזדמנה לה טבילה בליל שני בשבת שחופפת בע"ש וטובלת בליל שני בשבת שהוא י"ט שני של ראש השנה אבל לעולם כל שהטבילה היא בחול חופפת בלילה וטובלת בלילה זה הוא דרך הרב אלפסי ז"ל [והוא על דרך השאלתות] אבל רש"י ז"ל סובר דלעולם בחול לא תחוף בלילה ותטבול בלילה דחיישינן מתוך שמהומה לביתה לא תחוף יפה ולפיכך חופפת ביום וטובלת בלילה ובמוצאי שבת שאי אפשר לחוף ביום קודם ליל טבילה חופפת [בליל] שבת:

ואם חל י"ט אחר השבת חופפת בערב שבת וטובלת ליל שני בשבת וכל זה כדי שלא תחוף בליל הטבילה עצמה דחיישינן שמא לא תחוף יפה ומיהו אם חלו שני ימים טובים

של ראש השנה אחר השבת אם נזדמנה לה טבילה במוצאי יו"ט שני חופפת וטובלת באותה לילה עצמה כדי שלא תרחיק כ"כ חפיפה מן הטבילה וכל זה תלוי בפירוש סוגיות הגמרא ולכולהו פירושא בחפיפה שהיא תקנת עזרא בלבד הוא דמקילינן אבל בעיוני אי איכא מידי דחייץ בגופא דהוא מדאורייתא לא מקילינן:

סליקו הלכות נדה

שבועות שתים בתרא:

שבועה שאוכל ושלא אוכל. הן השתים המפורשות דכתיב להרע או להיטיב ומשמע להבא לא אוכל להרע אוכל להיטיב:

שאכלתי ושלא אכלתי. הן השתים הנוספות ממדרש חכמים כדיליף להו רבי עקיבא לקמן בפרקין מריבוי הכתוב:

מדבר ומביא קרבן בשביל ביטול דבורו וכיון דמשום ביטול דבורו הוא אף זה ביטל דבורו שהאומר לא אוכל דעתו לאסור עצמו בכל שהוא:

שבועה שלא אוכל ואכל ושתה. אע"ג דשבועה דשתיה בכלל שבועה של אכילה כדאמרינן בגמרא אינו חייב אלא אחת דה"ל כאכל ואכל שתי פעמים בהעלם אחד:

שלא אוכל ושלא אשתה. הוו להו שתי שבועות ולא הויא לה בתרייתא שבועה על שבועה [גמ' דף כג.] דכיון דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אשתה גלי אדעתיה דמעיקרא אאכילה גרידתא איכוין:

גמ' ואי בעית אימא סברא. כתב בה"ג וכי מאחר דקרא סברא למה לי מהו דתימא אף על גב דמדאורייתא שתיה בכלל אכילה בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ולא קרו אינשי הכי קמ"ל:

גרסינן בגמרא [דף יט:] עלה דמתני' קמייתא למימרא דשאוכל דאכילנא משמע ורמינהו שבועה שאוכל לך שבועה שלא אוכל לך לשבועה לא אוכל לך אסור כלומר אמר אחד משלשה לשונות הללו אסור לו לאכול משל אותו האיש שנדר הימנו דהכי משמע שבועה שאוכל לך באיסור שבועה יהא עלי מה שאוכל משלך שבועה לא אוכל לך שבועה עלי שלא אוכל משלך לשבועה לא אוכל לך לשבועה יהא לפיכך לא אוכל לך ומתני' היא בפ"ב דנדרים (דף טז.) ושם פרשתיה בס"ד. ומפרקינן אמר אביי ל"ק כאן במסרבין בו לאכל כאן [דף כ.] בשאין מסרבין בו לאכול. מתני' דהכא בשאין מסרבין בו לאכול. כלומר מפצירין ומ"ה אמר שאוכל דאכילנא משמע ומתני' דהתם במסרבין בו לאכול וקאמר לא אכילנא לא אכילנא דכי קא משתבע ה"ק שבועה שלא אוכל רב אשי אמר תני התם שבועה שאי אוכל לך א"ה מאי למימרא מהו דתימא לשניה הוא דאתקיל

ליה קמ"ל. זו היא הסוגיא האמורה כאן בגמ' ומדאמרינן מתני' דהכא בשאין מסרבין בו לאכול משמע דמסתמא שאוכל דאכילנא משמע ואין צריך הוכחה. ובפ"ב דנדרים יש סוגיא כיוצא בזה [דף טז.] והתם לא משמע הכי באוקמתא דאביי גופיה דהתם אוקי אביי מתני' דהכא במסרבין בו לאכול ואמר אכילנא אכילנא ובתר הכי אמר שבועה שאוכל דבכי האי גוונא שאוכל דאכילנא משמע דאלמא דכשם שצריך הוכחה לומר דשאוכל שלא אוכל משמע כך צריך הוכחה לשאוכל דקא משמע שאוכל אבל בלי שום הוכחה לא ידעינן היכי משמע וזו היא מן הסוגיות המתחלפות בחלוף המסכתות ומשמע דסוגיא דהכא דייקא טפי משום דשאוכל סתמא דאכילנא משמע ואע"פ שאין לנו להכריח כך מדעתנו נ"ל הכרע בזה דכיון דרב אשי ס"ל דאפי' במסרבין בו לאכול ואמר לא אכילנא אפ"ה שאוכל דאכילנא משמע מ"ה נדי מאוקמתא דאביי כדמפרש התם בפ"ב דנדרים אין לנו להטיל כל כך מחלוקת בין אביי לרב אשי שרב אשי יאמר שאפי' במסרבין בו לאכול וקאמר לא אכילנא שאוכל דאכילנא משמע ואביי יאמר שאפי' בסתמא שאוכל לא משמע דאכילנא עד דאיכא הוכחה וכל שכן שלענין מעשה יש לסמוך על סוגיא דהכא דאביי ורב אשי שוין בדבר דאוכל סתמא דאכילנא משמע שהיאך נפסוק דלא כרב אשי בשאוכל סתמא משום דאביי דהתם פליג עליהכיון דאביי דהכא כותיה ס"ל:

דף ז:

ועוד אני אומר שאין כאן התחלפות סוגיות כלל שלא ספק אביי מעולם בשאוכל סתמא דודאי דאכילנא משמע ומתני' היא שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה וכו' לא אכלה עבר על שבועת בטוי אלמא שאוכל סתמא דאכילנא משמע דאל"כ לא הנחנו מקום ללשון והתם בנדרים מוקים להו תרוייהו אביי במסרבין לרבותא לומר שאפי' במסרבין בו לאכול שנראה שאין בדעתו כן כיון שהוצרכו לסרב ואיהו אמר אכילנא אכילנא כלומר [שמתוך] שמסרבין בו פעמים הרבה אף הוא עונה פעמים הרבה ונראה מתוך כך שהם מספקין על הודאתו שאינו מתכוין אלא לדחותם אפילו הכי לא מספקינן כי אמר בתר הכי שבועה שאוכל [לומר] שלהסירם מעליו הוא מתכוין כדי שלא יהא להם אחר כן תקוה בו ולא אכילנא משמע אלא תופסין אותו לפי פשוטו דאכילנא משמע וכל שכן אם אמר כן שלא בסירוב כלל דפשיטא דשאוכל דאכילנא משמע אלא משום דמוקי אביי התם מתני' דנדרים במסרבין מוקי הא דהכא נמי במסרבין לרבותא ולענין הלכה במסרבין בו לאכול וקאמר לא אכילנא ובתר הכי אמר שבועה שאוכל לפום אוקמתא דאביי דהכא דהתם שלא אוכל משמע וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ' ד' מהל' נדרים

ואע"ג דרב אשי פליג עליה וס"ל דבכולהו גווני שאוכל דאכילנא משמע כדאיתא התם בהדיא בנדרים נ"ל שהוא פוסק כן משום דלאוקמתא דרב אשי צריכי לשבושי מתני' ולמימר תני שבועה שאי אוכל ומ"מ אפי' לפי שיטה זו נקטינן כרב אשי דשאי אוכל דלא אכילנא משמע ולא אמרינן לישניה הוא דאיתקל ליה דאביי נמי לא פליג בהאי דינא אבל הרמב"ן ז"ל פסק בהלכות נדרים שלו כרב אשי דבתרא הוא דלעולם שאוכל אפילו במסרבין [ואמר לא אכילנא] דאכילנא משמע:

[**דף כ.**] **ת"ר מבטא שבועה**. כתב רש"י ז"ל אם אמר מבטא ככר זו עלי כאומר [שבועה] שלא אוכלנה ואם אכלה הרי זה בעולה ויורד ותימה הוא למה הזכיר עלי שזה לשון נדר הוא וה"ל למימר מבטא שלא אוכל ככר זו ונראה רבותא אשמועינן דאפילו אמר בלשון נדר הוי שבועה ולא הוי כאיסר אליבא דרבא דאמר שהוא תלוי כפי הלשונות שאמרו בהן ומ"מ משמע דס"ל לרש"י ז"ל דשבועה אפילו אמרה בלשון נדר הויא שבועה שאם לא כן היכי עדיף מבטא משבועה ממש וכבר כתבתי בזה דעות בריש נדרים. איסר שבועה. מפרש לקמן. איסור איסר. אסירתו של איסר מהו אם אתה אומר וכו':

מאי קאמר. הא אמרת איסר לשון שבועה היא והדר תני אם אתה אומר:

ה"ק מבטא שבועה. כדפרישית:

איסר מתפיס בשבועה. אמר איסר עלי דבר זה הרי הוא כמי שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר הרי הוא כזה שהתפיס השני בראשון:

איסור איסר אם אתה אומר וכו'. כלומר נהי דפשיטא לן שאם אומר איסר שלא אוכל דבר זה הרי הוא לענין איסור אכילה כמו שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר הרי הוא כזה ולענין איסורא פשיטא לן דתרוייהו אסורין לענין קרבן ומלקות מספקא לן שאם המתפיס בפירוש על דבר אחד שנשבע עליו חייב אם אמר נמי איסר שלא אוכל ככר זה חייב ואם התם פטור הכא פטור אלא דהכא והתם מספקא לן ומש"ה קאמר איסורו של איסר זה מהו כאיסורו של מתפיס והיינו דקאמר איסור איסר כך פרש"י ז"ל ולא מיחוור דכיון דפשיטא ליה דאיסר האמור בתורה היינו מתפיס היכי מספקא לן לענין מלקות דהא כתיב ביה לא יחל דברו ותו קשיא כיון דלתנא קמא דברייתא מספקא ליה היכי פשיטא ליה לאביי דאמר לקמן בסמוך בהדיא דכמוציא שבועה מפיו דאמו לפיכך נראה כגרסת ר"ח ז"ל שהוא גורס איסר איסר והכי פירושו איסר מתפיס בשבועה דהיינו שלא יאכל ככר זו וחזר ואמר על ככר אחר כזה איסר איסר כלומר ואם התפיס על זה השני עוד ככר שלישי מהו דינו אם אתה אומר מתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי וכו' כלומר אם על השני חייב על השלישי חייב ואם לאו פטור כלומר שאי

אפשר לפטור השלישי אא"כ נפטור השני וכיון שאמרנו שעל השני חייב שזה הוא איסר האמור בתורה על כרחנו אף על השלישי חייב ומסקינן בגמרא אליבא דאביי דאיסר מתפיס בשבועה מדכתיב או אסרה איסר על נפשה בשבועה:

רבא אמר הכי קאמר וכו'. כלומר לא משום הכי אמר התנא אם אתה אומר דפשיטא ליה דמתפיס בשבועה לא הוה ליה כמוציא שבועה מפיו וה"ק מבטא שבועה איסר נמי לשון שבועה היא אסריה דאיסר הטילו הכתוב בין נדר לשבועה היינו פירושא דאיסר איסור אם אתה אומר וכו' וה"ק איסר של איסר שאמרתי לך שהוא שבועה לא כל הלשונות שוות בו שהרי הטילו הכתוב בין נדר לשבועה ולפיכך אם אמרו בלשון שבועה דהיינו איסר שלא אוכל ככר זה שכן לשון הנשבעין אמרי [שבועה] שלא אוכל אף האיסר שהוציאו בלשון זה שבועה הוא וחייב עליה קרבן ואם לאו אלא שהוציא בלשון נדר שאמר איסר ככר זה עלי שהוא לשון הנודרים קונם זה עלי אף [זה] נדר [הוא] ופטור מקרבן ואם אתה אומר דקתני ברייתא היינו אם אתה הנודר אמרת בלשון שבועה איכא חיוב קרבן ואם לאו אלא בלשון נדר פטור כלומר דלא מיחייב קרבן דקרבן בנדרים ליכא:

ואותבינן בגמרא עלה דרבא מדתניא איזהו איסר האמור בתורה הרי עלי שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין כיום שמת בו אביו כיום שמת בו פלוני כיום שנהרג גדליה בן אחיקם כיום שראה ירושלים בחורבנה אסור ואמר שמואל והוא שנדור ובא מאותו היום. כלומר שקבל עליו כבר שלא לאכול בשר ביום שמת בו אביו לעולם וכן יום שמת בו פלוני וכן יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם:

בשלמא לאביי מדאתפיס בנדר נדר מתפיס בשבועה נמי שבועה [דף כ:] **אלא לרבא קשיא**. דמהכא משמע דהמתפיס בנדר הרי הוא בלא יחל כנדר עצמו ומדאתפיס בנדר נדר בשבועה נמי שבועה ומפרקין אמר לך רבא ה"ק אי זה הוא איסר נדר האמור בתורה הרי עלי שלא לאכול בשר ולא לשתות יין כיום שמת בו אביו ואמר שמואל והוא שיהא נדור ובא מאותו היום מ"ט דאמר קרא ואיש כי ידור נדר עד שידור בדבר הנדור. וכתב רש"י ז"ל דה"ק האי תנא לא במתפיס בנדר איירי אלא בעיקר נדר ואשמעינן שאינו חייב משום נדר אא"כ פירשו ואח"כ תלאו בדבר הנדור עליו כבר כדיליף ואזיל לה מקרא [והכי קאמר] אי זה הוא איסר נדר וכו' אבל מתפיס בנדר לא הוי נדר והיכי דמי מתפיס כגון שלא פירש הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין אלא אמר הרי עלי יום זה כיום שמת בו אביו כיום שראה ירושלים בחורבנה ונראה לא שלא יהא נדר אם לא תלאו בדבר הנדור אלא שבא למעט שאפי' תלאו בדבר הנדור אם לא פירשו לא הוי נדר דמתפיס הוא וכן נמי אפילו פירשו אם תלאו בדבר האסור לא הוי נדר. ולענין פסק

הלכה קי"ל דהאומר מבטא שלא אעשה כך הרי זו שבועה דמבטא שבועה ליכא מאן דפליג. ובפלוגתא דאביי ורבא קי"ל כרבא הלכך איסר שהוציאו בלשון נדר נדר ובלשון שבועה שבועה אבל מתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דאמי מיהו איסורא מיהא איכא וכן כתב רב יוסף הלוי ז"ל וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות שבועות אבל הרמב"ן ז"ל סובר דלרבא מתפיס בשבועה אפילו איסורא ליכא דכיון דבשום דוכתא לא אשכחן מתפיס בשבועה איסור מהיכא תיתי אלא איידי דאמר אביי כמוציא שבועה מפיו דאמי אמר איהו נמי לאו כמוציא שבועה מפיו דאמי ואין ה"נ דאפילו איסורא נמי ליכא וכן נוטין דברי הרב אלפסי ז"ל שכתב אבל מתפיס בשבועה ליכא והראב"ד ז"ל מפיק איסורא מדכתיב או השבע שבועה עד שישבע בדבר המושבע והיינו מתפיס וריבה אותו לבל יחל אבל לא לקרבן וזה על דרך מה שאפרש למטה על דעת הרב אלפסי ז"ל ואין זה נכון מכיון שלא נאמר זה בגמרא ועוד מן הטעם שאכתוב בסמוך בס"ד ולדידי [ניחא] משום דאפשר דמתפיס בחבירו שנשבע מיתסר מדאורייתא כמו שאכתוב בסמוך בס"ד אף מתפיס ככר בככר שנשבע עליו מתסר מדרבנן משום דאתי לאחלופי ולענין מתפיס בנדר לפי שיטת רש"י ז"ל נראה דכי היכי דלרבא מתפיס בשבועה לאו שבועה ה"נ מתפיס בנדר לאו נדר וכמו שכתבתי למעלה אבל הרב אלפסי ז"ל כתב דלרבא אע"ג דמתפיס בשבועה לאו שבועה מתפיס בנדר מיהא נדר הוא והביא ראיה מדתנן הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ואני ואני הרי כולן נזירים וכ"ת והא אוקימנא להההיא מתני' בגמרא דוקא תוך כדי דבור אבל לאחר כדי דבור לא ואי מתפיס בנדר נדר אפילו לאחר כדי דבור נמי לאו קושיא היא דאי אמר ואני כמוך ה"נ אלא התם לא אמר אלא ואני ולאחר כדי דבור לא משמע מידי וכ"ת וכיון דמתוך כדי דבור מיתוקמא מנא לן דמשום דמתפיס הוא דלמא טעמא דכולן נזירים משום דכל חד מינייהו אמר ואני נזיר לאו מילתא היא דקתני סיפא הותר הראשון הותרו כולן ואילו אני נזיר קאמר אמאי הותרו כולן אלא ודאי אני כמוך וש"מ דמתפיס בנדר נדר ותנן נמי (נזיר דף ד.) הריני כשמשון הריני כבעל דלילה הרי זה נזיר כ"ש היכא דאמר הריני נזיר כפלוני נזיר שהוא בימיו ומכלתין במסכת נדרים הכי מוכחא דמתפיס בנדר נדר דאמרינן (נדרים דף יא:) דמחית בשר זבח שלמים קמיה ואמר זה כזה ותנן נמי [שם י:] כאימרא כדירים כעצים וכל זה סיוע לדברי הרב אלפסי ז"ל אלא דקשיא עליה דהא משוינן בגמ' מתפיס בנדר למתפיס בשבועה דאמרינן בשלמא לאביי מדמתפיס בנדר נדר מתפיס בשבועה שבועה אבל לרבא קשיא אלמא דליכא למימר דמתפיס בנדר יהא נדר מתפיס בשבועה לא להוי שבועה. ועוד שהוא סמך דבריו לומר דמתפיס בנדר הוי נדר מדתניא אי זה הוא איסר

האמור בתורה וכו' ואליבא דרבא הך ברייתא לאו במתפיס מיירי אלא בעיקר נדר וכמו שפירשה רש"י ולפי' פירשו השמועה כך לדעתו דמעיקרא הכי אקשינן הכא קתני אי זה הוא איסר וכו' אלמא איסר התפסת לשון הוא ובשלמא לאביי ניחא דתניא גבי נדר וה"ה גבי שבועה דכיין דקתני דאיסר מתפיס הא ודאי עיקר התפסתו גבי שבועה היא דהתם כתיבה או אסרה איסר על נפשה בשבועה ואילו גבי נדר לא אשכחן ותנא דתני לה גבי נדר לרבותא נקטי בהכי לומר דאפי' מתפיס בנדר הוי נדר וכ"ש גבי שבועה הלכך לאביי ניחא אלא לרבא קשיא דאיהו אמר איסר לאו היינו מתפיס והכא קתני דאיסר היינו מתפיס וקשיא נמי דכיון שהוא מתפיס אף מתפיס בשבועה שבועה דאי איסר מתפיס הוא משבועה גמרינן ליה מדכתיב או אסרה איסר על נפשה בשבועה וכמו שכתבתי ואמר לך רבא תריץ הכי איזהו איסר נדר האמור בתורה כלומר הכא לאו באיסר [דקרא] עסקינן דאיסר לאו היינו מתפיס אלא ה"ק אי זה הוא דבר שהוא אסור בנדר ואינו נדר האומר הרי עלי שלא אוכל כלומר שהוא מתפיס בנדר שאע"פ שפירשו כיון (שכתב) שהתפיסו בדבר הנדור מתפיס הוא לפי שיטה זו שלא כדברי רש"י ז"ל שכתב למעלה ומתפיס בנדר נדר דהמתפיס בנדר גמרינן מאיש כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדור לאפוקי דבר האסור ולרבא נמי מפיק דבר המושבע שהמתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי ולא זהו איסר האמור בתורה דאיסר לאו היינו מתפיס אלא הוציאו בלשון נדר נדר בלשון שבועה שבועה הלכך אע"ג דקי"ל דמתפיס בשבועה לאו שבועה מתפיס בנדר מיהא נדר הוא כך פירש על דרך הרב אלפסי ז"ל [והוא באשר"י] ולדידי קשיא לי אי הכי דמכי ידור נדר הוא דמרבינן התפסה בנדרים לא הוה למימר דמכי ידור נדר נפקא לן שמכיון שהתפיסו בדבר הנדור [דוקא] הוי נדר דהא צריכינן לרבויי התפסה בנדרים דשבועות דלית לן רבויא לית לן התפסה דאע"ג דמאי טעמא אדשמואל קאי אפ"ה לרבוי התפסה בנדרים צריך קרא דמסברא לית לן בדלית לן בשבועה ועוד כיון שרבתה תורה התפסה בנדרים למה לא נלמוד מהם לשבועות דהא ידות לא אתרבי בשבועות ומנדרים ילפינן להו דע"כ לא איבעיא לן התם בנדרים [דף ו:] אלא אם ישיד לפאה ולהנך אחריני כדאיתא התם אבל בשבועות לא איבעיא לן משום דאיתקש לנדרים דכתיב כי ידור נדר או השבע שבועה ואשכחן ידות בשבועה כדתנן בנדרים [דף ט.] נדר בקרבן ובשבועה וכמו שכתבתי שם בס"ד וכי היכי דילפינן ידות לשבועות מנדרים אמאי לא ילפינן מינייהו נמי התפסה ואפילו ספוקי נמי לא מספקינן בה כמו שמספקינן לקדושין (בנדרים דף ו:) ואע"ג דלא איתקש לנדרים ולאביי נמי מהתפסה דכתיב גבי שבועות גמרינן לנדרים דאמרינן בשלמא אביי וכו' וכ"ת משום

מיעוטא דעד שידור בדבר הנדור ולא בדבר המושבע ה"מ לאומר בלשון נדר ומתפיס בדבר המושבע אבל [באומר] בלשון שבועה ומתפיס בלשון שבועה מנ"ל וכ"ת לרבא היינו טעמא משום דהתפסה שייכא בנדרים ולא שייכא בשבועות משום דנדרים איסור חפצא נינהו וכי מתפיס ככר בדבר אחר שנדר עליו ואומר זה כזה שפיר חלה התפסה משום דאיסורא אחפצא רכיבא אבל מי שנשבע שלא יאכל ככר זה וחזר ואמר זה כזה אין בדבריו כלום דאיסורא לא חייל אקמא כלל אלא אגברא אכתי לא סגי דתינח כי האי גוונא אבל מאן דשמע חבריה דאשתבע דלא ליכול הדין בשרא ואמר איהו ואנא נמי דכוותך בכה"ג שפיר מיתוקמא התפסה דגברא אגברא ואפילו בכה"ג כתב הרב אלפסי דלא חיילי ואמאי לא גמרינן לה מנדרים כי היכי דגמרינן ידות מיניהו ודוחק הוא לומר דכיון דלא מקיימא התפסה בשבועות כגוונא דמקיימא בנדרים לא גמרינן מינייהו לגוונא דמקיימא בשבועות לפיכך אני אומר דהכי פירושא דמעיקרא מקשינן מדתניא אי זהו איסר דאלמא איסר היינו מתפיס כמו שכתבתי למעלה ובתר הכי אמרינן אמר לך רבא תריץ ואימא הכי איזה הוא איסר נדר האמור בתורה כלומר דלא באיסר [דקרא] אירי ולומר שהוא מתפיס אלא בעיקר נדר דעיקר נדר האמור בתורה היינו שתלאו בדבר הנדור וסוף דבר כאחד מנדרי הקדש דהייט כאימרא ודירין דבלאו הכי נדר ראשון לא משכחת ליה אבל בלא התפסה א"א לו לאסור את המותר אלא מפני שקדש עושה חליפין אף הוא יכול להתפיס איסורו בדבר המותר לו או לאחרים וזה הוא עיקר נדר והיינו דאמרינן עד שידור בדבר הנדור שעיקר נדר בהתפסה הוא ואע"פ שאם לא התפיסו חייל ההוא מדין יד הוא דמהני שכשהוא אומר הרי זה אסור עלי אנו גומרין דבריו כקרבן מ"מ עיקר נדר מתפיס הוא ולפיכך המתפיס בנדר נדר כלומר שאמר זה כזה חייל כיון שעיקר הנדר בהתפסה הוא ואין ללמוד התפסה בשבועה מנדר שאילו היינו מוצאים נדר בלא התפסה ואח"כ רבתה בו תורה התפסה היה בדין ללמוד שבועות מנדרים כמו שכתבתי אבל כיון דלא משכחינן נדרים בלא התפסה היאך נלמד מהם לשבועות ומצותן בכך שאיסור קדושה הוא שנמשך ונתפס ולא איסור גרידא ומש"ה נמי לא דרשינן מאו השבע שבועה עד שידור בדבר המושבע לפי שאינו ענין ועוד שבועה קמייתא היכי משכחת לה בשלמא בנדרים אימרא ודירים אלא השבע שבועה בגררא דידור נדר נקטיה א"נ מדריש לדרשא אחריתי ובנזירות נמי שייכא התפסה דאיסור קדושה הוא משא"כ בשבועות דאיסור גרידא נינהו ולפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל דמתפיס בשבועה לאו כשבועה אפי' בגוונא דשייכא ביה התפסה בשבועות כגון דשמע חבריה דאישתבע דלא ליכול הדין בשרא [ואמר ואני כמוך] עוד אפשר לי לומר שאף התפסה דגברא אגברא אין לה ענין

שהאומר זה כזה אין לו ענין אלא בדבר שתואר חל עליו כגון קדושה או איסור אבל הנשבע שלא לאכול דבר פלוני אין שם תואר חל עליו כדי שיוכל חבירו להתפיס בו ולומר אני כמוך וכ"ת נהי דלא גמרינן התפסה מנדרים לשבועות אפי' בכי האי גוונא אפ"ה ליהני מדין יד דהא אמרינן בריש נדרים [דף ו:] דאי אמרינן יש יד לפאה אי אמר הדין אוגיא תהא לפאה ואמר על אחריתא והדין נמי מהני וה"נ ליהני מדין יד לא דמי דהתם לא אסיק דבוריה ומש"ה מסקינן ליה אנן דהכי קאמר והדין נמי ליהוי פאה אבל הכא הא אסקינן דאמר אנא נמי דכוותך ועדיין אני חוכך להחמיר ולומר דאי שמע חבריה דאשתבע דלא ליכול הדין בשרא ואמר איהו ואנא נמי דכותך דבכי ה"ג מתפיס בשבועה שבועה ושלא כדברי הרב אלפסי ז"ל ופלוגתייהו דאביי ורבא היינו כגון דאשתבע דלא ליכול הדין בשרא ובתר הכי אמר הרי זה הפת עלי כזה הבשר דלאביי דאמר מתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי אפי' בכי ה"ג מהני דהא גמרה לה מדכתיב או אסרה אסר על נפשה בשבועה דמשמע שהוא אוסר על נפשו דבר פלוני בלשון עלי ומתפיסו באחר שנשבע עליו כבר ולדידיה מתפיס בשבועה בכולהו גווני כמוציא שבועה מפיו דמי ולרבא דאמר מתפיס בשבועה וכו' בכולהו גווני לא כמוציא שבועה מפיו דמי אלא איכא גוונא דמהני ואיכא גוונא דלא מהני דאי אתפיס נמי בגברא אחרינא דאשתבע מהני או מדין התפסה או מדין יד ואי אתפיס חפצא בחפצא דמשתבע עליה לא מהני ולפי זה אתי שפיר לישנא דלאו כמוציא שבועה מפיו דמי ולא אמר לאו כלום הוא משום דאיכא גוונא דמהני ואפשר נמי דמשום דאיכא גוונא דמהני מדאורייתא דהיינו התפסה דגברא אגברא מיתסר מדרבנן משום לתא דידה אף בהתפסה דחפצא אחפצא ולפי זה ג"כ אתי שפיר הא דתנן בפ"ב דנדרים (דף טז.) ולקמן בפרקין נמי איתא חומר בנדרים מבשבועות ולא תני נמי דמתפיס בנדר נדר ומתפיס בשבועה לאו שבועה משום דמשכחת לה התפסה בשבועה בגברא אגברא ואם לא כן נצטרך לומר דלא תני אלא הדברים שהנדרים חלים עליהם ולא השבועות אבל שאר דינין לא תני כלל או מפני שאין להתפסה ענין לשבועות שאיסור קדושה הוא שנדר שנמשך ונתפס ולא איסור גרידא וכמו שכתבתי למעלה ואפשר ג"כ דמהאי טעמא ממעטינן מתפיס בדבר האסור:

דף ח:

ואמר שמואל והוא שנדור ובא באותו היום. פי' לשון ובא שכל אותן הימים שהם כיום שמת בו אביו נאסרו עליו שאם היה לו מאותן הימים מותרים בינתים כי אמר הרי עלי שלא אוכל בשר כיום שמת בו אביו לא חייל נדרא [לומר] דבאותם ימים אסורים

מתפיס אדרבה בימים מותרים הסמוכים לו מתפיס והכי מוכח פירושא דמלתא בסוף פירקא קמא דנדרים דאמרינן התם [דף יא:] רמא בר חמא הרי עלי כבשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים מהו אי דקאמר בהדין לישנא בהיתרא קא מתפיס אלא כגון דמחית בשר זבחי שלמים גביה ומחית דהיתירא גביה ואמר זה כזה בעיקרו קא מתפיס כלומר באיסור שהיה בו קודם זריקת דמים או בהתירא מתפיס ואתי למפשטה [דף יב.] מהא דתניא אי זהו איסר האמור בתורה ואמר שמואל והוא שנדר באותו היום היכי דמי [לאו כגון] דקאי בההוא חד בשבא דמית ביה אבוה ואע"ג דאיכא חד בשבא דהיתירא טובא וקתני אסור ש"מ בעיקרו מתפיס ומפרקינן דשמואל הכי איתמר והוא שנדור ובא מאותו היום ובעיין התם לא איפשיטא ולענין הלכה הרב אלפסי ז"ל כתב כאן והוא שנדור ובא משמע דס"ל דדוקא משום דנדור ובא הוא הא לאו הכי שרי דבהיתרא קא מתפיס דאע"ג דהתם לא איפשיטא כיון דבסוגיין דהכא אמרי' ובא נקיטינן לקולא והא ודאי לא מכרעת דהכא אמרי' לרווחא דמלתא הכי לאפוקי נפשין מספקא אבל לעולם אימא לך דאפי' בלאו ובא בעיקרו קא מתפיס ואסור והרמב"ם ז"ל פסק בפרק ראשון מהל' נדרים דבעיקרו קא מתפיס ואע"ג דבעיין התם לא איפשיטא נ"ל שהכרעת הרב היתה משום דבסוגיא דהתם אתי רבינא ורבא למיפשט דבעיקרו קא מתפיס וכיון דבתראי נינהו סמכינן עליהון ואע"ג דדחי תלמודא דהתם הנהו שמעתא דידהו לא דחינן מאי דפשיטא להו בהנהו דחיאתה ועוד דבפרק שלישי דנזיר איבעיא לן בעל מעקר עקר או מיגז גייז ולמאי נפקא מינה לאשה שנדרה בנזיר ושמעה חברתה ואמרה ואני ושמע בעלה של ראשונה והפר לה אי אמרת מעקר עקר ההיא נמי אשתראי ואי אמרת מיגז גייז היא אשתראי וחברתה אסורה ומייתינן עליה בגמרא [דף כב.] ת"ש מדתניא בהדיא האשה שנדרה בנזיר ושמעה חברתה ואמרה ואני ובא בעלה של ראשונה והפר לה היא מותרת וחברתה אסורה כלומר דאלמא מיגז גייז ואמרינן עלה מר זוטרא בריה דרב מרי אמר [לאו] היינו דבעי רמי בר חמא הרי עלי כבשר זבחי שלמים מהו כי מתפסי אנשי בעיקרא מתפסי או דלמא בסופא מתפסי כלומר ותפשוט דהכא דבעיקרא דאסורא מתפיס דאם איתא דזה כזה ממש קאמר כי אשתרא קמייתא ה"ל לבתרייתא לאשתרויי דאמר ר"ש התם אם אמרה חברתה הריני כמותך שתיהן מותרות דאע"ג דאין נזירות פחות משלשים יום הכי קאמרה כשתהא מותרת אף אני אהא מותרת ויבטל הנזירות למפרע מעלי אי משום דלא אפשר בלאו הכי אי נמי כמותך שאני ומעיקרא דחינן ליה התם בגמרא ובתר הכי אמרינן איכא דאמרי היינו דרמי בר חמא ובודאי צ"ל דהאשה שנדרה בנזיר ובעיא דרמי בר חמא לא שוו לגמרי אהדדי דהא בפ"ק דנדרים אמרינן

דאפי' היכא דמחית גביה בשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים ואיתפיס ביה אחרינא מספקא ליה לרמי בר חמא דלמא בעיקר קא מתפיס ואשה שהתפיסה בחברתה שהפר לה בעלה של ראשונה [כבר] פשיטא דלא מיתסרא וא"ה לא קשיא דבתר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים מפני שעדיין דין שלמים עליו שייך למימר שפיר בעיקרו מתפיס אבל באשה לאחר שהפר לה בעלה כבר נתבטל לגמרי כל רושם נדר שעליה ואפי' נימא דבעיקרא מתפיס אין כאן התפסה כלל. וצריכין לומר עוד דאע"ג דהתם בנדרים מדכרינן בבעיא דרמי בר חמא לאחר זריקת דמים לרבותא אמרינן הכי לומר דאי בעיקרו מתפיס אפי' היכא דמתפיס בבשר זבחים לאחר זריקת דמים מיתסר אבל אין ה"נ דמספקא ליה לרמי בר חמא אי אתפיס בבשר זבחי שלמים קודם זריקת דמים אי משתרי ההוא מידי דאתפיס ביה לאחר זריקת דמים של שלמים דעיקר ספיקיה בהא תליא אי מאן דאמר זה כזה בעיקרו בלבד קא מתפיס ולא שרצה להשוותם שיהיה השני ניתר לאחר התירו של ראשון אלא ה"ל כאומר בשלמים או דלמא להשוותם נתכוון ולומר זה כזה הלכך מיפשטא שפיר בעיא מאשה שנדרה בנזיר ואתפיסה בחברתה קודם שהפר בעלה של ראשונה דאמרינן דאפי' בתר הפרה חברתה אסורה ועוד דהתם בגמרא מעיקרא הוא דמדכרינן הרי עלי כבשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים מהו אבל בתר הכי לא מדכרינן ליה אלא אמרינן כגון דמחית זבחי שלמים קמיה ומחית דהיתרא גביה ולפיכך אפשר דמאי דאמרינן מעיקרא לאחר זריקת דמים מהו היינו אף לומר מהו דינו של שני לאחר זריקת דמים של ראשון דאמרינן אי בהיתרא מתפיס היינו לומר דבהיתירא נמי מתפיס או שמא תפשו זה הלשון לאשמועינן דאפי' היכא דמחית זבחי שלמים קמיה לאחר זריקת דמים אע"ג דליכא לאתפוסי אלא בהיתרא מספקא לן אי בעיקרו מתפיס ומ"מ כיון דסתמא במסכת נזיר מסקינן דהיינו דרמי בר חמא אית לן למיפשט מינה בעיא דקושטא דמלתא דבעיקרו מתפיס זה דעתי אבל הרמב"ן ז"ל כתב בהלכות נדרים דאע"ג דבעיין לא איפשיטא בדוכתא מסקינן במסכת נזיר דבסופה מתפיס ונראה שכתב כן מדאיבעיא לן התם בפרק (ג') [ד' דף כא.] דנזיר במי שאמר הריני נזיר ושמעו חביריו זה אחר זה ואמרו ואני ואני אי כל חד בחבריה קא מתפיס או דלמא בקמא מתפיס והוינן בה טובא ובתר הכי פשטינן דכל חד בחבריה קא מתפיס ולא בקמא מדתניא הותר האמצעי הימנו ולמעלה אסור הימנו ולמטה מותר ואי כולהו בקמא קא מתפסי אין ההיתר נמשך כלל לאותן של אחריו אלא ודאי אמרינן דבסופא מתפיס דהיינו בהיתרא. ונראה שדעת הרב ז"ל היינו דלא סמכינן אההיא סוגיא דרמי בר חמא מפני שהיה נראה לו ז"ל שהיא סוגיא מתחלפת עם זו שבנדרים [דף יא: ודף יב.] באותן הטעמים שכתבתי ולפיכך לא

סמך עליה וסמך על סוגיא זו דאיתמר לעיל מינה דאיפשט מינה איפכא דבסופה קא מתפיס ותמהני אם כדבריו למה לא הביאו הני שמעתין דמייתי' התם למיפשט ההיא בעיא [בפ"ד דנזיר] הכא במסכת נדרים למפשט בעיא דרמי בר חמא והיאך אפשר ששם בפ"ד דנזיר דמיפשטא מהתם בעיא דרמי בר חמא להתירא ולא מדכרינן ליה לדרמי בר חמא כלל ובסוגיא הסמוכה לה מאחריה [דף כב:] מסקינן היינו דרמי בר חמא ומיפשטא לאיסורא זה ודאי אי אפשר לפיכך נראה דרמי בר חמא מיפשטא לאיסורא במסקנא דהתם ומה דמסקינן בבעיא קמייתא דכל חד דחבריה מתפיס אינו ענין לרמי בר חמא דהתם שאני דגופין מחולקים נינהו ומשום הכי מאן דאמר ואני אההוא דסמיך ליה משמע ואע"ג דביום שמת בו אביו איכא ימים מוחלקים שאני התם דדמיונו של יום כלל את הכל ועוד שהוא מזכיר בפירושו יום שמת בו אביו ומשמע דבעיקרו מתפיס ואין דבר שמספק על פסק זה אלא מאי דמייתינן הכא דנדור ובא ואע"פ שכבר כתבתי דאיכא למימר דלרווחא דמלתא נקטינן לה הכי לאפוקי נפשיה מספיקא לא דייקא כולי האי דה"ל למימר ואמר שמואל והוא שנדור באותו היום אבל ללישנא דוהו שנדור ובא משמע דבדוקא איתמר ולאפוקי כולהו גווני אחריני ואכתי לא עדיף האי דיוקא כולי האי למידחי מיניה סוגיא דאיתמרא בהדיא דהא איכא לדחויי דלישנא דוהוא לאפוקי דבר האסור אתמר א"נ נדר לחודיה בלא התפסה על הדרך שכתבתי למעלה ומש"ה מחוורתא דפיסקא דבעיקרו מתפיס וכדעת הרב רבינו משה בר מיי':

גרסינן בגמרא כיום שמת בו אביו פשיטא. כלומר דכיון דטעמא משום דנדור ובא הוא מיתת אביו למה הוזכרה כאן וכי משום דמת אביו מגרע גרע איסורו ומפרקינן דיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם איצטריך ליה הא נמי פשיטא מהו דתימא הואיל דכי לא נדר נמי אסור לא מתפיס בנדר הוא קמ"ל דכיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר חייל עליה איסור נדר וכי מתפיס קאי בלא יחל דברו כך היא גירסת הספרים ורש"י ז"ל כתב דלא גרסינן אלא קמ"ל ותו לא מידי משום דאפי' מיתסר מדאורייתא נדרים חלים ע"ד מצוה כדבר הרשות ויש לקיים הגירסא דכי אמרינן נדרים חלין ע"ד מצוה ה"מ בביטול מצות עשה אבל בקיום מצות ל"ת לא וטעמא דמלתא דכי נדר לבטל מצוה הרי נדרו חדש עליו איסור שמתחלה היתה אותה מצות מוטלת עליו ועכשיו אסורה והנדרים יש להם כח לחול על דבר מצוה כדאיתא לקמן (נדרים דף טז.) אבל נדר לקיים מצות ל"ת אין זה איסור חדש עליו [מחמת] נדרו שיחול על דבר תורה ואע"פ שהשבועות חלות לדעת ר' יהודה בן בתירא אף בקיום מצות ל"ת כדאיתא בפרקין [דף כז.] התם היינו טעמא מפני שחדשו חיוב קרבן משא"כ בנדרים הלכך דוקא משום דכיון דמדרבנן הוא הא מדאורייתא אין

הנדר חל עליו וכן דעת הרז"ה ז"ל והביא סמך לדבר דמקשינן בסוף מכות גבי הא דתנן [דף נא:] יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמנה לאוין ולחשוב נמי דאמר שבועה שלא אחרוש בין בחול בין בי"ט ומפרקינן האי תנא איסור כולל לית ליה ואם איתא דנדרים חלים בקיום מצות לא תעשה ליחשוב קונם שלא אחרוש בי"ט כענין ששנינו (בה"ש) קונם פרה שאני חורש בה לעולם אלא ש"מ דבקיום מצות לא תעשה אין חלים ואי תימא והא תנן בפ"ב דנדרים [דף יז.] יש נדר בתוך נדר ואמאי והא כיון שנדר חדא זימנא ה"ל מושבע מהר סיני במצות לא תעשה ואפ"ה חייל עליה איסור נדר י"ל דלא אמרו אלא באיסור הבא מעצמו כגון נדר ושבועה דרבינהו רחמנא מדכתיב נזיר להזיר מכאן שהנזירות חלה על הנזירות כדאיתא התם אבל איסור לא תעשה של תורה אין נדר חל עליהם ועוד שכבר פירשתי שם פירוש אחר לומר דכי תנן יש נדר בתוך נדר לאו לחייבו שתים על אכילה אחת קאמר כמו שכתבתי שם בס"ד. ואחרים אומרים שכיון שהנדרים חלים על דבר מצוה [בבטול מצוה] אף בקיום איסור לא תעשה חלים ואם עבר על אותו איסור עבר ג"כ על בל יחל והכי מוכח בירושלמי בפרקא קמא דנדרים דגרסינן התם בככר אחד דכיון שהזכיר עליו שבועה עשאו ממש כנבלה מכאן ואילך [הוי] כמו חל שבועות על האיסורין ואין שבועות חלות על האיסורין ואמר רבי יודן והוא שהזכיר נדר ואח"כ הזכיר שבועה אבל אם הזכיר שבועה ואח"כ נדר הנדרים חלים על האיסורין וההוא דמכות הכריעו דהתם תנא ושייר טובא ודמפרקינן האי תנא איסור כולל לית ליה יגדיל תורה ויאדיר הוא אבל לעולם נדרים חלים בקיום האיסור ואעפ"כ יש לקיים גירסא זו שגורסים בשמועתנו כיון דמדרבנן הוא לומר שאילו היו מדאורייתא כי מתפיס בההוא יומא בעיקר איסוריה קא מתפיס והוי מתפיס בדבר האסור ולא בדבר הנדור אע"פ שהנדר חל על אותו יום אבל כיון דלא מיתסר אלא מדרבנן ודאי כי מתפיס בחמור שבו הוא מתפיס דהיינו נדר והוי מתפיס בדבר הנדור וכן נראה פי' זה מדברי רב האי גאון ז"ל בתשובה וכן דעת הרמב"ן ז"ל. ושמעינן משמעתין שהנודר מגבינה שלכותים וסתם יינם ושמנו של גיד והתפיס בהן מתפיס בדבר הנדור מיקרי ולא בדבר האסור:

דף ט.

גרסינן בגמרא עלה דמתני' דפליגי רבנן ור"ע בשבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא [דף כב.] אמר רבא מחלוקת בסתם אבל במפרש דברי הכל בכל שהוא. ואע"ג דתנן במתני' אמרו לו לר' עקיבא היכן מצינו באוכל כל שהוא שהוא חייב הא אמרינן התם דבריה שאני ומפרש נמי כבריה דמי ואמרינן תו ואמר רבא מחלוקת בשלא אוכל אבל בשלא

אטעום דברי הכל בכל שהוא פשיטא מהו דתימא כדאמרי אינשי לטעום מידי. כלומר ולשון אכילה הוא קמ"ל:

אמר רב פפא מחלוקת בשבועה אבל בקונמות דברי הכל בכל שהוא מ"ט קונמות נמי כיון דלא מדכר שמא דאכילה (כבריה) [כמפרש] דמי. הא דאמר בקונמות דברי הכל בכל שהוא למלקות קאמר דאי לקרבן ודאי בעינן שיעורא דלמ"ד יש מעילה בקונמות מנא ליה מהקדש דיו לבא מן הדין להיות כמוהו ובהקדש הא בעיא שוה פרוטה. ולענין פסק הלכה קי"ל כרבנן דבשבועות בעינן שיעורא אבל בחצי שיעור פטור ויש מי שאומרים דאפילו איסורא נמי ליכא ומי [שנשבע] שלא יאכל מותר לו לכתחלה לאכול פחות מכשיעור דלא דמי לשאר האיסורין שבתורה דקי"ל כר' יוחנן דאמר בפ' בתרא דיומא [דף עג:] דחצי שיעור אסור מן התורה ואפי' ר"ל דפליג עליה מודה דאסור מדרבנן כדאיתא התם דה"מ איסורא דאורייתא אבל הכא איסור הבא מעצמו הוא וכיון שלא נתכוין אלא לכזית פחות מכזית היתר גמור הוא וכך הדין בקונמות היכא דהזכיר בהן אכילה כגון דאמר אכילה מזו עליו קונם שמותר לו לאכול פחות מן השיעורין מן הטעם שאמרנו אבל הרמב"ם ז"ל כתב בהלכות שבועות מי שנשבע שלא יאכל ואכל פחות מכזית פטור והרי הוא כאוכל חצי שיעור מנבלות וטרפות וכיוצא בהן וכן בפרק ראשון מהלכות נדרים אמר אכילות פירות ממדינה פלונית עלי אינו לוקה עד שיאכל כזית דמשמע דאיסורא מיהא איכא וכדבריו נ"ל אע"פ שלא כתבתי כן בחדושי מדאמרינן בפרק יום הכיפורים [שם] חצי שיעור רבי יוחנן אמר אסור מן התורה וריש לקיש אמר מותר רבי יוחנן אמר אסור דכיון דחזי לאיצטרופי איסורא קא אכיל אלמא חצי שיעור אפילו באיסורי תורה לא מיתסר אלא משום דחזי לאיצטרופי ובשבועות נמי אע"פ שאין בכלל דבריו אלא שיעור שלם ה"מ למלקות ולקרבן אבל כיון דחזי לאצטרופי ולאשלומי לכזית איסורא מיהא איכא דאע"ג דהתם ביומא מריבויא דכל חלב מייתינן חצי שיעור הא ודאי ההוא ריבויא לא כתיב אלא גבי חלב ואפ"ה ילפינן מיניה לכל איסורין משום דפשיטא לן דלא אסריה רחמנא אלא משום דחזיא לאיצטרופי ולמה לא יהא דין שבועות כדין שאר איסורין. גרסינן תו בגמרא [דף כב:] אמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור משום דלאו בר אכילה הוא בעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה כיון דאמר שלא אוכל דעתיה אכזית או דלמא כיון דלאו מידי דאכלי אינשי בכל שהוא תיקו:

בעי רבא שבועה שלא אוכל חרצן בכמה. כלומר את"ל עפר במה שהוא משום דלא אכלי ליה אינשי כלל אבל בחרצן איכא לספוקי דכיון דע"י תערובות אכלי ליה אינשי דעתיה אכזית או דלמא כיון דלאו בעיניה אכלי אינשי בכל שהוא תיקו. וכיון דלא איפשיטו

הנך בעיין נקטינן בהו לחומרא ואיכא נסחי דגרסי מימרא דרבא הכי אמר רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור. כלומר דיצא ידי שבועתו ואיכא למידק ביה ואמאי פטור והא תנן בפירקין שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה פטור אלמא עפר ודכוותיה לאו בכלל אכילה הוא ה"נ כשאכל עפר לא קיים שבועתו י"ל דלא דמי שהנשבע שלא יאכל [משמע] דברים הראוים דדברים שאינן ראוין א"צ לישבע עליהן אבל כי נשבע שיאכל מסיק אדעתיה דכל מאי דאכל יצא ידי שבועה:

מתני' שבועה שלא אוכל פת חטים פת שעורים פת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת. דכיון דפריש להו אדעתא דמיחל שבועה אכל אחת ואחת באפיה נפשיה קאמר ובגמרא פרכינן עלה דלמא למיפטר נפשיה מאחרינייתא קא מכוין כלומר אמאי קתני חייב על כל אחת ואחת דלמא האי דפריש להו לאו לאפושי בשבועות קא מכוין אלא למיפטר נפשיה בשבועה זו מדברים אחרים דאי אמר לא אוכל סתם היה נאסר בכל האוכלין ומפרקינן היה לו לומר חטים ושעורים וכוסמין. כלומר כיון דאמר פת פת לחלק מתכוין:

ופרכינן תו ודלמא לכוס. כלומר אי הוה אמר הכי הוי משמע שלא יהא כוסס חטים כמו שהם אבל הפת יאכל דהכי אמרינן בפ' הנודר מן המבושל [דף ע:] ומפרקינן היה לו לומר פת חטים ושעורים וכוסמין ופרכינן תו דלמא פת חטים לאכול ושעורין וכוסמין לכוס ומפרקינן היה לו לומר פת חטים ושל שעורים ושל כוסמין כלומר דכיון דאמר ושל אפת קאי:

ופרכינן תו ודלמא על ידי תערובות. כלומר אי הוה קאמר הכי הוה משמע שלא יאכל פת שיש בה כל המינים אלו בערבוביא אבל כל מין ומין בפני עצמו יאכל ומפרקינן ה"ל למימר וכן של שעורים וכן של כוסמין פת פת למה לי ש"מ לחלק:

שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ושתה חייב על כל אחת ואחת. דכיון דפריש להו אדעתיה דמיחל שבועה על כל חד וחד באפיה נפשיהו קאמר ופרכינן עלה בגמ' בשלמא רישא אייתר ליה פת אלא הכא מאי מיותר דלמא למיפטר נפשיה ממשקין אחרים קא אתי אמר רב פפא במונחין לפניו שהיה לו לומר שבועה שלא אשתה אלו. ודלמא אלו הוא דלא שתינא הא אחריני שתינא אלא שבועה שלא אשתה כגון אלו ודלמא [כגון] אלו הוא דלא שתינא בציר מהני או טפי מהני שתינא אלא שבועה שלא אשתה מין אלו ודלמא מין אלו דלא שתינא הא אינהו גופייהו שתינא אלא שבועה שלא אשתה אלו ומיניהם רב אחא בריה דרב איקא אמר במסרהב בו חבירו עסקינן ואמר לו בא ושתה עמי יין ושמן ודבש היה לו לומר שבועה שלא אשתה עמך יין ושמן ודבש למה לי ש"מ

לחלק. ואיכא מאן דאמר דהא דפרכינן לעיל דלמא פת חטה לאכול שעורין וכוסמין לכוס ופרכינן נמי ודלמא על ידי תערובת הוא דלא אכילנא אבל כל מין ומין בפני עצמו אכילנא וכן מין אלו הוא דלא שתינא הא אינהו גופייהו שתינא לא שהדין כך דודאי מי שאומר פת חטים ושעורים וכוסמין אסור בפת ואינו אסור אלא בו שהפת מושך את כולן וכן מי שאמר ושל שעורים ושל כוסמין אפי' בלא תערובות אסור ומי שאמר מין אלו אפי' בהן עצמן אסור אלא הכא הכי פרכינן דדלמא איהו טעה בהכי ומנ"ל דלחלק נתכוון והרמב"ם ז"ל אמר שאלו וכיוצא בהן סתם נדרים הן ופירושן כפי מה שבלבו לומר ושואלים אותו ואם אמר איני זכור דנין בהם להחמיר ומיהו אם לשון בני אדם ידוע כלל גדול אמרו בנדרים הלך אחר לשון בני אדם וכן הדין בשבועות:

דף ט:

שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוים לאכילה. כגון עפר ובגמ' מוכח דאף נבלות וטרפות בכלל:

פטור. שלא נתכוין אלא לדברים הראוים לאכילה:

שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים חייב. דשבועה חלה אנבילות ואע"פ שהוא מושבע עליהם מהר סיני מגו דחלה אדברים המותרים ובגמ' פרכינן לה מרישא דקא תני דאכל אוכלין שאין ראוין לאכילה פטור ומשתמע נמי אנבלות דהא אינן ראויין ומפרקינן רישא בסתם. כלומר דאמר סתם שלא אוכל ולהכי קתני שאם אכל נבילות פטור משום דמסתמא לא נשבע אלא על דברים המותרים דדברים האסורים לא היה צריך לישבע עליהן וסיפא במפרש שלא יאכל נבילות ושחוטות וחיילא בכולל:

ור"ש פוטר. ר"ש לטעמיה דלית ליה איסור כולל דתניא ר"ש אומר האוכל נבלות ביה"כ פטור דלא אתי כרת דיוה"כ וחייל אאיסור נבלה אע"ג דיוה"כ כולל הוא דחייל נמי אכשרות:

הרי אשתו אסורה. ואפי' לר"ש שהרי אכל והא דפטר בקמייתא לפי שאין שבועה חלה על דבר מצוה:

גמ' והא מושבע מהר סיני הוא. כלומר היכי חיילא שבועה דשלא אוכל אנבלות דקתני חייב דהא מושבע מהר סיני הוא עליהם ואין שבועה חלה על שבועה:

בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים. שנשבע שלא יאכל נבלות ושחוטות ופרכינן עלה בגמ' בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה כלומר דבפרקין מוכחינן שאינו חייב קרבן שבועה אלא במידי דאית ביה לאו והן והכא לאו משכחינן

ביה בכולל אבל לא משכחינן ביה הן דאילו נשבע שאוכל נבלות וטרפות ושחוטות נשבע לבטל המצוה הוא דאע"ג דנשבע לבטל את המצוה חייב בכולל בשב ואל תעשה דהכי מוכח בירושלמי דקאמר שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח וכתבו הרב אלפסי ז"ל בפירקין [בסוף סי' אלף קי"ז] אפ"ה דוקא בשב ואל תעשה אמרינן הכי כהתם אבל לעבור על המצוה בקום ועשה ודאי לא חייל ומפרקינן משכחת לה בהן כדרבא שאמר שבועה שאוכל ואכל עפר פטור כלומר הן משכחת לה בסתם [כגון שאמר שבועה] שאוכל בסתם דנבלות בכלל לענין שאם אכל נבלות פטור וכיון דמשכחת לה בהן סתם סגי אע"פ דשבועה דלאו אינו בלאו מפורש כדאוקימנא לה מתני' במפרש דוקא. וכי תימא וכי נשבע שאוכל סתם כי אוכל נבלות אמאי פטור והא כיון דאמרינן ברישא בנשבע שלא יאכל סתם שאם אכל נבלות פטור אלמא אין נבלות בכלל אכילה וכיון שכן בנשבע שאוכל ואכל נבלות הוה לן למימר חייב לפי שאין נבלות בכלל שבועתו ולא משכחת לה בהן דלפרוקי הך קושי אמר משכחת לה כדרבא כלומר לא דמי מי שנשבע שיאכל למי שנשבע שלא יאכל שמי שנשבע שלא יאכל מסתמא אמרינן שלא נתכוין אלא על דברים הראוין דדברים שלא היו ראוין לא היה צריך לישבע עלייהו ומש"ה אמרינן ברישא דמתניתין הנשבע שלא יאכל סתם ואכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה שהנבילות בכלל פטור אבל כי נשבע שיאכל מסתמא מסיק אדעתיה דבכל מה שיאכל יצא ידי שבועה הלכך נבלות בכלל ומש"ה משכחת לה בהן דה"ק רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור אלמא דברים שאינן ראוין בכלל שבועה שאוכל הן ויצא ואע"פ שאינן בכלל שבועה שלא אוכל דהא תנן שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה פטור:

גרסינן בגמ' אמר רבא למאן דאית ליה איסור כולל אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים מגו דחיילא שבועה אענבים חיילא נמי שבועה אתאנים פשיטא מהו דתימא כי אמרינן איסור כולל באיסור הבא מאיליו באיסור הבא מעצמו לא אמרינן קמ"ל:

מתני' אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים כדמפרש שאתן לאיש פלוני:

שאין (**בו**) [**בהן**] **ממש**. תרי גווני משמע שאין בהם ממש כגון שינה ומשמע שאין בהם הנאה כגון שאזרוק צרור:

א"כ. דדייקת להרע או להיטיב אין לי אלא וכו':

מרבוי הכתוב. לכל אשר יבטא האדם:

אם ריבה הכתוב לכך ריבה לכך. בגמרא פרכינן שפיר קאמר רבי עקיבא ומפרקינן דרבי ישמעאל דרש כללי ופרטי ורבי עקיבא דריש ריבוי [ומיעוטי]:

גמ' חומר בנדרים שהנדרים חלים על דבר מצוה. קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל אסור:

משא"כ בשבועות כדתנן בפרקין (דף כט.) ויליף לה לקמן מקראי וא"ת והא שבועות נמי חלות על דבר מצוה מדאמרינן בפרק ואלו מותרין [דף טז:] מנין שאין נשבעין לעבור על המצות ת"ל לא יחל דברו אבל מיחל הוא חפצי שמים:

מ"ש נדר דכתיב איש כי ידור נדר לה' לא יחל דברו שבועה נמי הא כתיב [לה'] או השבע שבועה לה' לא יחל דברו ומפרקינן הא דאמר ישיבת סוכה עלי הא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה. ופרש"י ז"ל דה"ק אם אמר מצות סוכה עלי שבועה אסור לישב בסוכה אבל אמר שבועה שלא אשב בסוכה אין נשבעין לעבור על המצות אלמא שבועה חלה לבטל את המצוה י"ל דהתם מפני שאמרה בלשון נדר וארכבה אתרי ריכשי ומחומרא נדר שבה הוא שחלה לבטל את המצוה אבל הכא בשבועות ונדרים שאמרם בלשונם קאמר ולישנא אתי שפיר שהנדרים חלין על דבר מצוה בכל צד שהם חלין על דבר הרשות מה שא"כ בשבועות שבלשונם חלין ע"ד הרשות ולא בדבר מצוה וזה דעת הר"ז הלוי ז"ל אחרים פירשו אותה שמועה שבמסכת נדרים בענין אחר דלא תקשה אשמעתין דהכא דהתם טעמא בעלמא קאמר מאי טעמא דרשינן לה' לפניו דהיינו אכי ידור נדר לה' ולא לאחריו דהיינו או השבע שבועה וקא יהבינן טעמא משום דנדר בדין הוא שיחול על דבר מצוה לפי שהוא אוסר על עצמו ישיבת סוכה שלשון נדר כך הוא ואין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו אבל לשון שבועה היינו שלא אשב בסוכה ולא כל הימנו להפקיע עצמו ממצות סוכה שהוא מצווה בו ולכך אין שבועה חלה ע"ד מצוה ואפי' אמרה בלשון נדר כגון שאמר ישיבת סוכה עלי שבועה דשבועה שאמרה בלשון נדר מצד הלשון שנאמרו בו אינה כלום דשבועות מיסר נפשיה [מן] חפצא נינהו כדאמרינן בריש פ"ק דנדרים (דף ב:) איידי דתנא נדרים דמיתסר חפצא עליה תנא נמי חרמים מידי דמיתסר חפצא עליה לאפוקי שבועות דקא אסר נפשיה מחפצא ואע"ג דאשכחן [שבועה] דאפילו בלשון מיסר חפצא אנפשיה מהניא כדאמרינן בפירקין אכילה משתיהן עלי שבועה ואמרינן נמי (שבועות דף כט. ובנדרים דף כד:) יאסרו פירות עולם עלי בשבועה ודאי לא מהניא אלא מפני שהוא יד [וטפלה] ללשון גמור של שבועה דהיינו שבועה שלא אשב בסוכה הלכך [לא] מהניא טפי מיניה לחול על דבר מצוה והרמב"ן ז"ל סמך על זה הפירוש בהלכות נדרים שלו ובס' המלחמות וביזה הפי' הראשון ואמר שהוא טעות ולישנא נמי

הכי דייק ליה מדקאמר הא דאמר ישיבת סוכה עלי בלחוד דמשמע דאנדר קאי דאי אשבועה קאי ה"ל למימר הא דאמר ישיבת סוכה עלי שבועה כי היכי דמסיק ואמר והא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה. ולדידי מיהא לא איריא כלל [דהכי קאמרינן] אין ודאי שפיר קאמרת דלה' נדרש לפניו ולאחריו כלו' אנדר ואשבועה ולא תקשה לך הך דרשא אדרשא דלא יחל דברו דמוכחינן מיניה אבל מיחל הוא חפצי שמים דהא דכי נדרוש לפניו ולאחריו ה"מ בדאמר ישיבת סוכה עלי דבכה"ג בין בנדר בין בשבועות אפי' לה' לא יחל דברו ומשום דקאי אנדר ואשבועה אמרינן הא דאמר ישיבת סוכה עלי סתם ואדרבה ההיא לישנא דייק בהדיא כפי הפירוש הראשון מדאמרינן הא דאמר דהך לישנא לא שייך לפירוש האחרון כלל וכי תימא וכיון דשבועה לא הויא אלא מיסר נפשיה מחפצא כדמוכח ההיא דריש נדרים ואפילו אמרה בלשון נדר אי אפשר שתועיל אלא משום יד היאך יהא טפל חמור מן העיקר אני אומר לא כי אלא נדרים ודאי לא משכחת להו אלא בדמיסר חפצא עליה כאשר פירשתי למעלה דעיקר נדר משום התפסה הוא ומש"ה לא משכחינן להו אלא בדקא אסר חפצא אנפשיה ומש"ה אמרינן בריש נדרים דאיידי דתנא נדרים שאין ענינם אלא בדקא אסר חפצא עליה ואלו אמרן בלשון שבועה אינו מועיל אלא משום יד משום הכי אסמיך להו חרמים כך לאפוקי שבועה דמשכחת לה דקא אסר נפשיה מן חפצא ועוד שהלשון המורגל בהם כך הוא מיהו בדקא אסר חפצא עליה [נמי] משכחינן להו דהיינו באומר ישיבת סוכה עלי שבועה שעניינו שאיסר ישיבת סוכה מקויים עלי בשבועה כלו' כמו שהשם ית' קיים שזהו ענינה של שבועה וזה שוה למיסר נפשיה מן חפצא או חפצא מנפשיה ומש"ה כי אסר חפצא מנפשיה בשבועה חייל על דבר מצוה לפי שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו כדאמרי' בנדרים [דף טו:] וכהאי גוונא לה' נדרש לפניו ולאחריו כלומר אנדר ואשבועה:

דף י.

שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש משא"כ בנדרים. אע"ג דדבר שאין בו ממש במתני' כולל אישן ולא אישן ואזרוק ולא אזרוק וכמו שכתבתי כי אמרינן הכא משא"כ בנדרים ודאי לא קאי אלא אאישן ולא אישן דהא נדרים חיילי [אפי'] בזריקת צרור לים אע"פ שאין בו הנאה דהא התם פרק ואלו מותרין [דף טז:] אמרינן דבישיבת סוכה חייל נדרא אע"ג דמצות לאו ליהנות נתנו ולמדו משם בעלי התוס' שהאומר זריקת צרור לים עלי הרי זה אסור לזרוק ואע"פ שאין הנאה לו בזריקת צרור לים כלל אלא דהכא משום דתנא סמיך אטעמא דמלתא נקט לה סתמא דטעמא דשבועות חלות אדבר שאין בו ממש

יותר מנדרים היינו משום דשבועות מיסר נפשיה אחפצא וגופיה דבר שיש בו ממש הוא אבל נדרים דמיסר חפצא אנפשיה הוא אי חפצא לית ביה מששא במאי חיילי וכיון דהאי טעמא לא שייך אלא באישן ולא אישן פשוט היה לו לתנא שלא נטעה לכלול בלשונו אזרוק ולא אזרוק זה נ"ל:

אלא מתנה לעשיר. ואי תימא ואמאי חייב משום בטוי הא אין בידו דשמא לא ירצה לקבל וה"ל כאומר יזרוק פלוני צרור לים דפטור משום ביטוי כדאמרי' בסמוך ליתיה בלהבא וי"ל דהכא במפרש שאתן אם ירצה לקבל אי נמי י"ל דסתם נמי כמפרש דמי דלא נשבע אלא מה שבידו לעשות כלומר שאם חבירו רוצה לקבל שיתן גדולה מזה אמרו (נדרים דף סג:) קונם שאני נהנה לך אם אי אתה בא ונוטל לבנך כור של חטים ושתי חביות של יין הרי זה יכול להתיר נדרו שלא ע"פ חכם ואומר לו כלום אמרת אלא מפני כבודי זהו כבודי התם הוא דקא בעי למימר זהו כבודי משום דאמר אם אי אתה נוטל הא אם אמר אין אני נותן לך דבר ברור הוא שלהנאתו של מקבל אמר ואם אינו רוצה לקבל הרי זה פטור וכן אתה אומר בדיני ממונות שדי נתונה לך אם איני נותן לך מאה מנה מכאן ועד יום פלוני ורצה ליתן והלה לא רצה לקבל לא קנה שדה שלא נתכוין אלא במה שהיה בידו לעשות וכדאמרינן לענין גיטין בפרק כל הגט (דף ל.) ההוא דאמר אי לא מפייסנא ליהוי גיטא אזל פייסה ולא איפייסא ומסקנא הא פייסה ולא איפייסא כלומר ולא הוי גיטא וההיא דאמרינן בפרק מי שאחזו (דף עד:) על מנת שתתני לי שתי מאות זוז נתנה בעל כרחו אינה מגורשת גיטין שאני שאפי' אמר מחולין לך אינו גט עד שתתן ועוד דהתם מקבל הוא דאתני ועד שיהו נתונין לי ממך משמע הרמב"ן ז"ל:

מלקין אותו. משום שבועת שוא דדבר שאי אפשר הוא ומשנשבע יצתה לשקר אלמא לאו שבועת ביטוי הוא דהא קאמר ויישן לאלתר:

מיבעיא לי האומר שבועה שלא אטעום כלום חודש ימים מהו דינו אם נדמהו לשבועה שלא אישן ג' ימים ונימא שיאכל לאלתר שזה ג"כ א"א לו לעמוד בשבועתו או לא אלא יעמוד בשבועתו עד שיסתכן ואחר יאכל ונ"ל [דלא דמי] לשלא אישן שלשה ימים דהתם היינו טעמא דישן לאלתר מפני שהוא דבר שאי אפשר דבעל כרחו ישן בתוך ג' והלכך לא חיילא שבועה עליה כלל אבל זה יכול לעמוד בשבועתו מאי אמרת שימות לכשיסתכן תדחה שבועתו מפני סכנת נפשות מכל מקום לא יאכל אלא שיעור שיהא יכול לעמוד עליו. אלא שראיתי להרמב"ם ז"ל שכתב בפרק א' מהלכות שבועות ששבועת שוא היא כגון שנשבע שלא יישן שלשה ימים לילה ויום רצופים שלא יטעום כלום ז' ימים רצופין וכן כתב בפרק ה' שמלקין אותו משום שבועת שוא ויישן או יאכל בכל עת שירצה

וזה מן התימה שאין לדמותם כמו שכתבתי אבל נ"ל שהדין דין אמת ולאו מטעמיה אלא משום דה"ל נשבע לעבור על דברי תורה שנשבע להמית את עצמו הלכך הויא לה שבועת שוא דאע"ג דהנשבע לחבל בעצמו חיילא עליה שבועה משום דלא אתי אלא מדרשא כמו שכתבתי בחדושי אפ"ה נשבע להמית את עצמו נשבע הוא לעבור על דברי תורה ממש דמקרא מלא דבר הכתוב ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש וכדאמרינן עלה בפרק החובל (דף צא:) ודלמא קטולא שאני א"נ מהשמר לך ושמור נפשך מאד כדאמרינן במקלל עצמו לקמן בפרק שבועת העדות (דף לו.) הילכך מלקין אותו ואוכל לאלתר:

אתמר שבועה שזרק וכו'. ושמואל אמר פטור:

ליתיה בלהבא. דיזרוק פלוני או לא יזרוק אין זו שבועת ביטוי אלא שבועת שוא שהרי אין פלוני ברשותו לכופו ליזרוק ושלא ליזרוק:

הואיל וליתיה באיני יודע פטור. דאע"ג דלא בעי' להבא ולשעבר לאו והן דכתיבי בהדיא בעי [רב] והאומר שבועה שאני יודע לך עדות הן משכחת בה לאו לא משכחת בה דליתיה באיני יודע דאיני יודע לך עדות לאו משום שבועת בטוי חייביה רחמנא להתחייב בה חוץ לב"ד אלא משום שבועת העדות ואינה אלא בב"ד ובראוי להעיד ואמרי' בגמ' בשלמא לשמואל משום הכי אפקיה רחמנא לשבועת העדות מכלל שבועת ביטוי כלומר בשלמא לשמואל דפטר כל היכא דליתיה להבא לכך הוצרך הכתוב לחיובי האי קרבן גופיה בשבועת העדות משום דאי לא כתביה בהדיא לא [שמעינן] לה משבועת ביטוי משום דליתיה בלהבא שא"א שישבע שלא ידע לו עדות שהרי אין זה בידו אלא לרב למאי הלכתא אפקיה רחמנא כלומר למאי הלכתא כתביה רחמנא בהדיא ובהאי קרבן גופיה והלא בכלל שבועת ביטוי הוא כיון דלא בעי שיהא בלהבא:

דף י:

אמרו רבנן קמיה דאביי לחיובי עליה תרתי. כלומר שאם ראוי להעיד וכפר בו בב"ד חייב שתים משום שבועת עדות ומשום שבועת ביטוי. אמר להו אביי תרתי לא מציתו אמריתו דתניא והיה כי יאשם לאחת מאלה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים. כלומר דהאי קרא בההוא ענינא כתיב ופרכינן לאביי למאי הלכתא כתביה רחמנא כלומר אליבא דרב ומהדרינן לכדתניא בכולן כלומר בכל הכתובין בקרבן עולה ויורד דהיינו שבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו נאמר ונעלם וכאן בשבועת העדות לא נאמר ונעלם לחייב על המזיד כשוגג:

אמרו ליה רבנן לאביי אימא במזיד ניחייב חדא. כלומר במזיד דליתיה לשבועת ביטוי ניחייב חדא משום שבועת העדות ובשוגג דאיכא לחיובי נמי משום ביטוי ניחייב תרתי. אמר להו לאו היינו דאמרי לכו לאחת אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים ואי במזיד מי איכא תרתי. כלומר על כרחין מיעוטא לשוגג איצטריך דאי במזיד למה ליה למעוטי והלא אין חיוב ביטוי במזיד:

רבא אמר משום דהוה דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר חדש ואין לך בו אלא חדושובלבד. כלומר לאצריך למעוטי מלאחת וכי אתא לאחת למעוטי מחיוב ב' לא בעדות וביטוי אתא אלא לביטוי לחודיה שאם אמר שבועה שלא אוכל ואכל פת חטים ופת כוסמין ופת שעורים אינו חייב אלא אחת אבל לעדות וביטוי לא צריך מיעוטא דה"ל עדות דבר שהיה בכלל ביטוי ויצא בפני עצמו לידון בדבר חדש בראוין להעיד ובב"ד הלכך אין בו אלא חדושו ומשום עדות הוא חייב ולא משום ביטוי ופרכינן מכלל דאביי סבר איתא לשבועת ביטוי [בעולם] כלומר מכלל דאביי דאצטריך קרא למעוטי סבר איתא לשבועת ביטוי באיני יודע לך עדות והאי דלא מיחייב תרתי היינו משום מיעוטא דאי אתה מחייבו שתים ונפקא מינה דהיכא דאיתיה לביטוי ולא לעדות כגון בפסולין או שלא בבית דין דליכא למיפטריה [מלאחת] ומחייב משום ביטוי והא אמר אביי מודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע דפטור הואיל וליתיה בכלל שאיני יודע לך עדות ואם איתא הרי ישנה באיני יודע לך עדות בפסולין ושלא בפני בית דין ומהדרינן הדר ביה אביי מההיא ואי בעית אימא חדא מינייהו רב פפא אמרה כך פרש"י ז"ל ועיקר אבל דברי הרב אלפסי ז"ל בכאן אינם ברורים דמשמע דאיהו סבירא ליה דפרכינן מדאביי אמאי דסלקא דעתין מעיקרא לחיוביה תרתי ומאי פירכא דלמא כי אמר אביי דפטור הואיל וליתיה באיני יודע לך עדות דהיינו בתר דקים לן מדרש כל אחת דאי אתה מחייבו שתים וממילא אחת שאתה מחייבו היינו עדות ולא ביטוי דכיון דבמזיד מיחייב משום עדות ממילא משמע דבשוגג שאי אתה מחייבו אלא אחת אותה אחת עדות היא ולא ביטוי דלא מסתבר לחלוקי חיובא דעדות לחצאין ואפילו אמרת דבשוגג ליכא אכרעותא דאחת חייבו הכתוב בין ביטוי ועדות אכתי לא דמי לאו להן דבהן אי לאו ביטוי ליכא חיוב קרבן ובלאו בלא ביטוי מחייב ומצי למימר אביי שפיר למסקנא דשבועה שאני יודע לך עדות דפטור הואיל וליתיה באיני יודע לך עדות וכבר השיג עליו הר"ז הלוי ז"ל ובכלל דברי תראה שלא נתיישב לי מה שישבו הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות:

האדם בשבועה. שיהא לבו עליו:

פרט לאנוס. כדמפרש ואזיל כגון בשבועה לשעבר וכסבור שנשבע באמת:
לבך אנסך. סבור היית לישבע באמת ובגמ' בעי א"כ שגגת שבועת ביטוי לשעבר היכי משכחת לה אי דידע מזיד הוא אי דלא ידע אנוס הוא ומוקמינן לה באומר יודע אני ששבועה זו אסורה ואיני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו:
גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו. ואם לא הוציא בשפתיו אינה שבועה ואינו אסור בשעורין שהרי לא נתכוין זה להוציא שעורים ואע"פ שהוציא בשפתיו כיון שלא גמר בלבו לא חייל נדרו דבעינן שיהו פיו ולבו שוין כדמוכח מתני' דתנן בפ"ג דתרומות המתכוין לומר עולה ואמר שלמים וכו' שהביא הרי"ף ז"ל בסמוך וה"נ מוכח ממאי דאמרינן ולא שגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת שעורים ולפיכך כתב הרי"ף ז"ל מאי דאמרינן גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם דאסור דהיינו שהוא אסור בפת חטים אבל בפת אחר לא לפי שבפת חטים פיו ולבו שויים שיאסרו עליו אבל בשאר מיני פת אע"פ שמשמעות דבריו שהוא אסור בכולן מ"מ לא נתכוין בלבו אלא לפת חטים ומקשו הכא מדתנן בפ"ד נדרים (דף כ.:) נודרין להרגין ולחרמין וכו' שהן של בית השר אע"פ שאינן של בית השר ומוקמינן להא התם כגון דאמר יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם אינן של בית השר ומקשינן והא איתסרו לה ומפרקינן דאמר בלבו היום ואע"ג דאמר מר דברים שבלב אינן דברים הכא אגב אונסא אי אפשר דלא עקר ליה לנדריה אלמא דדוקא משום אונסא הא לאו הכי הוו מיתסרו עליו פירות לעולם ואמאי הא לא גמר בלבו שיהא אסורין עליו אלא היום כי היכי דהכא לא גמר בלבו אלא פת חטים ואיכא דמפרש דכי אמרינן דאי לאו משום אונסא הוו מתסרו עליה לעולם ה"מ בעם הארץ דלא מהימן לומר לא גמרתי בלבי אלא היום אבל בת"ח דמהימן אפי' בלאו אונסא לא מיתסר אלא במידי שגמר בלבו וה"נ בעם הארץ אסור בכל פת ובת"ח אינו אסור אלא בפת חטים ומדמו לה להא ודתנן בפרק ב' דנדרים (דף כ.) סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל כיצד נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים נדר בקרבן וכו' ועל כולן אין נשאלין ואם נשאלו פותחין להם פתח היתר ממקום אחר ומפרשינן לה התם בגמרא דהכי [קאמר] על כולן אין צריכין שאלה לחכם בד"א בת"ח אבל בעם הארץ שבא לישאל פותחין לו פתח ממקום אחר אלמא ת"ח דמהימן אדבוריה מהימנינן ליה כשאמר לכך נתכוונתי והלכך ת"ח [הכא] אינו אסור אלא בפת חטים והתם [נמי] אפילו בלא אונסו אינו אסור אלא אותו יום ועם הארץ הכא אסור בכל פת והתם היכא דליכא אונסא אסור לעולם ואין הנדון דומה לראיה דהתם גבי חרם דחרמו של ים וחרם גבוה שני דברים חלוקין הן ואין שניהם בבת אחת בכלל משמעות הלשון לפי שאינם ממין אחד אלא או האי

או האי הלכך כי אמר לכך נתכוונתי הולכין אחר כונתו אבל באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי כיון דבמשמעות לשונו משמע לעולם אפילו בת"ח האומר להיום נתכונתי אי לאו משום אונסא הוי להו דברים שבלב ואינם דברים וכן נמי גבי פת דכולן במשמע כי אמר לפת חטים נתכונתי דברים שבלב נינהו והדרא קושיא לדוכתא לפיכך עיקרן של דברים דהתם בנדרים באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי דינא הוא דאע"ג דאמר בלבו היום שיהו אסורים עליו לעולם אי לאו משום טעמא דאונסא משום דהתם גמר בלבו לומר לשון שיהא משמעותו שיהו הפירות אסורין עליו לעולם הלכך אע"ג דבלביה לא ניחא ליה אלא בהיום הוו להו דברים שבלב ואינם דברים אי לאו משום טעמא דאונסא אבל הכא שגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם לא גמר בלבו להוציא בשפתיו דבר שיהא משמעותו להיות אסור בשאר מיני פת הלכך כי אמר פת סתם לישניה הוא דאיתקיל ליה דבלביה לא ניחא ליה למימר הכי ובנדרים הא בעינן שיהו פיו ולבו שוין כמו שכתבתי למעלה :

דף יא.

מתני' נשבע לבטל את המצוה וכו' שיהא בדין. שיהא חייב הנשבע לקיים ולא קיים כדברי ר' יהודה בן בתירא:

שלא עשה בה לאו כהן. וקרא כתיב להרע או להיטיב לא מיחייב עד דאיתא בלאו והן:

גמ' יכול נשבע לבטל את המצוה וכו'. ותקרא זו הרעה שמרע לעשות שמבטל את המצוה:

מה הטבה רשות כמו שאפרש לפנים:

יכול נשבע לקיים וכו'. ותהא זו קרויה הטבה שהוא מטיב לקיים את המצוה:

מה הרעה רשות. לקמן מפרש מנ"ל:

אביא נשבע להרע לעצמו ולא הרע שהרשות בידו. דאע"ג דבפרק החובל (דף צא:) אמרינן דאין אדם רשאי לחבל בעצמו מדרשא אתיא לן וכל דליתא מן התורה מפורש לא מקרי מושבע ועומד לענין שלא תחול שבועה עליו כמו שפירשתי:

אוציא נשבע להרע לאחרים שאין הרשות בידו. דמקרא מלא הוא ובגמ' פרכינן ממאי דקראי בדבר הרשות כתיבי דאמרינן מה הטבה רשות אף הרעה רשות דלמא לדבר מצוה כתיבי ומשני לא ס"ד דבעינן הרעה דומיא דהטבה מה הטבה שאינה ביטול מצוה אף הרעה שאינה ביטול מצוה והרעה גופה הטבה היא. והכי פירושא מה הטבה לעצמו דהיינו אוכל שאינה בבטול מצוה כגון אוכל חמץ בפסח דהא לא מקרי הטבה שהרי גורם

רעה לעצמו אלא בקיום מצוה כגון אוכל מצה בלילי פסח אף הרעה דלא אוכל שאינה בביטול מצוה כגון לא אוכל מצה אלא בקיום מצוה דהיינו לא אוכל חמץ וא"כ למה לי דכתבה להך הרעה דהטבה היא לענין מצוה והא כתבה דקיום המצוה הוא העיקר ואפילו בלא אוכל מקריא הטבה ואמרינן נמי והטבה דומיא דהרעה מה הרעה שאינה בקיום של מצוה דהיינו לא אוכל חמץ דא"ה לא מיקרי הרעה אלא ודאי הרעה היינו לא אוכל מצה אף הטבה דאוכל שלא בקיום המצוה דהיינו אוכל מצה אלא [בביטול המצוה כגון] אוכל חמץ וכיון שכן הטבה גופה הרעה היא ול"ל למיכתביה דאפילו אוכל כל שהוא בביטול מצוה הרעה היא ומקשינן בגמ' א"ה אפילו בדבר הרשות נמי לא משכחת לה ולא רציתי להאריך ולפרשו דוק ותשכח ובתר הכי מסקינן האי מאי אי אמרת בשלמא קראי בדבר הרשות כתיבי היינו דאיצטריך או לרבות הטבת אחרים אלא אי אמרת בדבר מצוה כתיבי השתא הרעת אחרים איתרבי כלומר אע"ג דהוי ביטול מצוה הטבת אחרים דקיום מצוה [היא] מבעיא ונ"ל דלאו אהאי טעמא בלחוד סמכינן דא"ה עקרינן לברייתא דקתני מה הטבה רשות ומה הרעה רשות אלא ה"ק דהך דרשא דאו מוכחא דפרכא דא"ה בדבר הרשות נמי לא משכחת לה לאו פירכא היא דלא דמי דבר מצוה לדבר הרשות ואין לי להאריך בזה בכאן דוק ותשכח:

מתני' שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה כך היא הגרסא ובגמ' מפרש למה נקט שבועה שלישי אבל בהלכות הרב אלפסי ז"ל לא מצאתיה.

אינו חייב אלא אחת. שאין שבועה חלה על שבועה:

קרבן עולה ויורד. לעשיר עולה ולדל יורד והוא האמור בויקרא:

שבועת שוא באידך מתני' מפרש לה:

גמ' למה לי למיתני שבועה [שלא אוכל שבועה] שלא אוכלנה. כלומר למנקט הני תרי לישני ליתני שלא אוכל שלא אוכל:

טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה הוא דאינו חייב אלא אחת אבל אמר שבועה שלא אוכלנה והדר אמר שבועה שלא אוכל והדר אכלה חייב שתים. דחיילא עליה שבועה שניה דשלא אוכלנה משמע כולה אבל מקצתה לא אסר עליה וכי הדר אשתבע שלא אוכל אסר בעצמו בכזית ממנה וכי אכל כזית קמא חייב משום שבועה שניה וכי גמר ואכלה חייב [משום] שבועה הראשונה אבל האומר תחלה שבועה שלא אוכל אוסר עצמו בכזית ממנה הלכך שניה לא חיילא דבכלל ראשונה היא דכיון דאיתסר בכזית ראשון כ"ש דאיתסר בכוליה:

דף יא:

כדרבא. דאמר דאוכלנה כולה משמע אבל לא אוכל אסר עצמו בכדי אכילה ומש"ה קאמר [שלא אוכל שלא אוכלנה אינו חייב אלא אחת] דכיון שאכל ממנה כזית חייב משום דמקצתה נמי בכלל שבועה זו היא ומיהו כולה נמי בכלל דעל כל זית וזית שבה נשבע שלא יאכל ולא אזית ראשון בלחוד [וראיה] לדבר מדאמר רבא לקמן בסמוך נשבע על ככר ואכלה אם נשתייר ממנה כזית נשאל עליה ובעינן עלה בגמ' היכי דאמי אי דאמר שלא אוכל מכזית קמא עבדי לאיסוריה ומפרקינן מגו דמהניא שאלה לכזית בתרא מהניא נמי לכזית קמא אלמא דכזית בתרא נמי בכלל שבועה דשלא אוכל היא אבל שלא אוכלנה לא משמע אלא כולה בין שאמר שבועה שלא אוכלנה לככר זו בין שאמר שבועה שלא אוכלנה גרידא דכיון שהזכיר כנויה של ככר כולה משמע ולא מקצתה הלכך היכא דאמר שבועה שאוכל ככר זה אכל אכילה שבה נשבע [ולפיכך אם נשרף מקצתה חייב לאכול את השאר אבל היכא שאמר שבועה שאוכלנה אכולה] נשבע [ולא על מקצתה כלל] ולפיכך אם נשרף מקצתה אינו חייב לאכול את השאר שהרי לא חלה שבועה אלא על כולה ואין אכילת מקצתה מוציאו מידי איסור שבועה כלל וכ"ת א"כ היכי מסקינן בגמ' [דף כח:] בשמעתא דעיפה ואבימי שבועה שלא אוכל תשע ועשר ואכלן אינו חייב אלא אחת משום דכיון דמיתסר בתשע משבועה ראשונה כ"ש דמיתסר אעשר ובשבועה שלא אוכל עשר ותשע אמרינן (כלומר) אכלן חייב שתים משום דמשבועה קמייתא לא מיתסר אלא לאכול עשר ובשבועה בתרייתא איתסר ליה אפילו בתשע איפכא הוה לן למימר דבשלא אוכל תשע ועשר חייב ב' לפי שמכח שבועה ראשונה לא נאסר ככר עשירי כלל [דה"ל לא אוכלנה והדר לא אוכל] ומעכשיו אסור דהא אמרינן דמי שאמר שלא אוכל על כל אכילה ואכילה נשבע [פי' והוברר האיסור לעצמו וההיתר לעצמו] ובשבועה שלא אוכל עשר ותשע הוה לן למימר אינו חייב אלא אחת [דה"ל לא אוכל והדר לא אוכלנה] שהרי בשבועה ראשונה נאסר בכל אכילה ואכילה שבהם י"ל אי בככרות ידועות נשבע ה"נ אלא דהתם לאו בככרות ידועות איירי אלא בנשבע סתם על מנין ככרות הלכך באומר שבועה שלא אוכל תשע ועשר משבועות תשע אתסר בעשר דאי תשע לא אכיל עשר ודאי לא אכיל ומשום הכי אינו חייב אלא אחת ובאומר שלא אוכל עשר ותשע משבועת עשר לא איתסר בתשע דעשר הוא דלא אכיל הא תשע אכיל ומשום הכי חייב שתים:

גרסינן בגמ' [דף כז:] הא תו למה לי הא קמ"ל חיובא הוא דליכא הא שבועה איכא למאי הלכתא לכדרבא דאמר אם נשאל על הראשונה עלתה לו שניה תחתיה. והכי פירושא

הא תו למה לי כלומר שבועה שלישית דתנן במתני' למה לי הא שמעינן לה משבועה שניה דאין שבועה חלה על שבועה:

ומפרקינן הא קמ"ל דלהכי נחת למניינא לאשמועינן דחיוב' הוא דליכא אשבועות אחרונות הא שבועות הם ולא יצאו לבטלה ואם ימצאו מקום יחולו והיכי דמי כדרבא דאמר שאם נשאל לחכם על הראשונה עלתה לה שניה תחתיה ונאסר בככר משום שבועה שניה וכן נשאל על השניה חלה השלישית לפי שהחכם עוקר הנדר מעיקרו והוי כמי שלא נדר וחלה השניה למפרע שהראשונה היתה מעכבתה מלחול ואינה לראשונה הואיל ונשאל עליה:

ולענין הלכה נקטינן הכי דאע"ג דבגמרא אתי לסיועיה ודחינן לה מימריה דרבא לא מדחיא בהכי דהכי קא אמרינן אי מהא לא תסייעוה והרמב"ם ז"ל פסקה בפ"ו מהלכות שבועות ולא ידענא למה השמיטה הרב אלפסי ז"ל אולי מפני שאינו גורס במשנתינו הך שבועה שלישית אף בגמרא לא היה אפשר שיגרוס האי דיוקא דשבועה שניה לגופא איצטריך ליה לומר דאינו חייב אלא אחת למידק מינה נמי דשלא אוכלנה שלא אוכל מחייב תרתי:

נשבע על ככר ושייר ממנה כזית נשאל עליה. ופרכינן עלה בגמ' היכי דאמי אי דאמר שלא אוכל מכזית קמא עבדיה לאיסוריה אי דאמר שלא אוכלנה אע"ג דליכא כזית כלומר דכיון דאמר שלא אוכלנה ומשמע כולה אפילו שייר נמי כל שהוא מעכב שלא עבר על שבועה וראוי לשאלה ומהדרינן אי בעית אימא שלא אוכל ואיבעית אימא שלא אוכלנה אב"א שלא אוכל מגו דמהניא שאלה לכזית בתרא מהניא נמי לכזית קמא ואי בעית אימא שלא אוכלנה אי שייר ממנה כזית חשוב ואי לא לא חשיב ופי' הרמב"ן ז"ל לא שייר כזית לא חשיב וכבר עבר על שבועתו משום הכי אינו נשאל עליה והכי מוכח בירושלמי (דגרסינן התם) גבי פלוגתא דר' עקיבא ורבנן דריש [פירקין] בנשבע שלא אוכל ואכל כל שהוא [דגרסינן התם] מה מפקינן מביניהון שבועה שלא אוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דר' עקיבא פטור כלומר דהא אמר דכל שהוא שמה אכילה הלכך אכתי נשתייר בו שיעור אכילה על דעתייהו דרבנן חייב דהא אמרינן דכל שהוא לא שמיה אכילה הלכך לא שייר מידי דהוה אכילה מיהו צריך לומר דמיירי [בירושלמי] כגון שאמר שבועה שלא אוכל ככר זו כולו דאילו בסתם הא אמר רבא דכיון שאכל ממנה כזית חייב:

אמימר אמר אפילו אכלה כולה נשאל עליה דאי בשוגג מחוסר קרבן. ואיכא שיור וכן מלקות למזיד. ואפילו כפתוהו ללקות על העמוד דאע"ג דאמר שמואל כפתוהו [ורץ]

פטור. דאלמא הרי זה כאילו לקה כבר התם שאני משום דרץ ונתבזה במרוצה זו ומקיים ביה ונקלה אחיך לעיניך כיון שנקלה הרי הוא כאחיך:

גרסינן בגמרא [דף כח.] **אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו ואכל ראשונה בשוגג ושניה במזיד פטור**. פירוש ההיא דתנאי קרי ראשון שכך היתה סדור שבועתו אם אוכל זו לא אוכל זו ומ"ה קאמר שאם אכל הראשונה בשוגג כלומר שלא נזכר שהאיסור שניה נתלה בה אע"פ שאכל את השניה במזיד שהוא זכור שאכל את התנאי ושאיסור של זו תלוי באכילה הראשונה אפי' הכי פטור לפי שלא חלה שבועה עליו משום דחלות שבועה זו בשעת אכילת התנאי הוא ובאותה שעה כבר הוא שכוח ולא קרינן ביה האדם בשבועה והאי פטור דאמרי' הכא פטור ומותר הוא שכל שאוכל ראשונה בשוגג מותר לו לאכול השניה דליתיה לשבועה כלל דהא מסייעינן ליה בגמ' [מדתנן] דנדרי (טעות) [שגגות] מותרין כיצד קונם שאני אוכל ושאני שותה ושכח ואכל ושתה [מותר]. כלומר קונם עלי ככר זו אם אני אוכל היום ושכח ואכל ושתה דכיון דנדרא באכילה קמייתא חייל וההיא שעתא ה"ל שוגג כלומר שלא נזכר שיהא תלוי באותה אכילה שום נדר לא חייל נדרא כלל וה"נ רבא פטור ומותר קאמר אלא איידי דאמר בבבי אחריני חייב כדאיתא בגמ' אמר הכא פטור וגרסינן בתר הכי שתיהן במזיד אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה מתחייב. כלומר מלקות שהרי באכילה ראשונה זכור הוא לשבועתו וחלה שבועה עליו לאסור בשניה וכשאכל השניה התרו בו התראת ודאי אל תאכל שהרי נשבעת עליו ונאסרה. אכליה לאסוריה והדר אכליה לתנאיה פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש לר' יוחנן דאמר התראת ספק שמה התראה חייב לריש לקיש דאמר לא שמה התראה פטור. פי' דהא נמי התראת ספק היא דהתראה בשעת אכילת איסור בעינן ואין כאן אלא ספק אל תאכלנה שמא תאכל את השניה ונמצאת עובר עליה למפרע ואם התרו בו בשעת אכילת השניה אל תאכל שהרי אתה עובר על הראשונה למפרע אע"פ שהתראת ודאי היא [אפ"ה] אינה התראה שאין המלקות בא על אכילה זו ותמהני אכליה לאיסורא והדר אכליה לתנאיה היכא איכא איסורא כלל דהא משמע דכל מי שאוסר עצמו בדבר פלוני אם יעשה כך אין האיסר מתחיל אלא לאחר שיעשה אותה דבר אבל קודם לכן אין האיסור חל עליו כלל אפי' נתקיים התנאי אח"כ וראיה לדבר מדאמרינן בפרק בתרא דנדרים (דף עט:) היכי קאמרה אילימא דאמרה קונם פירות עולם עלי אם ארחץ למה לי הפרה לא תרחץ ולא ליתסרו פירות עולם עליה [פירוש והרי היא מותרת לאכול פירות בלא הפרה כל זמן שלא רחצה] ומאי קושיא דהא מ"מ הרי היא אסורה באכילת פירות מעתה וכדרב יהודה דאמר בפ"ב דנדרים (דף יד:) דהאומר קונם עיני

בשינה היום אם אישן למחר אל יישן היום שמא יישן למחר משום דבתנאי לא מזדהר וה"נ לא תאכל היום שמא תרחץ למחר ונמצאת עוברת באכילת פירות למפרע אלא ודאי כל האומר קונם דבר פלוני עלי אם אעשה כך אינו אוסר על עצמו כלום אלא מזמן שיעבור על התנאי ואילך וכך פירשוה שם והיינו נמי דתנן בגיטין פרק מי שאחזו (דף עו:) הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש ומת בתוך י"ב חדש אינו גט דאלמא כל מי שתולה דבר באם אין משמעותו שיחול הדבר אלא לאחר אשר יתקיים התנאי דאי לא הוה ליה כמעכשיו אם לא באתי ומת בתוך י"ב חדש דהרי זה גט וכיון שכן זה שנשבע שלא אוכל זו אם אוכל זו אינו במשמע שיהא אסור בו אא"כ יאכל התנאי ראשון אבל אכל איסור ראשון ואח"כ התנאי ואפי' שתיהן במזיד לא עשה איסור כלל כדאמרי' בההיא דנדרים דהיכא דאמרה קונם פירות עולם עלי אם ארחץ ואכלה פירות ואח"כ רחצה לא עשתה איסור ודוחק הוא לומר דהכא [מיירי] באומר בפירוש שבועה שלא אוכל זו מעכשיו שא"כ לא היה לו לרבא לומר סתם שאין דרכן של אמוראין לסתום אלא לפרש ונ"ל דכי אמרי' הכי [דאכילת איסור קודם לתנאי שרי] ה"מ בדבר הנמשך קודם התנאי ואחר התנאי כגון ההיא דנדרים דאמרי' דלא כוונה לאסור אלא פירות שתאכל לאחר שתרחץ לפי שאפי' היה דעתה שתהא מותרת בפירות קודם רחיצה מ"מ [עדיין] יש מקום לנדרה לחול שתהא אסורה בפירות אחר שתרחץ אבל זה שלא נשבע אלא על דבר אחד אם תאמר שלא נאסר אלא לאחר שיתקיים תנאו נמצא שיהיה אפשר שיתקיים תנאו ולא יחול נדרו כלל דהיינו אם נאכל איסור ראשון הלכך אמדינן ליה לדעתיה ששבועתו היתה שכל זמן שיתקיים תנאו ואפי' בסוף יחול נדרו וגבי גט מפני שכל מי שמגרש בקושי מגרש אמדינן ליה לדעתיה דלא רצה שיחול הגט עד שיתקיים התנאי:

דף יב.

מתני' איזהו שבועת שוא אמר על עמוד של אבן שהוא של זהב [אמרינן] בגמרא דדוקא בשניכר העמוד לג' ב"א הוא דהוי שוא אבל לא ניכר הויא שבועת שקר:

אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד. מפרש בגמרא דלאו בעובי קאמר אלא אמר שמואל בטרוף כלומר שהוא טרוף כקורת בית הבד ופרכינן כולהו נמי מטרף טריפי ומפרקינן כשגבו טרוף. ופרש"י ז"ל דטרוף היינו מנומר כקורת בית הבד שיש בה חריצים חריצים והיינו דאמרינן כולהו נמי מטרף טריפי שכולן עשויין חברבורות ומשני שגבו טרוף ופרש"י ז"ל דטרוף היינו שאין נחש עשוי חברבורות אלא בגרונו ואחרים פי' דטרוף היינו מרובע והיינו דתריץ שמואל גופיה בירושלמי במרובע ובגמרא פריך מאי קאמר כלומר

כי אמר אם לא ראיתי מאי קאמר ואמר אביי תני שראיתי ורבא אמר באומר יאסרו עלי כל פירות שבעולם בשבועה אם לא ראיתי. וכ"ת א"כ יהו הפירות נאסרין ולא יהא לוקה משום שוא י"ל דהא ודאי לא נתכוין זה לאסור הפירות שאם היה מתכוין לכך היה לו לאסור בלא שום תנאי שהרי עכשיו ג"כ פירות אסורין עליו ולמה תלה נדרו בדבר שאינו אלא ודאי לא לאסור הפירות נתכוין אלא לקיים שראה אותו דבר נמנע ומ"ה לוקה משום שבועת שוא:

שבועה שלא נעידך. ביטול מצוה היא והיינו דבר שאי אפשר:

ומקשו הכא אמאי לא תנא נמי אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים כדתנן בפ' ארבעה נדרים (דף כד:) בנדרי הבאי דמותרין אמר קונם אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד והתם נמי אמאי לא תנא גמל הפורח באויר כדתנא לה הכא י"ל דהכא לא מצי למיתני אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים דבכה"ג אינו לוקה משום שוא דדלמא האי גברא אינשי טובא חזי וגזים ואמר כעולי מצרים שכן דרכן של בני אדם שמגזמין בכיוצא בזה והתם תנא תרי גווני נקט חד דשייך ביה גוזמא דהיינו כעולי מצרים וחד דלא שייך ביה גוזמא דהיינו נחש כקורת בית הבד ואשמועינן דכי תלה איסור פירות בחד מהני נדרו בטל וכל חד וחד טעמיה לחוד דגונא דשייך ביה גוזמא כעולי מצרים בדין הוא דלא ליתסרו עליה דקושטא קאמר על דרך גוזמא וכי אמר מידי דלא שייך ביה גוזמא דהיינו נחש כקורת בית הבד הפירות גם כן מותרין מטעמא דכתיבנא דאמדינן ליה לדעתיה שלא לאסור פירות נתכוין שאילו כן לא היה לו לתלות איסורן בתנאי שאי אפשר שאין בין אוסר סתם למתנה בכיוצא בזה כלום אלא נתכוין לומר דברי הבאי וזה שהוא ראה נחש כקורת בית הבד ומש"ה לא חש תנא בנדרים למתני גמל הפורח באויר דתרי גווני דבעו למתני דהיינו מידי דשייך ביה גוזמא ודלא שייך ביה גוזמא הא תננהו ונ"ל שהתולה איסור פירות בדבר שיש בו גוזמא כגון דאמר יאסר פירות עולם עלי בשבועה או בקונם אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים ולא ראה כ"כ אנשים שיהא ראוי לומר מהם דרך גוזמא כעולי מצרים פירות אסורין עליו וכי תנן התם בנדרים דנדרי הבאי מותרין באומר אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצריס דוקא בשראה מנין רב של אנשים שאפשר לומר עליהם דרך גוזמא כעולי מצרים דאי לאו הכי לאו קושטא קאמר וראוי שיהו הפירות אסורין וגרסינן התם בנדרים תנא כשם שנדרי הבאי מותרין כך שבועת הבאי מותרות כלומר שהפירות מותרין מיהו משום שבועת שוא לוקה מה שאין זה ענין לנדרים:

גמ' ודלמא צפורא רבא חזא וכו'. בגמרא מהדרינן למימר הכי מדתניא וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל אמר להם הוו יודעים שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי אלמא חייש משה אי לא אמר להו הכי דלישתבעו על דעתייהו ודחינן ולטעמיך לימא להו על דעתי על דעת המקום למה לי אלא כי היכי דלא תיהוי הפרה לשבועתייהו ויש שדקדקו מכאן דנדר שהודר על דעת שנים על דעת רבים מקרי ואין לו הפרה כי הכא דאמרינן על דעת משה ועל דעת המקום אין לו הפרה ואין זה נכון דלא מקרי רבים בפחות משלשה כדאמרינן בעלמא ימים שנים רבים ג' ומהתם גמרינן לנדר שהודר ברבים בפ' השולח (דף לה:) ואמרינן בפרק שני נזירים (דף נז.) תרי והאי גברא דקאי ביניהון הרי תלתא הוו להו רבים חלמא לא מיקרי רבים בפחות משלשה והכא היינו טעמא דאין לו הפרה משום דעל דעת המקום שאני והאי דאמר משה על דעתי לא איצטריך אלא כך אמר להם כשם שאני אומר כך צוני השם ולפי זה קשה מה שנהגו הצבור להתיר נדרים וחרמות אע"ג שהחרימו ונדרו על דעת המקום וי"א דכי אמרינן על דעת המקום אין לו הפרה [דוקא] בתורה ובמצות לפי שאין החדוש ברוך הוא מסכים להתיר לעולם אבל בדבר הרשות ואפילו על דעת המקום יש לו הפרה ומכל מקום עדיין קשה להם איך מתירין חרמות ונדרים שהחרימו ונדרו על דעת רבים אלא עיקר טעמו של דבר שכיון שנהגו בכך הרי הם כמתנים להיות אסורין בדבר עד שיסכימו להתיר והוו להו חרמי צבור כדאמרינן לגבי נדריהם של נשים כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת ומ"מ כל שהתנו בפירוש שלא יוכלו להתירו או שאמרו על דעת הקהלות הרחוקות וכיוצא בזו שמחשבתם ניכרת מתוך דבריהם שהם מוציאים אותם מכלל מנהגם חזר אותו חרם לדינו וכל שהוחרם או שהודר על דעת רבים אין לו הפרה:

דף יב:

מתני' נשבע לבטל את המצוה:

לא [אכלה] עבר על שבועת ביטוי. בגמרא מפרש אף על שבועת ביטוי כמו שיתבאר בסמוך בס"ד:

גמ' ירושלמי שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בליל הפסח. משום דשבועה חלה לבטל את המצות בכולל בשב ואל תעשה מגו דחיילא אכל ימות השנה חיילא נמי אלילי הפסח:

שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה דאע"ג דגבי מצה מיקרי כולל כי אמר שלא אוכל מצה סתם אין הדבר כן בסוכה לפי שבנדרים הולכין אחר לשון בני

אדם וכל לחם שהוא מצה קרוי מצה סתם ואין סוכה סתם אלא סוכת מצוה וכן לולב וזו היא ששנינו בשבועת שוא סוכה שלא לעשות לולב שלא לעשות והר"ז הלוי ז"ל דחה זה הירושלמי מדאמרינן לעיל בגמרא [גבי שלא אוכל נבילות ושחוטות] בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה דאלמא נשבע שיאכל נבילות ושחוטות לא חייל אע"ג דכולל הוא וכבר כתבתי למעלה דמהא לא אריא דודאי אין אומרים לו לאדם עמוד וחטא בידים כדי לקיים שבועתך אפי' בכולל אבל בשב ואל תעשה חיילי וכי תימא והא אמרינן לעיל בגמרא [אלא] לא הנחתי תפילין נמי איתיה בלא אניח ואמאי והא משכחת לה בלא אניח שום דבר על ראשי יש לומר דלהבא דומיא לשעבר בעינן מה לשעבר בפרט דהיינו לא הנחתי תפילין אף להבא בפרט דהיינו לא אניח תפילין והויא נשבע לבטל את המצות בלא כולל ולא חייל אפילו בשב ואל תעשה:

והאי פירוקא לא סגי לי דלעיל אמרינן כשאוכל סתמא מקרי הן לגבי מפרש ואומר לא אוכל נבלות ושחוטות ובודאי טפי אית לן למבעי שיהא הן דומה ללאו דכתיבי בהדי הדדי דהיינו להרע או להיטיב מלהבא ולשעבר דלשעבר לא אתי אלא מרבוייא דקראי והרמב"ן ז"ל תירץ שאע"פ שאיסור השבועה חייל עליו בכולל אע"פ כן אם עבר ועשה אינו חייב קרבן דכי כתיבי קראי בדבר הרשות כתיבי הלכך לענין קרבן ליתיה בלא אניח אבל מ"מ אסור הוא להניח כדעת הירושלמי וכ"ת והא תנן (דף כב:) שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוין דהיינו נבלות פטור אלמא אין דעת הנשבע לעבור על המצות וה"נ הוה לן למימר שהנשבע שלא לאכול מצה אין דעתו על המצות של לילי הפסח לא דמי דהתם כיון שהוא מקיים המצוה בשבועתו [של תענית נתכוין] ראוי לומר שלא נתכוין לאסור דברים האסורים עליו כבר שזה לא נתכוין אלא שלא יאכל כלום ולא היה צריך לישבע על מה שהוא אסור עליו כבר אבל האומר שלא אוכל מצה אע"פ שלא פירש לא של מצוה ולא של רשות הכל בכלל שאם נאמר לא נדר אלא על של רשות נמצא שהוא אוכל מצה והוא אמר שלא יאכל [מצה] כלל ועדיין יש כאן מקום ספק שזה עולה יפה אילו היה הירושלמי סובר כפי הגמרא שלנו שסוברת דמי שנשבע שלא יאכל סתם אין הנבלות בכלל כמו שכתבתי למעלה שאילו הירושלמי היה סובר כן ואעפ"כ היה אוסר למי שנשבע שלא לאכול מצה שהיה אסור לאכילה בלילי הפסח היה מוכרח שהוא מן ההפרש שהפרשנו אבל שם בירושלמי מוכח שהם סוברין שהנשבע סתם שלא יאכל אם אכל נבלות חייב ולפי זה כי תנן שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאין ראוין לאכילה פטור דווקא בעפר וכיוצא בו וזה שלא כדרך גמרתנו וכיון שהם סוברים שהנשבע סתם דעתו על האיסורין אפשר שמן הטעם הזה אמרו שהנשבע שלא

יאכל מצה סתם שדעתו אף בלילי הפסח אבל אנן דס"ל שהנשבע שלא אוכל אילו אכל נבלות פטור שאין האסורין בכלל שבועתו אפשר שאין לנו הפרש בין מקיים המצוה בשבועתו או אינו מקיים אלא לעולם אין דעתו (אלא) על המצות ומ"ה אף הנשבע סתם שלא יאכל מצה לא היה דעתו על לילי הפסח וחייב לאכלה כך נאמרו דברים הללו בספר המלחמות ואני [איני] רואה בזה ספק דגמרא דילן וגמרת ירושלמי בהא פליגי דגמרא דילן סברא שהאיסורין כעפר הן אצל בני ברית ומש"ה פטור כאלו אכל עפר ובירושלמי סברי שאינן כעפר כיון דראוין לאכילה ומה ענין זה לנשבע שלא יאכל מצה והא ודאי מצה בלילי פסח בת אכילה היא ולפיכך היא בכלל שבועתו אפילו בגמ' דילן וזה ברור ולפיכך ראוי לסמוך על הירושלמי:

לא אכלה עבר על שבועת ביטוי [ופרכינן] השתא משום שבועת ביטוי מיחייב אשבועת שוא לא מיחייב בתמיה וכי הנשבע לבטל את המצוה וקיים את שבועתו אינו עובר משום שבועת שוא והרי כשיצאתה שבועה מפיו יצאת לשקר כלומר על דבר שאי אפשר לו ומאותה שעה הוא עובר ואפילו קיים את שבועתו:

דף יג.

תני אף על שבועת ביטוי וה"ק אכלה עבר על שבועת שוא לחודה לא אכלה עבר על שתיהן על שבועת ביטוי שלא קיים ועל שבועת שוא אע"פ שקיימה:

ירושלמי ההוא דחמי מיטרא נחית שרואה שהגשם יורד ואמר קירי פירי ברכסון. קירי. אדוני:

ברכסון בזול. כלומר שהוא נשבע בשם שהוא אדונו שהפירות יהיו בזול:

לוקה משום שבועת שוא. שהדבר ידוע לכל אדם שהוא כך:

מתני' שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים וכו'. משום דבעי למיתני בשבועת העדות באנשי' ולא בנשים תנא הכא דנוהגת בכל אלו:

ברחוקים ובקרובים. כגון שאתן לפלוני רחוק או קרוב:

בכשרים. לעדות או בפסולים:

מפי עצמו. שהוציא שבועה מפיו כדכתיב קרא וה"ה למושבע מפי אחרים ואמר אמן כדקתני סיפא וזו וזו מושבע מפי אחרים חייב אבל לא אמר אמן פטור כגון משביעני עליך אם אכלת ואם לא אכלת ואמר לא אכלתי או אכלתי:

שבועת שוא נוהגת ברחוקים. אמר על איש שהוא אשה בין רחוק בין קרוב:

גמ' כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי. לכל דבר בין להתחייב משום ביטוי דבעינן שיוציא בשפתיו בין לענין שבועת העדות דמחייב ר' מאיר במושבע מפי עצמו אף שלא בבית דין כדאיתא באידך פירקין:

דכתיב ואמרה האשה אמן אמן. ואי לא דמיא כמוציא שבועה אמאי מבדקה אפילו מושבע מפי אחרים אין כאן שהרי לא אמרה כלום אחר שבועה דלא דמי למשביע עדים שהרי הם כופרים אחר שבועה ועונים על דבריו אין אנו יודעים לך עדות אלא ודאי כמוציא שבועה מפיו דמי ומאי דתנן במתני זו וזו מושבע מפי אחרים חייב בכי האי גוונא עסקי' וכמו שכתבתי שם במשנתנו בסיעתא דשמיא:

הדרן עלך שבועות שתים

שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים. דכתיב והוא עד בראויין להעיד דבר הכתוב ואשה פסולה להעיד כדיליף בגמ' מועמדו שני האנשים. קרובים פסולים לעדות בסנהדרין (דף כז:) ילפינן לה והי אינהו קרוב התם מפרש:

ולא בפסולין כגון גזלן שהוא פסול מן התורה אל תשת וגו' להיות עד חמס. אלא בראויין להעיד. בגמ' מפרש למעוטי מלך אי נמי למעוטי משחק בקוביא. ואי תימא ולמה לי למתני כל הני ליתני אינה נוהגת אלא בראויין להעיד וממעט כולהו י"ל דלמאן דאמר בגמ' דאינו נוהגת אלא בראויין להעיד אתא למעוטי משחק בקוביא לא הוה מצי למחני הכי שאילו כן הייתי אומר דוקא פסולין דאורייתא ממעט הא בפסולין דרבנן נוהגת ולהכי פרט בתחלה כולהו פסולין דאורייתא כי היכי דנשמע מינה דאינה נוהגת [אלא] בראויין להעיד אפי' פסולין [דרבנן דאילו פסולין] דאורייתא הא תנא להו ולמאן דאמר למעוטי מלך אצטריך נמי למיתני הכי דאי תנא אינה נוהגת אלא בראויין להעיד בלחוד הוה אמינא במלך נוהגת דכל איש רחוק וכשר שבועת העדות נוהגת בו להכי פרט לכולהו פסולין והדר תני אינה נוהגת אלא בראויין להעיד לאשמועינן דאפילו במלך אינה נוהגת:

ומדתנן ולא בנשים שמעינן שהנשים פסולות לדין שאילו היו דנות היאך יהו פסולות להעיד והא דתנן בפרק בא סימן (דף מט:) כל הכשר לדון כשר להעיד והא דכתיב גבי דבורה והיא שופטה את ישראל לאו שופטת קאמר אלא מנהגת ואע"ג דאמרינן בסיפרא שום תשים עליך מלך ולא מלכה התם לא מנו אותה אלא נוהגין היו על פיה וא"נ שופטה ודנה היתה שהיו מקבלין אותה כדרך שאדם מקבל אחד מן הקרובים:

בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד אם מפי עצמו. נשבע שאמר שבועה שאיני יודע לך עדות:

ומפי אחרים כגון משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני ואמרו לו אין אנו יודעים לך עדות ולא הוציאו שבועה מפיהם:

אין חייבין עד שיכפרו בה בב"ד. שנאמר אם לא יגיד ונשא עונו במקום שאילו מגיד היה מועיל וקרא במושבע מפי אחרים כתיב אבל מפי עצמו יליף ר"מ מפקדון כדמפרש בגמ' [דף לא.] ואפי' חוץ לב"ד דס"ל דון מינה ומינה:

וחכ"א בין מפי עצמו בין מפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בב"ד. דס"ל דנהי דמושבע מפי עצמו מפקדון ילפינן ליה אפ"ה דון מינה ואוקי באתרה מה מושבע מפי אחרים בב"ד אין שלא בב"ד לא אף מושבע מפי עצמו בב"ד אין שלא בב"ד לא:

וחייבין קרבן עולה ויורד על זדון השבועה. שהרי לא נאמר בו ונעלם:

ועל שגגתה עם זדון העדות. שמזידין הן בשעה שנשבעין ויודעין לו עדות אבל שוגגין הן על הקרבן כשאר שוגגין שבועת ביטוי לשעבר דאוקימנא בפירקין דלעיל (דף כו:) באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע שחייבין עליה קרבן:

ואין חייבין על שגגתה. פרש"י ז"ל אם שוגגין הן לגמרי כסבורין הן שאין יודעין לו עדות ואח"כ [נזכרו] פטורין שהרי אנוסין הן ולא קרי בהו נשבעין לשקר והקשו עליו אי הכי פשיטא שזו שבועת אמת דעכשיו אין יודעין לו [עדות] והיכי אמרינן [בגמ'] [דף לא:] לימא תנינא לדרב כהנא ולרב אסי דחד אמר שבועה הכי אמר רב כדאיתא בפירקין דלעיל ואצטרכינן לדחויי דילמא הכא דלא כתיב ונעלם אבל התם דכתיב ונעלם אפילו שגגה כל דהו [אי כפרש"י] והיכי דמי לדרב כהנא ורב אסי דהתם חד מינייהו לשקרא אשתבע אלא דליביה אנסיה והכא בקושטא משתבעי לכך פירשו דהכא בשאמרו שבועה שלא ידענו לך עדות זה מעולם ונזכרו אח"כ שידעו ואיני אומר כי דאי הכי שבועה זו של ביטוי נמי הוא [ואיתא בכלל ונעלם לחייב אשוגג כל דהו] דהא אמרינן בפירקין דלעיל בגמרא (דף כה:) גבי פלוגתייהו דרב ושמואל בשבועה שזרק פלוני צרור לים כלומר אי בעינן דאיתיה בלהבא או לא דידעתי לך עדות ולא ידעתי מחלוקת כלומר דתליא בפלוגתייהו משום דליתיה בלהבא והיכי אמרינן בגמרא דילמא הכא הוא דלא כתיב ונעלם אבל התם דכתיב ונעלם אפי' שגגה כל דהו קא משמע לן פי' דאי ממתניתין הוה אמינא דדוקא בעדות פטור על השוגג אבל בביטוי חייב דהא שבועה דמתני' שבועת ביטוי נמי היא ואפ"ה תנן דפטור וא"כ תנינא ודאי לדרב כהנא ורב אסי וכ"ת הכא משום הכי פטור אביטוי לפי ששבועת העדות בכללה וכיון דהעדות פטור אביטוי [דידה] נמי פטור דהא גלי רחמנא דבשבועות העדות לא מיחייב משום ביטוי [דף כה:] אלא לאביי כדאית ליה ולרבא כדאית ליה לא מצית אמרת הכי דהא לאביי דמפיק לה מלאחת אחת

אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים לא פטר הכתוב משום ביטוי אלא היכא שיש לחייבו משום עדות אבל זה שפטור משום עדות אחת אתה מחייבו ומשום ביטוי דהא אקשינן לעיל ואימא במזיד ליחייב חדא בשוגג ליחייב תרתי והיינו אומרים כן אי לאו טעמא דאביי דקאמר ואי במזיד [מי איכא תרתי דאין בטוי חייב במזיד דכתיב ונעלם וע"כ מיעוטא דאחת בשוגג] דעלמא לא מפקינן שבועת ביטוי מכלל שבועת העדות לגמרי אלא מפני הכרח המיעוט שהרי אילו היינו מוצאים מקום למיעוט של אחת במזיד היינו מחייבין על השוגג שתים וכיון שכן הכא דפטור אעדות משום דלא כתיב ביה ונעלם היה לנו לחייב אבטוי [דידיה] אי לאו מדרב כהנא ורב אסי וא"כ תנינא לדרב כהנא ורב אסי וכן נמי לרבא דאמר לעיל דהוי [עדות] דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש ואין לך בו אלא חדושו בלבד כלומר משום עדות ולא משום ביטוי אפי' הכי במתני' אף על פי שפטור משום עדות היה לנו לחייבו משום בטוי אי לא דס"ל לרב כהנא ורב אסי דמה שיצא לידון בדבר חדש היינו שבועה דאיני יודע לך עדות אבל האומר לא ידעתי לך עדות מעולם וכיון דשבועת ביטוי נמי היא לא יצאתה לידון בדבר חדש דארכבתא אתרי רכשי אבטוי ואעדות וכיון דתנן במתני' פטור אף ע"פ שיש לחייב משום שבועת ביטוי על כרחין תנינא לה לדרב כהנא ורב אסי וכי תימא כי דחינן בגמרא דלא תנינא לדרב כהנא ורב אסי סבירא לן דהאי פטור דתנן במתני' לא קאי אלא אעדות אבל משום בטוי חייב כיון דכתיב ביה ונעלם א"כ הדרא קושיין לדוכתא שהרי אין אתה פוטרו לפי דבריך אלא על אותו צד של שבועת עדות שבכלל דבריו דהיינו שאיני יודע לו עכשיו ובהא פשיטא שהרי נשבע באמת ואינה ענין לדרב כהנא ורב אסי כלל ועל הצד האחר שהוא נשבע לשקר דהיינו שאומר שלא ידע עדות זו מעולם הרי אתה מחייבו לפי דבריך משום ביטוי לפיכך אינו מתחוור בזה כדברי הראשונים אלא על כרחנו יש לפרש לנו כדברי רש"י ז"ל ומה שהקשו עליו אי הכי פשיטא שהרי על האמת הם נשבעין שבאותה שעה אינם יודעים ומה ענין לדרב כהנא ורב אסי נראה לי שאינה קושיא שרש"י ז"ל כך הוא אומר שאילו באותה שעה שנשבעו אין אנו יודעין [יודעין] היו אלא שלא היו מתבוננים לשוב לב אבל לא היו צריכים ידיעה אחרת ונמצא שמה שנשבעו אין אנו יודעים לא נשבעו על האמת שאילו היו שמים לב באותה שעה יודעין היו שהרי מיד כשנתישבו נזכרו בלא שום חדוש ידיעה ואפ"ה כיון שהיו סבורים לישבע על האמת פטורים משום דאנוסין היו וכדרב כהנא ורב אסי:

דף יג:

גמ' מנא ה"מ. בעדים הכתוב מדבר. מסיימינן בה בגמ' או אינו אלא בבעלי דינין אמרת וכי אנשים באים לדין ונשים אינן באות לדין ואם נפשך לומר נאמר כאן שני ונאמר להלן שני. כלומר על פי שנים עדים:

מה להלן בעדים אף כאן בעדים:

מאי ואם נפשך לומר. כלומר מה היה לך להשיב על דרך ראשונה:

וכי תימא כל כבודה בת מלך פנימה נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן בעדים אף כאן בעדים. וכתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דמדאמרינן כל כבודה בת מלך פנימה שמעינן דנשים יקרות דאית לן דינא לא מזלזלינן בהו למיתי לבי דינא אלא משדרינן להו ע"י שלוחי ב"ד ודביתהו דרב הונא דאתא לדינא קמיה דרב נחמן כדאיתא בסמוך בגמ' לא רצתה שימנו לה שליח שאילו רצתה הרשות היתה בידה ואמר שכן היה דן רבו הרב אלפסי וגם הוא נהג כן אחריו וראוי לנהוג כן אחר שהם ז"ל נהגו בכך אבל משום הא לא איריא דדילמא ה"ק דמה שכתוב אנשים לא למימרא דוקא אנשים ולא נשים אלא שדבר הכתוב בהווה שאין דרכן של נשים לבא לבית דין משום כבודן דכתיב כל כבודה בת מלך פנימה:

ואיפלגו קמאי ז"ל אי מצי נתבע לשוויה שליח לטעון בשבילו לב"ד דאיכא מאן דאמר דמצי משוי והביאו ראיה ממה שאמרו בירושלמי בפרק כהן גדול (דף יח) גבי הא דתנן דכהן גדול דנין אותו וממנה שליח הגע עצמך שנתחייב שבועה ואנטלר מי נשבע פירוש בתמיהה אלמא אי לאו משום עסק שבועה מצי למנויי שליח וכן כתוב בעל הערוך ור"ח ז"ל ולפי דבריהם הא דאמרינן בסוף פירקא קמא דמכות (דף ו:) הנהו לעוזי דאתו לקמיה דרבא אוקי רבא מתורגמנא ביניהו ואקשינן היכי עביד הכי והתנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן ההיא דוקא בעדים אבל בעלי דין שומעין אפילו מפי השליח אבל הרב אלפסי ז"ל כתב בתשובה שאין הנתבע יכול למנות שליח וכן בדין שלא ישמע בית דין מפי התורגמן טענות של שקר ופעמים שהנתבע אינו מעיז פניו מפני בעל דינו שיודע האמת כמוהו והשליח מעיז וכן דעת רבינו סעדיה ז"ל וכי אמרינן בירושלמי גבי כהן גדול וימנה אנטלר משום כבודו אמרו כן דכתיב וקדשתו לכל דבר שבקדושה אבל אדם אחר אינו רשאי ואפילו בנשים יקרות הדין כן שלא התיר להן הרב אלפסי ז"ל למנות שליח אלא שב"ד שולחין לה שלוחי ב"ד כגון סופרי הדיינין ולטעון מפיהם אבל לא למסור טענותיהם לאחרים. וכתב הרמב"ן ז"ל שכן נראה בת"ח שתורתו אומנותו וזילא ביה מילתא למיזל גבי בי דינא ולערער בהדי עם הארץ דרשאין בית דין לשגר לו דבריהם

ע"י שליח ב"ד דכבוד תורה עדיף אבל כהן גדול אפילו זה גנאי הוא לו ולפיכך ממנה אנטלר וכן ראיתי לו לר"מ ז"ל שהיה סובר כן דהא דתנן סוף פ"ק דמכות ע"פ שנים עדים יקום דבר שלא תהא סנהדרין שומעין מפי התורגמן גמרינן אף טענותיהן של בעלי דינין שכך כתב בפ' כ"א מהלכות סנהדרין ומשמע ליה דאע"ג דההיא דמכות מעל פי שנים עדים דרשינן ליה ס"ל ז"ל הכי מעובדא דהנהו לעוזי דאוקי רבא מתורגמנא בינייהו ואקשינן היכי עביד הכי והתנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן והנהו משמע דבעלי דין הוו מדאמרינן דאתו לקמיה דרבא ואמר נמי בינייהו:

תניא אידך ועמדו שני האנשים מצוה [**בבעלי דינין**] **שיעמדו**. דאע"ג דהאי קרא בעדים אוקימנא לה לעיל בבעלי דינין נמי איירי דכתיב אשר להם הריב:

שלא יהא אחד יושב ואחד עומד. שלא יראה חבירו שמכבדין אותו יותר ממנו ויסתתמו טענותיו:

הוי דן את חבירך לכף זכות. לא בדיין ובעלי דינין הכתוב מדבר אלא ברואה את חברו עושה דבר שאתה יכול לחשדו לדבר עבירה ולצד זכות הכריעהו לזכות ואל תחשבהו לדבר עבירה:

השתדל לדונו יפה. לקמן מפרש למישרא ליה תיגרי. שאם באו שני דינין לפניך ואחד של תלמידי חכמים הוי פוסקו תחלה ופוטרם מלפניך:

למאי שלח לי. האי מילתא:

לחנופי ליה. שמא להחניפו בתמיה:

למשרא תיגרי. שאם בא דין אחד לפני אפסוק את זה תחלה:

אי נמי לשודא דדייני. שיש דין שאינו תלוי בראיית עדים ולא בשבועה אלא ביד הדיין לעשות ממנו מה שירצה כדאמרינן בשני שטרות היוצאים ביום אחד דאמרינן בפרק מי שהיה נשוי (דף צד.) שודא דדייני אף כאן שלח ליה אם הדין תלוי בשודא דדייני זה ראוי לזכותו לפי שחכם וצדיק הוא שודא לשון השלכה כדאמרינן ירה בים שדי בימא ויש מפרשים שוחדא והחי"ת נבלעת כלומר תנו שוחד לדיין שבידו לעשות מה שירצה והוא הדין נמי דהוה מצי למימר להפוכי בזכותיה כדאמר רבא בפרק כל כתבי (דף קיט.) תיתי לי דכי אתי צורבא מדרבנן לדינא קמאי לא מזיגו רישאי אבי סדי עד דמהפכינא בזכותיה:

דף יד.

מחלוקת. רבי יהודה וחכמים. בבעלי דינין:

וגרסינן עלה בגמרא [דף ל:] דביתהו דרב הונא הוה לה דינא קמיה דרב נחמן אמר היכי אעביד אקום מקמה מסתתמן טענתיה דאידך לא אקום מקמה אשת חבר הרי היא כחבר א"ל לשמעיה אפרח בר אווזא ושדי עלאי. כלומר ואעמוד ולא יבין זה שבשבילה עמדתי אלא מפני אווז הפורח ובא עלאי:

והא אמר מר מחלוקת בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה דיתיב כמאן דשרי ערקתא דמסאנא ואומר איש פלוני אתה חייב ואיש פלוני אתה זכאי:

ודאמרינן דעדים דברי הכל בעמידה איכא מאן דאמר דלאו לכתחלה בלבד אלא אפילו דיעבד אם העידו בישיבה אין עדותן עדות וראיה לדבר מדאמרינן בפרק שני דזבחים (דף טז.) מה ליושב שכן פסול לעדות [מיושב ת"ח] מדקאמר פסול משמע אפי' בדיעבד ולא מיחוור דהא מוכח לקמן בעובדא דרב יימר דתלמיד חכם מעיד מיושב ובשלמא אי אמרת דבכולהו אינשי בדיעבד עדותן עדות אלא דלכתחלה מצוה בעמידה מדכתיב ועמדו היינו דתלמיד חכם אפילו לכתחלה מיושב דכבוד תורה עדיף ואי אמרת בעלמא אפילו בדיעבד עדותן בטלה תלמיד חכם היאך מושיבין אותו וכי מכשירים עדות פסול מפני כבוד תורה הוה לן למימר דלא ליסהיד כלל וכדאמרינן במלך (סנהדרין דף יח.) אלא לאו ש"מ דדיעבד כשר והרשב"א ז"ל הביא ראיה לדין זה ממאי דאמרי' בפרק מי שאחזו (דף עא.) בודקין אותו למשאות ולמתנות ולעדיות וגרסי' בירושלמי אמר ר"ל זאת אומרת מעידין מיושב אלמא בדיעבד כשר וכיון שכן. בבעלי דינין יושבין בשעת גמר דין [נמי] בדיעבד כשר דהא עדים כגמר דין דאמי כדאיתא בגמ' וכן נמי דיינין שקבלו עדותן כשהם עומדים מה שעשו עשוי והכי איתא בירושלמי פרק ד' מיתות ב"ד דתנן גבי מגדף והדיינין עומדים על רגליהם וקורעין ולא מאחין וגרסינן עלה בירושלמי ר' שמעון בן לקיש אמר מכאן לדיינין שקבלו עדותן כשהן עומדין דיניהם דין וכיון שכן ה"ה לדיינין שגמרו דינן מעומד שדינם דין דעדות כגמר דין דמי. ואי תימא וכיון שאנו משוים עדות וגמר דין לכל דבריהם היכי אמרי' גבי דביתהו דרב הונא מחלוקת בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין דברי הכל [דיינין] בישיבה ובעלי דינין בעמידה דהא אמרי' בסמוך בעובדא דרב יימר דעד תלמיד חכם מושיבין אותו וכיון דאמרינן דעדות וגמר דין שוה בעל דין ת"ח נמי בשעת גמר דין מושיבין אותו ודביתהו דרב הונא הרי היא כחבר יש לומר דעובדא דדביתהו דרב הונא לאחר מיתה דרב הונא הוה וכן פרש"י ז"ל ולפיכך לא היה צריך להושיבה שמן התורה לא היה כאן עשה דכבוד תורה אלא מדרבנן וכתב הרמב"ן ז"ל שכן ודאי נראה שאילו בת"ח לא היה צריך לבר אווזא אלא

מיקם הוה קאים להדיא וליכא משום מסתם טענותא דכ"ע [ידעי] והדרת פני זקן. ולענין הלכה במחלוקת של ר' יהודה ורבנן קי"ל כר' יהודה שאם רצו ב"ד להושיב את שניהם מושיבין [דליתא לעמידת דיינין מדאורייתא אלא מדרבנן משום מסתם טענתא] דאע"ג דר' יהודה יחיד הוא לגבי רבים הא איכא אידך ברייתא דקתני לדרבי יהודה סתמא ועובדא דדביתהו דרב הונא נמי הכי מוכחא דאמר ליה רב נחמן לשמעיה אפרח לי בר אוזא ושדי עלי כלומר ואיקום מפניה ואושיבנה ואשב כל זמן שמישבין טענותיהן של בעלי דבר ופרכינן בשעת גמר דין [היכי עביד] ומשמע דלא קשיא לן אלא בשעת גמר דין היכי עביד ומפרקינן דההיא שעתא זוטרתי היא ומצי יתיב כמאן דמשרי ערקתא דמסאנא ואתיא שפיר כרבי יהודה אבל לרבנן לא מתוקמא דכיון דס"ל [דכל דין] דבעלי דין בעמידה אית להו נמי וודאי דדיינין בישיבה דבהכי רהטא כולה סוגיין דכל היכא דבעלי דין בעמידה דיינין בישיבה וא"כ רב נחמן היכי ליעביד להושיב דביתהו דרב הונא אינו רשאי ולעמוד הוא ג"כ אינו רשאי ובכוליה דינא נמי אי אפשר דליתיב כמאן דשרי ערקתא דמסאנא אלא ודאי כר' יהודה אזלא וכותיה נקטינן ועוד עולא דקאמר מחלוקת בבעלי דין ורב הונא דאמר מחלוקת בשעת משא ומתן בר' יהודה שייכי ונמצא עכשיו דדיינין בישיבה ובעלי דין בעמידה אבל אם רצו ב"ד להושיב את שניהם עד גמר דין מושיבין אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דין בעמידה ובירושלמי בפרק זה בורר משמע דבעלי דין בעמידה בשעת עדות וגמרן נמי מוכחא הכי דאמרי ליה לינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך כדאיתא בפרק האומר [ופרק כהן גדול] (דף יט.) מיהו בעל דין ת"ח מושיבין אותו בין בשעת עדות בין בשעת גמר דין וילפינן לה מעד ת"ח מעובדא דרב יימר:

עדים בעמידה בשעת עדותן מיהו עד ת"ח מושיבין אותו:

דיינין בישיבה בשעת קבלת עדות ובשעת גמר דין וכל ה"מ לכתחלה אבל דיעבד דיינין שקבלו עדות מעומד או שגמרו את הדין מעומד או שישבו העדים בשעת עדותן או בעלי דין בשעת גמר דין מה שעשה עשוי זהו דין הגמרא אבל הרמב"ם ז"ל כתב בהלכות סנהדרין פרק כ"א כבר נהגו בכל בתי דייני ישראל שאחר התלמוד בכל הישיבות שמושיבין בעלי דינין ומושיבים העדים לסלק המחלוקת:

לא ניקום צורבא מרבנן ולותיב קמי רביה. קודם שבא בעל דינו ואפי' יושב ושותק:

דמחזי כמאן דמסדר ליה לדיניה. וגורם שיחשדוהו כמטעים דבריו לדיין ועובר בלא תשא שמע שוא כדלקמן:

קביע ליה עידניה. שהדיין רבו ויש לפניו קביעות עת ללמוד:

שאין דרכו ליטול. אם היה שלו:
הרי זה לא יטול. אינו מוזהר עליו בלא תוכל להתעלם שנאמר והתעלמת פעמים שאתה מתעלם:
אבל באיסורא. כגון אשה הבאה לפני חכם להתירה להנשא ותלמיד זה יודע שבעלה חי אין חכמה חשובה לנגד ה'. האי עשה. ועמדו:
והאי עשה. את ה' אלהיך תירא לרבות תלמיד חכם:
שלא יעשה סניגוריא לדבריו. פירש רש"י ז"ל אם דן דין ולבו נוקפו לומר שהוא טועה לא יחזיק דבריו להביא ראיות להעמידם אלא יחזיר לו להצדיק דין אמת לאמתו:
שלא יושיב תלמיד בור לפניו. לשאת ולתת עמו שלא יטעהו:
שלא יצטרף עמו. ואף על פי שהעדות אמת:
מדבר שקר שגורם לפסוק דין על פי שנים ואין כאן אלא עד אחד:
שהוא מרומה. שלמד מתוך דברי העדים שאין עדותן אמת:
קולר. שלשלת העון:

דף יד:

וקום התם. כדי שיהא סבור בעל דין שאתה בא להעיד ויודה על האמת. ואגלגל עליו שבועה. לפי [שיהא] מודה במקצת ואשביענו על ידי גלגול או שבועות קרקעות שאין נשבעין עליהם ע"י גלגול:
שלא יהא אחד בעל דין ושנים מעידין. ואע"פ שהוא אמת שהוא חייב להם. מדבר שקר תרחק. שבאין בתורת עדים והן בעלי דין:
לבוש כמותו. שלא תגרום לנו לשאת פנים או יסתמו דברי שכנגדך מפני חשיבותך שיאמר איך יאמינו לי ב"ד על אדם חשוב כזה ומתוך כך יעמיד זה את שקרו:
פזמקייכו. כעין אנפלאות חשובין:
לא תשא. אזהרה למקבל קרי ביה לא תשיא. אזהרה לבעלי דין:
שמע שוא שהמטעים את דבריו שלא בפני בעלי דין אינו בוש מדברי שקר:
ואשר לא טוב עשה. פסוק הוא ביחזקאל:
זה הבא בהרשאה. מתעבר על ריב לא לו שמא הראשון נוח לו ונח לפשרה יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים:
שיש עליה עסיקין. עוררין כמו התעסקו עמו שמעוררין על המחזיק בה וזה בא בזרוע ובוטח שהוא איש זרוע:
לאפוקי מלך. דתנן (סנהדרין דף יח.) לא מעיד ולא מעידין לו:

משחק בקוביא. בערבון והמראה:
אבל משחק בקוביא מדאוריי' מחזא חזי. שלא פסלה תורה אלא עד חמס שנוטל בחזקה כמו ויגזול את החנית ויגזלו [את] כל אשר יעבור דבעלי שכם ורבנן גזרו ביה ועשאוהו גזלן מדבריהם ואמרו אסמכתא היא ולא קניא [וכיון] דמדאורייתא חזיא חיילא עליה שבועה ורב אחא סבר הואיל וסוף סוף אי מסהיד לא מקבל מיניה לא קרינן ביה והוא עד:
כ"ש מלך. דמדאורייתא לא חזי דכתיב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיינין כדאמרינן לעיל ודרך בזיון הוא לו:
מתני' שבועת העדות כיצד וכו' או שאמרו לו. בלא שבועה:
אין אנו יודעין לך עדות ואמר משביע אני עליכם שהוא אמת מה שאמרתם ואמרו אמן הרי אלו חייבין אבל אם שתקו אחר השבועה אין כאן קבול שבועה:
ובאו לב"ד והודו הרי אלו פטורין. ואפילו כפרו חוץ לב"ד על כל שבועה [ושבועה] שאין כפירה חוץ לב"ד כדמפרש בגמרא:
כפרו בב"ד חייבין. על כל אחת ואחת דכפירה אכולהו קיימא וילפינן מדכתיב והיה כי יאשם לאחת מאלה לחייב על כל אחת ואחת כדאיתא בגמרא:
א"ר שמעון מה טעם. אין חייבין אלא אחת אפי' שתקו וכפרו לבסוף ולא אמרי' כפירה קיימא אכולהו:
מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות. אילו כפרו בראשונה הואיל ובב"ד הם שוב אין ראוין להעיד שכבר העידו שאין יודעים לו עדות ושוב אינו חוזר ומגיד הלכך אע"ג דלא כפרו אלא בסוף כל השבועות לבטלה היו חוץ מן הראשונה שאם [שתיקה] בראשונה כפירה היא שוב אינן ראוין להשביען [ואם אינה כפירה] הרי מושבעין ועומדין מה זו שבועה על שבועה ועל כרחך כי כתיב לאחת לחייב על כל אחת ואחת בשבועה חוץ לב"ד וכפר בב"ד כתיב דשבועות שהיה משביען חוץ לב"ד שיבואו לב"ד ויעידו לא יצא לבטלה וראויות לחלק שהרי אפילו כפרו שם בראשונה היה ראוי לחזור ולהשביען. ואיכא למידק אריש דמתני' כיון שכבר אמרו אין אנו יודעין לך עדות כשהשביען אח"כ ולא הודו מפני מה הן חייבין כפירות דברים בעלמא היא דכיון שאמרו בב"ד אין אנו יודעין לך עדות שוב אין יכולין לחזור ולהודות וכ"ת הכא במאי עסקינן בתוך כדי דיבור לא משמע הכי בגמרא דשקלינן וטרינן באידך בבא דכפרו שניהם כאחת ומוקמינן לה בתוך כדי דבור ואריש לא דייקינן מידי וי"ל דהכא שלא בב"ד עסקינן ומש"ה חייבין שיכולין לחזור ולהודות וא"ת עוד תנא דמתניתין דתני שבועת העדות כיצד אמאי נקטה במושבע מפי עצמו דהיינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות א"נ משביע אני עליכם ואמרו אמן

ולא נקטה במושבע מפי אחרים י"ל רבותא קמ"ל דאפילו מושבעין מפי עצמן ובאו לב"ד והודו פטורין ואע"פ שכפרו חוץ לב"ד ואפי' לר"מ דאע"ג דר"מ מחייב במושבע מפי עצמו בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד ה"מ כגון שכפר חוץ לב"ד ולא בא בפני ב"ד והודה אבל בא והודה פטור ולא אמרינן בהכי דון מפקדון משום דבעדות כה"ג כפירת דברים בעלמא הוא שהרי כפר במקום שאין העדות מועיל והודה במקום הצריך מה שאין כן בפקדון שכפירתה בכל מקום שוה ופירוקא קמא דכתיבנא דשלא בב"ד עסקינן אינו נח לי דאי הכי דלא כרבנן אתיא [וכ"ת] דלרבנן [לא] מיתוקמא [אלא] כשבאו עדים לב"ד וכפרו פעם אחרת לא משמע הכי ממתני' כלל וכר"מ נמי לא אתיא דסתמא קתני חייבין ולא משמע שלא בב"ד דוקא לפיכך קרוב אני לומר דאם לא יגיד דמיניה דרשינן דאינו חוזר ומגיד בתר ושמעה קול אלה כתיב ומפני שדרך העדים להשמט שלא להעיד אע"פ שאמרו בתחלה אין אנו יודעין אם בתר שבועה אמרו יודעים אנו לא מיקרי חוזר ומגיד שלא השיאתם תורה עון באין אנו יודעים אלא בתר אלה ואע"ג דאמרינן דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואינן יכולין לחזור ולהעיד כדאמרי' בפ"ב דכתובות (דף יח:) שאני התם דלא שייכא אלא דכבר נגמר עדותן אבל בעל פה אין עדותן נגמר אלא בתר השבעת תובע עוד שקרוב הדבר דמאין אנו יודעים ליודעים אנו לא מיקרי חוזר ומגיד אלא בראשונה לא הגידו כלום ועכשיו מגידים וכי אמרינן שאין יכולין לחזור ולהודות לא מטעם חוזר ומגיד אלא משום דלא מצו משוו נפשייהו רשעים שהרי כפרו בתחלה אחר שהשביעם ובהכי מתרצה קושיא בתרייתא דלא שמעינן הך רבותא נקטא במושבע מפי עצמו ובבית דין עסקינן:

גרסינן בגמרא אמר שמואל ראוהו שרץ אחריהם אמרו לו מה אתה רץ אחרינו שבועה שאין אנו יודעים לך עדות פטורין עד שישמעו מפי התובע מאי קמשמע לן תנינא שילח ביד עבדו או שאמר להם הנתבע משביע אני עליכם אם אתם יודעים לו עדות שתבואו ותעידו הרי אלו פטורין עד שישמעו מפי התובע וילפינן לה לקמן מאם לוא יגיד דכתיב מלא דמשמע אם לו לא יגיד ונשא עונו הא לאחר לא יגיד פטור ומפרקינן רץ [אחריהם] אצטריך ליה סד"א כיון דרץ אחריהם כמאן דאמר להו דמי קמ"ל:

דף טו.

[**דף לב.**] **מנא לן דאכפירה דב"ד הוא דמחייבין וכו' לא אמרתי וכו'**. דכיון דאהגדה קפיד קרא על כרחך במקום הראוי להגדה קאי:

מתני' כפרו שניהם כאחת חייבים. בגמ' פרכינן והא אי אפשר לצמצם ומפרקינן כל אחד ואחד בתוך כדי דבור של חבירו. כלומר דכשגמר זה כפירתו התחיל זה לדבר בתוך כדי דבור דהיינו שאלת שלום תלמיד לרב:

בזה אחר זה הראשון חייב והשני פטור. שמכיון שכפר הראשון שוב לא היה מתחייב בעדותו של שני דעד אחד אינו קם לממון:

הכופר חייב. בגמרא מפרש לה:

כפרה הראשונה ואח"כ כפרה השניה שתיהן חייבות. בגמ' [דף לב:] פרכינן עלה בשלמא שניה תתחייב דכפרה לה ראשונה כלומר ואין לו עדים עוד אלא אלו ונמצא שהפסידוהו בכפירתן אלא ראשונה אמאי [דף לג.] הא קיימא שניה כלומר ומה הפסידוהו הראשונים:

ומפרקינן הכא במאי עסקינן כגון שהיתה שניה בשעת כפירת ראשונה קרובים בנשותיהם. כלומר נשואים שתי אחיות ואינם כשרים בעדות אחת ונמצא שלא היה לו עדות כשכפרה הראשונה אלא הם לבדם וכי תימא למה לי למיתני זה איצטריך כגון שהיו שתי אחיות אלו גוססות דמהו דתימא כיון דקי"ל רוב גוססות למיתה הוו להו כאילו מתו ותפטר כת [ראשונה] דהא קיימא שניה קמ"ל דהשתא מיהא הא לא שכיבא. ולמדנו שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו ואע"פ שרובן למיתה:

גרסי' עלה בגמרא [**דף לב.**] **מתני'** כלומר דקתני דבזה אחר זה השני פטור דלא כהאי תנא דתניא משביע עד אחד פטור ור"אבר"ש מחייב ואמרי' עלה דבהא קא מפלגי דמ"ס דהיינו ר"א בר"ש דבר הגורם לממון כממון דמי ועד אחד גורם הוא לממון שאילו העיד היה מחייב שבועה ורוב בני אדם אין נשבעין לשקר והיה משלם ומר דהיינו רבנן סברי דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי ואמרינן עלה [דף לב:] דהכל מודים כשכנגדו חשוד על השבועה כלומר דאפילו רבנן דסבירא להו דמשביע עד אחד פטור מודים שאם בעל דינו חשוד על השבועה וכפר לו ממון ועד אחד יודע בו והשביעו זה שיעידנו וכפר שהוא חייב שאילו העיד וחייב את החשוד שבועה כיון שאינו יכול לישבע הרי זה נוטל ואמרינן עלה דחשוד מאן אילימא דחשוד לוה דאמר ליה מלוה אי אתית ואסהדת לי הוה משתבענא ושקילנא. פירוש דהכי תנן לקמן בפרק כל הנשבעין (דף מו:) ולימא ליה מי יימר דמשתבעת כלומר ואכתי ליתיה אלא גורם לממון ולרבנן פטור אלא כגון ששניהם חשודין דאמר מר לקמן בפרק כל הנשבעין [דף מז.] חזרה שבועה למחויב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם ונמצא עד אחד בכה"ג מחייב ממון ואמרינן נמי הכל מודים בעד דרבי אבא כההוא גברא דחטף נסכא מחבריה וכו' ואמר רבי אבא

האי מחויב שבועה ואינו יכול לישבע וכל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם הלכך לאו [גורם] ממון בלבד הוא אלא מחייב ממון ואפרש האי עובדא לקמן בפרק כל הנשבעין. וכתב הרשב"א ז"ל מהא דאמרינן גבי חשוד לוה דפטור משום דאמר ליה מי יימר דמשתבעת ושקלת דלמא לא משתבעת ואפ"ה מחייבין עד אחד בנסכא דרבי אבא [נ"ל] ראיה גמורה דכל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע כגון נסכא דרבי אבא וחמשין ידענא וחמשין לא ידענא שקיל תובע בלא שבועה ולא אמרי' שכנגדו [נשבע ונוטל אלא בחשוד דאי אמרת שכנגדו] נוטל בלא שבועה לא שבקת חיי לחשוד והוצרכתי לכתוב זה לפי שראיתי לאחד מגדולי המחברים שכתב שכנגדו נשבע ונוטל בחשוד וזו כמדומה אני שהיא שגגה דמהא יש ראיה מכרעת עד כאן:

וגרסינן תו בגמרא [הכל מודים] בעד מיתה דפטור דאמר לה לדידה ולא אמר להו לב"ד דתנן (ביבמות דף קיד:) האשה שאמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תתיבם. כלומר עד אחד היודע באשה שמת בעלה והשביעתו שיעידוה כדי שתטול כתובתה מן היורשין שהוא פטור ואע"פ שעד אחד נאמן בעדות זה לא הפסידה ממון בכפירתו כיון דאמר לה לדידה חוץ לב"ד מת בעליך ששוב לא היתה צריכה לעדותו אלא היתה יכולה ללכת לב"ד ולומר מת בעלי ולאו למימרא שתהא נאמנת אפי' [אם חזר בו] העד אמרה בשמו מת ואמר שלא אמר מת דודאי בכי האי גוונא לא מהימנא שכך הדין בכל עד מפי עד אם הראשון כפר אין השני האומר בשמו נאמן וראיה לדבר מדאמרינן בפרק המדיר (דף עב.) דאמרה פלוני חכם טיהר לי את הכתם ואזל ושייליה ואשתכח שיקרא [לא מהימנא] אלמא אע"ג דאי לא שייליה סמיך עלה כיון דשייליה ומשתכח שיקרא לא מהימנא וכ"ת א"כ הכא אמאי פטור היינו טעמא משום דאיהי גרמה לנפשה שהביאתו לב"ד שאילו רצתה לומר מת בעלי סתם [היתה מותרת] מצי אמרה הכי ע"פ דבריו של עד:

ומסיימין בה והכל מודים בעד מיתה שהוא חייב דלא אמר לה לדידה ולא לב"ד. כלומר דהאי עד לאו גורם לבד הוא אלא מפסידה כתובתה [שאילו] היה מעיד שמת בעלה היתה גובה כתובתה:

ואמרי' עלה שמע מינה משביע עידי קרקע חייב. פירוש לפי שהכתובה מן הדין אינה נגבית אלא מן הקרקע ומפרש דלמא דאתפסה מטלטלי והכי קי"ל דמשביע עדי קרקע פטור כרבי יוחנן דאמר הכי בפרק הפקדון (דף לז:) וכתב הרשב"א ז"ל בשם קצת מרבותינו הצרפתים ז"ל שמכאן יש ללמוד שיכול אדם להשביע את חבירו מן הספק אם יודע לו שום עדות אם לאו דהא הכא איהי לא ידעה דמית ולא ידעה דהאי ידע דאם איתא איהי נמי ידעה ואפי' הכי משביעתו:

השתא בזה אחר זה דתרוייהו כפרי. דמצי למימר ראשון מה מועיל לך אם העדתיך הלא כפר השני ואפ"ה אמרת שהראשון חייב הואיל ועדיין לא כפר השני כפר אחד והודה אחד מיבעיא דהכופר חייב:

לא צריכא שכפרו שניהם. כלומר דהא קמשמע לן דכיון שקדם אחד והודה בתוך כדי דבור פטור וה"ק הכופר שעמד בכפירתו בלבד הוא שחייב אבל האחר שחזר והודה פטור דאע"ג דמרישא שמעינן שיכול לחזור ולהודות תוך כדי דבור לכפירתו דהא תנן כפרו שניהם כאחת חייבין ואוקימנא לה בגמרא כגון שכפר שני תוך כדי דיבור של ראשון ועל כרחיך חיובו של שני מפני שיכול הראשון לחזור ולהודות עכשיו בשעת כפירת השני שאם לא כן יכול השני לפטור את עצמו ולומר מפני ששמעתי שהראשון כפר כפרתי גם אני וכפירת עד אחד כפירת דברים בעלמא היא אפ"ה איכא רבותא טפי דאילו מרישא לא שמעינן אלא תוך כדי דבור כדבור דמי בכפירה וכפירה דתרי גברי ובכפירה והודאה דחד גברא והכא קא משמע לן טפי כגון שכפרו שניהם [כאחד] בזה אחר זה וחזר הראשון והודה תוך כדי דבור של כפירת השני וקמ"ל דכפירה והודאה אפילו בשני עדים חדא מילתא היא ולזה נתכוון הרי"ף ז"ל שכתב בתוך כדי דבור של חבירו:

חוץ ממגדף ועבודת כוכבים ומקדש ומגרש. הכי איתא פרק בתרא דנדרים (דף פז.) ובפרק יש נוחלין (דף קכט:) לא חשיב אלא תרי בר מעבודת כוכבים וקדושין ולא פליגי דמגדף בכלל עבודת כוכבים הוא ומגרש בכלל מקדש דאתקש הויה ליציאה:

מגדף. היינו שאם גידף וחזר בו תוך כדי דבור לא הויא חזרה:

ועבודת כוכבים. שאם אמר לעבודת כוכבים אלי אתה וחזר בו לא הויא חזרה. מקדש ומגרש. שאם קדש או גרש וחזר בו תוך כדי דבור לא מצי הדר ביה ולא ידענא מ"ש הני ומנא להו לרבנן הכי ונראה בעיני דבשאר מילי דלא חמירי כולי האי כשאדם עושה אותם לא בגמר דעתו הוא עושה אותם אלא דעתו שיוכל לחזור בו תוך כדי דבור אבל הני כיון דחמירי כולי האי אין אדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה ומש"ה חזרה בהני אפי' תוך כדי דבור לא מהניא ופי' תוך כדי דבור כדי שאלת תלמיד לרב שלום עליך רבי הכי איתא בפ"ג דנזיר (דף כ:):

דף טו:

תנן בפרקין [דף לג:] משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאנס איש פלוני ופתה את בתו וכתב רש"י ז"ל יש מי שפירש שהאב בא על בתו פטור וטעמא דפטור משום

דאיכא חיוב מיתה ואי אפשר להעמידה דאפילו בלא חיוב מיתה מאי קא תבע [השתא] אם אנסה אחר קי"ל דבשתה ופגמה וקנסה לאביה אנסה אביה קנס בעי לאשלומי לה בתמיה אלא שאנס בתו [אפלוני] דלעיל קאי דתנן לעיל מניה שאיש פלוני כהן ועלה קאי או שהשביעין שאנס איש פלוני את בתו של אותו פלוני דאיירינן ביה עד השתא פטורין ואיצטריך לאשמועינן משום דאוקמא להא בבא בהרשאה כדאיתא בגמרא ואפילו הכי אינו בעל דינו בזו כשאר ממון דמידי דלא מטו הנאה לידיה מעולם לא מצי למכתב הרשאה עליה ע"כ ודין זה שמענו מדבריו ז"ל שאין כותבין הרשאה בבשת ופגם וכן בנזקין ומיהו אפשר לפרש כפירוש הראשון שכתב בשם אחרים ומה שהקשה הוא ז"ל לא קושיא הוא דהא משכחת לה ביתומה בחיי האב דקנסה לעצמה וכגון [נערה] שנתארסה ונתגרשה דיש לה קנס וקנסה לעצמה כדברי ר"ע כדאיתא [בגמ'] בפרק אלו נערות ואם תאמר מפותה מדעתה עבד י"ל משכחת לה בקטנה דפתויה אונסא היא. ומאי דמייתינן עלה בגמ' אמרי נהרדעי לא כתבינן אדרכתא אמטלטלי אכתבנה במרובה בס"ד:

גמ' ועדים רואין אותו מבחוץ מהו. ולא הכיר בהן הנתבע:

הוחזק כפרן. שהרי ראו אלו שמנה ואע"פ שאין יודעים אם הלואה או מתנה נעשה כפרן בדבר כשאמר לא היו דברים מעולם ואינו נאמן בשבועה כל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש. כי הכא שאין לאדם לשום אל לבו המקומות שהוא משתין מים להיות זוכר עליהם:

מתני' משביע אני עליכם וכו'. לעיל מינה תנן משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז ולא נתן הרי אלו פטורין שאין חייבין אלא על תביעת ממון כפקדון ומפקינן לה בגמרא מתחטא תחטא לג"ש נאמר כאן תחטא ונאמר להלן תחטא כלומר בשבועת הפקדון תחטא מה להלן תביעת ממון ויש לו אף כאן תביעת ממון ויש לו. כלומר במי שיש לו ממון עליו:

משביע אני עליכם לכשתדעו לי וכו' מפני שקדמה שבועה לעדות. בגמרא ילפינן דכה"ג לא מיחייב מדכתיב והוא עד שמשמע שהיה עד באותה שעה:

עמד בבית הכנסת וכו' הרי אלו פטורין. בגמרא ילפינן לה:

גמ' אמר שמואל אפי' עדיו ביניהם פשיטא לא צריכא דקאי עלייהו. זו היא גרסת רש"י ז"ל וקא משמע לן רבותא שאע"פ שעומד אצל עדיו פטורין דמהו דתימא ודאי להנך דקיימא קמיה קאמר והרי ייחד עדיו קא משמע לן ומסייעין לשמואל מדתניא ראה סיעה של בני אדם וכו'. ועל כרחין כדקאי גבייהו קאמר מדקתני סיפא יכול אפילו אמר כל

העומדין כאן ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיו דכיון דאמר כל העומדין כאן אותם העומדים אצלו קאמר וחייבין ואי לא פירש הכי בהדיא תני רישא דפטורין אף על גב דקאי עלייהו וגירסא זו מתישבת יפה אבל גירסת הרי"ף ז"ל שהוא גורס בדשמואל ואפילו עדיו עומדים בצדו ומקשינן פשיטא ובתר הכי מהדרינן לא צריכא דמחוי עלייהו אני תמה מאי פשיטותא והיכי מוכחין מברייתא אע"ג דמחוי עלייהו ואפשר דפשיטא ליה לתלמודא דעדיו עומדים בצדו לא מעלה ולא מוריד וכל העומדין כאן מחוי עליהו ודאי הוא ואפ"ה דוקא אמר בהדיא הכי הא לאו הכי לא ועוד מיתורא דתני ברישא ועדיו ביניהם [דלא] ה"ל למימר דפשיטא דבהכי עסקינן אלא לאו הא קא משמע לן דאע"ג דמחוי עליהו ומכל מקום אני תמה שכבר כתבתי למעלה שיכול אדם להשביע את חבירו מספק אם יודע לו עדות אם לאו וכיון שכן עמד בבית הכנסת והשביע את כולן למה הם פטורין מה בין משביע מועטין למשביע מרובין והרי ייחד כולן והשביען שאם הם יודעין לו עדות שיעידוהו ונראה לי דהיינו טעמא משום דמי שעומד בבהכ"נ ואומר משביע אני עליכם אם אתם יודעין לי עדות מסתמא אינו משביע את כולם שיודע הוא שיש ביניהם שאין יודעין לו עדות כלל ונמצא שהוא כולל את המושבעים בתוך אותם שאינם מושבעים והרי לא יחד עדיו וסיפא [דברייתא] הכי קתני יכול [אפילו] אמר כל העומדין כאן כלומר בבית זה תלמוד לומר והוא עד דבכה"ג כולן חייבין אפילו אותן שאין עומדין אצלו ושלא כפרש"י ז"ל והיינו טעמא משום דבין מרובין בין מועטין כל שהוא מפרש שמשביע את כולן ייחד עדיו מיקרי ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות שבועות למדתיה וסייעתיה דשמואל לאו מסיפא דברייתא היא שלפי דרך זה אין לה ענין לדשמואל כלל אלא מייתורא דעדיו ביניהם דקתני ברישא מסייעין ולפי פירוש זה אף מכאן יש ללמוד שיכול אדם להשביע את חבירו מספק אם יודע לו עדות דהא אמרינן דכשאמר כל העומדים כאן ייחד עדיו מקרי מפני שהשבועה חלה על כולן:

מתני' והם יודעין לו עדות עד מפי עד. הקשה הרמב"ן ז"ל למה לי למיתני הכי פשיטא דאי משום קרובים או פסולין הא תנן ברישא דמתני' דאינה נוהגת בהן ואי משום עד מפי עד דקמ"ל דפסול פשיטא והא קתני לה בסנהדרין [דף כט. ודף לז.] בהדיא ותירץ דאתא לאשמועינן [שאפילו] האמינן הנתבע על עצמו שאם יבאו ויעידו [יתן] אפ"ה פטורין כיון שמן הדין אינם נאמנים וכענין שאמרו בירושלמי דגרסינן התם עד אחד שאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשנים יכול יהא חייב ת"ל והוא עד או ראה את הכשר להעיד עדות ממון יצא אחד שאינו כשר להעיד עדות ממון:

שלח ביד עבדו הרי אלו פטורין עד שישמעו מפי התובע מפקינן לה בגמרא מדכתיב אם לוא יגיד ונשא עונו דכתיב מלא דמשמע אם לו לא יגיד ונשא עונו הא לאחר לא יגיד פטור:

משביע אני עליכם [**מצוה אני אליכם**] **אוסרכם אני הרי אלו חייבים**. מפרשים לה בגמ' [דהכי] קאמר משביע אני עליכם בשבועה [מצוה אני עליכם בשבועה] אוסרכם אני בשבועה. ובגמ' אמרי' דר' חייא תני נמי כובלכם אני בשבועה בהדי הנך דמתני' וכובלכם לשון אסירה מלשון בכבלי ברזל:

באלף דלת. [שם הכתוב באלף דלת]:

בי"ה. שם בן ארבע אותיות הכתוב בי"ה ופרש"י ז"ל דהכי אמרינן משביע אני עליכם בשבועה ואידך מיירי בשהזכיר השם בכל אחד ואחד מכל לשונות אלו ולפירוש זה נראה שהוא סובר דבכולהו שבועות בעינן שם או כנוי דליכא למימר דוקא בשבועת העדות משום דאמרינן בגמרא [דף לה:] דילפינן אלה אלה מסוטה מה כאן שבועה אף להלן שבועה ומה כאן בשם אף להלן בשם כדאיתא בגמרא דהא אמרינן עלה בגמרא דההיא רבי חנינא בר אידי קתני לה אבל רבנן לית להו גזירה שוה וכיון שכן אין שום חלוק בין שבועת העדות לשאר מיני שבועות ואפילו הכי בעינן או שם או כנוי כדתנן במתני' וכדפרש"י ז"ל הלכך בשאר שבועות נמי הדין כך וטעמא דמלתא משום דעיקר שבועה כי כתיבא בשם כתיב כדכתיב לא תשבעו בשמי לשקר אי נמי לא תשא את שם ה' אלהיך אלא דרבנן סברי דה"ה נמי לכנוי כדכתיב וחללת את שם אלהיך אבל בלא שם ובלא כנוי אין לנו לא למלקות ולא לקרבן ומיהו איסורא מיהא איכא אפילו בלא שם ובלא כנוי והכי מוכח ממאי דאמרינן לקמן [דף לו.] דלאו לאו והן הן שבועה וההיא ודאי בלא הזכרת השם היא דאי בשהזכיר שם ל"ל לאו לאו האמרינן בפרק ארבעה נדרים (דף כב:) מארי כולה לא אכילנא ואמרינן נמי בפרק אין מעמידין (דף כח.) לאלהי ישראל לא מגלינא אלא ודאי כל שהזכיר שבועה או לשון אחר שהוא מועיל כשבועה לא בעי לא שם ולא כנוי לענין איסורא אבל למלקות ולקרבן בעינן שם או כנוי וזה דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות שבועות ותמהני כיון דקראי בשבועות בשם או בכנוי משתמעי בלא שם ובלא כנוי אפי' איסורא מנ"ל ואפשר שמדברי קבלה למדנו דהא אמרינן לקמן [דף לו.] דארור בו שבועה ומפקינן לה מדכתיב ויואל שאול את העם לאמר ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב אע"פ שלא אמר לא שם ולא כנוי ואם בארור אמרינן הכי מפני [שהוא] לשון שבועה כ"ש בשבועה עצמה והראב"ד ז"ל סובר דבעדות בעינן שם משום דילפינן [ד' לה:] אלה אלה מסוטה [ובפקדון] נמי משום דגמרין [בדף לד. ודף

לה.] תחטא תחטא מעדות אבל בשבועת [ביטוי] לקרבן ולבל יחל לא בעינן שם ולא כנוי אבל לשעבר לענין מלקות בעינן שם כדכתיב ולא תשבעו בשמי לשקר אלו דבריו ז"ל והן תימה דג"ש דאלה ר"ח בר אידי הוא דאית ליה הכי אבל רבנן ל"ל ואחרים סוברים דלרבנן כיון דלית להו ג"ש דאלה לא בעו בשבועת ביטוי ולא בשאר שבועות לא שם ולא כנוי בין לאסור בין לקרבן בין למלקות ומתני' תרי גווני שבועות קתני מצוה אני עליכם בשבועה אפי' בלא הזכרת השם חייבין וכן אילו לא אמר בשבועה אלא שאמר מצוה אני עליכם בשם או בכנוי חייבין וכן הדין בכל השבועות וכי תנא ובכל הכנויין הרי אלו חייבים לאו דבעינן שם או כנוי אלא לומר דמשביע בכנוי לא הוי כמשביע בשמים ובארץ ופטורין ובענין הזה כתבתיה בריש נדרים:

דף טז.

המקלל בכולן. מברך את השם באחד מהן כגון יכה פלוני זה את פלוני שזה חיובו כשמקלל שם בשם. חייב מיתה. ובגמרא מפרש טעמייהו דר"מ ורבנן וכן במקלל אביו ואמו:

המקלל עצמו וחבירו בכולן עובר עליהן בלא תעשה. ובהא כולי עלמא מודו ומפקינן עצמו בגמרא [דף לו.] מדכתיב השמר לך ושמור נפשך מאד וחבירו מדכתיב לא תקלל חרש:

יכהו אלהים וכן יכהו אלהים זה אלה האמורה בתורה. אם אמר לעדים אחת מהמקראות שבקללות כגון יכהו אלהים בשחפת אם לא תעידוני וכן יכהו אלהים כגון [שהיה] אחד קורא לקללות שבתורה ואמר בעל דין לעדים כן יכהו אלהים אם לא תעידוני זו היא אלה דהא כתיב בהו ככל אלות הברית ובגמרא מפקינן [דף לו.] דמשביע עדים בין באלה בין בשבועה חייב מדכתיב ושמעה קול אלה דדרשינן מינה ושמעה אלה ושמעה קול:

אל יככה. אם תעידני או יברכך אם תעידני וכפר ר"מ מחייב דאית ליה הכא מכלל לאו אתה שומע הן אל יככה אם תעידני הא אם לא תעידני יככה ואע"ג דלית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן [דהא בעי תנאי כפול] (קידושין דף כא.) הא אמרינן בגמרא ה"מ בממונא אבל באיסורא אית ליה. וכ"ת והא התם בנדרים [דף יא.] גבי לא חולין לא אוכל לך אמרינן דלית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן והא התם איסורא הוא איכא למימר דהתם נמי איסורא הוא דאית ביה ממונא [הוא] דהא אסר חפצה עליה ובאיסורא דאית ביה ממונא אמרינן בגמרא דלית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן וכן נמי

בגיטין וקדושין אית בהו ממונא דהיינו כתובה ותנאיה ומש"ה (גיטין דף עה:) אתקין שמואל בגיטין דשכיב מרע אם מתי אם לא מתי:

וחכמים פוטרין. פירש הרמב"ן ז"ל דאע"ג דשמעינן להו לרבנן בעלמא דאית להו מכלל לאו אתה שומע הן הכא מש"ה פטרינן דבעינן קרא כדכתיב ושמעה קול אלה אבל לא ששמעה ברכה ונשמעת מתוכה קללה:

וכתב הרי"ף ז"ל בתשובה דכי בעינן תנאי כפול ה"מ בגיטין וקדושין אבל בדיני ממונות לא בעינן והקשו עליו דאדרבה [עיקר] תנאי בני גד ובני ראובן דמיניה יליף רבי מאיר בממונא הוא ובשמעתין נמי אמרינן דרבי מאיר באיסורא מודה ובממונא הוא דלית ליה ולאו קושיא היא שהרב ז"ל כך הוא סובר דאנן לא קי"ל כרבי מאיר כלל אפילו בממונא אלא כשמואל דאתקין אם מתי אם לא מתי חשש שמא יבא [בית דין] וידון כר"מ ולפיכך התקין תנאי כפול לרווחא דמילתא וכמו שחשש רב גם כן דאתקין בגיטין מיומא דנן ולעלם לאפוקי מדרבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו אע"ג דאיהו כרבי יוסי סבירא ליה שהרי פסק כמותו בפ' יש נוחלין (דף קלו.) אלא שחשש ותקן למאן דלית ליה כר' יוסי וכן דעת רבינו שמואל ביש נוחלין ולבי מפקפק במה שכתב רש"י ז"ל ויברכך או יברכך דבפרק האומר דקידושין (דף סא:) מוכח דאפילו מאן דאית ליה מכלל לאו אתה שומע הן בכה"ג לא משמע קללה דאמרינן התם ס"ד אמינא אם תאבו טובה ואם תמאנו לא טובה ולא קללה וה"נ יברכך אם תעיד ואם לא תעיד לא יברכך ולא יקללך ומשמע דסבירא ליה ז"ל דהני מילי למאן דאית ליה [נמי בעלמא] מכלל לאו אתה שומע הן אבל לר"מ [דבעלמא לית ליה] הנהו קראי כפשטייהו משמע ליה דאע"ג דמשמע הא אם לא תאבו רעה צריך היה לאמרו אם תמאנו משום דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן ומינה דבאיסור דאית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן רעה משתמעה מכלל טובה ומשום הכי ויברכך דמתני' או יברכך הוא וכן עיקר דאם לא באל יככה סגי:

גמ' יש שמות שנמחקים וכו' הרי אלו נמחקים. ואף על גב דתנן ובכל הכינויין הרי אלו חייבין התם היינו טעמא משום דמאי דמשתבע בחנון במי שהוא חנון ורחום קאמר הכי אמרינן בגמרא:

כתב אל"ף למ"ד מאלהי"ם. שמתחיל לכתוב אלהי"ם וכתב אל"ף למ"ד:

הרי זה אינו נמחק. שהרי ב' אותיות אלו שם בפני עצמן הן:

אמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי. זו היא גרסת הרי"ף ז"ל ואיצטריך שמואל למפסק דלא כרבי יוסי אף על פי דיחיד הוא לגבי רבים משום דרבי יוסי נמוקו עמו וכן פסק

הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות יסודי התורה דצבאות אינו נמחק אבל יש גורסין בגמרא הלכה כרבי יוסי:

גרסינן בגמרא [דף לה:] **כל שמות האמורים באברהם קדש חוץ מזה אדני אם נא מצאתי חן בעיניך וגו' שהוא חול**. דמשמע דלמלאך אמצעי קורא אדני שכך באו לפניו מיכאל באמצע גבריאל בימינו רפאל בשמאלו:

חנניה בן אחי רבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה אמרו אף זה קדש פירוש דכתיב לעיל מיניה וירא אליו ה' והדר כתיב והנה שלשה אנשים נצבים עליו ואמר להקב"ה אל נא תעבור מעל עבדך. כלומר המתן לי עד שאכניס אלו האורחים ואמרינן עלה כמאן אזלא הא דאמר רב יהודה אמר רב גדול הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה כמאן כאותו הזוג. וקיימא לן כותיהו וגרסי' תו כל שמות האמורין בלוט חול חוץ מזה שהוא קדש ויאמר לוט אליהם אל נא אדני הנה נא מצא עבדך חן בעיניך ותגדל חסדך אשר עשית עמדי להחיות את נפשי מי שיש בידו להמית ולהחיות. פירוש וה"ק ויאמר לוט אליהם כלומר באזניהם אל נא יהיה כן וחזר כלפי הקב"ה ואמר אדני אם נא מצא עבדך חן:

כל שמות האמורים בנבות קדש. היינו ברך נבות אלהים:

במיכה חול. כגון בית אלהים וכגון הקדש הקדשתי את הכסף [לה']:

כל שמות האמורים בגבעת בנימין ר' אליעזר אומר חול ר' יהושע אומר קדש. וטעמייהו מפרש בגמרא וקי"ל כרבי יהושע:

כל שלמה האמור בשיר השירים קדש שיר השירים אשר לשלמה למלך שהשלום שלו חוץ מן כרמי שלי לפני האלף לך שלמה (כלומר) לדידיה:

ומאתים לנוטרים את פריו רבנן. כלומר הניחם ויעסקו בתורה אחד מששה שבהם:

וי"א אף זה חול הנה מטתו שלשלמה. שהיה נבעת מאשמדאי כדאמרינן במסכת גיטין (דף סח:) [ופרכינן] וי"א אף זה ולא מבעיא האיך אלא הא דאמר שמואל כל מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא. כלומר באנגריא ועבודת המלך:

דף טז:

לא מיענשא שנאמר האלף לך שלמה מלכותא דרקיעא ומאתים לנוטרים את פריו למלכותא דארעא שמואל כמאן דלא כתנא קמא ודלא כיש אומרים ומפרקינן זה קדש וזה חול [דמטתו] ושמואל דאמר כיש אומרים זהו האמור בגמרא ולפי זה נראה לי [דקי"ל] דכל שלמה האומר בשיר השירים קודש ואף כרמי שלי לפני חוץ מהנה מטתו שלשלמה ותמהני על הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ו מהלכות יסודי התורה חוץ מזה האלף לך שלמה:

וגרסינן תו כל מלכיא האמור בדניאל חול חוץ מזה אנת מלכא מלך מלכיא ומסתבר דמאי דאמרינן דשלמה האמור בשיר השירים קדש ומלך מלכיא האמור בדניאל לאו לענין מחק קאמר דלא עדיפי מכנויין אלא לענין שבועה קאמר שאם השביע עדים בשלמה שבשיר השירים או במלך מלכיא שבדניאל וכפרו חייבים אבל לענין מחק ודאי נמחקים וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק הנזכר:

מנין לאלה שהיא שבועה דכתיב ויבא אותו באלה. נבוכדנצר [לצדקיהו]:

ארור בו קללה בו נדוי בו שבועה. כל אלו הלשונות הוא משמש אם אמר חכם לאיש אחד ארור הוא צריך לפרוש ממנו כדין מנודה והמקלל את חבירו בלשון ארור הוא לה' קללה הוא וחייב המקלל ואם אמרו אדם לחבירו לשם שבועה וקבלו עליו שבועה היא:

גרסינן בגמ' אמן בו שבועה. כלומר שהעונה אמן אחר שבועה כמוצא שבועה מפיו:

בו קבלת דברים. כלומר האומר לחבירו ע"מ שתקיים לי תנאי כך וכך ואמר אמן קבל את דבריו וחייב לקיים תנאו:

בו האמנת דברים כלומר שראוים לענות אמן על דבר תפלה ותקנה שהוא לשון מאמן הדברים שיהא [רצון שיהא] אמת. ומוכחינן בו שבועה מדכתיב ואמרה האשה אמן אמן ואי לא דמיא כמוציאה שבועה אמאי מיבדקה. אפילו מושבע מפי אחרים אין כאן שהרי לא אמרו כלום אחר שבועה ולא דמי למשביע אני עליכם שהם כופרים אחר שבועה ועונין על דבריו אין אנו יודעים לך עדות ומוכחינן דבו קבלת דברים מדכתיב ואמר כל העם אמן. ובו האמנת דברים דכתיב ויאמר ירמיהו אמן כן יעשה ה':

והוא דאמר לאו לאו תרי זמני. שמאחר שחזק דבריו לכפלם הרי הוא כשבועה וי"א דדוקא שנתכוון ללאו לאו שאמר הקב"ה וכן כתב הראב"ד בהשגות:

חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם. וילפינן נשבע בפרק שבועות שתים בתרא ומימר ומקלל את חבירו בשם בפ"ק דתמורה (דף ג:):

הדרן עלך פ' שבועת העדות

שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים. איידי דתנא בשבועת העדות באנשים ולא בנשים כו' תננהו לכולהו:

בקרובים. שבעל הפקדון קרוב לזה שהפקיד אצלו. בפני בית דין ושלא בפני בית דין אם מפי עצמו. נשבע שהוציא שבועה מפיו או שענה אחר שבועה אמן ואח"כ הודה חייב קרבן דכתיב וכחש בעמיתו [ואפילו] כל דהו:

מפי אחרים. ולא ענה אמן כגון משביע אני עליך שתחזיר לי פקדוני ואמר אין לך בידי. אינו חייב עד שיכפור בב"ד. משום דמושבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב ומשבועת

העדות גמרינן ליה וס"ל לר"מ דון מינה ומינה והתם בב"ד כתיב כדאיתא בפרקין [דף לא.] דלעיל:

וחכ"א וכו'. דסבירא להו דון מינה ואוקי באתרה כלומר דבתר דגמרינן מושבע מפי אחרים בפקדון מעדות אנן משוינן אותו למושבע מפי עצמו הכתוב במקומו דהיינו בפקדון:

וחייב על זדון השבועה. דלא כתיב ביה ונעלם:

זדון שבועה היינו שזוכר על הפקדון ויודע שחייב על כפירתו קרבן. ועל שגגתה עם זדון הפקדון. ששגג בקרבן והזיד בפקדון:

ואינו חייב על שגגתה. אם הוא סבור לישבע באמת [שאינו זוכר בפקדון] משום דאנוס הוא:

בכסף שקלים הקנוי בשני סלעים דבכריתות פרק דם שחיטה (דף כב:) ילפינן לה שכל האשמות הן בכסף שקלים מאשם מעילות דכתיב בערכך כסף שקלים בשקל הקדש לאשם ואף אשם תלוי ילפינן שהוא בכסף שקלים אף על גב דודאי אינו אלא חטאת בת דנקא:

גרסי' בגמרא [דף לז.] **אלמא קסבר רבה הכופר בממון שיש עליו עדים פטור**. פירוש משום דכיון שהעדים יודעין בדבר אינה אלא כפירת דברים ולפיכך פטור מקרבן וא"ל רב חייא לרבה תניא דמסייע לך וכחש פרט למודה לאחד מן האחין [או] לאחד מן השותפין ובסמוך מפרש לה ונשבע על שקר פרט ללוה בשטר וללוה בעדים וקס"ד דהיינו כופר בממון שיש עליו שטר או עדים א"ל אי משום הא לא תסייען באומר לויתי ולא לויתי בשטר לויתי ולא לויתי בעדים. כלומר דהך מתניתין לאו בכופר ממון קאמר אלא במודה בממון וכופר שלא כתב לו שטר עליו ולא היה עדים בדבר ממאי מדקתני וכחש בה פרט למודה לאחד מן [האחים] או לאחד מן השותפין האי לאחד מן האחין ה"ד אלימא דאודי ליה בפלגא דידיה הא איכא כפירה דאידך אלא לאו דאתי בתרי ואמרו ליה מתרוינן יזפת ואמר להו מחד מינייהו יזפי. כלומר כל המנה:

דף יז.

דהויא ליה כפירת דברים ומדרישא כפירת דברים סיפא נמי כפירת דברים ומסקינן רבי יוחנן אמר הכופר בממון שיש עליו עדים חייב עליו שטר פטור משום דהוה ליה שטר שעבוד קרקעות ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות כדילפינן בפ' שבועת

הדיינין והאי דלא הוי עדים שעבוד קרקעות כיון דקיימא לן שעבודא דאורייתא אפרש לפנינו בפרק שבועת הדיינין בס"ד:

ובירושלמי בהאי פירקא דרשינן האי וכחש בעמיתו בגוונא אחריתי וכמו שכתב הרי"ף ז"ל וה"ג התם וכחש בעמיתו לכשיצא [לוידויו] בשבועה פרט למכחיש באחד מן השותפין פרט למכחיש בעדים ובשטר א"ר יוסי הדא אמרת ב' שלוו מאחד אע"ג דלא כתיבי אחראין וערבאין זה לזה אחראין וערבאין זה לזה ולא עבדין כן שנים שהפקידו לאחד ובא האחד ליטול את שלו אין שומעין לו נעשה ככופר על חלקו ויהא חייב אחד שהפקיד לב' כפר בו זה חייב כפר בו זה חייב הפקיד להם שוה פרוטה לא נמצא מביא קרבן על חצי פרוטה [ומה בא אילו נשבע ונשבע שמא אין מביאין קרבן על חצי פרוטה] תמן כל שבועה חלה על פרוטה והכא שבועה חלה על חצי פרוטה. והכי פירושה וכחש בעמיתו לכשיצא ויודה בשבועה כלומר שיצא ונפטר מהודאתו באותה שבועה שאילו הודה היה חייב לשלם ובשבועה זו נפטר ממנו פרט למכחיש באחד מן השותפין וכגון שבא אחד מן השנים שהפקידו אצלו כאחד ותבעו והוא כפר בו ונשבע פטור מפני שלא היה חייב ולא רשאי ליתן לא' מהם חצי הממון עד שיבא חבירו עמו ויתן לשניהן א"ר יוסי הדא אמרה שנים שלוו מאחד אע"פ שלא כתבו שיהו אחראין וערבאין זה לזה אלא כתבו אנו פלוני ופלוני לוינו מפלוני מנה אפ"ה אחראין וערבאין זה לזה וחייב כל אחד לשלם הכל דכי היכי דאמרינן דשנים שהפקידו אצל אחד שאין אחד מהם יכול לומר לנפקד נתחייבת לי במחצית הממון אלא אומר לו לא נתחייבתי אלא לשניכם אף שנים שלוו מאחד אין אחד מהם יכול לומר לא נתחייבתי אלא במחצית הממון אלא המפקיד או המלוה יכול לומר לשניכם הפקדתי או הלויתי וכל אחד חייב בכל ובתר הכי קאמר ולא עבדינן כן כלומר לא נהגו כן אלא כולן כותבין אחראין וערבאין זה [לזה] על דרך שופרא דשטרא והדר מפרש שנים שהפקידו לאחד בא א' ליטול את שלו אין שומעין לו אין גרסינן בחירק תחת האלף ופירושו אם שומעין לו נעשה ככופר על חלקו של זה ויהא חייב שהרי כבר יצא ידי שבועה מזה וכשיבא חבירו או יודה לו בחלקו או יכפור שהרי כל אחד שלו הוא תובע ואין לזה בחלק זה דין ודברים שהרי אתה אומר שכל אחד מכיר את שלו ונוטל אלא מדקא פטר ליה בברייתא ש"מ שאין שומעין לו:

ובתר הכי אמר אחד שהפקיד לשנים [כפר בו זה חייב] כפר בו זה חייב פי' לפי שכל אחד מהם חייב על הכל הלכך כופר בממון הוא ואקשינן הפקיד להם שוה פרוטה וכו' כלומר שאם אתה אומר שחייב כל אחד שבועה על הכל נמצאת אומר שאם הפקיד להם פרוטה השביע את זה וחזר והשביע את זה כל אחד חייב ונמצאת מחייב קרבן על פחות

משוה פרוטה והתורה אמרה לאשמה בה פרט לפחות משוה פרוטה כדאיתא בירושלמי בפרק שבועת הדיינין ומפרקינן תמן כל שבועה חלה על פרוטה שהרי כל אחד מהם חייב על הכל אבל במפקיד חצי פרוטה שבועה חלה על פחות משוה פרוטה בתמיה והרי"ף ז"ל פסק כרבי יוסי דאע"ג דלא כתבין אחראין וערבאין זה לזה [אחראין וערבאין זה לזה]:

ואיכא למידק דהא בפ' המפקיד (דף לג:) תנן המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו ושלם הנפקד ולא רצה לישבע ואח"כ נמצא הגנב משלם תשלומי כפל לנפקד משום דמפקיד מקני ליה כפילא בההיא הנאה דשלם ולא רצה לישבע ואיבעיא לן עלה [בדף לד:] אם שלם מחצה אי מקנו ליה פלגא דכפילא או לאו ובתר הכי איבעיא לן שותפין ששאלו ושלם אחד מהם מהו כלומר אם תמצא לומר דכששלם מחצה דאיבעיא לן מקמי הך בעיא לא מקני ליה כפילא מפני שלא שלם כל הנתחייב בו הכא ששלם כל מה שהיה חייב עליו מאי ומשמע מיהא דשנים שלוו אין כל אחד חייב אלא במחצה דאם איתא דחייב בכל מאי קמיבעיא לן שלם אחד מהם מהו היינו בעיא גופא דשלם מחצה מהו איכא למימר דאע"ג דמדינא כל חד וחד מיחייב [בכוליה] אפילו הכי איכא למימר דמקני ליה כפילא הכא טפי מבשלם מחצה דאומדן דעתא הוא שהרי פרע כל מה שהוא חייב לפרוע משלו דההוא פלגא אחרינא אם פרעו משל חבירו חוזר וגובהו. ויש לתרץ עוד ולומר דשנים שלוו מאחד או שהפקיד אחד אצלם אין אחד מהם חייב לפרוע הכל אלא מדין ערב שאם אין נכסים לשותפו יגבה ממנו אבל בזמן שיש לו נכסים לא יתבע ערב תחלה אלא גבי מכל אחד פלגא דרמי עליה ומשום הכי איבעיא לן כיון דשלם כל מאי דרמי עליה כדין בעל חוב מקני ליה כפילא או דלמא כיון דאכתי פש חיובא גביה באידך פלגא מדין ערב הוי ליה כשלם מחצה ולא מקני ליה כפילא והיינו נמי דתניא בתוספתא בפרק קמא דמציעא שנים שלוו בשטר אחד ופרע אחד מהם את שלו השטר במקומו והלה כותב לו התקבלתי את שלך מדקתני את שלך משמע דלא מיחייב מדין בעל חוב אלא בפלגא וה"נ מוכח בפרק השואל (דף צו.) דגרסינן התם שותפין ששאלו ונשאל לאחד מהם מהו כוליה שואל בעינן וליכא או דלמא להההוא פלגא דשייליה מיהא מפטר ואם איתא דבכל חד וחד מיחייב בכוליה מדין בעל חוב אמאי לא מיפטר ואפילו בכל דאי כוליה שואל בעינן הא איכא וכ"ת כיון דאיכא שואל אחרינא בהדיה לאו כוליה שואל הוא אם כן בההוא פלגא נמי דשייליה לאו כוליה שואל הוא דמאן פלג לך חד פלגא מאידך פלגא אלא ודאי משמע דמדין ערב בלחוד הוא דמיחייב באידך פלגא מ"ה לא מפטר אלא פלגא דידיה וה"נ מוכח בתוספתא דבבא בתרא דתניא התם המלוה את

חבירו ע"י שני ערבים לא יפרע מאחד מהם ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה יפרע ממי שירצה והכי פירושא לא יפרע מאחד מהם תחלה אלא כשהוא בא לגבות מהם יפרע מזה מחצה ומזה מחצה אין לו גובה מן השני והרי [שני] ערבין הללו הרי הם לענין ערבות כשנים שלוו מאחד ואפ"ה אמרינן דכל זמן שיש נכסים לשניהם אינו גובה אלא מזה מחצה ומזה מחצה ומינה דשנים שלוו מאחד ה"נ דיינינן אבל הרמב"ם ז"ל כתב [בפ' כ"ה מהלכות מלוה ולוה] בשני ערבים שיפרע מאחד מהם שירצה:

ולמדנו גם כן מזה הירושלמי בשנים שהפקידו אצל אחד ובא אחד מהם ליטול את שלו דלא כל הימנו ומיהו כל היכא דאיתי במתא שליחותיה עביד ובכל הממון נמי משתעי דינא בהדי נתבע והכי מוכח בפרק מי שהיה נשוי (דף צד.) דאמרינן התם הני תרי אחי או תרי שותפי דאית להו דינא בהדי חד כו' ורבינו אפרים ז"ל כתב דליתיה לירושלמי משום דבגמרא דילן לא אשכחן כופר באחד מן השותפין דפטור אלא כגון דאתו תרוייהו ואמרי מתרוינן יזפת ואם איתא להאי דינא דירושלמי אמאי לא מוקי לה בכי האי גוונא שאחד מן השותפין תובע חלקו וזה כופר בו אלא משמע דליתיה לדינא דירושלמי ואפשר לומר דאי משום הא לא איריא דמשום דבגמרא דילן תנא פרט למודה דאלמא דמשום הודאתו פטור מתרץ לה כי האי גוונא ובדתבעי לה תרוייהו אבל בירושלמי דתני פרט למכחש משמע אע"פ שאינו מודה לשום אחד מהם ותרתי מתניתא איתנהי וכן הסכים הרמב"ן ז"ל שאין אחד מן השותפין רשאי לתבוע חלקו כל היכא דליתיה לחבריה במתא אבל הראב"ד ז"ל פירש הירושלמי בהפך וכן כתב הדא אמרה כלומר מדקאמר פרט למכחש באחד מהם דהוה ליה כפירת דברים שהרי חבירו יכול לתבוע כל החוב ה"נ שנים שלוו ונמצא אחד מהם פורע את הכל ואין זה מחוור שאין הירושלמי מתפרש לו יפה אבל הרשב"א ז"ל מסכים לדבריו:

הדרן עלך שבועת הפקדון

דף יז:

שבועת הדיינין הטענה שתי כסף פרש"י ז"ל שבועה שהדיינין משביעין אותה ע"י כפירה והודאה שלמדנוה מאשר יאמר כי הוא זה וכתב עלה ונקרב בעל הבית אל האלהים דהיינו שבועת מודה מקצת הטענה שתי כסף וכו' פי' לפי' שאע"פ ששבועת הפקדון [שבועת הדיינין] היא בטוען נאנסו או נאבדו או נגנבו וכן שבועות עד אחד שבועת הדיינין נמי היא הכא הכי קתני שבועת הדיינין של מודה מקצת צריך שתהא הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה ולאו כל שבועת הדיינין קתני אי נמי דשבועת הפקדון

לאו בכלל שבועת הדיינין היא דשם אחר יש לה ושבועת הפקדון מקריא לפי ששבועת הפקדון כוללת כל עסק שבועה שעל ידי פקדון ושבועת עד אחד נמי כיון דלא [כתיבא] בהדיא ליתא בכלל שבועת הדיינין:

הטענה. שהשבועה באה על ידה לא תהא פחותה משתי כסף:

וההודאה. שמחייבתו לישבע לא תהא פחות מפרוטה. ובגמרא פליגי רב ושמואל בפרוטה זו אם מתוך שתי כסף של טענה היא או צריך שתהא כפירת טענת שתי כסף לבד ההודאה של פרוטה. והאי שתי כסף היינו שתי מעות של כסף דהא שתי לשון נקבה היא והן שליש דינר צורי דשש מעה כסף דינר וראיה לדבר מדתנן בפ' הזהב [דף נה.] [האונאה ארבעה] כסף והטענה שתי כסף ותנן נמי [דף מט:] האונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע שתות המקח אלמא כי תנן אונאה ד' כסף במעין קאמר שיש מהן עשרים וד' בסלע ודכוותה הטענה שתי כסף שני מעין קאמר וטעמו של דבר מפורש בירושלמי שאמרו סוף מטבע כסף מעה כלומר שכיון שאמרה תורה כסף כדכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים ואי אתה מוצא מטבע כסף מוזכר בתורה פחות ממעה שהוא גרה כדמתרגמינן עשרים גרה עשרים מעין אין לך לחייב בפחות ממטבע זה ובתר הכי מקשה ותהא מעה כלומר מנין לך שיהו שנים ומפרק או כלים מה כלים שנים אף כסף שנים ונמצאו שני מעין הוא שליש דינר דשש מעה כסף דינר שהם ששים וארבעה פרוטות שהרי מאה ותשעים וב' פרוטות יש בדינר כדאיתא בפ"ק דקידושין (דף יב.) והפרוטה פירש הגאונים ז"ל שהיא משקל חצי חבא של כסף כלומר שהוא משקל חצי שעורה ונמצאו שתי מעין משקל שלשים ושתים שעורות. הלכך לדידן דקי"ל כרב דאמר כפירת טענה שתי כסף כדאיתא בגמרא אינו חייב בשבועה של מודה מקצת עד שיכפור בשלשים וב' שעורות של כסף נקי ויודה בחצי שעורה דהיינו פרוטה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות טוען ונטען:

אין לך בידי אלא פרוטה פטור. שאין זו הודאה ממין הטענה שזה טענו כסף וזה הודה לו נחושת וכגון שלא טענו שתי כסף של מטבע אלא משקלם שאם טענו מטבע כיון שהודה לו מטבע סגי בהכי זהו דעת רש"י ז"ל ויש חולקין ויתבאר בגמרא א"נ משום הכי פטור דחסרה לה טענה ויתבאר בגמרא בס"ד:

שתי כסף ופרוטה כו'. קסבר טענו חטין ושעורים והודה לו באחד מהם חייב:

אין לך בידי פטור. שאין כאן הודאה:

שהוא כמשיב אבדה. שהיה יכול להעיז פניו ולכפור הכל ומדלא העיז הרי הוא כמשיב אבידה דפטור:

גרסינן בשנים אוחזין (דף ג.) תני רבי חייא מנה לי בידך וכו' [מק"ו] מסקינן לה התם הכי ומה פיו שאינו מחייבו קנס מחייבו שבועה עדים שמחייבין אותו קנס אינו דין שמחייבין אותו שבועה ואם תאמר ולמה הוא נשבע דהא קיימא לן בב"ב [דף קעה:] שעבודא דאורייתא ומלוה על פה גובה בין מן היורשין בין מן הלקוחות דבר תורה וכיון שכן חמשים הללו שמעידים בהם עדים שעבוד קרקעות נינהו וה"ל כהודה בקרקעות וכפר בכלים דפטור כדתנן בפירקין י"ל אי בדאמרי סהדי שעדיין יש בידו חמשים זוז שהלוהו ולא פרעו הכי נמי אלא הכא במאי עסקינן כגון שהעדים אינם מעידין אלא שהלוהו דמלקוחות לא גבי דטעינן להו דלמא פרעיה ומיהו מיניה גבי ומ"ה נשבע שכיון שאמר אין לך בידי כלום כל האומר לא לויתי כאילו אומר לא פרעתי דמי ולקוחות לא מיחייבי בהכי דאינהו לית להו למסמך אטענתא דידיה אלא אמרי דדלמא לוה ופרע. ואכתי איכא למידק מודה מקצת דחייב רחמנא היכי משכחת לה דהא הויא ליה הודה בקרקעות תרצו בתוספות בשאין לו קרקע. ומיהו ה"מ לדינא דאורייתא אבל השתא דתקון רבנן דמלוה ע"פ אינה גובה מן הלקוחות כדאיתא בפ"ק דקדושין [דף יג:] אפי' (לא) מסהדי סהדי דאוזפי ולא פרעיה ויש לו קרקע ישבע על השאר משום דלבתר תקנתא אין כאן שעבוד קרקעות וקי"ל כרבי חייא ואע"ג דהתם בפ"ק דבבא מציעא (דף ה.) אמרינן אם איתא לדרבי חייא קמייתא לאו למימר דמספקא להו אי איתא אי ליתא דדכוותה אשכחן במידי דקיימא לן הכי דאמרינן בכתובות בריש פרק המדיר (דף ע:) אם איתא לדרב הונא דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה ואפ"ה איפסיקא הלכתא כוותיה בהדיא בפרק שני דייני גזירות (דף קז:) הלכך קי"ל כרבי חייא וכן פסק הרמב"ם [בפ"ד מהלכות טוען ונטען] בשם כל הגאונים:

והילך פרש"י ז"ל לא הוצאתים והם שלך בכל מקום שהם משמע דאי אמר הילך מעות אחרים תחתיהם אע"ג דנקיט להו בבי דינא ובעי למיתבינהו לאו הילך הוא ולפי דברים הללו הילך לא משכחת לה אלא בפקדון לפי שהפקדון ברשות בעליו הוא בכל מקום שהן ואותן מעות בעצמן של מפקיד הן אבל במלוה לא משכחת לה שאפילו ישנן לאותן מעות שהלוה לו בעין לא מצי למימר ליה הרי הן שלך בכ"מ שהן דהא מסקינן בפרק ב' דקידושין (דף מז:) גבי ההוא דמקדש במלוה אינו מקודשת דמלוה אף על פי שהיא בעינה ברשות לוה היא ולא ברשות מלוה כלל לא לחזרה ולא לאונסים וכיון שכן היאך יאמר לו שהן שלו בכל מקום שהן אלא ודאי לפי דברי רש"י ז"ל הילך לא משכחת ליה אלא בפקדון אבל במלוה לא ואין כן דעת הגאונים ז"ל שהם הסכימו דהילך איתיה בין במלוה בין בפקדון ובמלוה כל שהן בידו והוא מזומן לתת לתובע הוה ליה הילך ופטור

בין שהן אותן מעות בעצמן שהלוה לו או אחרים דכמי שנותנם לו כבר דמי ובפקדון כל היכא דמודה ליה אע"פ שאינו מזומן בידו אלא עומד באגם הוה ליה הילך משום דכל היכא דאיתיה ברשותא דמריה איתיה וראיה לדבר מדפרכינן בפרק קמא דמציעא (דף ה:) למאן דאמר הילך פטור מדתני רמי בר חמא דארבעה שומרין צריכין הודאה במקצת ואמרינן היכי דמי לאו דא"ל הילך ואם איתא דפקדון נמי לא מיקרי הילך אלא בזמן שישנו בידו ומזומן להחזירו מאי קא מקשי היכי דאמי לאו דא"ל הילך ומאן א"ל דרמי בר חמא בכה"ג קא מיירי ולמה ליה נמי לשנויי ואידך מתה לה בפשיעה ובעינא לשלומי לך דלאו הילך הוא לוקמא כפשטיה כגון דקיימא באגם דכיון שאין הפקדון בידו ואינו מזומן להחזירו לאו הילך הוא אלא ודאי ש"מ דפקדון כל היכא דקא מודה ביה בין שהוא מזומן להחזירו בין שאינו מזומן כהילך דמי דכל היכא דאיתיה ברשותיה דמריה איתיה אבל במלוה לא מיקרי הילך אלא כשהמעות בידו ומזומן לפרעם:

ולענין מי שמודה במקצת הלואה ורוצה ליתן משכון למלוה באותן מקצת אי מיקרי הילך או לא הרב בעל העיטור כתב דכהילך דמי אבל ה"ר יוסף הלוי ז"ל אומר דבכה"ג לא מיקרי הילך והביא ראיה מדאמרינן בפ"ק דקדושין [דף ח.] אמר רבא אמר רב נחמן התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליה אינה מקודשת מנה אין כאן משכון אין כאן ואמרינן נמי התם [דף ח:] בני ר"ח זבין ההיא אמהתא בפריטי אותיבו נסכא עליהו אתו לקמיה דרבי אמי א"ל פריטי אין כאן נסכא אין כאן אף כאן מנה אין כאן משכון אין כאן ואחרים דוחים ראיה זו ואומרים שאין הנדון דומה לראיה דהתם שלא נתחייב במנה אף המשכון אינו כלום דכיון דאין כאן חוב במה יהא נתפס משכו וזה אבל כאן שכבר נתחייב לה והניח משכון עליו משכון יש כאן וקנו ליה. ולפי דעתי יפה אומר ר' יוסף הלוי ז"ל ואלו שדחו ראייתו לא ירדו לסוף דעתו דכיון דקי"ל דמלוה אינה קונה [במכר] כדאמרי' בפ' האיש מקדש (דף מז.) גבי ושוין במכר שזה קנאו ואם מלוה להוצאה ניתנה במה קנאו נמצא שמשכון זה אינו נקנה באותה מלוה דכי אמרינן בב"ח דקונה משכון ה"מ [או] בשמשכנו בשעת הלואתו משום דקני ליה [מעותיו] וכדמוכח ההיא דאמרינן בפ' השולח (דף לז.) גבי מלוה על המשכון דאינו משמט משום דקני ליה כדרבי יצחק אלמא דב"ח קונה משכון אפילו משכנו בשעת הלואתו וטעמא דמלתא מפני שמעותיו קונות לו משכון ואי נמי בשמשכנו שלא בשעת הלואתו קני ליה משום דבגוביאנא דבי דינא אתו לידיה וגזרת הכתוב הוא דקני ליה כדרבי יצחק דהרי הוא כאלו הגביהו לו ב"ד ומשום הכי אמרינן בפרק המקבל (דף קד:) דאם מת אינו נעשה מטלטלין אצל בניו אבל כשנתן לוה למלוה משכון שלא בשעת הלואתו כיון שמלוה אינו קונה [במכר]

במה קנאו מלוה למשכון שמא תאמר [אע"פ] שהמלוה אינו קונה לה (קנאו במשיכה כך כשהקנהו לו בתורת משכון משיכה קונה לו) קנאו במשיכה לשעבודו שכשם שאילו הקנהו לוה למלוה לגמרי נקנה במשיכה כך כשהקנהו לו בתורת משכון משיכה קונה לו זו היא שלמד הרב רבי יוסף ז"ל מההיא דקדושין שאין המטלטלין נקנין במשיכה למשכון בעלמא כיון שאין כח במעות הראשונים לקנות ואפי' תאמר נקנה הוא במשיכה לשעבודו כשם שנקנה בכסף לשעבודו במשכנו בשעת הלואתו מ"מ אינו ככסף לקנות בו אמה העבריה והכא נמי משכון לאו הילך הוא:

דף יח.

גרסי' בפרק יש נוחלין (דף קכח:) שלח ליה רבי אבא:

נשבע. כדין מודה במקצת:

אנן אעדים סמכינן. דאמרי שפרעו כולו:

ואפילו לר"ע דאמר משיב אבדה הוי. גבי סלעין דינרין מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש בפרק קמא דמציעא (דף ד.):

הני מילי היכא דליכא שטרא. כי התם דאדרבה סלעים שתים משמע:

ואיכא למידק וכיון דאיכא עדים שמעידין שפרעו כולו הם המעידין כדבריו דיש בכלל מאתים מנה ולמה צריך לישבע י"ל דשאני הכא שהוא פסלם שמכחיש דבריהם ואומר שלא פרע אלא מחצה ולגבי עצמו נאמן ומיהו לאו למימרא דפסלינהו לגמרי דא"כ אפילו בשבועה לא מהימן דהא איכא שטרא אלא לאו הכחשה היא לגמרי דאפשר שהוא אינו זכור אלא מן המקצת והעדים זכורים יותר וכיון דהכחשה לאו הכחשה הוא אין סומכין על עדותן לגמרי ולא על השטר לגמרי אלא עדותן מהני לבטולי שטרא בלחוד והוה ליה תביעתו של מלוה כתביעה על פה שאין עליה עדים שכל שהנתבע מודה מקצת נשבע:

כמאן כרבי חנינא בר אידי בפרק שבועת העדות (דף לה.) איתא:

לאנקוטי חפצא בידיה. או ס"ת או תפילין כאברהם דאתפסיה לאליעזר ברית מילה:

נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר. ואע"ג דלא תנן לה במתני' הא אמרינן בסנהדרין (דף ל.) דטועה בדבר האמוראין כטועה בדבר משנה דאמי וחוזר ולא אמרינן מה שעשה עשוי ומשלם מביתו:

שבועה בס"ת. דאע"ג דאמרינן דלית הלכתא כרב פפא לכתחלה מיהא ס"ת בעינן ות"ח די לו לכתחלה בתפילין מפני כבודו:

ודאמרינן לאנקוטי חפצא בידיה פירשו המפרשים ז"ל שלא בתורה הוא נשבע אלא [בשם או בכינוי וכ"כ הרמב"ם בפי"א מהלכות שבועות] אלא שאוחז ס"ת בזרועו כדי

לאיים עליו והא דאמרינן והאי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל נעשה כמי שטעה בדבר משנה ה"ק דאע"ג דאשבע בה' אלהי ישראל כיון דלא אשבע בנק"ח ה"ל כטעה בדבר משנה וחוזר ודעת הגאונים ז"ל דשבועות המשנה כשל תורה היא בנקיטת חפץ וכן כתב הרי"ף ז"ל בפרק הכותב אבל שבועת היסת אינה בנקיטת חפץ וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות שבועות אלא שהוא ז"ל כתב שם שכבר נהגו הכל להיות ספר תורה ביד חזן הכנסת או שאר העם בעת שמשביעין שבועת היסת כדי לאיים עליו וכתב הרי"ף ז"ל בתשובה דמי שהיה כופר בכל והשביעוהו היסת בלא נקיטת חפץ ואח"כ בא עד אחד חוזרין ומשביעין אותו בנקיטת חפץ דכיון דאמרינן הכא דאם נשבע בלא נקיטת חפץ חוזר התם נמי חוזר ובויקרא רבה משמע דכשמשביעין האדם בס"ת מביאין לפניו נאדות נפוחים דאמרינן התם אמר ר' סימון מפני מה משביעין את האדם בס"ת ומביאין לפניו נאדות נפוחים לומר היתה הגויה הזאת מלאה גידין ועצמות ועכשיו ריקם מכלום כך המשביע את חברו סוף שיצא ריקם מממונו ר' יוסי אומר על שקר ר' יונה אומר אף על אמת וכן אמרו בשם גאון שמאיימים עליו בדברים אחרים כגון מטה של מתים ונרות דולקות ושופרות ומתירין הנאדות או מבקעין ומכבין הנרות בשעת שבועה ומסתברא דלא עבדינן הכי בת"ח אלא לכתחלה בתפילין ותו לא מידי עוד נ"ל דכיון שלא הוזכר כך בתלמודנו אינו אלא שיש ביד הדיין להחמיר עליה בכיוצא בזה כפי מה שעיניו רואות וחומר הענין שנשבע עליו ובמקצת פרש"י ז"ל כתיב הכי ובדורותינו בטלו הראשונים שבועה דאורייתא לפי שעונשה גדול ותקנו לגזור עליו ארור בעשרה דהא אמרו ארור בו שבועה ע"כ ולא נראה כן מדברי הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל וכמו שכתבנו:

ת"ר שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה מפרשינן בגמרא דקאי אמאי דתנן במסכת סוטה (דף לב.)ואלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה וכו' וקאמר דשבועת הדיינין אף היא נאמרה בכל לשון וכ"פ הרי"ף ז"ל אבל הר"ר יוסף הלוי ז"ל פי' אף היא בלשונה נאמרה בלשון הקדש וקאי אמאי דתנן התם ואלו נאמרים בלשון הקדש וליתא דהא תניא בתוספתא במס' סוטה בפ"ז שבועת העדים והדיינין נאמרה בכל לשון. שבועת הדיינין כיצד אומרים לו הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע. מפרש בגמרא דמשום חומרא דקא מני ואזיל כדאיתנהו בגמרא נזדעזע טפי בלא תשא משאר לאוין:

אל תתן את פיך. בשבועת שקר:

לחטיא את בשרך. את קרובך:

דף יח:

שנאמר אלה וכחש ופרכינן בגמ' ואימר עד דעביד לכולהו ופרקינן לא סלקא דעתך דכתיב כי מפני אלה אבלה הארץ [והוא הדין נמי] דבשאר עבירות דכתיבי בההיא קרא נפרעין מכל העולם כולו והכי מוכח בהדיא בפ"ק דקדושין ואמרינן [נמי] בגמרא דבשאר עבירות שבתורה נמי נפרעין ממשפחתו כדכתיב ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו לפי שכולן מחפים עליו ונפרעין נמי מכל העולם כולו דכתיב וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו כל שבידם למחות אלא היינו דאיכא בין שאר עבירות לשבועה דבשאר עבירות איהו כדיניהורשעים דמשפחתו כלומר המחפים עליו בדין חמור מיהו לא מתדני בדיניה דדרשינן מיעוטא יכול כל המשפחה כולה בהכרת ת"ל אותו אותו בהכרת ואין משפחתו בהכרת ורשעים דעלמא דהיינו שיש בידם למחות בדין הקל אבל לא בדין חמור דא"כ ובמשפחתו למה לי וצדיקים דהכא ודהכא פטורים כלומר כיון שאין בידם למחות דלא אשכחן בהו בקרא עונש כלל וגבי שבועה הוא. ורשעים דמשפחה המחפים בדיניה דהכא לא כתי' מיעוטא ועוד דעל כרחין מסקינן להו דרגא מרשעים דעלמא ורשעים דעלמא שיש בידם למחות בדין חמור דכיון דאפי' צדיקי דהכא ודהכא בדין הקל כדכתיב כי מפני אלה אבלה הארץ וכל העולם משמע אפי' צדיקים על כרחין מסקינן דרגא לאותן שיש בידם למחות דהא אינהו מענשי בשאר עבירות וצדיקי לא מענשי בהו כלל וצדיקי דהכא ודהכא בדין הקל כדפרשינן כך נראה בעיני טעמים הללו: **ומש"ה** חומרי דאיתנהו בלא תשא טפי משאר עבירות נזדעזע כל העולם בשעה שנאמרה ומיהו הנהו עבירות דכתיבי דאלה וכחש שוו בהדי לא תשא לגוונא דנפרעין מכל העולם כולו ברשעים וצדיקים אבל לגוונא דרשעים דמשפחתו לא אשכחן:

אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד. פרש"י ז"ל ואין משהין אותו כאן שלא יחזור בו ועל כרחיה ישלם משקיבל עליו בב"ד נראה שהוא סובר דכל זמן שעסוקים באותו ענין יכול לחזור בו אבל בתר הכי לא שהמקבל עליו בב"ד איזה דבר שוב אינו יכול לחזור בו ולפי זה התם בפ' יש נוחלין (דף קכח.) דאמרינן שורי גנבת השבע וטול נשבע ואינו יכול לחזור בו גרסינן בלא וי"ו לומר דכיון שגמר דינו על עצמו וקבל עליו הלה שוב אינו יכול לחזור בו וכאילו גמרו את דינו בב"ד ואמרו כן ומיהו דוקא בשאמר כן בפני ב"ד אבל ר"ת ז"ל גורס ונשבע אינו יכול לחזור בו אבל קודם לכן אע"פ שקיבל עליו בב"ד יכול לחזור בו ולפי זה מש"ה אמרי' הכא פוטרין אותו מיד כדי שלא יחזור בו אבל רצה לחזור בו חוזר ובפרק יש נוחלין אכתוב יותר מזה בסייעתא דשמיא:

העומדים שם אומרים זה לזה סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה. פרכינן עלה בגמרא בשלמא האי דקא משתבע בשקרא קאי באיסורא אלא האי דקא משבע ליה אמאי ומפרקינן כדתניא ר' טרפון בר' שמעון אומר מה תלמוד לומר שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד ששבועה חלה על שניהם כלומר אף על המשביע מפני שלא דקדק ליתן ממונו ביד איש נאמן ובאין לידי חילול השם:

וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעתנו ועל דעת בית דין. מסקינן בסוף שבועות שתים בתרא (דף כט.) ופרק ד' נדרים (דף כה.) דאע"ג דמאן דמשתבע לא אמרינן דאדעתא דנפשיה משתבע כל שאינו במשמעות הלשון אפ"ה מצרכינן למימר [ליה] על דעתנו לאפוקי מקניא דרבא והתם בפ' ד' נדרים (דף כה.) מפרשינן הך עובדא דהכי הוה דההוא גברא דאתא לקמיה דרבא א"ל ללוה פרע לי זוזי א"ל פרעתיך א"ל רבא אשתבע לי' דפרעת ליה אייתי קניא מליא זוזי ואסתמיך ואתא עלה א"ל למלוה נקוט הדין קניא בידך ואינסיב ספרא דאורייתא ואישתבע דיהבית לך זוזך ההוא מלוה רתח תברא לקניא ואישתפיכו הנהו זוזי לארעא ואשתכח דבקושטא אישתבע:

אמר רב כפירת הטענה שתי כסף. טענה דתנן במתני' לאו אתחלת טענה קאי אלא אכפירה שהוא כופר בטענת חברו לבד הודאת פרוטה דבעינן שתהא תחלת הטענה שתי כסף ופרוטה:

ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף. ופרכינן בגמרא עליה דשמואל ממתני' דתנן שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור מאי לאו משום דמחסרא טענא ותיובתא לשמואל פי' משום דקס"ד דשוה [שתי] כסף קא טעין ליה והאי א"ל אין לך בידי אלא שוה פרוטה דהויא ליה הודאה ממין הטענה ואפ"ה פטור משום דחסרא לה כפירת טענה משתי כסף ולפי זה כי תנן במתני' כיצד שתי כסף יש לי בידך וכו' אריש דמתני' קאי דקתני הטענה שתי כסף דהיינו כפירת הטענה ואליבא דרב ומפרקינן אמר לך שמואל מי סברת שוה קתני דוקא קתני מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו כלומר שזה טען כסף וזה הודה נחשת דליכא הודאה ממין הטענה וכיצד דקתני אמאי דסמיך ליה קאי דאם אין ההודאה ממין הטענה פטור ופרכינן תו א"ה אימא סיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב אי אמרת בשלמא שוה קתני מש"ה חייב אלא אי אמרת דוקא קתני אמאי חייב מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ומפרקינן מידי הוא טעמא אלא לשמואל הא אמר ר"נ אמר שמואל טענו חטין ושעורים והודה לו באחד [מהן] חייב. כלומר וה"נ כיון שטענו נחשת עם הכסף והודה

לו בא' מהם חייב ה"נ מסתברא כלומר דמתני' דוקא קתני מדקתני סיפא ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור אי אמרת בשלמא דוקא קתני מ"ה פטור אלא אי אמרת שוה קתני אמאי פטור הא ליטרא טובא הוי כלומר ויש בה כדי כפירה והודאה אלא מדסיפא דוקא רישא נמי דוקא לימא תהוי תיובתא דרב כלומר מרישא דקתני שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור וטעמא משום דדוקא תנן ומה שטענו לא הודה לו הא טענו שוה והודה לו שוה חייב אע"ג דטענה קמייתא לא הויא אלא שתי כסף ומהדרינן אמר לך רב כולה מתני' שוה קתני וליטרא שאני כלומר דכיון דטענו משקל ודאי דוקא קתני אבל כל מטבעות דמתני' שוה קאמר שדרך מטבע לעשותו דמים לכל דבר תדע דקתני סיפא דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית כלומר מעה קטנה ופונדיון [ופרוטה] חייב ואו או קתני שהכל מין מטבע א' ואי אמרת בשלמא שוה קתני מ"ה חייב אלא אי אמרת דוקא קתני אמאי חייב כלומר דהא מה שטענו לא הודה לו ומפרקינן א"ר אלעזר הכא במאי עסקינן בטוענו דינר מטבעות והא קמ"ל דפרוטה בכלל מטבע איתא דיקא נמי דקתני שהכל מין מטבע א' ופרש"י ז"ל שתבע דינר טבועה במטבע צורה ולא טענו משקל וזה הודה לו מטבע אע"פ שזה כסף וזה נחשת ממין הטענה הוה דכולהו מטבע נינהו ודיקא נמי דקתני שהכל מין מטבע אחת אלמא טעמא דחיובא משום דכל מין מטבע אחת היא ודוקא קתני אבל ר"ח ז"ל גורס בטוענו בדינר מטבעות כלומר דטעין דינר זהב נתתי לך ליתן לי בו מטבעות והוא אומר לא נתת לי אלא דינר כסף ליתן לך מטבעות ויש לך בשוויו כידי טריסית או פונדיון או פרוטה וקמ"ל דפרוטה איתא בכלל מטבעות שאמר לו ליקח ופרכינן ורב דבעי למימר שוה קתני האיך מפרש סיפא דקאמר שהכל מין מטבע אחת דדיקא כוותיה דשמואל ומהדרינן דה"ק שכל דין מטבע אחת היא כלומר רישא דקתני שתי כסף ואמר דשוה הוא והדר תני ליטרא זהב דדוקא הוא והדר תני דינר זהב דשוה הוא וקאמר שכל דין מטבע א' הוא דבכולהו שוה קאמר ושאינו מטבע כגון ליטרא לעולם דוקא בין בכסף בין בזהב כך פי' הרמב"ן ז"ל:

ואמרי' תו ור' אלעזר נימא מדסיפא כשמואל מפרש לה רישא נמי כשמואל ס"ל. כלומר דכולה מתני' דוקא קתני ומ"ה תנן ברישא שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור משום דמה שטענו לא הודה לו אבל אי הוה טעין ליה שוה הוה מחייב ואע"ג דתחלת טענות שתי כסף ותו לא ומהדרינן לא סיפא דוקא כשמואל דקתני שהכל מין מטבע א' כלומר ולישנא דייק דבטענו בדינר מטבעות עסקינן ומ"ה מתרץ לה כשמואל אבל רישא או כרב או כשמואל ובתר הכי אמרי' ת"ש דינר זהב זהוב יש לי בידך אין

לך בידי אלא דינר כסף פטור זו היא גרסת ר"ח ז"ל ועיקר דהכי מוכח בירושלמי והיינו טעמא דפטור משום דכיון דדוקא קא טעין ליה דקאמר זהב זהוב מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ודייקינן טעמא דא"ל זהב זהוב הא סתמא שוה משמע וע"כ רישא דקתני שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור היינו משום דחסרה ליה כפירה משתי כסף וקשיא לשמואל ומהדרינן אמר רב אשי ה"ק כל האומר דינר זהב כאומר דינר זהב זהוב דמי כלומר דכי קתני דינר זהב זהוב לא שהתובעו מפרש כך אלא ה"ק הטוען דינר זהב מסתמא זהוב קאמר והלה אומר אין לך בידי אלא דינר כסף פטור משום שמה שטענו לא הודה לו ואמרינן בתר הכי תני ר' חייא לסיועיה לרב סלע יש לי בידך אין לך בידי אלא סלע חסר שתי כסף חייב חסר מעה פטור כלומר משום דכפירת שתי כסף בעינן וכרב כך היא הצעה של שמועה:

דף יט.

ושמעינן מינה דרב ושמואל בתרתי פליגי חדא דלרב צריכה שתהא הטענה שתי כסף [ופרוטה] והכפירה שתי כסף ולשמואל די לו שתהא הטענה שתי כסף ואפילו לא כפר אלא בפרוטה ולא הודה אלא בפרוטה חייב ועוד דלרב הטוען את חבירו דינר יש לי בידך שוה משמע ולא דינר דוקא וכן המשיב פרוטה יש לך בידי שוה פרוטה משמע והוה ליה הודאה ממין הטענה וחייב ולשמואל כל חד וחד דוקא קאמר ולא הויא הודאה ממין הטענה ופטור והיינו דאמרי' מי סברת שוה קתני דוקא קתני וכמו שפירשתיה וליכא לפרושי דרב נמי מודה בטוען דינר סתם דדוקא קאמר ולא נחלקו אלא אי מתניתין בטוען סתם או בטוען בפירוש שוה דהא אקשינן עליה דשמואל מדקתני דינר זהב זהוב יש לי בידך הא סתמא שוה משמע כלומר הא לרב ניחא ואם איתא לרב נמי קשיא דהא אמרת דלרב נמי סתמא דוקא קאמר ועוד מדתנן שתי כסף [ופרוטה] יש לי בידך וקא מפרש רב שוה ב' כסף ואי בטוען בפירוש שוה עסקינן הא בסתמא דוקא היכי תני במתני' סתם ב' כסף יש לי בידך שאילו אמר באותו הלשון היה הדין בהפך לרב [דהיכי קתני סיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך חייב דה"ל חטין ושעורין והודה לו באחד מהן דאינו חייב לרב] אלא ודאי בטוען סתם הוא דפליגי דרב סובר שוה קאמר ושמואל סבר דדוקא קאמר:

ולענין הלכה בפלוגתייהו דרב ושמואל פסק הרב אלפסי ז"ל כרב דכפירת טענה שתי כסף מדתני ר' חייא לסיועיה וכי תימא אדרבה הלכתא כשמואל מדמתרץ רב אשי אליביה הך ברייתא דדינר זהב זהוב וכיון דכשמואל מתרץ לה משמע דכותיה ס"ל וכדאמרינן בדר' אלעזר ור' אלעזר לימא מדסיפא כשמואל מתרץ לה רישא נמי כשמואל

ס"ל וכיון דרב אשי דבתרא הוא ס"ל כשמואל יש לנו לפסוק כמותו ליתא דאע"ג דרב אשי מתרץ כשמואל ליכא לאוכוחי דס"ל כוותיה דאמוראי מתרצי אליבא דחד אמורא כי שמעי מאי דפרכי ליה אע"ג דלדידהו לא ס"ל כוותיה ורב אשי דבתרא הוא ודאי שמיע ליה מאי דפרכינן לשמואל ומתרץ אליביה אע"ג דלא ס"ל כוותיה אבל בדר' אלעזר דייקינן הכי משום דתלמידיה דר' יוחנן הוה ובא"י הוה גמיר ולא שמיע ליה מאי דפרכינן לשמואל בבבל ואפ"ה מתרץ סיפא כשמואל אלמא דכשמואל ס"ל וכיון דבפלוגתא דכפירת טענה קי"ל כרב [מסתברא] דפלוגתא דשוה ודוקא נמי קי"ל כוותיה דבהדדי תליין וכדכתיבנא הלכך ש"מ דהטוען את חבירו כך וכך דינרין יש לי בידך הלואה והלה אומר לא כי אלא פרוטה ואפי' אמר אין לך בידי אלא כך וכך שהלויתני חייב דשוה קא טעין ליה והויא ליה הודאה ממין הטענה מיהו ה"מ בטוענו מטבע לפי שהמטבע נעשה דמים באחר הא דבר שאין דרכן של בני אדם לשום בו אפילו לרב נמי מסתמא דוקא קאמר וכדאמרי' הכא אפי' לרב בליטרא זהב ליטרא שאני כלומר שאין דרכן של בני אדם לעשות דמים באחר וכן בתבואה אין אדם שם בה ודוקא קא תבע וזו היא ששנינו כור תבואה יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית פטור ומטבע נמי לא אמרן אלא במטבע היוצא באותו מקום אבל במטבע של מלכים אחרים לא שאין דרכן של בנ"א לשום באותו מטבע הלכך דוקא קאמר ומ"מ היכא שהודה לו במטבע אע"ג דכל חד דוקא קאמר מפני שאותו מטבע אינו יוצא אעפ"כ לפי דברי רש"י ז"ל חייב שהוא סובר שכל מטבע טבועה מין א' וכמ"ש למעלה בההוא דטוענו דינר מטבעות אבל לפי גירסת ר"ח ז"ל ופירושו אין הדין כן שאין לנו ראיה משם וכי אמרינן דשוה קאמר ה"מ באומר שתי כסף יש לי בידך הלואה לפי שההלואה להוצאה נתנה ומשתלמת בכל דבר אבל בטוענו פקדון דוקא קא תבע דפקדון לא ניתן להוצאה אלא לחזרה בעינו כך כתב הרמב"ן ז"ל ואינו נח לי דמתניתין סתמא קתני ואדרבה יש לי בידך טפי משמע פקדון והארכתי בזה בסמוך בס"ד:

והיכא דטענו דוקא והלה מודה לו שוה אין ההודאה ממין הטענה ופטור ובריית דדינר זהב זהוב הכי מוכחא דהא התם הטוען אומר דוקא דאמר זהב זהוב והמודה משיב שוה דקאמר אין לך בידי אלא דינר כסף ולרב שוה קאמר וכדכתיבנא לעיל וקתני פטור ומיהו היכא דקא טעין מיניה שוה והלה מודה בדוקא חייב דיש בכלל תביעה הודאה וסיפא דמתניתין הכי מוכחא דקתני כור פירות יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב והא טענה דפירות דומיא דשוה היא ואיהו אודי בדוקא וקתני חייב. ויש לרשב"א ז"ל דרך אחרת שהוא אומר אע"ג דקי"ל כוותיה דרב בפלוגתא דכפירת טענה היינו משום

דתני רבי חייא לסיועיה לרב אבל בפלוגתא דשוה ודוקא נקטינן כשמואל דהלכתא כוותיה בדיני ולאו הא בהא תליא ואע"ג דקי"ל כרב בכפירת טענה אפשר לפרושי כולה מתני' בדוקא ופטור דרישא משום דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו וכי תימא כיון דקי"ל כרב אם איתא דדוקא קתני לא הוה ליה למתני שתי כסף דלא אפשר לאחיוביה [בהו ואפילו במודה במין הטענה] בהודאת מקצת דהא חסרה לה טענה אלא הוה ליה למיתני דינר יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור איכא למימר אין הכי נמי אלא משום דבעי למיתני בסיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב ולאשמועינן דטענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהם חייב כשמואל נקט נמי ברישא שתי כסף והודאה בפרוטה ואע"פ שאין זה נח לי לשניה דרש"י ז"ל דיקא לי הכי שפירשה למשנתינו אליבא דשמואל וכתב עוד [הרשב"א] דאפילו לרב נמי כי אמרינן דשוה קאמר דוקא בטוען כך וכך יש לי בידך בהלואה משום דאין מלוה יכול לתבוע מטבע טבוע ממש אלא לוה פורע לו שוויו הלכך איכא למימר דתובע אינו תובע מן הסתם דוקא אלא שוה אבל בנותן לעולם דוקא הוא אומר וראיה לדבר מדתנן בפרק קמא דגיטין (דף יג.) תנן תנו [מנה] לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה ואוקמא רב שמואל בר מרתא משמיה דרב בצבורין ומונחין ובשכיב מרע וכאידך דרב דאמר שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני מנכסי [מנה זה] נותנים מנה סתם אין נותנין שמא מנה קבור קאמר ואם איתא דשוה מנה אמר מאי קאמר דחיישינן למנה קבור הא איהו לא ייחד לו דבר מיוחד מנכסיו אלא שוה קאמר ובין שיש לו מנה קבור בין שאין לו הרי צוה ליתן לו שוה מנה ואפי' לא אמר מנכסי יתנו לו שוה מנה אלא ודאי אפילו לרב בנותן דוקא קאמר ומשום האי טעמא דאמרן הלכך שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני חזינן אי איתי ליה בעין יהבינן ליה ואי לא לא יהבינן ליה מידי [דשוה מנה] דחיישינן דלמא מנה קבור קאמר ואע"ג דאפסיקא הלכתא התם בפרק קמא דגיטין דלמנה קבור לא חיישינן התם בדאיכא מנה שאינו קבור דאע"ג דלא אמר מנה זה לא חיישינן למנה אחר קבור ויהבינן ליה האי מנה מגולה הא אם ליכא אחר בעין לא יהבינן ליה מידי דמנה דוקא קאמר אלו דבריו ז"ל ולפי הטעם שהוא ז"ל אומר דדוקא בהלואה אמרינן שוה לפי שאין מלוה יכול לתבוע מטבע טבוע ממש נראה שהוא ז"ל סובר דתובע פקדון דינו כנותן דדוקא קאמר ואין זה נח לי משום דמתני' סתמא מיתניא ולא משמע דבהלואה בלחוד היא ולא פקדון וכמו שכתבתי למעלה לפיכך אני אומר דבין במלוה בין בפקדון שוה קאמר ואף על פי שאין הדין כן בנותן וטעמא דמילתא דמסתמא טוען תובע באותו ענין אשר יתחייב בו הנתבע שבועה וכבר כתבתי למעלה דתובע שוה אפילו נתבע משיב דוקא חייב שבועה

[אבל] תובע דוקא אע"פ שהנתבע משיב שוה פטור ומש"ה אמרינן דתובע בין בפקדון בין במלוה לעולם שוה קאמר כדי שיתחייב נתבע באיזה דבר שיודה מה שאין לומר כן בנותן:

לא שאנו. דבעינן שתהא הטענה שתי כסף:

אלא בשבועה הבאה בטענת מלוה והודאת מקצת הלוה אבל טענת מלוה בעדות עד אחד. שהלוה כפר את הכל ועד אחד מעידו שהוא חייב לו:

אפילו לא [**טענו**] **אלא פרוטה חייב**. הואיל ואם היו שנים היו מחייבין אותו לפרוע דהא שוה פרוטה ממון הוא יחיד מחייבו שבועה:

ודקדקו רבינו אפרים וה"ר יוסף הלוי בן מיג"ש ז"ל דאין שבועת עד אחד אלא בטענת ברי כגון שטוענו ברי מנה יש לי בידך ועד אחד מעיד כן אבל אם אין טוענו ברי אלא בשמא ועד א' מעיד בדבר אינו נשבע והיינו דאמרינן בטענת מלוה ואמרינן נמי אפילו לא טענו דאלמא טענת ברי בעינן ובריש בבא מציעא [דף ד.] נמי אמרינן הצד השוה שבהן כלומר דמודה מקצת ועד אחד שע"י טענה וכפירה הן באין אלמא דוקא בשטענו בברי אבל בשמא לא ואין אלו ראיות דמאי טענה תביעה כלומר שהוא תובעו וזה כופר אבל לאו דוקא שיהא תובעו בברי ועוד שהרי יש מי שפירש שם דמגלגול שבועה מייתינן ליה וכיון שכן על כרחין לאו טענת ברי קאמר דגלגול שבועה אפילו בשמא היא וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל דעד אחד קם לשבועה אפילו בטענת שמא ממה שכתב לקמן בפרק כל הנשבעין בעסק חד גברא דא"ל לחבריה אית לי חד סהדא דאתית לביתאי ופתחת ליה דלאו באנפאי ושקלת מיניה חד טוענא דכיתנא וא"ל אין פתחית ושקלית ודידי שקלית ואת אמרת לי למשקל בחושבנא דאית לך גבאי ופסק דהו"ל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם אע"ג דטענת שמא הוא דלאו באפיה שקליה ולא ידע אלא ע"פ עד אחד וכן נראה עיקר דהא אמרינן כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה וכיון דשנים מחייבין אותו ממון אפילו בטענת שמא אחד נמי מחייבו שבועה וליכא למימר דאין למדין מן הכללות דלא אמרינן הכי אלא היכא דמוכח בגמרא דהאי כללא לאו דוקא שאם לא כן אין לדבר סוף ולא נסמוך על תלמוד ערוך אשר בידינו שרובו כללות ועוד דבירושלמי דייקא בהאי כללא דאקשו התם והרי שנים מחייבין אותו קרקע (וקנס) שניא היא [שאין נשבעין על הקרקעות והרי שנים מחייבין אותו קנס שניא היא] שאין נשבעין בקנס ומדלא פרכינן והרישנים מחייבין אותו ממון בשמא ועד אחד אינו מחייבו שבועה בשמא ש"מ שאפי' בשמא נשבעין בהעדאת עד אחד:

דף יט:

ולענין שבועת השומרים איכא מ"ד דלא מחייבינן [נמי] אלא בכפירת שתי כסף דכי כתיב כסף או כלים בשבועת השומרים כתיב ובעד [אחד] אצטריך נמי קרא לחיוביה אפחות משתי כסף כדאמרי' מ"ט דאמר קרא אלמא אי לא קרא דמרבה ליה הוה מפטר דגמרינן ממודה מקצת הלכך גבי שומרים דליכא קרא לחיובינהו בפחות משתי כסף פטור ואיכא מאן דאמר דלא בעינן בהו שתי כסף דאע"ג דבשומרים כתיב כסף או כלים קי"ל דערוב פרשיות כתוב כאן כדאיתא בהגוזל (דף קז.)וכי היכי דשדינן כי הוא זה אמלוה ולא אפקדון הכי נמי כסף או כלים דמדריש מיניה דבעינן שתי כסף אמלוה שדינן ליה ולא אפקדון ואין זה מחוור דהא דרשינן לקמן כסף או כלים בכלל ופרט לענין שבועת השומרים כדאיתא בגמרא אלמא אשומרים נמי קאי הלכך אית לן למידרש נמי בשומרים מה כלים שנים אף כסף שנים והכי נמי מוכח בפרק כל הנשבעין (דף מח:) דאמרינן גבי שותפין ואריסין והוא שיש ביניהם כפירת טענה שתי כסף והנהו דמי לשומרין ומ"ה תקינו להו רבנן שבועה כעין דאורייתא ואם איתא דבשומרין [דעלמא] איכא שבועה דאורייתא בפחות משתי כסף אמאי בעינן בשבועת השותפין ואריסין שתי כסף [טפי משומרין דאורייתא] דהא ההיא שבועה דומיא דשבועת השומרין שבתורה תקנוהו אלא ודאי משמע דשבועת השומרין מן התורה אין בפחות משתי כסף:

ולענין נשבעים ונוטלין כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ג' מהלכות טוען ונטען שאינם גם כן בפחות משתי כסף ואין זה מחוור שאם האמינוהו חכמים בשבועה במרובה כל שכן במועט אם רוצה הוא לישבע ובנשבעין ולא משלמין היינו טעמא משום דלא רמיין עליה שבועה בפחות משתי כסף חוץ משבועת עד אחד וכדפרישנא טעמא בגמרא וכן דעת הראב"ד ז"ל בהשגות. ולענין שבועת היסת מסתברא שאין מחייבין אותו בפחות משתי כסף כיון שאין בשבועה מן התורה חיוב שבועה בפחות מב' כסף אלא בעד אחד ומשום קרא דכתיב לא יקום עד אחד באיש:

טענו חטים ושעורים וכו'. טענו כלי ופרוטה והודה לו בכלי וכפר בפרוטה פטור. כרב דאמר כפירת שתי כסף בעינן:

הודה בפרוטה וכפר בכלי חייב. ואפילו בכל דהו כדאמרינן לקמן יצאו כלים למה שהן ואי משום הודאה ממין הכפירה בהא ס"ל כשמואל דאמר טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן חייב:

כי אצטריך קרא היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות דלאו הילך הוא. מכאן נראה שכל תביעה שהיא באה מחמת קרקע [אע"פ שעכשיו דמים הוא תובע ולא קרקע] הרי

היא כתביעת קרקע ואין נשבעין עליה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות טוען ונטען אבל הראב"ד ז"ל כתב הא דחשבינן הכא קרקע בשחפר בה בורות שיחין ומערות דוקא כגון שתבעו למלאות החפירות אבל תבעו דמים נשבע ואין זה מחוור דכיון דמ"מ בדמים הוא נפטר תביעת דמים הוא לפי דבריו ז"ל ועוד אכתוב לפנינו בזה בס"ד:

טענו חטים וקדם והודה לו בשעורים אם כמערים. אם נראה לב"ד שקפץ להודות כדי שלא יטעננו זה שעורים ויתחייב לו שבועה בהודאת שעורים:

חייב. שבועה אם אמר לו זה שניהם יש לי בידך:

ואם כמתכוון. להשיב לו על טענתו של חטים ולא כקופץ פטור ומיהא שמעי' דבעינן שתהא תביעה קודמת להודאת מקצת אבל כל שהודאת מקצת קודמת אע"פ שתבעו אח"כ פטור וכן דקדק מכאן הרב רבי יהוסף הלוי ז"ל:

טענו שתי מחטין והודה לו בא' מהן חייב לכך יצאו כלים למה שהן. להתחייב עליהן בכל שהן דהוה ליה למכתב כי יתן איש אל רעהו כספים לשמור ואנא אמינא מה כספים שנים ודבר חשוב אף כל שנים ודבר חשוב:

ואיכא למידק דבגמרא אמרי' מה כלים שנים אף כסף שנים ומה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב אלמא אפילו בכלים דבר חשוב בעינן ומכח קושיא זו כתב רש"י ז"ל דלא גרסינן אף כלים דבר חשוב אלא אף כל דבר חשוב. אבל יש מקיימין את הגירסא ואומרים דמאי דאמרינן אף כלים דבר חשוב לאו חשוב תרי מעין קאמר אלא לאפוקי מארונקא כלי של צפיעי בקר שאינו ראוי כדאמרי' בפ' הזהב (דף מז.) דכשר למקניא ביה לאפוקי מארונקא א"נ דבר חשוב לאפוקי שברי כלים אתא כדאמרינן התם לענין חליפין מה נעל דבר המסוים אף כל דבר המסוים לאפוקי חצי רמון וחצי אגוז דלא והרמב"ן ז"ל פי' דאף כלים דבר חשוב אתא לאפוקי כלי שאינו שוה פרוטה דאע"ג דיצאו כלים למה שהן היינו דלא בעינן שיהו חשובים שני מעין אבל צריכין שיהו חשובין שתי פרוטות והכי איתא בירושלמי דגרסי' התם אמר שמואל טענו שני מחטין והודה לו באחד מהן [חייב] א"ר חנינא והן ששוות שתי פרוטות שתהא טענה פרוטה והודאה פרוטה והביא עוד הרב ז"ל ראיה מדאמרינן בפרק הזהב (דף ה.) דאין ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה ואם אתה אומר דטענו ב' מחטין והודה לו באחד מהן חייב אע"פ שאין שוין אלא פרוטה אחת נמצא ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה אבל רבינו האי גאון ז"ל כתב טענו שתי מחטין חייב אע"פ שאינן שוות פרוטה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' טוען ונטען נראה שהסכימו שלא לסמוך על הירושלמי בזה כיון דבגמרא אמרינן סתם טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן חייב ועוד שיש שקלא וטריא בירושלמי דלא אתיא בגמ' דילן ולפי

דעתם כי אמרינן דאין ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה דוקא בממון אבל בכלים נזקקין אע"פ שאין שוים פרוטה שלפיכך יצאו כלים למה שהן ודעת הגאונים ז"ל והסכמתם תורה היא וכן נמי הסכים הרשב"א ז"ל ולפיכך אנו צריכין לפרש (מה) [אף] כלים דבר חשוב כאחד מן הפירושים שפירשנו למעלה או כמו שפירש הרב רבי יהוסף הלוי ז"ל דה"ק מה כסף כל שהוא חשוב כסף דהיינו סוף כסף האמור בתורה אף כלים כל שהוא חשוב כלי ואע"פ שאינו שוה שתי כסף דיצאו כלים למה שהם:

ומשביעין אותו שבועת היסת. היסת לשון שומא ששמוה חכמים עליהם שבוע כמו אם ה' הסיתך בי:

מתני ליה אסיפא. להא דרב נחמן:

כ"ש אסיפא. שהודה לו זה מתחלה ואיכא דררא דממונא. ולענין פסק הלכה פסק הריף ז"ל כמאן דמתני לה אריש דאע"ג דליכא דררא דממונא חייב והביא ראיה מדאמרי' התם בפ"ק דבבא מציעא (דף ה.) ההוא רעיא דהוו מפקדי ליה כל יומא בסהדי ההוא יומא אפקדוה ליה בלא סהדי אמר להו לא היו דברים מעולם אתו סהדי ואמרי דאכל תרתי מינייהו ופרכי' וליחייביה מדרב נחמן דתנן מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי פטור ואר"נ ומשביעין אותו שבועת היסת והא התם דליכא דררא דממונא דהא אמר לא היו דברים מעולם ואפ"ה פרכינן ליחייביה מדרב נחמן אלמא הלכתא כמאן דמתני לה אריש וכן פסק ר"ח ז"ל אבל רבינו יעקב ז"ל דחה ראיה זו ואמר דהתם כיון דבכל יומא מפקדי גביה ועוד דאיכא סהדי דאכל תרי מינייהו לא גרע מדררא דממונא דהכא ולפיכך פסק כמאן דמתני לה אסיפא אבל כל היכא דליכא דררא דממונא פטור דכיון דמדינא בכל ענין פטור ובגמרא מספקא להו בדרב נחמן היכי אתקין ונקיטינן לקולא ועוד דלישנא בתרא הוא ודברי הגאונים ז"ל נראין עיקר דהא בפ"ק דמציעא (שם) מייתינן לישנא קמא דרב נחמן דנקיטין רישא דמתני' מנה לי בידך אין לך בידי כלום ואע"פ שאף בזו יש לדחות ולומר דהתם לא נחית [הגמרא] לאכרועי בין הני לישני אלא דנקט רישא דמתני' וה"ה לסיפא אפ"ה כיון דלישנא קמא לישנא דגמרא ולישנא בתרא לישנא דרב חביבא דיחידאה היא הלכתא כלישנא קמא ודכוותה כתב הרי"ף ז"ל בפ' ערבי פסחים וזהו לשונו מסתברא לן דלישנא קמא לישנא דגמרא ולישנא בתרא לישנא דמר זוטרא הלכך עבדינן כלישנא קמא דהא אליבא דגמרא היא ע"כ. מאי איכא בין שבועה דאורייתא. הבאה בהודאת מקצת:

דף כ.

לשבועה דרב נחמן. יש שלמדו מכאן דשבועת היסת בנקיטת חפץ היא דאי לא לימא איכא בינייהו למנקט חפצא דמדאורייתא מנקטינן חפצא ובדרבנן לא מנקטינן חפצא ועוד ראיה מדאמרינן בפרק ארבעה נדרים (דף כה.) בעובדא דקניא דרבא דאמר לו מלוה פרע לי זוזי ואמר ליה פרעתיך אמר לו רבא אשתבע ליה דפרעת ליה ואמר לוה למלוה נקיט הדין קניא ואנסיב ספרא דאורייתא ואישתבע דיהבית לך זוזך והא התם כופר בכל הוא ואפ"ה אמרינן דאישתבע בנקיטת חפץ ואין כן דעת הגאונים ז"ל שהם הסכימו דשבועת התורה ושבועת המשנה במנקט חפצא ושבועת היסת בלא נקיטת חפץ וכי תימא א"כ לימא איכא בינייהו נקיטת חפץ איכא למימר דאנן לאו בטכסיסי שבועות עסקינן אלא בדיני שבועה בעינן מאי בינייהו וההיא דנדרים נמי לאו ראיה היא דהא התם לא אייתינן ההיא עובדא אלא לאשמועינן [דלאו על דעת עצמו משביעין אותו אלא] על דעת בית דין משביעין אותו ולפיכך לא הקפידו שם לומר איך היה המעשה ודלמא מודה מקצת הוא ואין לזוז מדברי הגאונים ז"ל שקבלתם תורה היא. איכא בינייהו למיפך שבועה. אי אמר נתבע לתובע השבע וטול:

דבדאורייתא לא מפכינן ובדרבנן מפכינן. כתב הרי"ף ז"ל בפרק הכותב דכי מפכינן דוקא מנתבע לתובע אבל בשבועת הנשבעין ונוטלין השנויות שם ובפרקא דלקמן שהם מוטלות על התובע אע"פ שהם מדבריהם לא מפכינן שבועה מתובע לנתבע וכתב הרב ז"ל שם דטעמא דמלתא משום דמנתבע לתובע מפכינן שבועה דאמר ליה אנת לית לך גבאי ולא מידי אנת אי ניחא לך אשתבע ושקול אבל מתובע עליה דנתבע יכול למימר ליה אי ניחא לך אשתבע ושקול ואי לא ניחא לך ובעית להפוכי עלי שבועה אע"ג דטבא לי לדידי לאשתבועי ומפטר אנא לא ניחא לי בהך תקנתא דומיא דמאי דאמרינן (כתובות דף פג.) האומר אי איפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו ובודאי דכי אמרינן הכא מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן בשבועת היסת דרב נחמן קא בעינן וכך פירש רש"י ז"ל דאילו לשבועת המשנה לא בעינן מאי בינייהו דהא כל הנשבעין שבתורה נשבעין ואין משלמין ואלו השנוין במשנה נשבעין ונוטלין ומעתה לא למדנו משמועה זו לשבועת המשנה היפוך כלל ובודאי שלאותן השנוין שם שהיה מן הדין שלא יטלו אפי' בשבועה כגון השכיר והנגזל והנחבל אין ללמוד משבועת היסת דמהפכינן אדרבה יש ללמוד אותה משבועת התורה שאין מהפכין דטעמא דבדאורייתא לא מהפכינן ודרבנן מהפכינן היינו משום דבדאורייתא חיוב הנתבע מרובה דמכיון שהוטל עליו שבועה הוו מחויב גמור או לשלם או לישבע ומעתה לאו כל הימנו שיהפך אותה על התובע מה

שאין כן בשבועה דרבנן שאין החיוב עליו כל כך דהא לא נחתינן לנכסי כדלקמן ואותן נשבעין ונוטלין שאין נוטלים אפילו בשבועה אלא מן התקנה ולא מן הדין לשבועה דאורייתא דמו שהרי כשם שבמודה מקצת הדין ברור שישלם אם לא רצה לישבע ומ"ה לא מפכינן כך באלו הדין ברור מן התורה שאין להן ליטול ואפילו בשבועה ומעתה היאך נפרש כאן שיוכלו להפך שבועת תקנה זו על הנתבע אבל באותן השנוין שם שהיה מן הדין שיטלו אף בלא שבועה כגון עד אחד מעידו שהוא פרוע ופוגם שטרו והבא ליפרע מנכסים משועבדים ומנכסי יתומים באלו הוא שאפשר לדון ולומר דכיון דמדאורייתא שקלי בלא שבועה נמצאת שבועה זו שהוטלה עליהן חומרא בעלמא כשבועת הנתבע הכופר בכל וכשם שהכופר בכל יכול להפך שבועתו מפני שאינה אלא חומרא יתירא כך היה אפשר לדון באלו וזה נראה שהוא דעת רש"י שכתב שם בפרק הכותב (דף פח. עי' רש"י שם) גבי הא דאמרינן התם ואי פקח הוא מייתי לה לידי שבועה דאורייתא דנפקא מינה לענין מיפך שבועה דההיא דהתם כי האי גוונא היה שמן הדין נוטלת בלא שבועה ואעפ"כ דעתו של הרי"ף ז"ל שאף באלו לא מפכינן והכי ודאי מסתברא משום דשניא אוקמי ממונא מאפוקי ממונא ועוד דכיון דאפוכי שבועה משום קולא דשבועה היא אי אמרו בשבועת היסת דקילא טפי דמפכינן אין לנו בשבועת המשנה דחמירא טפי מינה. ולמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי מפכינן. כתב הרי"ף ז"ל בפרק זה בורר [בסי' אלף ח] דכל היכא דלא איתמר בהדיא לית הלכתא כמר בר רב אשי הלכתא כוותיה בר מהני תרי מיפך שבועה וחיורי וסימניך הפך לבן ע"כ. ודבר זה קבלה הוא ביד הגאונים ז"ל ופירוש חיורי דאמרינן בפרק בהמה המקשה (דף עו:) בענין צומת הגידין כיון דזיגי אף על גב דלא חיורי הלכך קיימא לן דבאורייתא לא מפכינן אבל בשם מקצת רבותינו הצרפתים ז"ל כתב [ולית] הלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה וחיורי ודברי הגאונים ז"ל עיקר מדאמרינן בפ' יש נוחלין [דף קכח.] מר בר רב אשי אכשר באבא דאבא ולית הלכתא כמר בר רב אשי ובפרק נערה שנתפתתה (דף נד.) תני רב יוסף בביתי ולא בבי אקתי מר בר רב אשי אמר אפילו מזוני לית לה ולית הלכתא כמר בר רב אשי ובשלמא אי אמרת דבכולי תלמודא הלכתא כוותיה אצטריך בהני תרתי למפסק דלא כמר בר רב אשי אלא אי אמרת דבכוליה תלמודא לא קי"ל כוותיה בר מהני תרי למה הוצרכו שם לדחותה לדמר בר רב אשי ואע"פ שאפשר לי לדחות משום דס"ד [אמינא] מר בר רב אשי בהנהו פירושי קא מפרש ולאו מפלג פליג דברי הגאונים ז"ל עיקר:

בדרבנן לא נחתינן לנכסיה. אלא משמתינן ליה ובתר תלתין יומין מנגדינן ליה כדמפרש לקמן. בדרבנן תקנתא היא. שבועה עצמה של היסת תקנתא היא:

ותקנתא. דליהוי תובע נשבע ונוטל:
לתקנתא. להפך שבועה שלא באה עליו אלא בתקנת חכמים לא עבדינן ויפסיד התובע בלא שום שבועה:
ונטרינן ליה תלתין יומין. דאנן עידן ניגודיה כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (דף יב:) דרב מנגד אמאן דמקדש בביאה ואמאן דמשהא עליה שמתא דרבנן תלתין יומין:

דף כ:

ואי אמר משתבע לי. דלא פרעתיך:
וכי מה בין זה [שלא פגם שטרו] לפוגם שטרו. דתנן (כתובות דף פז.) הפוגמת כתובה לא תפרע אלא בשבועה כיצד היתה כתובתה אלף זוז הוא אומר התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה הואיל והודתה במנה פגרה שטר כתובתה ולא תפרע אלא בשבועה וליכא למסמך תו אשטרא דאיכא למימר התקבלת טפי והשתא דאמרינן דאפילו בלא פוגם משבעינן ליה מה יפה כחו משאר פוגם שטרו:
התם. גבי פוגם שטרו:
אע"ג דלא טעין ליה. אשתבע דלא פרעתיך:
אנן טענינן ליה. ואמרינן לבעל השטר השבע:
וכתב הרב בן מיגא"ש ז"ל דהני מילי בטוען טענת פרעון משום דשטרא לפרעון קאי אבל אם טען שטר אמנה או שום שאר פסול משום רבית או משום דבר אחר לא משבעינן ליה:
לא מזדקקינן ליה. כתב רש"י ז"ל לא להשביע דמיחזי דחשדינן ליה ולא לגבות לו דהא א"ל האי אשתבע לי דלא פרעתיך ויש מי שאומר דאי תפם [ת"ח] לא מפקינן מיניה. וא"ת ובאיניש אתרינא אי תפיס מי מפקינן מיניה והא שבועה זו דרבנן היא ובדרבנן לא נחתינן לנכסיה י"ל אין הכי נמי דלא נחתינן לנכסיה אלא דמשמתינן ליה עד דמטי עידן נגודיה כדאמרינן לעיל ובצורבא מרבנן שבקינן ליה. אי נמי י"ל דכי אמרינן. דבדרבנן לא נחתינן לנכסיה ה"מ בנתבע שהוא תופס ברשות אבל תובע שתפס שלא ברשות מפקינן מיניה וזה נראה עיקר. ואנן סבירא לן כמ"ד כעין שבועת התורה דומיא דפוגם את שטרו הכי ודאי מסתברא מדאמרינן וכי מה בין זה לפוגם את שטרו דאי לא טובא איכא בינייהו וכן כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל:
מתני' מנה לי בידך אמר לו הן. ובפני עדים אמר להם אתם עדי:
נתתיו לך פטור. מלשלם ומשבועה דאורייתא. אין לך בידי. לא היו דברים מעולם. חייב לשלם ואינו נאמן בשבועה שהרי הוחזק כפרן מפני שצריך ליתן לו בעדים כיון שאמר ליה אל תתנהו אלא בעדים. מיהא שמעינן דאפילו לאחר הלואה יכול המלוה לומר ללוה

אל תפרעני אלא בעדים דהא מתני' לאחר הלואה היא וכדקתני בהדיא מנה לי בידך אמר לו הן אל תפרעני אלא בעדים וקתני דכי אמר לו נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתן לו בעדים וכתב הרמב"ן ז"ל דכשאומר לו לאחר הלואה אם לא קבל עליו אלא אמר לו לא כי אלא אפרע אותך שלא בעדים כדי שלא אהא צריך להביא עמי עדים שהדין עמו וא"צ לפרעו בעדים אבל ממה שכתבו הרב בן מיגא"ש והרמב"ם ז"ל [פט"ו מהלכות מלוה ולוה] נראה שהם סוברים שאין הדבר תלוי בקבלתו של לוה אלא כל שהתרה בו המלוה צריך לפרעו בעדים ויש שתמהו וכי לאחר הלואה במה נשתעבד בשלמא בשעת הלואה בקבלת המעות נשתעבד אבל לאחר מתן מעות במה נתחייב ונ"ל שאין זו קושיא שאין הענין מטעם שעבוד אלא מפני שכל שהלוהו בעדים למאן דאמר צריך לפרעו בעדים אי נמי שאמר לו אל תפרעני אלא בעדים וכדאיתא בגמרא אין הלוה עשוי לפרעו בלא עדים ואי טעין ואמר פרעתיו בלא עדים אמרי' שקורי משקר שכיון שהמלוה יכול לברר הלואתו ע"פ עדים א"נ שהתרה בו אין הלוה עשוי לפרעו אלא בעדים כדי שלא יחזיקנו המלוה בין הבריות כלוה ואינו משלם ובהכי רהטא כולה סוגיין וכמו שאכתוב לפנים בס"ד ולפיכך אין הדבר תלוי בקבלתו של לוה אלא כל שהתרה בו המלוה ואמר לו אל תפרעני אלא בעדים אם טען הלוה בלא עדים פרעתיו אנן סהדי דשקורי משקר:

ותנן תו בהא מתני' ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. פי' שאין כאן הודאה ממין הטענה:

דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף טריסית ופונדיון ופרוטות חייב שהכל מין מטבע אחת. אוקמא ר' אלעזר לעיל בגמרא בטענו בדינר מטבעות כלומר משום הכי איכא הודאה ממין הטענה וכבר פירשתיו למעלה. כור תבואה יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית פטור. פירוש לתך היינו חצי כור ופטור דלאו ממין הטענה הוא:

כור פירות יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב שהקטנית בכלל פירות:

טענו חטים והודה לו בשעורים פטור רבי גמליאל מחייב פירוש דלא בעי הודאה ממין הטענה:

גמ' (אמר רבה) [א"ר יהודה] א"ר אסי המלוה את חבירו בעדים צריך לפרעו בעדים כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למד"ה תנן אמר לו מנה לי בידך אמר לו הן אל תתנהו לי אלא בפני עדים למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתן לו בעדים תיובתא דשמואל אמר לך שמואל תנאי היא ואדחייה לה ומסקינן דאמר רב פפא משמיה דרבא הלכתא המלוה את חבירו בעדים [אין] צריך לפרעו בעדים ואם אמר לו אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים

ואם אמר לו פרעתיך בעדים בפני פלוני ופלוני והלכו להם למד"ה נאמן זו היא גרסת הרמב"ם ז"ל ועיקר והרב אלפסי ז"ל גורם אינו נאמן כך היא הצעה של שמועה זו בגמרא ונ"ל דהכי פירושא דהיינו טעמא דרב אסי בלישנא קמא מפני ששמו חכמים דעתם של בריות שכל הלוה בעדים אינו פורע אלא בעדים שכיון שהוא רואה דאיהו לא מהימן למלוה שהרי אינו מלוהו אלא בעדים לוה נמי לא מהימן ליה וירא שמא יתבענו פעם אחרת אע"פ שמן הדין יכול לומר לו פרעתי דהמוציא מחבירו עליו הראיה אפ"ה אין עשוי לפרעו אלא בעדים שמכיון שהמלוה יכול לברר הלואתו בעדים אף הלוה חושש שמא יוציא לעז עליו ואינו פורע אלא בעדים הלכך כי אמר פרעתי בלא עדים שקורי משקר ושמואל פליג עליה דרב אסי ואמר אע"ג דהיכא דטעין פרעתיך בלא עדים ריע טענתיה משום טעמא דרב אסי מ"מ יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים דהשתא לא ריע טענתיה דהא בעדים פרעו וכיון דיכול לומר לו כן אף באומר פרעתיך בלא עדים נאמן משום מגו ובלישנא בתרא אמר רב אסי המלוה חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים משום דס"ל שאין הלוה מתייירא שאם יפרענו שלא בעדים שיכפור לו מלוה פרעונו ויוציא לעז עליו שהכל יודעים שדרך בני אדם לפרוע בלא עדים ואע"פ שלוה בעדים אבל כשהתרה בו המלוה אל תפרעני אלא בעדים אפילו התרהו לאמר הלואה צריך לפורעו בעדים שכל כיוצא בזה אין הלוה עשוי לפרוע אלא אם כן יברר דבריו ואם אמר פרעתיך בלא עדים ריע טענתיה ולא מהימן ושמואל אמר יכול לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים וכי אמר הכי לא ריע טענתיה הלכך אפילו באומר פרעתיך בלא עדים נאמן משום מגו ואע"פ שאפשר שרב אסי מודה לשמואל באומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן באומר פרעתיך שלא בעדים אינו נאמן משום מגו דכיון דאנן סהדי דכל כה"ג אין אדם עשוי לפרוע בלא עדים ה"ל האי מגו כמגו במקום עדים ולא אמרינן זהו פירוש של שמועתינו ולפיכך אני אומר דלא שנא פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים או באומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ומתו אי נמי פרעתיך בפני עדים והלכו להם נאמן ואע"פ שראיתי לרשב"א ז"ל ולמפרשים אחרים שאומרים דדוקא במיחד עדים שהם עתידים לחזור נאמן משום דמרתת ולא משקר אבל כשאינו מיחד עדים א"נ במיחד עדים שמתו דלא מירתת אינו נאמן אין דבריהם מחוורים בעיני לפי שכל דינים הללו אינן תלויין בשעבודו של לוה כדי שנאמר על ענין כן נשתעבד אלא הכל תלוי בטענתו של לוה אי ריע או לא וכל היכא שהתרה בו מלוה לומר אל תפרעני אלא בעדים והוא טוען שלא בעדים פרעתיך אנן סהדי דמשקר [לרב אסי] אבל כל שהוא אומר בעדים פרעתיך אפילו

לא ייחדן או שיחדן ומתו לא ריע טענתיה ומהימן וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ' ט"ז מהלכות [מלוה ולוה] ופרכינן עליה דשמואל מדתנן מנה לי בידך וכו' נתתיו לך חייב מפני שצריך לפרעו בעדים תיובתא דשמואל כלומר דלשמואל אפילו אמר לא נתתיו לך בלא עדים פטור משום מגו וכמו שכתבתי למעלה ואיכא נסחא דגרסי היכי דמי אילימא דלא אמר ליה פרעתיך בפני ופלוני ופלוני צריכא למימר דחייב אלא לאו דאמר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני וקתני חייב תיובתא דשמואל ולפי גירסא זו כל היכא דריע טענתיה אפילו לשמואל לא מהימן משום מגו ורב אסי ושמואל באומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים פליגי ואפשר שזו היא גרסתו של הרי"ף ז"ל אבל אינה בעיקר הנסחאות ואמרינן אמר לך שמואל תנאי היא ואידחיא ליה:

ומסקינן שמעתין א"ר פפא משמיה דרבא הלכתא המלוה את חברו בעדים א"צ לפורעו בעדים ואם אמר אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ואם אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן זו היא גרסת הרמב"ם ז"ל שכתב בפרק ט"ו מהל' מלוה ולוה שהגיע לידו במצרים מקצת תלמוד ישן כתוב על גוילים כמו שהיו כותבים קודם לזמן הזה בקרוב מחמש מאות שנה ושתי נוסחאות מן הגוילים מצאתי בהלכה זו ובשניהם כתוב ואם אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן ונ"ל דהאי מימרא כרב אסי אתיא דלרב אסי נמי באומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני נאמן אלא שהוא סובר דבאומר פרעתיך שלא בעדים אינו נאמן משום מגו וכמו שכתבתי למעלה דבההיא הוא דפליגי רב אסי ושמואל ואתא רב פפא ופסק כרב אסי וכן הדין דהא אמרינן תיובתא דשמואל מסתם מתני' ומאי דדחינן אליביה דתנאי היא לא קים לן כדאיתא בגמרא הלכך נקטינן כרב אסי ולרב אסי מתני' דקתני [ואמר] לו נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתן לו בעדים באומר נתתיו לך ביני ובינך הוא ומש"ה חייב ולישנא דמתני' ה"נ משמע אבל באומר פרעתיך בעדים ודאי אפילו לרב אסי פטור.

אבל הרב אלפסי ז"ל גורס איט נאמן ולפי גרסא זו אנו צריכים לפרש דרב אסי דאמר ואם א"ל אל תפרעני אלא בפני עדים צריך לפרוע לו בעדים ה"ק צריך שיתברר פרעונו על פי עדים אבל אם אין עדיו עמו אפי' אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים אינו נאמן שאם לא נפרש כן מאי דאסיק רב פפא דאפי' באומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני דאינו נאמן אתי דלא כרב אסי ודלא כשמואל:

דף כא.

ההוא דא"ל לחבריה כי פרעת לי לא תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון אזל פרעיה באפי סהדי אחריני ומסקינן דלהכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה כתב הרב אלפסי ז"ל דאיכא מאן דאוקי לה כגון דהנך סהדי ליתנהו גבן כמו שכתוב בהלכות וזהו דעת הרמב"ם ז"ל דאי אתו סהדי ומסהדי דפרעיה ודאי נאמנין אבל להכי מהני מאי דאמר פרען בפני ראובן ושמעון כי היכי דלא לידחייה לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים שהוא נאמן לפי גרסתו וכמו שכתבנו למעלה וכי אמר פרען בפני ראובן ושמעון לא מצי אמר הכי משום דריע טענתיה כי היכי דריע כדאמר ליה אל תפרעני אלא בעדים והוא אומר פרעתיך ביני לבינך אבל אין ה"נ דאי א"ל פרעתיך בפני אותן ראובן ושמעון שאמרת והלכו להם למדינת הים או שמתו דנאמן דלא ריע טענתיה בכה"ג אבל הרב אלפסי ז"ל סובר שאפי' באו עדים והעידו שפרעו אינן נאמנין לפי שנפסלו לעדות זו כל עדים שבעולם חוץ מראובן ושמעון והביא ראיה מדאמרינן דלהכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה ואם איתא דדוקא בדלא אתו סהדי ומסהדי אפילו לא אמר ליה ראובן ושמעון אלא אל תפרען אלא באפי סהדי לא מצי דחי ליה דהא אסיק דאינו נאמן וזו אינה ראיה אלא לפי גרסתו ז"ל שגורס אינו נאמן אבל הרמב"ם ז"ל גורס נאמן וכמו שכתבתי למעלה ואפי' לפי גרסת הרי"ף ז"ל יש לדחות דאע"ג דאמרינן נעיל אינו נאמן יהבינן ליה זימנא ונטרינן ליה אי מייתו להו או לא אבל הכא לא נטרינן ליה ומש"ה א"ל ראובן ושמעון שהוא יודע בהן שקבועין עמו ואין הולכין למדינת הים כי היכי דלא לדחייה עד שיביא עדים ויתנו לו זמן ועוד הביא הרי"ף ז"ל ראיה מדאמרינן בסמוך כי פרעת לי פרען באפי תרי דתנו הלכתא אזל ופרעיה בפני סהדי איתניסו וכו' וא"ל ר"נ כיון דקא מודית דקבלתינהו מיניה פרעון הוי אלמא אף ע"ג דפרעיה באפי סהדי אי לאו דקא מודה דקבלינהו מיניה לא מהימני הנהו סהדי לפי שנפסלו לאותו עדות כל עדים שבעולם אלא תרי דתנו הלכתא ולפיכך הוצרך להודאתו ובהאי עובדא נמי נפסלו כל עדים שבעולם חוץ מראובן ושמעון וזו אינה תשובה על הרמב"ם ז"ל לפי גרסתו שהוא גורס בההיא עובדא אזל פרעיה ביניה לבין דיליה וזו היא גרסת הר"ח ז"ל ומפני שלא היו עדים בדבר הוצרך להודאתו אבל כל שהעדים מעידים שפרעו נאמנים לפי שאין בלשון כי פרעת לי פרעון בפני ראובן ושמעון או בפני תרי דתנו הלכתא לפסול עדים אחרים אלא התראת המלוה בלוה שלא יפרענו אלא בפני אלו ואם אמר פרעתי בפני אחרים אינו נאמן משום דריעא טענתיה אבל אם עדים מעידים כדבריו ודאי נאמנים ולשון כי היכי דלא לדחיה אתי שפיר לדברי הרמב"ם ז"ל שאילו לדברי הרי"ף ז"ל היכי

אמר כי היכי דלא לדחיה דמשמע דלא מהני אלא להכי הא מהני טובא שאפילו העידו עדים כדבריו אינן נאמנין אלא שיש לדחות לדעתו ז"ל דה"ק מלוה ודאי לא נתכוין אלא כי היכי דלא לדחייה אצל עדים אחרים אבל פסול עדים לא עלה בדעתו דהיכי אפשר דלא מהימני ליה אלא ראובן ושמעון ואע"פ כן מכלל דבריו נפסלו כל עדים שבעולם חוץ מראובן ושמעון וכן דעת רש"י ז"ל שכתב אזל פרעיה באפי סהדי אחריני וזה אומר עדי שקר הם ובודאי דלישנא דאזל פרעיה ודאמרינן נמי באפי סהדי א"ל והא פרעיה ליה משמע דפרעיה ודאי ואע"פ כן דברי הרמב"ם ז"ל וגרסתו נראה לי עיקר בהלכה זו: **כי פרעת ליפרען באפי סהדי דתנו הלכתא כו' אתניסו זוזי.** ביד מלוה. אמינא ליהוו פקדון גבאי ואיני עליהם אלא שומר חנם שלא קבלתים בתורת פרעון:

כיון דקא מודית לו דקבלתינהו. וזה לא בתורת פקדון מסרם לך הוו פרעון ודברים שבלב אינן דברים. מאי אמרת לקיומי תנאיה [זיל] אייתינהו. יש שלמדו מכאן לדעת הרי"ף ז"ל שהוא אומר שאם באו עדים והעידו שפרעו אין נאמנים כך הדין גם כן שאם באו עדים שהודה בפניהם אינן נאמנין דהא הכא דאודי קמיה דרב נחמן ואפ"ה א"ל דליתינהו קמיה ודרב ששת בהדיה ואי אמרת דעדי הודאה מהימנין למה הוצרך לרב ששת לודי בפני ר"נ וחד דעמיה כל דהו אלא ודאי כי היכי דמפסלי לעדות פרעון כל בי תרי דלא תנו הלכתא ה"נ מפסלי לעדות הודאה ובדין הוא דלימא ליה אודי באפאי ובאפי רב ששת אלא לפרסומי מלתא דפרעון קא"ל אייתינהו ובההוא עובדא נמי דאמרינן לקמן דא"ל לחבריה מהימנת [לי כבי תרי] כל אימת דאמרית לא פרעת הוא הדין והוא הטעם שאם שבאו עדי הודאה אין נאמנין וזו דעת הר"ז הלוי ז"ל והרמב"ן ז"ל דחי דמילתא בעלמא הוא דאמר ליה אי [בעית] לקיומיה ההוא תנאה דניחא לך בהכי זיל איתנהו באפאי ובאפי רב ששת והוא ז"ל אומר דכל היכא דא"ל לא תפרען אלא באפי ראובן ושמעון ובאו עדים והעידוהו בפניהם שהלוה פרעו נאמנים שכיון שפיסול עדים הללו שלא כדין הוא אין לך בו אלא תנאו ובפרעון הוא דאין נאמנים אבל בהודאה נאמנין אבל בההיא עובדא דלקמן דאמר ליה מהימנת לי כל אימת דאמרת לא פרעת אפי' באו עדים והעידו שהודה בפניהם אין נאמנין שתנאו מספיק לכל דהא אמר לא פרענא ויש אומרים שאף על פי שהעדים אין נאמנין [וכופין את] הלוה שיפרע למלוה אפ"ה אחר שפרעו חוזר וגובה ממנו על פי אותן עדים שהרי לא נפסלו אלא לעדות של אותו פרעון וכן [דעת] הרב אב"ד ז"ל שהוא כתב שזה שנהגו לכתוב בנאמנות ותהא נאמן עלי כשני עדים לעולם מטעם זה כותבין דאי לא מאי לעולם ואין דברים הללו מחוורים דא"כ הפוכי מטרתא למה לי אלא שעיקרן של דברים הם כדברי ר' יוסף הלוי ז"ל דכיון דמסהדי דבתורת פרעון

דההי' הלואה יהבינהו ניהליהו סהדותיהו לאו סהדותא הוא דלפרעון דההיא הלואה כפסולין דמו הלכך משתבע השתא המלוה שבועת היסת דליכא גביה מהנהו זוזי דקא טעין מעיקרא ולא מידי ומפטר וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפט"ו מהל' מלוה ולוה:

דף כא:

אתו סהדי אמרי אוזפיה ופרעיה. אותה הלואה שזה כופר ודאי לוה אותה באותו היום אבל לאחר זמן פרעיה:

כאומר לא פרעתי דמי. דכיון דלא לוה לפי דבריו לא פרע והרי יש עדים שלוה ונאמנים על ההלואה ולא על הפרעון דהודאת בעל דין כק' עדים דמי:

דמסיקנא בך. שנשיתי בך:

לא היו דברים מעולם. לא פרע בפנינו וזה אומר בפניהם או שלא בפניהם פרעתיך:

הוחזק כפרן. ואינו נאמן אפי' בשבועה לומר פרעתי שלא בפניהם שהרי אומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ונמצא שקרן:

כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש כגון זה שלא היה לו לומר פרעתיך בעדים שלא אמר לו בשעת הלואה פרע לי בעדים הלכך לא שם לבו לזכור אם בעדים אם שלא בעדים ואמר בעדים פרעתי ולאו אדעתיה ואינו מוחזק כפרן בכך וא"ת הא בפרק גט פשוט (דף קע.) משמע דכל היכא שהעידו העדים שלא היו כדבריו הוחזק כפרן ואע"ג דלא רמיא עליה דאמרינן התם רב יצחק בר יוסף הוה מסיק זוזי בר' אבא אתא לקמיה דרבי יצחק נפחא א"ל הב לי זוזאי א"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני א"ל יבואו פלוני ופלוני ויעידו א"ל ואי לא אתו לא מהימנא לך והא קיימא לן המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים א"ל כההיא שמעתא דמר סבירא לי דא"ר אבא אמר רב האומר לחבירו מנה לי בידך פרעתיך בפני פלוני ופלוני יבואו [פלוני ופלוני] ויעידו והא אמר רב גידל א"ר הלכה כרשב"ג כלומר דאמר התם גבי הבא לידון בשטר ובחזקה כלומר שהוא אומר שיש לו על אותו שדה שטר וחזקה דרבי אמר דנדון בשטר ואין נדון בחזקה כלומר שאע"פ שחזקה היתה מספקת לו כיון שאמר שיש לו שטר עליו צריך להראותו ורשב"ג פליג ואמר דאף חזקה לבדה מספקת לו ואף רבי לא אמר אלא לברר וא"ל אנא לברר נמי קאמינא ופירש ר"ח ז"ל שאם באו עדים ואמרו לא היו דברים מעולם אינו נאמן ומשלם [וכ"כ רש"י] והרי"ף ז"ל לא כתבה בהלכות וכתבה לזו שבכאן נראה שהוא דוחה אותה מהלכה מפני זו והוא מן התימה דהא אמרינן התם דאתיא כרבי דאמר צריך לברר גבי פלוגתא דהבא לידון בשטר ובחזקה ובההיא קיימא לן כרבי ונאמרו בתירוץ קושיא

זו סברות רבות אבל עיקר של דברים הוא מה שתירץ הרשב"א ז"ל דקושיא מעיקרא ליתא דכי אמרינן צריך לברר דוקא כגון הבא לידון בשטר או בחזקה משום דחזקה מכח שטרא קא אתיא שאם נמצא השטר פסול אף חזקתו בטלה וכדאמרינן היה אוכל את השדה מחמת אונו ונמצא שאינו אונו אף חזקתו בטלה והלכך צריך שיביא שטר כיון שהוא אומר ששטר יש לו אבל בטוען פרעון ואמר בפני פלוני ופלוני היה טענת הפרעון אינה באה מכח העדים אלא מלתא יתירתא היא דאמר הלכך אפילו באו עדים ואמרו לא היו דברים מעולם נאמן לדעת רבא וקי"ל כותיה ואפילו רבי מודה בהאי דינא והראיה מדאמרי' בסנהדרין בפרק זה בורר (דף כג:) מחלוקת בשתי כתי עדים כלומר שאמר בעל דין יש לי שתי כתי עדים בדבר דרבי מאיר סבר צריך לברר ורבנן סברי אין צריך לברר ואמרינן התם לימא בדרבי ור"ש בן גמליאל פליגי דתניא הבא לידון בשטר ובחזקה נידון בשטר דברי ר' רשב"ג אומר נדון בחזקה והוינן בה בחזקה ולא בשטר אלא אימא אף בחזקה וקי"ל דבצריך לברר קמיפלגי ודחינן אפילו תימא רבי ע"כ לא קאמר רבי התם אלא בחזקה דחזקה מכח שטרא קא אתיא אבל הכא דהני סהדי נאו מכח דהני סהדי קאתו אפי' רבי מודה דאין צריך לברר ושמעי' מינה דכל היכא דלאו מכח קא אתי אין צריך לברר הלכך באומר פרעתיך בעדים אפילו לרבי אינו צריך לברר דפרעון לאו מכח עדים קא אתי ורבי יצחק נפחא דא"ל לר' אבא דצריך לברר ס"ל כמאן דאמר התם בפרק זה בורר דאפי' בהכי פליגי רבי ורשב"ג ורב ששת דשמעתין נמי הכי סבירא ליה אבל רבא סבר לה כמסקנא דפרק זה בורר דכל היכא דלאו מכח אתי אפי' רבי מודה דאין צריך לברר וקי"ל כותיה הלכך ההיא דר' יצחק נפחא דבפרק גט פשוט אידחיא לה וליתא כלל לפיכך לא כתבה כלל הרי"ף ז"ל:

א"ל לאו פרעתיך מאה קבי עפצי. גאלי"ש שמעבדין בהן עורות:

אייתי מלוה סהדי דארבעה ארבעה קיימי. ותובע מאתים וזה אומר פרעתים מכל מקום אם לא בעפצים פרעתים במעות:

דלא רמיא עליה דאיניש. והאי נמי לא רמיא עליה לומר באי זה ענין פרעו אלא פרעתיך סתמא הלכך לא נזכר וסבור שכך היה השער ולא הוחזק כפרן ונשבע שפרען מ"מ:

מידכר דכירי אינשי. והוחזק כפרן ומכאן יש ללמוד שאומר לחברו פרעתיך אין צריך לברר במה פרעו והיאך פרעו דהא הכא אע"ג דאכחשוה סהדי בגונא דפרעון סבר רמי בר חמא למימר דמלתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה ורבא לא חייביה אלא משום דהוחזק כפרן:

הנהו סיטראי נינהו. מצד אחר היית חייב לי:

איתרע שטרא. הואיל והודה שקבלם ולאו כל כמיניה דלימא סטראי נינהו:
לא אתורי יהבית לי. לקנות שוורים לשחיטה למחצית שכר:
אמסחאתה. מקום שמקצבים בו ומוכרים:
ונא אידכר ליה שטרא. שיטול שטר [מידו]:
וכדאבימי בריה דר' אבהו. דמטא כי האי עובדא לידיה כדאיתא במס' כתובות בפרק הכותב (דף פה.):
האי איתרע דהכא איכא מאן דאמר וכו'. זהו דעת רב חננאל ז"ל והרב אלפסי ז"ל מביא ראיות דאיבטיל שטרא לגמרי ומשתבע ליה שבועת היסת ומיפטר ואין ראיותיו ראיות דמאי דקא מוכח מעובדא דמסחאתא דכי היכי דהתם אבטיל שטרא לגמרי הכח נמי אבטיל לאו ראיה היא כלל דמאן א"ל דהתם אבטיל דלמא הכי הוה עובדא שהלוהו מנה בשטר שיקח בו שוורים וירויח בהם ואחר שלקח אמר לו תיב אמסחתא וקבל זוזך שאני חייב לך ושמא מצד אחר היה חייב לו על פה ורגלים לדבר שהרי לא נטל שטרא ממנו ומה שהביא ראיה עוד מדאמר והני מילי דפרעיה באפי סהדי ולא אדכר ליה שטרא דמיגו דלא יכול למימר לא היו דברים מעולם לא יכול למימר סיטראי נינהו ואמר דמהא שמעינן דאבטיל ליה שטרא לגמרי כיון דלא יכול למימר סיטראי נינהו מאן א"ל דכי היכי דליכא למיחש כלל ללא היו דברים מעולם ה"נ ליכא למיחש כלל לסיטראי נינהו דהא איכא למימר דלא משוינן להו לגמרי ועוד דלא נקט הכי אלא משום מסקנא דמימרא דהיכא דפרעיה בין דידיה לדידיה דאמרינן דמגו דיכול למימר לא היו דברים מעולם מהימן נמי לגמרי למימר סיטראי נינהו אבל היכא דפרעיה באפי סהדי [לא] מהימן לגמרי מיהו מיחש מיהא חיישינן ומש"ה מחוורתא דהא דינא דהאי שטרא לא אגבויי מגבינן ביה ולא מקרע קרעינן ליה כדאמרינן בשטרא[ריעא] בפרק אלו נערות (דף לו:) ובפ' הכותב (דף פה.) נמי אמרינן כגון אבא (בר אסי) דקים ליה בגויה קרענא שטרא אפומיה קרענא ס"ד אלא אימא מרענא ומהני משמע דכל היכא דדיינינן דשטרא ריעא הוא לא מגבינן ביה ולא קרעינן ליה וכיון דלא קרעינן לשטרא לא אמרינן ללוה דלישתבע היסת כמו שכתב הרי"ף ז"ל שאינו בדין שנשביע אותו ואכתי לנקוט מלוה שטר עליה אלא אם רצה מלוה שישבע לוה היסת ויחזיר לו שטרו משבעינן ליה:

דף כב.

וכתב [הרי"ף] וה"ר יוסף הלוי ז"ל דכי אמרינן איתרע ליה שטרא ה"מ דיהבינהו ניהליה לשם פרעון סתם אבל אי [לא] אמר לשם פרעון אלא תא שקול הני זוזי מהימן למימר

סיטראי נינהו מגו דאי בעי אמר במתנה יהבינהו ניהליה דנאמן כדאמרינן בפרק שבועת העדות (דף לד:) ואין דבריו מחוורים דכי אמרי' התם דנאמן לומר במתנה יהבינהו ניהליה ה"מ כשהלה בא להוציא ממנו ממונו משום אוקי ממונא בחזקת מאריה מהימנינן ליה דבמתנה יהבינהו ניהליה אבל בכאן שהוא בא להוציא ומש"ה לא מהימן למימרא סיטראי נינהו למה יהא נאמן יותר לומר במתנה יהבינהו ניהליה:

ההוא דא"ל למלוה בפני עדים בשעת הלואה נאמן אתה עלי כל זמן שתאמר לא קבלתי ולא אוכל לומר פרעתיך:

אימור דאמרינן זיל בתר רוב דעות ה"מ לענין אומדנא. [דשומא] כדאמרינן במסכת ע"ז בפרק השוכר (דף עב.) א"ל כדשיימי בתלתא אפי' תרי מגו תלתא כדאמרי בתלתא עד דאמרי בתלתא כדשיימי בארבעה עד דשיימי בארבעה וכ"ש כדאמרי בארבעה:

כיון דנחית לדעות. שירד מתחלה למנין שהוא יותר מכדי עדות ודאי אדעות קפיד וכתלתא הימניה כארבעה לא הימניה:

מתני' הטוען את חבירו כדי שמן. כדים מלאים שמן:

והודה לו בקנקנים. הכדים יש לך בידי בלא שמן:

הואיל והודה [**לו ממין הטענה**] **מקצת הטענה**. דהוה ליה טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהם:

וחכ"א אין ההודאה ממין הטענה. משום דסבירא להו טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן פטור או משום דס"ל דאין בלשון טענת הטוען קנקנים אלא תביעת שמן שבתוכן כדאיתא בפרק שני דייני גזירות (דף קח:):

דף כב:

אין נשבעין על טענת חרש. כגון שטענו ברמיזה דחרש שאמרו חכמים אינו מדבר ואינו שומע:

אבל נשבעין לקטן ולהקדש. מפרש בגמרא:

גמ' מאי טעמא אמר קרא כי יתן איש אל רעהו. ועליה כתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים לשבועה כדאמרינן בבבא קמא [דף סג:] ואין נתינת קטן כלום דהא איש כתיב ביה וחרש ושוטה כקטנים הם בלא דעת ול"ש נתן לו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן או נתן לו כשהוא קטן ותובעו כשהוא גדול מדאמרי' בפרק הגוזל קמא (דף קו:) כי יתן איש אל רעהו ואין נתינת קטן כלום אין לי אלא נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין ת"ל עד האלהים יבא דבר שניהם עד שתהא נתינה

ותביעה שוין כאחד וכתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דכי ממעטינן קטן דוקא משבועה הבא מחמת טענת ברי כשבועת מודה מקצת וכן שבועת עד אחד שהיא צריכה טענת ברי לפי דברי הרב ז"ל וכמו שכתבנו למעלה אבל שבועת השומרים שישנה אפילו בטענת שמא נשבעים לקטן שכיון ששבועה זו על טענת שמא באה מה לי קטן מה לי גדול ואע"ג דמכי יתן איש אל רעהו ילפינן ובשומרים כתיב לאו לענין שומרים הוא דפטריה קרא אלא לענין כי הוא זה דכתיב בההיא ענינא דערוב פרשיות כתוב כאן (ב"ק קז.) וכן ד' הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' שכירות [ופ"ה מהלכות טוען ונטען] והראב"ד ז"ל השיג עליו דכיון דאין נתינת קטן כלום ופקדון אין כאן שבועה אין כאן ואפי' כאבדה לא הוי דאבדה אתיא מכח בן דעת וכן נראה כדבריו בפרק הגוזל קמא [דף קו:] דגרסינן התם אר"ח בר אבא א"ר יוחנן הטוען טענת גנב באבדה משלם תשלומי כפל מ"ט דאמר קרא על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה ישלם שנים ואותביה ר' אבא בר ממל לר"ח בר אבא כי יתן איש אין נתינת קטן כלום אין לי אלא נתן כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין ת"ל עד האלהים יבא דבר שניהם עד שתהא נתינה ותביעה שוין כאחד ואם איתא תהוי כאבדה ופריק רב אשי אבדה קא אתיא מכח בן דעת משמע מהא דמדין שומרין מעטיה רחמנא לקטן הלכך לא מחייבינן שבועה בנתינתו כדלא מחייבין בה כפל דאם איתא דמחייבינן שבועה אטענתו אמאי לא מחייבינן בה נמי כפילא וכן דעת הרמב"ם ז"ל וכתב קרוב אני לומר שאינו מתחייב בדין השומרין אלא שזה צריך תלמוד. (והר"ן) [והרשב"א] ז"ל אומר שאינו מתחייב בדין השומרים ואפילו בפשיעה שכיון שפטרה אותו תורה [מדין שומרים]ואפילו מדין פשיעה פטרה אותו והביא ראיה מדאמרינן בסוף פרק החובל [דף צג.] ההוא ארנקי דאתא לפומבדיתא אפקדיה רב יוסף גבי ההוא גברא פשע ביה ואתי גנבי וגנבוה חייביה רב יוסף [א"ל אביי והא תניא לשמור ולא לחלק] אמר ליה עניי דפומבדיתא מיקץ קייץ להו ולשמור הוא אלמא כל שפטר הכתוב מדין השומרים פטור אפי' מדין פשיעה וכן דעת הרי"ף ז"ל בתשובה שקרקעות ועבדים ושטרות שנתמעטו משבועת השומרים כדאמרינן לקמן אפילו מחיוב פשיעה מיעטן הכתוב וענין ערוב פרשיות יתבאר בסמוך בס"ד ומ"מ נשבעין היסת על טענת קטן דמאי דפטרה תורה קטן לאו משום דלא חשבינן טענתו טענת בריא אלא גזרת הכתוב כך היא הלכך אע"ג דאין נשבעין היסת אלא בטענת בריא בטענת קטן נשבעין ושמעתין נמי מוכח בסמוך דטענת קטן כטענת בריא חשבינן ליה מדחייב ר"א בן יעקב שבועה למודה מקצת ע"י קטן הבא בטענת בריא בטענת אביו לדעת קצת המפרשים

ז"ל הלכך נשבעין היסת על טענתו והוא שיגיע לעונת הפעוטות וכ"ש שנשבעין לקטן אותן שנשבעין בשמא מדרבנן כגון השותפין והאריסין ובן הבית:

והא אמרת רישא אין נשבעין וכו'.:

והאכלתיו פרס. והחזרתי לו חציו וחציו בידי:

ור' אליעזר לית ליה משיב אבדה פטור. דמשמע לן שרבי אליעזר בן יעקב מחייב שבועה אף על פי שאין שום אדם טוענו ומשום הכי תמיהינן היכי אפשר דהא משיב אבדה הוא וכי לית ליה לרבי אליעזר בן יעקב משיב אבדה פטור ופרש"י ז"ל בפרק הנזקין (דף נא:) דמשיב אבדה פטור ילפינן מדתנן התם (דף מח:) המוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם ולא מיחוור דמשיב אבדה לא מפני התקנה הוא פטור שהרי התורה פטרתו שהפה שאסר הוא הפה שהתיר וכדאמרינן בפרק האשה שנתארמלה (דף כב.) מנין שהפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה אלא הכי פירושא ורבי אליעזר לית ליה משיב אבידה פטור והא משיב אבידה מדאורייתא הוא וכדכתיבנא והא דתנן המוצא מציאה לא ישבע מפני תקון העולם בשטענו הלה שאינו פטור מן התורה אלא מפני תקון העולם:

אלא בדרבה קא מפלגי. לעיל מיהא מפרקינן בגמרא מאי דפרכינן ור"א בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור ואמרינן אמר רב בטוענו קטן כלומר שהקטן טוענו אבא מסרו בידך ופרכינן לטענת קטן מידי מששא אית ביה והא תנן אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ופריק מאי קטן גדול ואמאי קרי ליה קטן דלגבי מילי דאבוה קטן הוא א"ה טענת עצמו טענת אחרים היא טענת אחרים והודאת עצמו כולהו טענות נמי טענת אחרים והודאת עצמו נינהו אלא בדרבה קא מיפלגי כך היא גירסא בגמ' ותמהני על מה שכתב הרי"ף ז"ל כי לפי מה שכתב בתחלה דבטוענו גדול עסקינן ואמרינן דמתני' ר"א בן יעקב היא דמשמע ר"א בן יעקב בההוא גוונא מיירי [ואי הכי תו] לא קשיא פרכין דמשיב אבדה כמו שאתה רואה בגמרא:

ודאמרינן אלא בדרבה קא מיפלגי פירש רש"י ז"ל לעולם בטוענו קטן ומשום דאין טענת קטן חשובה במקום אחר דכתיב כי יתן איש קרי ליה הכא טענת עצמו ומיהו הכא טענה היא דהא איכא נתינת איש שמכח נתינת האב הוא בא והיינו דקאמר פעמים וכ"ת רבנן אמאי פליגי עליה בדרבה קמפלגי דלר"א ב"י לא שנא בו ולא שנא בבנו ואפילו קטן אינו מעיז ולרבנן בו הוא דאינו מעיז אבל בבנו מעיז וכדמסיים ואזיל וכתב רש"י בפרק האשה שנתארמלה (דף יח.) דלרבנן אפילו בגדול מעיז וכן נראה דעת הרי"ף ז"ל שהוא פסק בסמוך כר"א בן יעקב והביא ראיה מדתני רבי חייא בפרק כל הנשבעין שבועת ה'

תהיה בין שניהם ולא בין היורשים ואמרינן התם היכי דמי אלימא דאמר מנה לאבי ביד אביך מה לי הוא מה לי אבוה ואמר הרב ז"ל דכיון דהא כראב"י אתיא ולא כרבנן הלכה כראב"י אלמא ס"ל ז"ל דלרבנן אפילו בגדול מעיז שאם לא כן מנין דההוא דלקמן כראב"י אתיא דלמא כרבנן אתיא ובטוענו גדול אלא ודאי ס"ל לרב ז"ל דלרבנן אפילו בבנו גדול מעיז ור"י ז"ל הקשה על פרש"י ז"ל שעיקר התירוץ חסר מן הספר לפי פירושו ועוד קשה מההיא דתניא בפרק הגוזל קמא (דף קו:) כי יתן איש אין נתינת קטן כלום אין לי אלא נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין ת"ל עד האלהים יבא דבר שניהם עד שתהא נתינה ותביעה שוין כאחד ומשמע דה"ה דממעטין נתינה דגדלות כגון שנתן לו אביו התביעה כשהוא קטן דתרוייהו בגדלות בעיא לפיכך פירש דה"ק אלא לא תימא דקרי ליה טענת עצמו משום דטענת אחרים והודאת עצמו היא אלא בדרבה קמיפלגי ולרבנן טענת עצמו היא דסברי דמעיז בבנו וה"ק ראב"י אומר פעמים שאדם נשבע על מה שאתם חושבים טענת עצמו אבל לדידי דסבירא לי דאינו מעיז טענת אחרים היא [ולעולם בטוענו גדול כדקאמרי עד השתא] ור"ח ז"ל לא גריס אלא הכי גריס בדרבה קמיפלגי דה"ק לעולם בגדול הבא בטענת אביו וקרי ליה קטן משום דבמילי דאבוה קטן הוא ולא תקשי א"ה טענת עצמו טענת אחרים הוא בדרבה קמיפלגי וכמו שפירש רבינו יצחק ולפ"ז בקטן אפילו ר"א מודה דמעיז:

מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע. אע"ג דלא דרשו רבנן טעמיה דקרא כדמוכח בפלוגתייהו דרבנן ור"ש (ב"מ דף קטו.) באלמנה עשירה אי ממשכנין אותה או לא הכא בעיא משום דקשיא לן אמאי לא אמרינן שיהא נאמן בלא שבועה דהא משיב אבידה הוא מגו דאי בעי כפר בכולה או ניליף מהכא בעלמא דלא נימא מגו ומהא שמעינן דמשיב אבידה פטור מן התורה ושלא כדברי רש"י ז"ל שכתב שפטור מן התקנה כמו ששנינו המוצא מציאה לא ישבע מפני תקון העולם וא"ת ומנא ליה דכופר בכל פטור אדרבה הוה לן למימר דמדמודה מקצת חייב כופר בכל חייב דאי כופר בכל פטור היאך אפשר לחייב מודה מקצת דהא איכא מגו י"ל דילפינן הכי מדאיצטריך רחמנא לחייב שבועה בעד אחד דלמודה מקצת לא אצטריך דבלא עד אחד נמי חייב ואי כופר בכל נמי חייב חיוב שבועה בעד אחד למה לן אלא ודאי משום דכופר הכל פטור איצטריך לחיובא בעד אחד ולא מיחוור דאכתי איכא למימר דאיצטריך למודה מקצת בשאין הטענה שתי כסף דאי משום מודה מקצת פטור ובעד אחד חייב וכדאמרינן לעיל א"נ אצטריך היכא דאין התובע טוען ברי דאי משום מודה מקצת פטור ומשום העדאת עד אחד חייב לדעת הרי"ף ז"ל וכמו שכתבתי למעלה ואחרים תירצו דכופר בכל פטור שמעינן לה מדכתב

רחמנא חיובא במודה מקצת דאם איתא דכופר בכל חייב לכתוב רחמנא חיובא בכופר בכל וממילא שמעינן דה"ה למודה מקצת דאי לא אתי לאערומי וכדאמרינן בריש מציעא [דף ד:] בפלוגתא דר"ע ורשב"א גבי סלעים דינרין מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש שר"ע פוטר ומסקינן דלר"ע אפילו בשתים נמי פטור ואמרינן ה"נ מסתברא דאי ס"ד שתים חייב בשלש היכי פטר ר"ע הא איערומי קא מערים סבר אי אמינא שתים בעינן אשתבועי אימא שלש ואהוי כמשיב אבדה ואיפטר וה"נ דכוותה הלכך מדחייב רחמנא מודה מקצת ש"מ דכופר בכל פטור ועדיין אין זה מחוור בעיני דכי היכי דאמרת דאי כתב רחמנא כופר בכל אתי מיניה מודה מקצת ה"נ כי כתב רחמנא מודה מקצת אתי נמי כופר בכל דאי כופר בכל פטור היאך חייבה תורה מודה מקצת והא משיב אבידה הוא וכיון דכל חד וחד מחבריה גמר מאי אולמיה דהאי מהאי ואכתי מנא ליה לרבה דכופר בכל פטור ול"נ כך ראוי לומר שאפי' נאמר דכופר בכל חייב אין לנו לחייבו בפחות משתי כסף דמנא תיתי ואלו שתרצו דאם איתא דכופר בכל חייב לכתוב רחמנא חיובא דכופר בכל וממילא ידעינן דה"ה למודה מקצת ודאי כך רוצים לומר שאל"כ הא איצטריך מודה מקצת שלא לחייב בפחות משתי כסף ומעתה אם איתא דכופר בכל ומודה מקצת שוים היה ראוי לכתוב חיוב שבועה סתם כי היכי דלישתמע בין בכופר בכל בין במודה מקצת ולא היה ראוי לכתוב הודאה כלל מאחר שאינה מעלה ולא מורדת ולשון אחר כתבתי בחדושי:

דף כג.

ומהדרינן חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו. כלומר ליכא להימניה בלא שבועה משום מגו דהשתא אינו מעיז ובהאי מגו דבעי להימניה היה צריך להעיז וחזקה אין אדם מעיז ואם תאמר הא אמרינן מגו בכה"ג דבהנהו עזי דאכלי חושלא בנהרדעא אמרינן בפרק חזקת הבתים (דף לו.) דיכול לטעון עד כדי דמיהן מגו דאי בעי אמר לקוחות הן בידי ואע"ג דהשתא דטען דאכלן חושלא אע"ג דמשקר אינו מעיז דמרייהו דהני עזי לא ידעי ולא מידי ואילו אמר לקוחות הן בידי היה צריך להעיז אלמא אמרי' מגו כה"ג י"ל אי מגו כי האי גוונא גרוע הוא ולא אלים לאפטורי משבועה כדאשכחן במודה מקצת שלא פטרתו תורה מן השבועה ואע"ג דאיכא למימר כי האי מגו הלכך כי אמרינן בהנהו עזי דנאמן נאמן בשבועה קאמרינן וכן כתבו הגאונים ז"ל ומיהו אע"ג דמגו גרוע הוא מהני לאוקומי הני עזי ברשותא דמאן דתפיס ועוד אכתוב מזה בפ' כל הנשבעין בס"ד. ודאמרי' אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו פרש"י ז"ל בפרק הגוזל (דף קז.) דהיינו טעמא מפני

שגמלו חסד ולפי פירושו ז"ל בפקדון שלא גמלו חסד אפילו כופר בכל חייב וכ"כ הרב אלפס ז"ל שם:

ודאמרינן התם עירוב פרשיות כתוב כאן וכי כתיב כי הוא זה במלוה הוא דכתיב פירש הרב ז"ל פסוק מפרשה אחרת נתערב כאן שאינו מקומו דכי הוא זה באם כסף תלוה ה"ל למכתב דאילו בפקדון אפילו כופר בכל חייב ולא נהירא דלעולם לא עקרינן ליה לקרא ממקומו לגמרי דא"כ ל"ל דכתביה רחמנא בפרשת השומרים ליכתביה באם כסף תלוה ועוד דאפי' בפקדון כופר בכל פטור בטוען לא היו דברים מעולם וראיה לדבר מדאמרינן לקמן בריש פרק הנשבעין (דף מה:) א"כ שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם יכול לומר נאנסו אלמא דיכול לומר בפקדון לא היו דברים מעולם ועוד מדאמרינן בריש מציעא (דף ה.) ההוא רעיא דכל יומא מסרי ליה חיותא בסהדי ההוא יומא מסרי ליה בלא סהדי לסוף אמר להו לא היו דברים מעולם אתו סהדי ואמרי דאכל תרי מינייהו א"ר זירא אם איתא לדר"ח קמייתא לשתבע אשארא אלמא כופר הכל בפקדון פטור דאי ליתא [לדר' חייא] אינו נשבע כיון שכפר בכל ועוד דתנן בפירקין סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך וסלע היה שוה פטור אלמא כופר בכל בפקדון פטור דהא מלוה זה נפקד הוא ועוד איכא דכוותייהו טובא אלא ודאי הכי פירושה אין אדם מעיז פניו בפני בע"ח מפני שיודע האמת כמוהו וה"ה לפקדון בטועט כך וכך מסרתי לך והלה [אומר לא מסרת אי נמי] בטוענו החזרתיו לך אבל בטוען בפקדון נאנס או נגנב או נאבד אפילו טוען כן בכוליה חייב לפי שזה מעיז ומעיז לפי שאין חבירו יודע במה שהוא טוען וטעין נמי בדדמי כסבור שהוא אונס ואינו אונס וכדאמרינן בפרק השוכר את הפועלים (דף צג:) ידעת ביה בבר אחתיך דמצי לעבורי חדא חדא ודאמרינן בפרק הגוזל [דף קז.] ערוב פרשיות כתוב כאן וכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב לאו אמלוה ולא אפקדון כלל קאמר אלא ה"ק בטענת מלוה הוא דכתיב כלומר בטענה דשייכי במלוה דהיינו לא היו דברים מעולם א"נ החזרתיו וה"ה לפקדון בטענות הללו ולא בא אלא למעט שהטוען נאנסו בפקדון ואפילו בכל חייב:

ובכוליה בעו דלודי ליה. פרש"י ז"ל בפ"ק דמציעא (דף ג:) דה"ק וכ"ת מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא [ולא נירמי עליה שבועתא ומשני] אשבועתא לא חשיד דאשתמוטי קא משתמיט ולא מיחוור דהא מסקינן התם מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא לא אמרינן לפיכך נראה דהכי פירושא וכ"ת כיון דאמר דאין אדם מעיז ומש"ה לא מהימנת ליה מגו דאי בעי כפר בכוליה אף בשכפר במקצת להמניה דקושטא קאמר

דאילא לא היה יכול להעיז ומשני אשתמוטי קא מישתמיט ואין זו העזה אבל אי כפר בכוליה היתה העזה גמורה ומ"מ שמעינן משמעתא דרבה דאמרי' מגו לפטור משבועה ואכתוב עוד בזה בפרק כל הנשבעים בס"ד:

ולענין פסק הלכה הרי"ף ז"ל פסק כר"א בן יעקב דמשנתו קב ונקי ועוד מדאמרינן בפרק כל הנשבעין (דף מז.) תני רבי אמי שבועת ה' תהיה בין שניהם וכמו שכתב בהלכות והא כר"א בן יעקב אזלא דאי לרבנן היכי אמרינן מה לי הוא מה לי אבוה דהא אמרינן בבנו מעיז וכיון דסוגיין בעלמא כראב"י נקטינן כוותיה דהכי אמרי' בפ"א דיני ממונות (דף לג.) דטועה בשקול הדעת היינו כגון תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וסוגיין דעלמא כחד מינייהו ואזל חד ועבד כאידך היינו שקול הדעת אע"פ שיש בהלכות שזה נוסחאות מתחלפות היה כן מפני שהרב ז"ל בתחלה פסק כדברי חכמים ז"ל ובזקנותו חזר בו ופסק כר"א בן יעקב ונסחא ראשונה ממקצת ההלכות לא זזה ממקומה אבל הראב"ד ז"ל דחה ראיה זו שהביא הרי"ף ז"ל מההוא דפרק כל הנשבעין ואמר דההיא בטענת ברי גמור כגון שאמר אני הייתי עמך בשעת מיתת אבי ושמעתי שהודית לו מנה והלה אומר לא הודיתי אלא חמשין דבכה"ג אפילו לרבנן נשבע ואע"ג דאוקי פלוגתא דרבנן ור"א בן יעקב בברי ואפ"ה רבנן בשמעתין לאו בברי גמור עסקינן אלא באומר כך פקדני אבא וכה"ג ברי קרי ליה ר"א והרמב"ן ז"ל דחה זה ואומר דודאי טוען אחר לא ברי מקרי מדתנן בפרק יש נוחלין (דף קלה.) זה אחי אינו נאמן ויטול עמו בחלקו ואוקימנא דקא אמרי[שאר אחין] אין אנו יודעין ואסיקנא דכמנה לאחר בידך דאמי כלומר שזה אינו יודע שהוא אחיהם אלא מפי אחיו ואין טענתו טענת ברי אלמא הטוען מפי אחרים טענת שמא היא ולי אין זו תשובה על הראב"ד לפי שכדברי חכמים הוא פוסק ולרבנן הכי הוי קושטא דמילתא דבא בטענת אחרים אין טענתו טענת ברי ומ"ה אמרו דבבנו מעיז ומעיז וכן דעת ר"ח ז"ל והגאונים ז"ל לפסוק הלכה כדברי חכמים ודחו ראיית הרי"ף ז"ל בטענה אחרת שאמרו דרבנן לא פליגי אלא בבנו קטן אבל בבנו גדול מודו והא דתני רבי אמי בבנו גדול ודברי הכל ואע"פ שאמרו משנת ר"א בן יעקב קב ונקי ה"מ היכא דיחיד פליג עליה אבל היכא דרבים פליגי עליה יחיד ורבים הלכה כרבים והא דרבי אמי שבועת ה' תהיה בין שניהם אפרש לפנינו בפ' כל הנשבעין בס"ד:

דף כג:

ושמואל אמר לעולם מתני' רבנן היא ומאי נשבעין לקטן ליפרע מנכסי קטן יתום. ואפי' הוציא שטר עליו צריך שבועה שלא קבל חוב זה מאביו:

לפרוע מנכסי הקדש. שהמקדיש נכסיו ויצא עליו שט"ח ובא ליפרע מן הנכסים צריך שבועה. ובגמרא פרכינן לקטן לפרוע מנכסי קטן תנינא לא יפרע מנכסי יתומים אלא בשבועה דהכי איתא בגמרא בפרק הכותב ובפרק כל הנשבעין ומפרקינן דתרתי קמ"ל כדאביי קשישא דתני אביי קשישא יתומים שאמרו גדולים ואין צ"ל קטנים בין לשבועה בין לזיבורית כלומר [דתנן] בהניזקין (דף מח:) אין נפרעין מנכסי' יתומים אלא מהזבורי' והיינו דתני תרתי חדא לגדולים וחדא לקטנים:

ופרכינן תו להקדש ליפרע מנכסי הקדש תנינא מנכסי' משועבדים לא יפרע אלא בשבועה. ומה לי משועבדים להדיוט ומה לי משועבדים לגבוה. ומפרקינן אצטריך סד"א הדיוט הוא דאדם עושה קנוניא על הדיוט כלומר שהלוה עושה עצת רמיה עליה ואומר אני חייב לזה כדי שיטרוף קרקעות ממנו ויחלקו בדמיהן אבל הקדש אין אדם עושה קנוניא על ההקדש דאמר רב הונא שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי הגביהו תחלה מן הנכסים שהקדשתים נאמן חזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש [קמשמע לן] הני מילי שכיב מרע דאין אדם חוטא ולא לו כלומר בשביל יורשים אבל בברי ודאי חיישינן:

מתני' אלו דברים שאין נשבעין עליהם. בגמרא מוכחינן כל הני דתנן במתניתין מקראי. קדשים שחייב באחריותן. כגון שאמר הרי עלי עולה והפריש בהמה לנדרו והפקידה לזה נשבע עליה דהקדשות מרעהו ממעטינן להו כדאיתא בגמרא והאי רעהו קרינא ביה דדבר הגורם לממון לרבי שמעון כממון דמי. ודאמרינן שומר חנם אינו נשבע איכא מ"ד דדוקא אינו נשבע אבל פשע משלם דפושע הרי הוא כמזיק ומזיק בין בקרקעות בין במטלטלין חייב וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות שכירות אבל הראב"ד ז"ל השיג עליו שהפושע אינו כמזיק דהא פשיעה בבעלים דפטור ומזיק בבעלים אין ספק שהוא חייב ודעת הרי"ף ז"ל כן שכתב בתשובה שאם הודה שמעון שהפקיד אצלו השטר ופשע בו ואבד אין מחייבין אותו לא לשלם ולא לישבע שהרי התורה פטרתו וכן דעת ה"ר יוסף הלוי ז"ל והכי מוכחא ההיא דבסוף פרק החובל (דף צג.) בההיא ארנקי של צדקה דפשע ביה ההוא גברא אמרינן עליה והא תניא לשמור ולא לחלק לעניים אלמא אותן שנתמעטו מדין שומרים אף מחיוב פשיעה נתמעטו וכמו שכתבתי למעלה וה"ה דהוה מצי למיתני שומר חנם אינו משלם כי היכי דתנא שומר שכר אינו משלם אלא משום

דשבועה גבי שומר חנם כתיבא ותשלומים גבי שומר שכר כתיבי נקט בכל אחד מאי דמפרש ביה קרא וכל אחד מלמד על חבירו שכשם ששומר חנם אינו נשבע כך נושא שכר אינו נשבע וכשם שנושא שכר אינו משלם כך שומר חנם אם פשע אינו משלם ולא עוד אלא אפילו שומר שכר שפשע פטור דהא ההוא דאפקידו גביה ארנקי של צדקה שומר שכר הוי אליבא דרב יוסף דאמר לקמן בגמרא [דף מד:] דשומר אבדה שומר שכר הוי בההיא הנאה דלא מחייב למיתן ריפתא לעניים ואפ"ה כי חייביה פרכינן עליה מדתניא לשמור ולא לחלק לעניים וה"ה נמי דהוה מצי למתני דשואל אינו משלם דהא כתיב וכי ישאל ו' מוסיף על ענין ראשון ואיתקש לשומר שכר כדדרשינן בפרק השואל (דף צה.) אלא מש"ה לא תנא שואל משום דהקדשות לא שייכי ביה ועוד דכיון דתנא פטור שבועה בשומר חנם ופטור תשלומים בשומר שכר ממילא משמע דה"ה לכולהו. ומ"מ אע"פ שאין שבועת השומרין פחות משתי כסף וכמו שכתבנו למעלה חיוב פשיעה ישנו אפילו בפחות משתי כסף שלא תאמר כשם שעבדים וקרקעות ושטרות שנתמעטו משבועה נתמעטו אף מחיוב פשיעה כך פחות משתי כסף כיון שנתמעטו מחיוב שבועה נתמעטו ג"כ מחיוב פשיעה שאין הדבר כן וטעמא דמילתא משום דפטור שבועה ילפינן משומר חנם ובשומר חנם נתמעטו כולם עבדים וקרקעות ושטרות ופחות משתי כסף דמדכתיב כסף או כלים ממעטינן כולהו כדאיתא בגמ'[ופטור] תשלומין למדנו משומר שכר ובשומר שכר קרקעות עבדים ושטרות נתמעטו אבל פחות משתי כסף לא נתמעטו בו שאין בו כסף או כלים ולפיכך כל אחד מלמד על חברו שומר חנם למד על הכל שאין נשבעין על עבדים ועל הקרקעות ועל השטרות ועל המטלטלין כל שהן פחותות משתי כסף ושומר שכר למד על הכל שאין תייב תשלומין בעבדים וקרקעות ושטרות אבל לפטור פחות משתי כסף מתשלומין לא למדנו לא משומר שכר ולא משומר חנם ולפיכך שומר חנם חייב בו על הפשיעה ושומר שכר בגנבה ואבדה ושואל על כל האונסין:

גמ' והני מילי בפני עצמן:

זוקקין. גוררין:

ועוד אין נשבעין על שעבוד קרקעות. דכתובה אינה נגבית אלא מן הקרקע ודכותה אמרינן נמי התם בפ' הכותב (דף פז:) גבי עד אחד מעידה שהיא פרועה סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה אמר רבא ב' תשובות בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין וזו נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות ומסקינן נמי עלה אלא אמר רבא מדרבנן ומיה' שמעינן שכשם

שנתמעטו קרקעות וחביריהם משבועת השומרים ומשבועת מודה מקצת כך נתמעטו משבועה הבאה בהעדאת עד אחד וצריך טעם למה שהרי כשם שאנו (דף מ.) מחייבין שבועה בהעדאת עד אחד בפחות מב' כסף אע"פ שנתמעט משבועת השומרים ומשבועת מודה מקצת משום טעמא דכל מקום ששנים מחייבים אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה כך היה לנו לחייב שבועה על הקרקעות בהעדאת עד א' משום האי טעמא גופיה וכך נ"ל בטעמו של דבר דדין הוא שנתחייב שבועה בפחות מב' כסף בהעדאת עד אחד לפי שחיובו של עד אחד לשבועה נלמוד מחיובו של שנים לממון וכדאמרינן כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייב שבועה ולפיכך כשם שאין חלוק בין שתי כסף לפחות מהן לחיוב תשלומים בשני עדים שכל השומרין חייבין בפחות משתי כסף כמו שהן חייבי' בב' כסף ומן הטעם שכתבתי למעלה כך אין ראוי שנחלק בשבועה הבאה [בהעדאת] עד אחד בין ב' כסף לפחות מהן ששנים לממון ועד אחד לשבועה שוין הם כשם שאין מחלקין בזה כך אין מחלקין בזה אבל בקרקעות ועבדים ושטרות אין הדבר כך שהרי דינו חלוק מן המטלטלין לענין תשלומים בשני עדים שאם באו עדים והעידו במטלטלין על ש"ח שפשע ועל שומר שכר שנגנבו ועל שואל שנאנסו חייבין ואם העידו בכיוצא בזה בקרקעות פטורין לפיכך כשם שהורע כחן של שני עדים בהן לענין תשלומין כך ראוי שיורע כחו של עד אחד בהן לשבועה ואי אתה יכול להטיל ריעות אחר בו אלא שתאמר שעל המטלטלים יהא קם לשבועה ולא על הקרקעות ואע"פ שנמצא שהורע כחו יותר של עד אחד לשבועה מב' לממון ששנים מחייבין בהם ממון במזיק בידים ועד אחד אינו מחייבו שבועה כלל אי אפשר בלאו הכי שכיון שאין אנו יכולין להשוות הריעות בהן יש לנו להכריע המשקולת בכדי שיהא קולא לנתבע וכתב הרשב"א ז"ל בשם מקצת מרבותינו הצרפתים ז"ל דש"ח פטור אף משבועה שלא שלח בה יד ושאינה ברשותו דמכל השבועות פטרו הכתוב ואינו מודה שיהא פטור משבועה שאינה ברשותו כיון ששבועה זאת חכמים תקנוה משום שמא עיניו נתן בה ודאמרי' נמי דאין נשבעין על [ההקדשות] ה"מ שבועה דאורייתא אבל שבועה כעין של תורה משביעין אותו דבפרק הזהב (דף נח.) פרכינן מההיא דבני העיר ששקלו שקליהם ונגנבו או נאבדו אם משנתרמה תרומה נשבעין לגזברים ואם לאו נשבעין לבני העיר אמתני' דתנן דאין נשבעין על ההקדשות ומסקינן דשבועה זו תקנת חכמים הוא כדי שלא יזלזלו בהקדשות ולמדנו משם שנשבעין על הקדשות מן התקנה כעין של תורה דומיא דשבועות המשנה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות טוען ונטען:

מתני' יש דברים שהם בקרקע. שמחוברין לקרקע:

ואינן כקרקע. ונשבעין עליהם משום דבענבים העומדים לבצור עסקינן כדאיתא בגמרא ור"מ סבר כבצורות דמיין ורבנן לא סבירא להו הכי וא"ת והא הילך הוא י"ל משכחת לה בשבצרן וא"ת אמאי פטרי רבנן מטעמא דהמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע שהרי אע"פ שהתחלת החיוב במחובר לקרקע היה כיון שעכשיו אינו חייב לו אלא דמיהן של ענבים אין כאן שבועת קרקעות אלא שבועת מטלטלין יש לומר דמהא שמעינן דכיון דעיקר הפקדון הוא במחובר לקרקע אע"ג [שלאחר] הפקדון בצרן הנפקד הרי הוא כתובע קרקע וה"נ מוכח ברישׁ מציעא (דף ה.) דמקשה התם ולמ"ד הילך פטור קרקע אמאי איצטריך למעוטי הא כל קרקע הילך הוא אמר לך כי אצטריך קרא היכא דחפר בה שיחין ומערות אע"פ שאינו חייב לו אלא בדמי הזיקו דינו כתובע קרקע כיון שהיא נמשכת מחמת קרקע והיא מגוף קרקע וכמו שכתבתי למעלה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות טוען ונטען ומ"מ הורה הרב ז"ל שאם טעט שכירות קרקע כגון שאמר לו שני חדשים עמדת בחצרי והוא אומר לא עמדתי אלא חדש אחד הרי זה מודה מקצת שאין הטענה בגוף הקרקע אלא בשכרה שהוא מטלטלין אבל הרשב"א ז"ל כתב דתביעת תשלומי נזקי קרקע וכן תשלומי ענבים שבצרן אינה תביעת קרקע ונשבעין עליה וא"ת משנתינו משכחת לה כגון שבצר חמש מהן וחמש אחרות טעונות עדיין זה אומר עשרה גפנים אלו יש לי בידך וענבים שבצרת מחמש מהן והלה אומר חמש בצורות אלו מסרת בידי וטעונות היו ובצרתים ובעינא לשלומי לך וחמש טעונות אלו לא היו דברים מעולם ושלי הן נמצא דלר"מ דס"ל כבצורות דמיין הרי זה כתובע ממנו מטלטלין וקרקעות וזה כי מודה לו מחצת הקרקעות ומקצת המטלטלין דהיינו הענבים שכבר בצר דלאו הילך הוא וכופר במקצת קרקעות ומקצת מטלטלין דהיינו חמש אלו שאינן בצורות ומ"ה חייב ולרבנן דאמרי לאו כבצורות דמיין אין כפירתו אלא בקרקעות ודכותה נמי איכא לפרושי בההיא דפרק קמא דמציעא כגון שזה אומר שני כורי עפר גזלת ממני וחפרת באחד מהן בורות שיחין ומערותובעית לשלומי לי והלה אומר כור עפר זה גזלתי וחפרתי בו בעינא לשלומי לך וזה שלא חפרתי שלי הוא דאי לא דפטר רחמנא את הקרקעות מן השבועה היה חייב דמודה מקצת הוא ואין כאן הילך שהרי הוא מודה וחפר בו שיחין ומערות והזיקו ובעי לשלומי ליה אבל השתא דפטר רחמנא קרקעות משבועה פטור דה"ל כמודה מקצת קרקעות וכל המטלטלין שזה תובע דהיינו דמי החפירה וכופר במקצת קרקעות ופטור ושמעי' ממתניתין דאע"ג דתנן בסמוך דאין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין והכא לא ידיע טענייהו דגפנים כמה הוי אפ"ה כיון דעשר וה' מנין הוא דבר שבמנין מיקרי דדבר שבמדה ושבמשקל [ושבמנין] מצד אחד סגי והיינו נמי דתנן בפרקין

[דף לח:] כור פירות יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב אמאי והרי אין טענתו טענה ברורה שאפשר דלתך קטנית שוה יותר מכור פירות אלא ש"מ דכיון שזה טוענו מדה וזה מודה במקצת חייב כיון שמצד א' יש כאו הודאת מקצת בדבר שבמדה וקי"ל כרבנן דאמרי לאו כבצורות דמיין דיחיד ורבים הלכה כרבים ומיהו דוקא בצריכין עדיין לקרקע אבל אין צריכין לקרקע כלל כבצורות דמיין דהא אמרינן בפרק נערה שנתפתתה (דף נא.) כל העומד לגדור כגדור דמי וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ה' מהלכות טוען ונטען ולא תקשי לך ההיא דאמרינן בפרק השולח (דף לט.) עלה דהא מתני' אפילו תימא רבי מאיר עד כאן לא קאמר רבי מאיר אלא בענבים דכמה דקיימא מכחש כחשן אבל הכא שערות כמה דקאי אשבוחי משבח דאלמא רבי מאיר דוקא בשאין צריכים כלל לקרקע קאמר ואפילו הכי פליגי רבנן עליה דהתם הכי קאמרי ע"כ לא קאמר רבי מאיר אלא בענבים דאי קיימא טפי טובא מכחש כחשן ולפיכך מכיון שהגיעו ליבצר אע"פ שהן משביחין עדיין בקרקע קצת כבצורות דמיין לפי שהדבר ידוע שלא ישהו שם זמן מרובה אבל שערו של עבד כיון דכמה דקאי אשבוח משבח לא כגזוז דמי לעולם:

דף כד.

מתני' **זה אומר עד הזיז**. קורה של עלייה שבולטת לתוך הבית:
וזה אומר עד החלון חייב. לדידן דקי"ל הילך פטור על כרחין בשהרקיבו [בפשיעתו] מיירי ובאומר עד החלון והרקיבו בפשיעתו ובעינא לשלומי לך עסקינן ומה שהנחת אתה נוטל נמי בכגון זה הוא כלומר המדה שהנחת הרי היא במקומה אלא שנתלקל הפירות ובעינא לשלומי לך ותמהני מה שהנחת אתה נוטל למה פטור והרי בשאנו רואים הפירות הודאתו ידועה ועדיין הוא עומד בה ונ"ל דהיינו טעמא משום שבשעה שהודאה יוצא מפיו בעינן שתהא בדבר שבמדה ואע"פ שאחר כך מודה בדבר שבמדה כיון שהודאה [ראשונה לא חייבתו שבועה שוב אינו חייב בהכי כי היכי דאמרינן שאם קדמה הודאה לתביעה שוב אינו מתחייב בה כמו שכתבתי] עלה דההיא דטענו חטים וקדם והודה לו בשעורים ובמכילתא מפיק דבר שבמדה מכסף או כלים מה כסף שדרכו להמנות אף כלים שדרכן להמנות מכאן אמרו כל טענה שאינו במדה וכו':
גמ' **אבל אמר בית זה ידיעה טענתיה**. כיון דאמר בית זה מלא וזה החזירה לו חסרה דכי אמר בית סתם עכשיו לא טענו התובע מדה דיש בית גדול ויש בית קטן גם הנתבע אינו משיבו מדה אבל כי אמר בית זה הרי דבר שבמדה שהרי אנו רואים הבית וגם

הנתבע משיבו מדה שהרי נראה חסרה והרי הוא כזה אומר עד הגג וזה אומר עד הזיז אבל מנורה קטנה פטור דאין ההודאה ממין הכפירה ומה שטענו לא הודה לו:

הואיל ויכול לגוררה ולהעמידה על חמש ליטרין. אבל בגדולה וקטנה ליכא למימר הכי ובאזור נמי ליכא למימר הכי שיחתוך ממנה שהרי ראשיה נכרים:

מתני' המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון. ומלוה דינו כשומר שכר כדאיתא בגמ'. שקל. חצי סלע:

מי נשבע מי שהפקדון אצלו. המלוה. ובגמרא מפרש דאסיפא דרישא קאי דלוה חייב שבועה שהוא מודה מקצת ומלוה הוא נשבע תחלה שאינו ברשותו שמא ישבע הלוה תחלה ויוציא המלוה הפקדון ושמא זה לא דקדק בשומא ויפסילנו לעדות ולשבועה כך כתב רש"י ז"ל והרי"ף ז"ל כתב בסמוך ונמצא שם שמים מתחלל והא דתנן סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור אוקימנא לה בגמרא פרק המפקיד (דף לה.) במאמינו לוה למלוה שאינה ברשותו שאל"כ מתוך שצריך לישבע שאינה ברשותו נשבע נמי כמה היה שוה ע"י גלגול וא"ת אם במאמינו היכי תנן מי נשבע מי שהפקדון אצלו ופרשינן לה בגמרא דמלוה נשבע תחלה שאינה ברשותו וכיון דמוקמינן לה במאמינו למה נשבע מלוה י"ל אע"פ שמאמינו כיון שנתחייב לוה שבועה משביעין נמי את המלוה שמא ישבע זה ויוציא הלה הפקדון ונמצא שם שמים מתחלל והא דתנן סלע הלויתיך ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה חייב הקשה הרמב"ן ז"ל אמאי חייב והא לאו מודה מקצת הוא דהא ודאי אם איתיה למשכון בידיה דמלוה לא מחייב לוה למלוה כלום עד דמהדר ליה משכונו וכיון שכן [הכא שאינו יודע אם אבד אם לאו אין כאן הודאה במקצת אלא] ה"ל [לוה] כאומר דינר מאותו שקל שאתה תובע ידענא דלית לך שג' דינרין היה שוה [המשכון] ודינר אחד לא ידענא כלומר אם נאבד המשכון כמו שאתה אומר ובעינא לשלומי לך או אם ישנו ברשותך ואיני חייב לך כלום עד שתחזיר לי המשכון וה"ל כאומר חמשין לית לך וחמשין לא ידענא דפטור וכ"ת הא אוקימנא פרק המפקיד במאמינו לא משום הך פירכא אוקימנא לה [בפרק המפקיד] במאמינו אלא כי היכי דלא תקשי לרב הונא דאמר משביעין אותו שבועה שאינו ברשותו כדאיתא התם אלמא אי לאו משום דרב הונא לא מתוקמא מתניתין במאמינו וי"ל דכיון שהוא מודה לו בעיקר החיוב שאפי' ישנו לפקדון בידו מ"מ הוא חייב לו אותו העודף שעל כדי דמיו ואם אבד נמי (כדבריו הוא) חייב לו בהם אע"פ שאם לא אבד אינו גובה ממנו עד שיחזיר לו וכיון שהוא נאמן בכך בשבועה מודה מקצת הוא דתרתי מילי נינהו והודאה דיליה

הודאה גמורה היא ומיהו דוקא בכה"ג חייב מפני שהודה במקצת אבל בממון שחבירו נאמן עליו בשבועה ונתבע כופר בכל אין מחייבין אותו שבועה לומר כיון שהתובע נאמן עליו בשבועה הרי הוא כאילו הודה במקצת כגון שטען עליו מנה לי בידך חמשין מחמת הלואה וחמשין מחמת חבלה שחבלת בי ונתבע כפר בכל אע"פ שהתובע נאמן בשבועה בחמשין דחבלה כדתנן בפרק כל הנשבעין (דף מד:) דנחבל נשבע ונוטל אפ"ה [נתבע] לאו מודה מקצת הוא ואינו [נשבע על החמשין דמחמת הלואה ואינו משלם דאינה] דומה למשנתנו לפי שאין אנו מחייבין הלוה מפני שהמלוה נאמן בשבועה שאבד המשכון אלא מפני שהלוה עצמו מודה מקצת הלואה ומיהו חמשין לית לך וחמשין לויתי ואיני יודע אם פרעתיך מודה מקצת הוא שאע"פ שלא הודה כלום בבירור מ"מ מתוך תשובתו נתחייב הוא במקצת אלו דבריו ז"ל:

דף כד:

ואינם ברורין אצלי דאם איתא דבמשכון דלא שוה לוה לא מיחייב למלוה מידי עד דמהדר לי' משכוניה כשהלוה מוד' ואומ' שג' דינרין היה שוה למה חייב והרי אינו מודה בממון אלא בגורם לממון [ופטור] דהא אמרי' בפ' שבועת העדות (דף לב.) דמשביע ע"א אפי' בשכנגדו חשוד על השבועה שהלה נשבע ונוטל פטור משום דא"ל מי יימר דמשתבעת ונמצא שלא כבש עדות ממון אלא גורם לממון וה"נ כי מודה לוה באותו [חצי] שקל שהוא יתר על ההלואה אין כאן הודאת ממון אלא גורם לממון ולא עוד אלא אפי' נשבע אחר כן שאינה ברשותו לוה פטור שכבר כתבתי למעלה שכל שהוא פטור בשעה שההודאה יוצאה מפיו אין מחייבין אותו אח"כ בה ואע"פ שהוא עומד בהודאתו דהא כי אמר מה שהנחת אתה נוטל כי חזינן פירות שבבית שהן מגיעין עד החלון והוא עומד בהודאתו ההודאה שמודה הרי היא כדבר שבמדה ואפ"ה כיון כשיצתה הודאתו מפיו לא הודה לו בדבר שבמדה פטור וה"נ דכותיה ועוד שלפי דבריו שהוא אומר שאין הלוה חייב כלום למלוה עד דמהדר ליה משכוניה כי מקשה התם בפרק המפקיד (דף לה.) עליה דרב הונא דאמר משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו ולא הוה ס"ד דמתני' במאמינו תקשי לן לוה אמאי חייב שהרי אין למלוה לישבע שאינה ברשותו אי ליתיה לדרב הונא ונמצא לוה אומר איני יודע אם חייב לך אני כלום וא"נ איתא לדרב הונא אמאי מחייב ליה דודאי שבועה זו לא נתקנה ליפות כחו של מלוה אלא מפני חשש שמא עיניו נתן בה ונמצא לוה לפי הודאתו פטור מן הדין כל כמה דלא מהדר ליה משכוניה ולמה נאמן המלוה בשבועה כדי לחייב הלוה שהוא פטור מן הדין אם איתא דהכי הוא

ואע"ג דבאבדת המשכון מלוה ברי ולוה שמא ה"ל כאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דקי"ל כרב נחמן ורבי יוחנן דפטרי כדאיתא בפרק קמא דכתובות (דף יב:) לפיכך אני אומר דבמשכון דלא שוה אפי' ידעינן בודאי דאיכא בידו [דמלוה] אעפ"כ חייב לוה לפרוע העודף שאע"פ שהמלוה עובר בלא תחמוד אפ"ה ממונא אית ליה גביה דלוה [דהיינו] אותו עודף ואע"פ שאפשר שאין ב"ד נזקקין לכוף את הלוה כ"ז שהמלוה עובר בלא תחמוד היינו כדי לכוף את המלוה שלא יעבור עבירה זו כשם (כתובות דף פו.) שהיו מכין אותו עד שתצא נפשו באומר סוכה איני עושה אבל אין הלוה נפטר מחיובו בכך וחייב בבא לצאת ידי שמים לפרעו את העודף דכיון דלא קי"ל כשמואל דאמר בסמוך בגמרא דמאן דאוזפיה לחבריה זוזי ואנח ליה עלייהו משכון דלא שוה דאם אבד המשכון אבדו מעותיו אין חיוב ההלואה [תלוי] במשכון כלל אלא בכנגדו [ושוויו] ואפילו איתא למשכון נמי ה"ה והוא הטעם ואפי' למי שפוסק כשמואל וכמו שאכתוב לפנינו בס"ד הא אוקימנא מתני' בגמרא בדפריש שאמר לו אינו מקבלו עלי אלא באחריות דמיו ושיוויו ומעתה במשנתנו אין חיוב ההלואה תלוי במשכון ואפי' איתיה בידא דמלוה אלא בכנגדו. ולענין תובע ואומר מנה לי בידך חמשין הלואה וחמשין מחמת חבלה שחבלת בי ועדיין לא נשבע נחבל על חבלתו ונתבע כופר בכל אע"פ שהתובע נאמן בשבועה בחמשין דחבלה וכדתנן בפרק כל הנשבעין (דף מד:) מודינא דודאי דנתבע פטור מפני הטעם שכתבתי לפי שעדיין אין לתובע אצלו ממון אלא גורם לממון דמי יימר דמשתבע אבל לאחר שנשבע על חבלתו ועדיין עומד בתביעתו בחמשין הלואה ונתבע כופר בכל מסתברא לי דחייב דהיינו דר' חייא קמייתא (ב"מ דף ג.) מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים אותו שיש לו בידו חמשים וכמו שכתבתי למעלה והכא נמי אנן סהדי דחמשין דחבלה אית ליה גביה כיון שכבר נשבע אע"פ שבשעת תביעתו לא הוי כאן עדים במקצת וחזינן לעיל שכל שיצאתה הודאה מפי הנתבע בפטור אע"פ שאחר כך בא לה צד חיוב אינו מתחייב עליה נראה לי שאין למידין ממנה לנדון זה דשאני התם שעל הודאתו אתה מחייבו וכבר יצתה מפיו דפטור אבל בדר' חייא קמייתא על העדאת עדים אתה מחייבו ומה יעשה זה שבתחלה לא היו לו עדים ואח"כ באו עדים ונחבל נמי כשנשבע הרי אנו עדיו. ושמעינן ממתניתין דכל שומר שכר שאבד אותו דבר המופקד בידו והמפקיד טוען כך וכך היה שוה ונפקד מודה מקצת חייב כדין כל מודה מקצת וכתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דכיון שכן שמעינן ממילא דהיכא שאמר שומר אנא לא ידענא כמה היה שוה ובעל הפקדון אומר כך וכך היה שוה הוה [ליה] שומר מחויב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם כמו שטוען התובע ואין התובע

חייב שבועה כלל אבל אם רצה השומר להחרים סתם על מי שנטל ממנו מה שלא היה לו ליטול אין מונעין אותו מכך וכן דעת הר"מ במז"ל בפ"ה מהל' שאלה ופקדון והקשה ה"ר יוסף הלוי ז"ל על דבריו מדגרסינן בירושלמי בפרק הכונס צאן לדיר חד בר נש אפקיד גבי חבריה חד שק צרור אירעו אונס הדין הוה אמר סיגין הוה מלא והדין אמר מטכסא הוה מלא אתא עובדא קמיה ר' אמי אמר הרי זה נשבע ונוטל ע"כ והתם ודאי בטוען שמא סיגין הוה מלא עסקינן דאי בטוען ברי סיגין הוה מלא פטור היה לגמרי דמה שהודה לו לא טענו וה"ל כטוענו חטים והודה לו בשעורין אלא על כרחין באומר שמא סיגין הוה מלא עסקינן וכיון שכן הרי הודה במקצת החיוב ואיני יודע כמה והוה ליה למפקיד ליטול בלא שבועה ותירץ הוא ז"ל דלא אמרינן מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם אלא בזמן שאם היה טוען ברי מה שהוא טוען שאינו יודע היה מתחייב שבועה כגון חמשין ידענא וחמשין לא ידענא אבל הכא [דאילו] טעין ברי סיגין הוה מלא לא הוה מחויב שבועה דמה שטוענו לא הודה לו כי אמר נמי בשמא לאו מחויב שבועה שאינו יכול לישבע הוא וחזר הרב ז"ל והקשה כיון שכן למה נשבע תובע ונוטל הוה ליה כאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דפטור ותירץ דהתם בדליכא דררא דממונא אבל הכא דאיכא דררא דממונא דהא ודאי אפקיד גביה אלא דאיהו לא ידע אי סיגין אי מטכסין נשבע התובע דידע ונוטל והרמב"ן ז"ל חלק עליו בדין זה ואמר דודאי כי אמרינן מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דפטור אפי' בדאיכא דררא דממונא אמרינן הכי והראיה מדתנן בפרק השואל (דף צז.) השואל את הפרה שאלה היום ושכרה למחר שאל אחת ושכר אחת משאיל אומר שאולה מתה והלה אומר איני יודע חייב והוינן בה מדרב נחמן דאמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור והא התם איכא דררא דממונא דהא שאלה ולא ידע אי נפק מזמן שאלה או לא ואפי' הכי פטור דכללא הוא כל איני יודע בחיוב פטור ובחזרה חייב והרשב"א ז"ל דחה קושיא זו דהתם שאני לפי שאין הנתבע מודה בשום חיוב שאם בשעה שהיתה שכורה מתה אינו חייב כלום אבל הכא ודאי איכא דררא דממונא שאפי' היה מלא סיגין כמו שהוא טוען מ"מ הרי הוא חייב לשלם דמי אותן סיגין ולפ"ז יש להעמיד הירושלמי שכתבנו על דרך רבינו יוסף הלוי ז"ל אבל עיקרן של דברים שאין לירושלמי עסק בדין זה כלל דהתם מפני תקנת נגזל באשו נגעו בה דגבי פלוגתא דר' יהודה ורבנן בטמון באש מייתו לה דר' יהודה סבר דהמדליק את הגדיש והיו בתוכו כלים ונדלקו משלם כל מה שבתוכן כדאיתא בפרק הכונס (דף סא:) ואמרינן התם בגמרא (דף סב.) דבעל הגדיש נשבע ונוטל דעשו תקנת נגזל באשו כלומר דמשתבע ושקיל כדתנן ואלו נשבעין ונוטלין וחד מינייהו נגזל ועל ענין זה הביאו

רב אלפסי ז"ל שם בפרק הכונס והכי איתא התם גבי פלוגתא דטמון א"ר אושעיא בשאין שם עדים אבל יש שם עדים כ"ע מודו על הדא דר' יהודה ותני כן על גדיש של חטים וכו' כהדא חד בר נש פירוש דר"י סבר אפי' אין שם עדים שהיה שם אותו דבר שהוא טוען חייב והלה נשבע ונוטל כעובדא דהאי גברא דאפקיד גבי חבריה שק צרור ואירעו אונס אשו ואמר רב נשבע ונוטל משום דס"ל כר' יהודה דאמר עשו תקנת נגזל באשו כדאמר רב גופיה בגמרא דילן ואפילו בכופר ואומר לא היה שם מטכסין אלא סיגין שכך אמרת לי בשעת הפקדון או אני ראיתי או הכרתי בו אע"פ שהיה צרור בכל זה נשבע ונוטל מטעם תקנת נגזל ולא מדין שבועה ואין לדין זה עסק בשמועה זו כמו שלא הביא כאן דין תקנת נגזל וגוזל באשו ואין זה מענין שמועה זו כלל. ומ"מ יש לדקדק בדינו של ה"ר יוסף הלוי שומר שאבד מה שהופקד בידו ואמר איני יודע כמה היה שוה למה אנו דנין אותו כמחויב שבועה שאינו יכול לישבע הרי אינו מודה בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין וה"ל כאומר איני יודע אלא כל מה שהנחת אתה נוטל דפטור ועוד שאיני כופר בשתי כסף שהרי הוא אומר שאינו יודע כמה שוה ותירץ הרמב"ן ז"ל דלא דמי דכי אמר אינו יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל כיון שהודה לו בכל מה שבבית והוא דבר שאפשר לעמוד [עליו] לאו דבר שבמנין הוא ופטור אבל שומר שאמר אינו יודע כמה היה שוה אין לך בהודאתו אלא פחות שבממון דהיינו שוה פרוטה ועל כל השאר הרי הוא ככופר גמור [והוי מין הטענה] כיון שאי אפשר לחייבו מתוך טענתו שהרי הוא דבר שא"א לעמוד עליו וה"ל כאומר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא דדיינינן ליה כמחויב שבועה שאינו יכול לישבע ה"נ הרי הוא כאומר פרוטה ידענא שהוא שוה ואידך לא ידענא ומ"מ דוקא באומר יודע אני שהיה שוה ממון אבל איני יודע כמה אבל באומר איני יודע אם היה שוה כלום פטור דאין כאן הודאה כלל זהו דעת הרמב"ם ז"ל שכך כתוב בפ"ה מהל' שאלה ופקדון בשם רבותיו ה"ר יוסף הלוי ז"ל ורבינו יצחק אלפס אבל הראב"ד ז"ל חלק עליהם בהשגות מן הקושיא שנתפרש למעלה:

גמ' אהייא אילימא אסיפא וכו'. מאי רישא סיפא דרישא וכו' והמלוה נשבע שאינו ברשותו משום דאע"ג דבפרק המפקיד (דף לה.) אוקימנא מתני' במאמינו אפילו הכי כיון שנתחייב לו השבועה משביעין את המלוה תחלה שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון ונמצא שם שמים מתחלל על ידו וכמו שכתבתי למעלה:

דף כה.

גרסינן בגמרא אמר שמואל מאן דאוזפי אלפא זוזי לחבריה ואנח ליה קתא דמגלא עלייהו אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי. מוכח בגמרא דה"ה נמי במשכון דנסכא דכספא כיוצא בו שהוא שוה פחות מחובו דאילו אבד נאבד חובו ומש"ה איצטריכנן לאוקומא הא דתנן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה חייב דוקא בדפריש כלומר שאמר לו בפירוש שאינו מקבל עליו אלא באחריות דמיו בשוויו הא לאו הכי מצי א"ל לוה למלוה אפילו לא היה שוה אלא שקל כדבריך הא קבלתו דשמואל הכי ס"ל דמלוה סבר וקיבל שאם יאבד משכונו יאבד מעותיו ומיהו כל זמן שהוא קיים ע"כ יגבה חובו אם מלוה סתם היא סתם מלוה ל' יום ואם פירש לו זמן כשיגיע זמנו יפרע ולא מצי א"ל סברת וקבלית דאי לשם משכון קבליה לשם פרעון לא קבליה כך כתב רש"י ז"ל ומתני' נמי דיקא הכי דקתני סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב ואי אמרת דכל שהמשכון קיים אינו יכול לכופו לפורעו התם בפ' המפקיד דלא הוה ס"ל מעיקרא לאוקמא מתני' במאמינו מאי הודאה איכא הא לא מודה ליה מידי בברי אלא ודאי כדאמרינן ועוד ראיה מדקי"ל דמלוה על המשכן שומר שכר הוי כדאיתא בפרק האומנין (דף פא:) ואם נאנס גובה חובו וכיון שכן על כרחין כי איתי נמי בעיניה יכול לכופו לפורעו דאי לא הוה ליה כאפותיקי מפורש (גיטין מא.) שאם שטפה נהר אינו גובה משאר נכסי' וכ"ש למדין אנו ממנה דמשכונות קרקע שהמלוה יכול לכופו ללוה שיפרע לו חובו אע"פ שאפשר לומר דהתם כיון דאכיל פירי או בנכייתא או בשומא הרי היא כזביני:

ומשמע דליתא לדשמואל דבגמרא קאמרי כ"ע לית להו לשמואל והוה מצי למימר נמי דכ"ע אית להו דשמואל וכיון דמצי למימר הכי ולא אמרי' משמע דס"ל לתלמודא דליתא לדשמואל וכמו שכתבתי בחדושי והרי"ף ז"ל כתבה בפרק האומנין ודחאה מהלכה ושם אוסיף ביאור בס"ד:

והלכתא המלוה את חבירו על המשכון שומר שכר הוי. הכי תנן בפ' האומנין (דף פ:) הלוהו על המשכון ש"ש ומדקתני סיפא רבי יהודה אומר הלוהו מעות שומר חנם הלוהו פירות ש"ש מכלל דלתנא קמא דקי"ל כוותיה בכולהו הוי ש"ש:

לא שנא משכנו בשעת הלואתו לא שנא משכנו שלא בשעת הלואתו. בשעת הלואתו פשיטא מילתא דהוי שומר שכר ותו לא ממתני' דבפרק האומנין אבל מה שכתב עוד הרב אלפסי ז"ל דבשלא בשעת הלואתו הוי שומר שכר ותו לא מחלוקת ישנה היא

שרש"י ז"ל סובר דקי"ל כרבי יצחק דאמר בעל חוב קונה משכון ואמרינן הכא בגמרא ובפרק האומנין (דף פב.) אימר דאמר רבי יצחק משכנו שלא בשעת הלואתו משכנו בשעת הלואתו מי אמר נקיטינן דשלא בשעת הלואתו קני ליה קנין גמור אפילו להתחייב באונסין ובשעת הלואתו הוי שומר שכר וצריך עיון בדבריו אם איתא דקושטא דמלתא דהא דרבי יצחק ליתא אלא שלא בשעת הלואתו היכי אמרי' בפרק השולח (דף לז.) דמלוה על המשכון אינו משמט מדר' יצחק ובפרק כל שעה (דף לה.) נמי אמרינן דישראל שהלוה את העובד כוכבים על חמצו עובר משום דקני ליה כדר' יצחק והא מלוה על המשכון וישראל שהלוה בשעת הלואתו משמע דהא בפרק האומנין כי בעינן לאוקמי מתני' דהלוהו על המשכון שלא בשעת הלואתו פרכינן והא אידי ואידי הלוהו על המשכון קתני והרמב"ן ז"ל אמר על דרך הרי"ף ז"ל דלא סמכינן אסוגיין דהכא ודפרק האומנין דר' יצחק לא אמר אלא שלא בשעת הלואתו משום [דאמרינן] דרך דחייה איתמר דלא שמעי' ליה לר' יצחק דאמר הכי אבל קושטא דמילתא היא דהא דרבי יצחק אפי' במשכנו בשעת הלואתו היא כדמוכחי כל הני דכתיבנא ובין דמשכנו בשעת הלואתו ובין משכנו שלא בשעת הלואתו הוי שומר שכר ותו לא כדברי הרי"ף ז"ל ובפרק האומנין אכתוב עוד בזה בסייעתא דשמיא לפי שעדיין לא נתיישבה דעתי באחד מן הדעות:

ואם החוב יתר על המשכון משלם הלוה היתר על המשכון. כתב זה הרי"ף ז"ל משום דסבירא ליה דליתא לדשמואל דאמר אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי וכמו שכתב ז"ל בפירוש שם אבל אחרים פסקו כשמואל ויתבאר עוד בפרק האומנין בס"ד:

סליקא לה פרק שבועת הדיינין

דף כה:

כל הנשבעין שבתורה. כל המחויבים שבועה מן התורה:

נשבעין ולא משלמין. כלומר לא חייבה תורה שבועה לישבע וליטול אלא הנתבע ישבע ולא ישלם ובגמרא יליף לה:

ואלו נשבעין ונוטלין. שתקנו להם חכמים לישבע וליטול:

השכיר והנגזל. כולה מפרש במתניתין:

שכנגדו חשוד על השבועה. התובע שהנתבע שכנגדו חשוד ונתחייב הנתבע שבועה מן התורה על ידי הודאה במקצת נשבע התובע ונוטל:

וחנוני על פנקסו. על מה שכתוב בפנקסו שהוא כותב עליו הקפות שמקיף ולקמן מפרש היכי דמי:

הרי זה נשבע ונוטל. ובגמרא מפרש מ"ש שכיר דתקינו ליה רבנן:
עד שתהא שם קצת הודאה. לר' יהודה לא תקנו שבועה ליטול אלא במקום שיש שבועה על הנתבע הפכו חכמים על התובע באלו השנויים כאן. ומקשו הכא דהא נשבעין ונוטלין טפי נינהו דהא איכא פוגמת כתובתה ועד אחד מעידה שהיא פרועה ומנכסי יתומים ומנכסים משועבדים ונפרעת שלא בפניו וכדקתני להו לקמן בפרקין כשם שאמרו וכו' ותנן נמי בפ' הגוזל בתרא (דף קיד:) המכיר כליו וספריו ביד אחר אם יצא לו שם גנבה בעיר ישבע כמה נתן ויטול ותנן נמי בפרק האשה שנפלו לה נכסים (דף עט:) המוציא הוצאות על נכסי אשתו ישבע כמה הוציא ויטול ואמאי לא תננהו לכולהו הכי יש לומר כי קחשיב הני דמדינא לא הוו להו למשקל כלל אלא שחכמים תקנו שיהו נוטלין בשבועה אבל הנהו דמדינא אית להו למשקל בלא שבועה אלא שחכמים החמירו עליהם לישבע וליטול לא קא חשיב והנך כולהו דתנן בפירקין בכשם שאמרו ולא קתני להו בסדרא דאלו נשבעין ונוטלין הכי(נמי) [נינהו] דמדינא שקלי בלא שבועה ומכיר כליו וספריו ביד אחר נמי מדינא נוטל בלא שבועה והכי איתא בירושלמי דגרסי' עלה דההיא אמר ר' אבא בר ממל בדין הוא שלא ישבע ולמה אמרו ישבע מפני בעלי בתים שלא יהו מטפלין עם הגנבים ואני מספק בזו אם איתא לפום גמרא דילן ואפרש לפנינו בס"ד:
ומוציא הוצאות על נכסי אשתו נמי מדינא שקל בלא שבועה דברי ושמא הוא ואע"ג דבעלמא אמרינן לאו ברי עדיף הכא כיון שהוציא ברשות והשביח נאמן מדינא ושקיל בלא שבועה אלא שחכמים החמירו עליו לישבע וכן תירץ לזו ר"ח ז"ל שם בפרק האשה (הנזכר דף פ.) וכתב שם מהא שמעינן דכל היכא דאיהו ידע והך לא ידע נשבע איהו דידע ושקיל הנ"מ בעושה ברשות ע"כ וא"ת והא קא חשיב שכנגדו חשוד על השבועה דמדינא אית ליה למשקל בלא שבועה משום דהוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם לר' אבא כדאיתא לקמן בפירקין אלא שחכמים החמירו עליו שלא ליטול אלא בשבועה יש לומר משום דרבי יוסי קתני לה להא דרבי יוסי קאמר בשניהם חשודים יחלוקו ולית ליה מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם ואי לאו דתקנו רבנן שיהא נשבע ונוטל החשוד היה פטור לגמרי ואף בזו אני מסופק דאפשר דרבי יוסי אית ליה דרבי אבא וכמו שאכתוב לפנינו בס"ד והרמב"ן ז"ל תירץ דאלו נשבעין ונוטלין אכולה מלתא קאי והפוגמת כתובתה דסיפא וחברותיה בכגון זה נשנו אלא משום דתננהו התם בפרק הכותב (דף פז.) קתני הכא כשם שאמרו והא דלא קתני ההיא דהמכיר כליו משום דלא דמי להנך דלא שקיל אלא ממה שברשותו וכן מוציא הוצאות על נכסי אשתו ממה שהשביח בלבד הוא נוטל ושבועה זו של נשבעין ונוטלין כבר כתבתי למעלה בשם

הגאונים שהיא בנק"ח כעין של תורה אבל שבועת היסת דתקנתא דבתראי היא בלא נקיטת חפץ היא אלא שהיו מחרימין אותו או משביעין בשם או בכינוי אם יש לו ואינו פורע אלא שהרמב"ם ז"ל כתב בפ"א מהל' שבועות שנהגו להיות ס"ת ביד החזן או שאר העם בעת שמשביעין אותו שבועת היסת כדי לאיים עליו וכבר כתבתי זה למעלה אבל רש"י ז"ל כתב בפ' הכותב (דף פח.) גבי ההוא דאמרי' התם אי פקח הוא מייתי לה לידי שבועה דאורייתא דשבועת המשנה אינה בנקיטת חפץ אלא קללה בעלמא כעין שלנו וכן כתב בפירקין בגמרא (דף מו.) גבי ההיא דאמרי' בדרבנן הוי תקנתא [ותקנתא לתקנתא לא עבדינן] בלשון הזה היכא דאין שם הודאה במקצת דלא רמיא עליה דבעל הבית אלא שבועת היסת היא גופא תקנתא כדרב נחמן ונראה מדבריו שכל שבועה שאינה של תורה שבועת היסת היא קרויה כלומר שהסיתוהו חכמים לישבע שלא מן הדין וכולן טכסיס אחד יש להן לענין [דלא בעי] אנקוטי חפצא בידא ובודאי שהאומר מנה לי בידך אין לך בידי ולא כלום פטור היה לגמרי עד שבא רב נחמן ותקנה דהא אמרי' בפרק האיש מקדש (דף מג.) אמר רבא א"ר נחמן אמר לשנים צאו וקדשו לי את האשה הן הן שלוחיו הן הן עדיו וכן בגירושין וכן בדיני ממונות ומסיימינן בה והשתא דתקון רבנן שבועת היסת דאלמא דמקמי הכי לא נתקנה אפי' בזמן שנאמרה אותה מימרא וכן כתב רש"י ז"ל בשילהי פירקין כשנשנית משנה זו עדיין לא תקנו שבועת היסת כי בימי רב נחמן תקנוה ע"כ ואעפ"כ סובר הרב ז"ל דשבועת משנה זו נמי שבועת היסת היא אלא שלא תקנוה אלא באלו הנשבעין ונוטלין ולבסוף בימי רב נחמן תקנוה אף במנה יש לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום וכולן בטכסיס אחד הם ובלא נקיטת חפץ זה דעתו ז"ל כאן אבל במסכת גיטין בפרק השולח [דף לה.] הסכים לדברי הגאונים ז"ל דשבועת המשנה בנקיטת חפץ היא ולישנא דמתניתין נמי דייק דשבועת הנוטלין כעין כל הנשבעין שבתורה היא וכבר כתבתי למעלה שדעת הרמב"ם בפרק שלישי מהלכות טוען ונטען ששבועה זו שנשבעין ונוטלין אינה בפחות משתי כסף ואינו מחוור:

גמ' מנא לן דאמר קרא ולקח בעליו ולא ישלם. רישיה דקרא שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו את השבועה ולא ישלם והאי לא ישלם קרא יתירה הוא דכיון דכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ממילא משמע דלאחר שבועה לא ישלם ואם אינו ענין כאן תנהו ענין למודה מקצת ועד אחד דבמודה מקצת סלקא דעתך אמינא כיון דממונא איתליה גביה ואידך עביד לאישתמוטי אימא ישבע התובע ויטול ובעד אחד נמי סלקא דעתך אמינא שלא אמרה תורה שישבע הנתבע להכחיש העד אלא ישבע התובע ויהיה שבועתו במקום עד ויטול כעל פי שנים עדים קמשמע לן:

עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית. פירוש לאו למימרא דבעל הבית היה מחויב מתחלה לישבע מדקתני עקרוה דליתא דהא כיון דבעה"ב כופר בכל הוא לא מחייב אלא היסת ושבועת היסת בימי ר"נ נתקנה כמו שכתבתי במשנתנו אלא הכי קאמר שכיון ששכיר זה מסר נפשו על שכרו היה ראוי לחוס עליו לחייב בעה"ב שבועה מיהת כדי שלא ילך לו לעתותי ערב בפחי נפש כדרך שתקנוה בקציצה והטילוה על בעה"ב משום דמידכר דכיר לדעת מקצת מפרשים וכמו שאכתוב בפנינו בסיעתא דשמיא ושבועת תקנה זו שהיה להם לתקן עקרוה מבעל הבית ושדיוה אשכיר מפני שהוא טרוד בפועליו שנותן שכר לכמה פועלים וסבר שנתן גם לזה עוד נראה לי דלהכי נקט עקרוה שלא תאמר דלרבנן דוקא בכופר הכל דשכיחא מילתא דאמר נתתי ולא דייק ועוד שכיון שהוצרכו חכמים לתקן שבועה שאם לא כן היה בעל הבית פטור לגמרי שדיוה אשכיר מפני טרדת בעה"ב אבל במודה מקצת דמוכחא מילתא דדייק הוה אמינא דיו לשכיר בשבועה המוטלת מן הדין על בעל הבית ולא נתקון מידי קמ"ל דבכולהו גווני שדיוה אשכיר ומה שכתב הרב אלפסי ז"ל עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית משום דטרוד בפועליו הוא ושדיוה אשכיר משום כדי חייו דשכיר ע"כ כך הוא ר"ל משום כדי חייו דשכיר תקנו שבועה על בעל הבית וכיון שראו שעסקיו מרובין ואינו יכול לישבע תקנו שישבע השכיר ודאמרינן טרוד בפועליו לאו דוקא פועליו דאפי' אין לו אלא פועל זה נשבע ונוטל אלא טרוד בעסקיו קאמר והכי איתא בירושלמי א"ר בון בעה"ב ע"י שעסקיו מרובין תקנו לו שישבע השכיר ויטול וכתבו הרי"ף ז"ל בסמוך:

וליתב ליה בלא שבועה. ליכא לפרושי דמדינא קאמר לומר דכיון דאמר דבעה"ב טרוד בפועליו הוה ליה כאומר מנה לך בידי ואיני יודע אם פרעתיך חייב דהא ודאי ליתא דהתם איהו גופיה קאמר איני יודע אם פרעתיך דכיון שהוא עצמו מודה בחיוב ומסופק בפטורו דין הוא שיתחייב אבל הכא בעל הבית ברי קא טעין ואנן הוא דחיישינן ומחמרי' שלא להטיל שבועה עליו שמא מתוך טרדתו שכח אלא ודאי הכי קאמר נהי דמדינא ודאי אפילו בשבועה לא שקיל הוה לן לתקוני דליתב ליה בלא שבועה שהרי נושא נפשו על שכרו ושכרו מועט ואיכא למיחש בכדי חייו דהא איכא אינשי דפרשי משבועה ואפי' בקושטא לא בעי לאישתבועי:

אי הכי אפילו [**קציצה נמי כו**']. כלומר אפי' נחלקו נמי על הקציצה וה"פ דמעיקרא אמרינן בגמרא דהאי דשדויה אשכיר משום כדי חייו דשכיר הוא ולא מפני טרדת בעה"ב ומשום הכי פריך ואמר אי אמרת בשלמא דמשום כדי חייו הוא דשדויה אשכיר משום הכי בקציצה לא תקינו שישבע ויטול מפני שמחלוקתן של בעה"ב ושכיר בקציצה אינו

אלא דבר מועט ששכרן של פועלים ידוע הוא ובמאי דכפר ליה בעה"ב ליכא למיחש לכדי חייו אלא אי אמרת דהא דעקרו מבעה"ב ושדויה אשכיר משום טרדת פועלים הוא אפי' קצץ נמי ומפרקינן דקציצה מידכר דכירי אינשי וליכא למיחש בה משום טרדא ומשום הכי לא שדיוה לשבועה אשכיר ומיהו בעה"ב נשבע אפי' הוא כופר בכל כגון שאמר לו לא קצצתי אלא אחת ונתתיו לך אי נמי באומר הילך וכן דעת ה"ר יוסף הלוי ז"ל והרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' שכירות וכן עיקר אע"פ שלא נראה כן מדברי הרב אלפסי ז"ל כמו שאכתוב בסמוך בס"ד:

דף כו.

אי הכי אפי' עבר זמנו נמי. הכי פירושו אי אמרת בשלמא דהאי דשדיוה אשכיר הייינו משום כדי חייו ולא משום טרדא משום הכי אמרינן דעבר זמנו [אינו] נשבע ונוטל דליכא משום כדי חייו אלא שכר יום ביומו אלא לדידך דאמרת דמשום טרדת פועלים הוא אפי' עבר זמנו נמי דודאי אפילו עבר זמנו אית לן לתקוני שבועה אבעל הבית כדי שלא ילך השכיר בפחי נפש [ומשום ששכיר] מסר עצמו על שכרו ומשום טרדת בעה"ב יש לנו לעוקרה ממנו ולהטילה על השכיר ומפרקינן חזקה אין בעה"ב עובר בבל תלין:

ירושלמי א"ר בון בעה"ב על ידי שעסקיו הן מרובין וכו'. דטרוד בפועליו דאמרי' בגמ' דילן לאו דוקא וכמו שכתבתי למעלה א"ר יוסי אין לו אלא אותו היום בלבד. ה"נ אמרי בגמ' דילן בפ' המקבל (דף קיג.) עלה דמתני' דתנן התם אם יש עדים שתבעו בזמנו הרי זה נשבע ונוטל דלאו למימרא דלעולם נשבע ונוטל אלא דאם יש עדים שתבעו כל זמנו דליכא למיחש דפרעיה בתר הכי כלומר בזמנו לאחר שתבעו שנשבע ונוטל כנגד אותו יום של תביעה ומדברי רש"י ז"ל נראה שם דאין לו נאמנות בכך אלא יום אחד אחר זמנו אבל אחרים פירשו שלעולם יש לו נאמנות יום אחד אחר שתבעו שאם תבעו בזמנו נשבע למחרתו ונוטל וכן אם תבעו למחרתו נשבע מחרת אותו יום ונוטל וכן לעולם וטעמא דמלתא דכל שהוא מתמיד בתביעתו מידק דייק אבל בשנתרשל בדבר איכא למימר נמי דפועל טרוד בעסקיו הילכך אינו נשבע ונוטל וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' שכירות אלא שהוא ז"ל לא נתן לפועל כל יום מחרתו אלא אם יום אם לילה ולשון ירושלמי מוכיח כן:

לא שנו אלא ששכרו בעדים. שיש עדים שאמר לו עשה עמי מלאכה היום בשכר ועשה עמו. יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך. ונאמן בלא שבועת המשנה ומיהו היסת מיהא משתבע [וכן כתוב במרדכי]. ואם תאמר והיכי אמרי' מיגו בכי האי גוונא דהא

אנן לא חיישינן דבעל הבית משקר אלא דהכי קאמרי' דמתוך שהוא טרוד בפועליו סבור שפרעו ולא פרעו וכיון שכן כי איכא מגו מאי הוי וכי משום דאיכא מגו אזלא לה טרדת פועליו י"ל הכי קאמרינן ודאי כי טעין שפרעו ודאי קושטא קאמר וברי גמור הוא דאי מסתפקא ליה וטעון בדדמי לא הוה אמר מלתא דידע דמספקי בה רבנן משום טרדא והוה טעין דלא שכרו כלל. וגרסינן עלה בגמרא אמר רמי בר חמא כמה מעלייתא הא שמעתתא אמר ליה רבא מאי מעליותא איכא א"כ שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם יכול לומר לו נאנסו דאפקיד בעדים בעדים נמי מתוך שיכול לומר לו החזרתיו לך יכול לומר לו נאנסו דאפקיד ליה בשטר מכלל דתרוייהו ס"ל המפקיד אצל חבירו בעדים אינו צריך להחזיר לו בעדים בשטר צריך להחזיר לו [בעדים]. זו סוגיית הגמ'. ואיכא למידק עלה טובא מאי קא פריך רבא עליה דרמי בר חמא וכי לית ליה [לרבא בעלמא] מיגו ואי קשיא ליה שבועת השומרים היכי משכחת לה ליפרך הכי בעלמא ולא אדרב ושמואל דמיגו כ"ע מודי ביה תירץ ה"ר יהוסף הלוי דאין ודאי דרבא אית ליה מיגו אלא דס"ל דלא אמרי' מיגו אלא לאפטורי מממונא אבל לא לאפטורי משבועתא ומשום הכי פריך ואמר מאי מעלייתא דנהי דמשום מגו אית לן למימר שלא ישבע שכיר ויטול מ"מ ישבע בעל הבית ולא ישלם שהרי שבועה של תקנה מוטלת עליו וכדאמר לעיל עקרוה רבנן שבועה מבעל הבית משום דטרוד בפועליו ושדיוה אשכיר והכא דאיכא מיגו לא מצינן למימר דישבע שכיר ויטול דמגו לאפטורי ממונא אמרי' בכ"מ ישבע בעל הבית דליכא לאפטוריה משום מיגו דמיגו לאפטוריה משבועה לא אמרינן דאם כן דאמרי' מיגו אפי' לאפטוריה משבועה שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה ולפי זה איכא למימר דקושטא דמילתא הכי איתא דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה ואע"ג דמסקנא [דשמעתין] הכא דשבועת השומרים ליתא אלא בדאפקיד ניהליה בשטר משמע דדחייה בעלמא היא אבל ודאי שבועת השומרים דחייב רחמנא אפילו בלא עדים ובלא שטר הוא וכן כתבו כל המחברים ז"ל דאי לאו הכי קשיא היכי לא אישתמיט תנא או אמורא לברור' בהדיא טפי מהכא דלא איתמר אלא לאישתמוטי מפירכא דרבא וכיון דקושטא [דמילתא] הכי איתא דשבועת השומרים בכולהו גווני חייבא רחמנא ש"מ דלא אמרי' מיגו לאיפטורי משבועה וראיהלדבר עוד דאם איתא דאמרי' מיגו לאפטוריה משבועה היאך עד אחד קם לשבועה והא איכא מיגו דאי בעי אמר החזרתיו ועוד ראיה ממה ששנינו (ב"ק דף קיד:) במכיר כליו וספריו ביד אחר ישבע כמה הוציא ויטול ואע"ג דאיכא מיגו איבעי אמר ממך לקחתים ולא היה צריך לישבע שבועת המשנה אלמא לא אמרינן מיגו לאיפטורי

משבועה ואין אלו ראיות דמכיר כליו וספריו ביד אחר אין הכי נמי דמדינא היה לו ליטול בלא שבועה אלא שמן התקנה הטילו חכמים עליו שבועה כדאמרי' בירושלמי אמר ר' אבא בר ממל בדין הוא שלא ישבע ולמה אמרו ישבע מפני בעלי בתים שלא יהו מטפלין עם הגנבים ולי נראה דלגמרא דילן אילו אמר אתה מכרת לי לא היה נאמן כמו שאכתוב לפנינו בס"ד ומעד אחד נמי ליכא ראיה משום דעד אחד לשבועה כשנים לממון וכדאמרינן (שבועות דף מ.) כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה וכי היכי דלא אמרי' מיגו במקום עדים [לממון ה"נ] לאפטורי משבועה ושבועת השומרים נמי לא מוכחא מידי דאף דודאי קושטא דמילתא היא דשבועת השומרים דחייב רחמנא אפי' בלא עדים ובלא שטר הא ליכא לאוכחא מינה דלא אמרינן מיגו לאיפטוריה משבועה אלא טעמא דמילתא משום דלאו מגו מעליא הוא דכי טעין נאנסו אינו מעיז [דהלה לא ידע מידי וכי טען לא היו דברים מעולם הוי מעיז] הלכך לית לן להימוניה במאי דאינו מעיז משום דאי בעי מעיז דחזקה אין אדם מעיז ועוד דכי רמא רחמנא שבועה עליה כי אמר נאנסו היינו משום דחיישינן דלמא טעין בדדמי וסבור שהוא אונס ואינו אונס כדאמרי' בפ' הפועלים (דף צג:) (אי) ידעת ביה בבר אחתיך דמצי לעבורי חדא חדא וכיון שכן כי איכא מיגו מאי הוי וכי יוציאנו מגו מידי חששא זו הלכך אע"ג דודאי קושטא דמלתא דשבועת השומרים בכל ענין חייבה אותו תורה אין ללמוד ממנה שלא נאמר מיגו לפטור משבועה דהתם היינו טעמא משום דלא הוי מיגו מעליא [ומיהו בעלמא] אפשר לומר אפי' לאפטורי משבועה והכי מוכחא הא דאמר רבה [דף מב:] מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע כלומר למה לא פטרה אותו משום מיגו דאי בעי כפר בכוליה וכן פרש"י ז"ל ואף על פי שיש לפרשה בענין אחר זה יותר נכון ומ"מ בעיקר הלכה זו יש לדקדק אם איתא דשבועת השומרים דחייב רחמנא בכל ענין היא אם כן ליתא לדרב ושמואל דהא בהא תליא וכמו שמפורש בסוגיא זו וא"כ אנן היכי מזכינן שטרא לבי תרי דפסקינן כרב ושמואל שכך פסקו המחברים כולם [דשבועת שכיר אינה אלא כששכרו בעדים] ונקטינן נמי דשבועת השומרים בכל ענין היא והיותר נכון בזה מה שנאמר בשמו של רבינו שרירא גאון ז"ל דרבא לא פליג אמילתייהו דרב ושמואל דאע"ג דגבי שכיר ליכא מינו מעליא לפי שכשהוא אומר פרעתיך אפי' יודע שהוא משקר איע מעיז שהוא סובר כבר יודע שכיר שאני טרוד בפועלין וידיעני לכף זכות שאני סבור שפרעתי מה שאין כן אם יאמר לו לא שכרתיך מעולם שזו העזה גמורה היא ועוד דכיון דבעל הבית טרוד בפועליו אפי' איכא מיגו ליכא להימניה דכיון דחיישינן שהוא סבור לומר אמת וטועה בדבר כי איכא מיגו מאי הוי הלכך ודאי האי מיגו לאו

מעליא הוא ואפי' הכי כיון ששבועתו של שכיר אינה מן הדין אלא מפני התקנה אפילו מיגו גרוע כזה דוחה אותה זהו טעמו של רב ושמואל לדעתו של רבא ואע"פ שדרך פשרה היא זו מודה רבא בה שכדאי הן רב ושמואל לסמוך עליהן אבל לרמי בר חמא דאמר כמה מעליא הא שמעתא פריך ואמר א"כ שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה משום דממאי דאיפליג רמי בר חמא לשבוחי שמעתייהו דרב ושמואל הכיר רבא שרמי בר חמא סבר דהאי מיגו מיגו גמור הוא שאם לא כן אלא שהוא דרך פשרה כמו שכתבנו ליכא למימר בה כמה מעליא הא שמעתא כאילו היה הדין מוכרח בעצמו ולהכי אתקיף ליה רבא לדידך דאמרת אמרינן מיגו אפי' היכא דאיכא למיחש דטעי בדדמי ועוד שהוא ממעיז לשאינו מעיז שבועת השומרים היכי משכחת לה בשלמא לדידי דאמינא לאו [מגו] מעליא הוא דוקא בשכיר שהיא שבועת התקנה מהני אבל בשומרין שהיא של תורה לא דהא מיגו של שומרים גרוע הוא וכמו שכתבתי למעלה אלא לדידך דחשבת ליה מיגו גמור היכי משכחת לה ורמי בר חמא דחיק נפשיה ואמר דאפקיד ניהליה בשטר אבל רבא לא ניחא ליה בהכי אלא שבועת השומרים לדידיה בכל ענין הוא דמיגו כי האי לא מהני אלא גבי שכיר דוקא:

דף כו:

הלכך לענין הלכה קי"ל [כרבא] דאמר שבועת השומרים בכל ענין חייבא רחמנא דרמי בר חמא גופיה לא קבע נפשיה בשמעתין דהא נאדי מעדים לשטר ועוד דבגמ' משמע דרמי בר חמא גופיה לא מברירא ליה שפיר מאי דאמר כמה מעליא האי שמעתא דקרי עליה דרב ששת וישם דוד את הדברים האלה בלבו משום דנפק ודק ואשכח מתניתא דמשמע מינה דליתא לדרב ושמואל ואע"ג דאתא רב נחמן בר יצחק ותריץ לה רמי בר חמא מיהת לדחויה אמר הכי דכיון דחזי רמי בר חמא דאיצטריך לדחוקי נפשיה בשבועת השומרים מהדר ומייתי מתניתא לדחויי שמעתתייהו דרב ושמואל דהוה מעלי לה מעיקרא הלכך נקטינן דשבועת השומרים בכולהו גווני חייבא רחמנא וקי"ל נמי כרב ושמואל משום דרבא נמי מודה בה ולא פליג אלא אסבריה דרמי בר חמא והרמב"ן ז"ל הביא סמך דשבועת השומרים בכולהו גווני חייבא רחמנא מדאמרינן בבא קמא (דף קו:) הטוען טענת גנב באבדה ונשבע משלם תשלומי כפל ומקשינן מינה ומפרקינן דאלמא הלכתא היא ורב אשי דהוא בתרא פריק לה בדוכתה ובודאי שאין כפל בשומרים אלא בנשבע שבועת הדיינין כדאיתא התם בדוכתה והתם ליכא שטר שאלמלא מצאו וכתב לו שטר או שאמר אל תחזיר לו אלא בעדים הרי זה שומר של בעלים ויצא לו מכלל שומר

אבדה שהוא שומר שכר משום פרוטה דרב יוסף ולי אין זו מכרעת שכבר כתבתי למעלה דכל שאמר לו אל תחזיר לו אלא בעדים א"צ שיודה בכך נפקד או לוה ומעתה אילו אמר לו בעל אבדה למוצא אל תחזיר אלא בעדים לא נעשה שומר של בעלים כדי שיצאו בכך מתורת שומר אבדה ובודאי שפשט שמועה זו מראה דאם איתא לדרב ושמואל שבועת השומרים ליתא אלא בדאפקיד ניהליה בשטר ואי חייבי רחמנא לשבועת השומרים בכולהו גווני ליתא לדרב ושמואל אלא שהדין עלינו לדחוק את עצמנו כדי להעמיד דברי הראשונים ז"ל שהסכימו דאע"ג דשבועת השומרים בכולהו גווני היא איתא לדרב ושמואל משום דאפילו מיגו גרוע כי האי מהני למעקר תקנתא דשכיר ומ"מ הבו דלא לוסיף עלה לומר דשבועת השותפין שנשבעין בטענת שמא וכמו ששנינו במשנתנו דוקא בשיש לו עדים שנשתתף עמו הא לאו הכי מתוך שיכול לומר לו לא נשתתפתי עמך מעולם יכול לומר נשתתפתי אבל לא נהניתי משלך כלום דליכא למימר [הכי] דכיון דהאי מגו גרוע הוא וכמו שכתבתי לא מהני ליה שאע"פ שמצינו דבעל הבית מפטר מיניה דשכיר במיגו גרוע מפני שאינו מחייב לו אלא מפני התקנה ושבועת השותפין נמי אינה תורה אלא תקנה בעלמא אפ"ה אין לך אלא מה שמנו חכמים אבל בשבועת השותפין אע"פ שאינה אלא מדבריהם כעין שבועת השומרין של תורה תקנוה וכי היכי דלא מיפטר בדאורייתא משום מגו גרוע ה"נ לא מפטר בשבועת השותפין זה נ"ל ועדיין קשה לי רבא מאי פריך לרמי בר חמא אפי' ס"ל דרמי בר חמא מדינא קאמר הכי דהא אשכמן דמיגו גרוע כי האי מהני לאוקומיה ממונא ולא מהני ליה לאפטורי משבועה דהא בפ' חזקת הבתים (דף לו.) מסקינן בהנהו עיזי דאכלי חושלא בנהרדעא דנאמן לטעון עד כדי דמיהם אע"ג דהאי מיגו גרוע הוא ממעיז לאינו מעיז דכי אמר דאכלי חושלא דידיה אפי' לא אכלי מידי לא מעיז כלל דמריה לא ידע ואי אמר לקוחין הן בידי מעיז ואפ"ה מהני לאוקומי ממונא ואילו לאפטורי משבועה לא מהני כדרבה דאמר דמש"ה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע ולא פטרה אותו [משום] מיגו דאי בעי כפר בכוליה משום דאין אדם מעיז פניו אלמא מגו גרוע מהני לאוקומי ממונא ומש"ה דין הוא דלהני ליה לבעל הבית שלא ישבע שכיר ויטול ובשבועת השומרים דינא הוא דלא ליהני דמיגו גרוע לאפטוריה משבועה לא אמר ונ"ל דהכי פריך היכי אמרי רב ושמואל דמתוך שיכול לומר לא שכרתיך נאמן לומר שכרתיך ופרעתיך דמשמע דמהני האי מיגו לפטור בעה"ב אפילו משבועת תקנה שהיתה מוטלת עליו כמו שכתבתי בתחלת השמועה ומקלוסיה דרמי בר חמא משמע דמדינא קאמר הכי כמו שכתבתי בשם רבינו שרירא גאון ז"ל וא"כ שבועת השומרים דחייבא רחמנא היכי משכחת לה אי אפי' מגו גרוע כי האי

מהני לאפטוריה משבועה והאי דלא פרכינן ממודה מקצת למה אינו נאמן מיגו דאי בעי כפר בכוליה משום דאיכא למימר דהתם רגלים לדבר כיון דמודה מקצת דאישתמוטי מישתמיט ולפיכך לא רצתה תורה שיפטר משבועה משום מגו ורמי בר חמא דחיק נפשיה לאוקומי שבועת השומרים דאפקיד ניהליה בשטר אבל רבא סבירא ליה דמיגו גרוע לא מהני לאפטוריה משבועה והאי דמהימני הכא אפי' לפטור בעל הבית משבועת התקנה היינו משום דכיון דמדרבנן בעלמא הוא וכיון שרוב פעמים יכול לברר שעשה עמו מלאכה בעדים לא ראו לתקן בזה כלום:

והא דאסקינן בשמעתין דהמפקיד אצל חבירו בשטר צריך להחזיר לו בשטר או בעדים היינו לומר דאי לא מייתי ראיה לא מהימן לומר החזרתי בלא שבועה דהכא הכי קאמר שצריך להחזיר בעדים לאפטורי משבועה שאם אמר החזרתי שלא בעדים שבועה בעי וכיון שכן אין בנאנסו מיגו לפטור את השבועה בדאפקיד ניהליה בשטר ובהא נחתינן וסלקינן בסוגיין אבל מכל מקום אי אמר החזרתי נאמן בשבועה מגו דאי בעי אמר נאנסו דנאמן בשבועה והכי איתא בהדיא בפרק המוכר את הבית (דף ע.):

אומן אומר שתים קצצת לי וכו' שלח להו בזו ישבע בעה"ב ויפסיד [אומן] **דקציצה ודאי מידכר קא דכירי אינשי**. הלכך ליכא למימר ישבע שכיר ויטול משום טרדת בעל הבית ויש מי שפירש דכי אמרת ישבע בעל הבית ויפסיד [אומן] דוקא במודה מקצת וישבע כדינו אבל כופר בכל כגון שפרע לו כבר אותו סלע שהוא מודה לו או שאמר לו הילך בזה לא ישבע בעל הבית לפי שלא תקנו חכמים בקציצה כלום אלא אי מודה במקצת נשבע כדינו ואי כופר בכל פטור ואם תאמר ולמה לא תקנו חכמים בקציצה [בכופר בכל] אע"ג דדכירי לה אינשי מפני תקנת השכיר שנושא נפשו על שכרו והרי למעלה בראש הסוגיא קודם שחדשנו טענת טרדת פועלים היינו אומרים עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית דאלמא ראוי לחייבו שבועה מפני תקנת שכיר י"ל הני מילי היכא שהם חולקים על כל השכירות ואי מהימן בעל הבית לומר פרעתי פסקת ליה לחיותיה של שכיר לגמרי אבל כי פליגי בקציצה אי אפשר שיהו חולקים אלא בדבר מועט שהרי שכירות של פועלים ידוע הוא וליכא בההוא כפירה כדי חייו דשכיר ולפיכך לא תקנו שבועה אצל בעה"ב וא"ת א"כ דבמודה מקצת עסקינן היכי פרכינן עלה בגמרא איני והא תני רבה בר שמואל קצץ המוציא מחבירו עליו הראיה ואי לא מייתי ראיה פקע אמאי ישבע בעל הבית ויפסיד אומן ומפרקינן אמר ר"נ לצדדין קתט או יביא ראיה ויטול או ישבע בעה"ב ויפסיד אומן ואם איתא דבמודה מקצת עסקינן היכי סלקא דעתין דלפקע י"ל דקסלקא דעתין דבמודה מקצת [נמי] פטר רבה בר שמואל [לפי] שאין מוסרין שבועה

לבעל הבית משום דטרוד הוא ולא דכיר אפילו בקציצה ופועל איט נשבע ונוטל דליכא בקציצה משום כדי חייו כך כתוב בספר מלחמות ואין טעם זה מחוור בעיני דאם איתא דבעה"ב אינו יכול לישבע הוה לן למימר דמתוך שאינו יכול לישבע משלם ואע"פ שאין בעל הבית כאילו אומר ממש איני יודע מכל מקום כיון שאין אנו רוצים למסור לו שבועה אין להפסיד השכיר בשביל כך שכל שאינו יכול לישבע או מן הדין או מפני חשש ראוי שישלם ויותר נכון בעיני מה שכתב בס' המאור דקא סלקא דעתין שלא חייבה תורה במודה במקצת השכירות אלא במלוה ופקדון דכתיב בהו כי הוא זה דכתיב כי יתן איש אל רעהו וגו' וסבירא לן עירוב פרשיות כתיב כאן בהדי פרשה דאם כסף תלוה ואע"פ שהרמב"ן ז"ל השיב עליו שכיון שהשלים פעולתו נעשה שכירות מלוה ואין ראוי שיורע כחו מפני שהיה עקרו שכירות אין אני רואה בזה קושיא שלא נוכל לומר כן וכ"ש למאי דקס"ד מעיקרא שהרי דעת רוב המפרשים שכל תביעה שהיא נמשכת מקרקע אע"פ שעכשיו נעשית חוב דינה כקרקע ואין נשבעין עליה ומוכחי לה מדאמר בפ"ק דבבא מציעא (דף ה.) דלמ"ד הילך פטור קרקע דאיצטריך קרא למעוטי משבועה היינו בשחפר בה בורות שיחין ומערות אלמא אע"פ שעכשיו דמים הוא תובעו ולא קרקע דינו כקרקע ממקום שבא וכמו שכתבתי למעלה ולמה לא נוכל לומר כן בשכירות למאי דס"ד מעיקרא ומאי דקשיא לי' נמי מדתנן ר"י אומר עד שתהא שם מקצת הודאה דאם איתא דמודה מקצת בשכירות ככופר בכל דמי מאי קא [טפי] ליה [הודאה] במקצת יש לתרץ בה ולומר דמ"מ דמי לשבועה דמחייב בה בעל הבית מדאורייתא ולישנא דגמרא נמי [משמע] דר' יהודה לא בעי שיהא בעה"ב מחויב שבועה ממש אלא שתהא שבועה נוטה עליו דאמרינן כל זמן שהשבועה נוטה על בעה"ב שכיר נשבע ונוטל ואפשר דנפקא לן מינה לר' יהודה אפי' בשאמר לו הילך וכך פירשו קצת מפרשים ז"ל וכל שכן שיש לומר כן בשכירות למאי דס"ד מעיקרא ונמצינו למדין לפי שיטה זו שלא תקנו חכמים בקציצה כלום אלא אם בעה"ב מודה מקצת נשבע שבועת התורה ואי כפר בכל נשבע היסת וכן נראה דעת האלפסי ז"ל שכתב כאן [סתם] ישבע בעל הבית ויפסיד [אומן] ובפרק המקבל [סי' תקפא] (דף קכט) כתב סתם אבל אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המוציא מחבירו עליו הראיה ולא חשש לפרש נראה שדעתו ז"ל שלא חדשו חכמים בדבר כלום אלא הרי הוא ככל הטענות לדינן של כופר בכל ומודה מקצת אבל יותר נראין דברי ה"ר יוסף הלוי ז"ל שכתב דבעיין לאו במודה מקצת הוא אלא בכופר בכל כגון שפרע לו כבר מה שהוא מודה לו או שאמר לו הילך דמיבעיא להו מי נשבע כלומר פשיטא דשבועת תקנה יש כאן משום כדי חייו דשכיר אלא דמיבעיא

לו אי שדיוה רבנן על בעל הבית או עקרוה מיניה ושדיוה אשכיר ופשט להו דלא עקרוה מבעל הבית כיון דקציצה מדכר דכירי אינשי ומ"מ [משום] כדי חייו דשכיר נשבע בעל הבית אע"פ שהוא כופר [בכל] והיינו דאקשינן והא תני רבה בר שמואל קצץ המוציא מחבירו עליו הראיה ואי לא מייתי ראיה פקע משום דבעל הבית כופר בכל הוא שמה שהוא מודה שקצץ עמו כבר פרע לו או שהוא אומר לו הילך ואמאי ישבע בעל הבית ויפסיד [אומן] ואסיקנא דלצדדין קתני הלכך פועל ובעל הבית שנחלקו בקציצה אע"פ שבעל הבית כופר בכל נשבע שבועת התקנה כעין של תורה ומיהו הני מילי ששכרו בעדים ובזמנו אבל שכרו שלא בעדים או שעבר זמנו אינו נשבע כשם שאין פועל נשבע כשבעל הבית אומר נתתי ושכיר אומר לא נטלתי אלא ששכרו בעדים ובזמנו וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק אחד עשר מהלכות שכירות:

דף כז.

ירושלמי היה עבד וב"ד מוסרין שבועה לעבד היה חשוד וב"ד מוסרין שבועה לחשוד ע"כ ונראה שחזרה שבועה על בעל הבית דתחלת שבועת תקנה זו על בעל הבית הוטלה כמו שכתבנו למעלה אלא מפני תקנתו של שכיר עקרוה מבעל הבית ושדיוה אשכיר הלכך בשאין שכיר יכול לישבע נשבע בעל הבית וכן מוכח מה שאמרו שם בירושלמי בסמוך היו שניהם חשודים בפלוגתא דר"מ ורבי יוסי היו שניהם חשודים חזרה שבועה למקומה וכו' ונראין הדברים שכך הדין אם השכיר קטן שאין ב"ד מוסרין לו שבועה אלא ישבע בעל הבית ויש לתמוה על הרמב"ם ז"ל שכתב בפרק אחד עשר מהלכות שכירות שאפי' שכיר קטן נשבע מ"מ בהשגות הראב"ד ז"ל [כתב] כמו שכתבנו:

תניא הנותן טליתו לאומן אומן אומר שתים קצצת לי והוא אומר לא קצצתי אלא אחת כל זמן שהטלית ביד האומן על בעה"ב להביא ראיה. כלומר דאי מייתי ראיה מהימן ויהיב כדקאמר ושקיל טליתו ואי לא מייתי ראיה מהימן עלה אומן במגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי ובפרק חזקת הבתים (דף מה:) אוקימנא לה בשלא מסר לו בעדים ובדליכא ראיה משמע דאי לא מייתי ראיה שקיל אומן בלא שבועה דבגמרא מסיימינן בהך ברייתא נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל ואתיא כר' יהודה דסבירא ליה דכל [היכא] דאיכא הודאה במקצת אפי' בקציצה שכיר נשבע ונוטל ומשמע דדוקא בשנתנו לו הוא שצריך לישבע הא ברישא כיון שהטלית הוא בידו נוטל בלא שבועה והכי נמי משמע בירושלמי דגרסי' התם גבי שכיר הקדים לו שכרו בהא נשבע ונוטל היה בידו משכון בהא נוטל [בלא] שבועה פירוש הקדים לו שכרו אם טוען שהקדים לו שכרו [אפ"ה

נשבע שכיר ונוטל שלא תאמר כיון שטוען שהקדים לו שכרו] יהא [בעל הבית] נאמן לפי שבתחילת היום אינו טרוד בפועליו לא היא דלעולם מחמת טרדת פועליו גם בזה אינו זוכר ומיהו נשבע אומן אבל כשיש בידו משכון נוטל בלא שבועה ומכאן נראה דמי שטוען על המשכון כך וכך יש לי עליו נוטל בלא שבועה ומכאן קשה למה שכתב הרב אלפסי ז"ל בתשובה בעסק חד גברא דתפיס מקרא ואמר שהיה ממושכן בידו. בלשון הזה ואם אין דרך המקום לשאול אותה וכיוצא בה יהא ראובן נאמן עד כדי דמיה ולא יוחר ולאחר שישבע שבועת התורה שאין לו בה פחות משויה וכן הסכימו הגאונים ז"ל שכל המוציא ממון מתחת יד אחר אע"פ שהוא נאמן במגו נשבע שבועה חמורה מפני שאינו נשבע על גופו של משכון. וזהו שכתב הרי"ף ז"ל בפ' המקבל גבי סכינא דאשכבתא דנשבע ונוטל ולאו שבועה של היסת קאמר דההיא פשיטא ולא היה הדבר צריך לכותבו אלא שבועת המשנה כעין של תורה וכן בעובדא דהנהו עיזי דאכלן חושלא בנהרדעא דאמרי' פרק חזקת הבתים (דף לו.) שנאמן לטעון עד כדי דמיהן הסכימו שאינו נוטל אלא בשבועת [המשנה] בנקיטת חפץ דכלל גדול הוא לכל הנוטלין שאין נוטלין אלא בשבועת המשנה שהיא כעין של תורה ויש שהביאו ראיה לדין זה ממה ששנינו בפ' הגוזל ומאכיל (דף קיד:) המכיר כליו וספריו ביד אחר ישבע כמה הוציא ויטול ואע"פ שהוא נאמן לומר אתה מכרתם לי ואע"פ שאין זו ראיה אצלי משום דכיון דיצא לו שם גניבה בעיר ובאו בני אדם ולנו בתוך ביתו ועמד והפגין בלילה ואמר נגנבו כליו הכל אומרים נגנבו כליו של פלוני כדאיתא התם הוה ליה כאילו [איכא] עדים וראה דלא מהימן למימר אתה מכרתם לי ואע"פ שאמרו בירושלמי אמר ר' אבא בר ממל בדין הוא שלא ישבע ולמה אמרו ישבע שלא יהו בעלי בתים מטפלין עם הגנבים נראה לי דאין זה דרך גמרתנו משום דבגמ' דילן לא סגי לן ביצא לו שם גניבה בלחוד ובעיא מילי אחריני דמוכחי כדאיתא התם ובדאיתנהו להני מילי אדרבה בדין הוא שלא יטול אפי' בשבועה אלא מפני תקנת השוק הוא שנוטל ובירושלמי א"ל ר' אבא בר ממל ביצא לו שם גניבה בלחוד ומש"ה אמרינן בדין הוא שלא ישבע דוק ותשכח ולפיכך אינו רואה מכאן ראיה אבל מ"מ הסכמת הגאונים ז"ל כך היא ושמעתין קשיא עלייהו וכדכתיבנא והרמב"ן ז"ל תירץ לדברי הגאונים ז"ל דלא דמי משכון דשכירות לשאר הטענות ולא מיבעיא למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי דכטוען על גופו של משכון דמי אלא אפי' למ"ד אין אומן קונה בשבח כלי כיון דודאי אית ליה עליה אגרא [ואגריה] תפיס ליה כטוען על גופו של כלי דמי דמקנה קני ליה כלי עד דיהיב ליה אגריה ושקיל ליה ואיהו גופיה הימוניה הימניה לאומן אאגריה כי מסר ליה כלי שאם לא תאמר כן לא הנחת חיים לאומנין אלו

דבריו ז"ל בספר המלחמות ולא נתבררו אצלי דאפילו למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי אמאי עדיף אומן ממלוה על המשכון דאיהו נמי קני ליה בדר' יצחק אפי' במשכנו בשעת הלואתו כמו שכתבתי במקומות אחרים ואדרבה מלוה על המשכון קני ליה טפי (דהא כל האומנין שומרי שכר בלבד כדתנן בפ' האומנין ואילו לוה על המשכון קני ליה קנין גמור) דהא כל האומנין שומרי שכר בלבד הם כדתנן בפרק האומנין (דף פ:) ואילו מלוה על המשכון קני ליה קנין גמור ואפי' להתחייב באונסין לדעת רש"י ז"ל כמו שכתבתי שם ונמצא טענתו על גוף המשכון וכי היכי דאומן תפיס לכלי על אגריה מלוה נמי תפיס ליה על מעותיו שהלוהו וכי היכי דהימניה לאומן הכי נמי הימניה למלוה כשמסר לו משכון דכל שאינו מדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אין לחוש שבא לידו אלא או במכירה או במשכון. ומה שכתב עוד שאם לא תאמר כן לא הנחת חיים לאומנין לא ידעתי למה לפי שאני סובר שאפי' הגאונים ז"ל לא אמרו כן אלא בבא לגבות חובו מן המשכון שכיון שבא ליטול צריך לישבע כשאר הנשבעין ונוטלין הא אילו רצה לשתוק ולהחזיק במשכונו עד שיתן לו מעותיו והלה תובע משכונו אינו נשבע אלא היסת לפי שאין זה נשבע ונוטל ודי לנו במה שחדשו הגאונים ז"ל בדין זה שלא בראיה והבו ליה דלא לוסיף עלה ומעתה כשירצה בעל הבית טליתו יפרע שכרו:

ולענין קושיותיו אני אומר דהיינו נמי דקתני המוציא מחבירו עליו הראיה כלומר דאי לא מייתי ראיה תפיס ליה אומן לטלית אאגריה עד שיפרענו כדקאמר ואין הכי נמי שאם בא אומן לגבות מן הטלית צריך לישבע כמו שאמרו הגאונים ז"ל אבל לא הוצרך תנא לשנות דין זה דמסתמא בעל הבית ירצה טליתו ויפרענו ואפשר עוד שאפי' בא אומן לגבות אינו צריך לישבע דהא לעיל בסמוך אמרינן וליתן ליה בלא שבועה ופרקינן כדי להפיס דעתו של בעל הבית דאלמא אי לאו הכי היה נוטל בלא שבועה ודוקא בפועל הוא שצריך להפיס דעתו של בעה"ב שבא ליטול ואינו תופס כלום אבל אומן כיון שהטלית בידו מצי לעכובי עד דיהיב ליה בעל הבית כוליה אגריה כדקאמר אע"פ שאם בא לגבות נוטל בלא שבועה אין לנו לחוש משום פיוס בעל הבית שכבר הוא מפוייס ועומד כשמחזיר לו טליתו ולא עוד אלא אפילו תאמר שמלוה על המשכון [אפי'] בא לשתוק ולהחזיק במשכנו צריך לישבע לדעת הגאונים זכרונם לברכה אעפ"כ כן פועל שאני דכיון דחזינן בגמרא דיהבינן ליה אגריה בלא שבועה אי לאו משום פיוס בעל הבית כשתופס משכון אין בעל הבית צריך פיוס דכיון דלא מהימן ליה שהרי הן חולקין בקציצה כבר הוא מפוייס כשהאומן מחזיר לו טליתו שמתירא הוא שמא יאמר החזרתי ולפיכך איני רואה קושיא מזו לדעת הגאונים ז"ל אבל ה"ר אפרים כתב דכל מי שטוען על המשכון נוטל

בשבועת היסת בלבד ובודאי שכך נראין הדברים אלא שאין לחלוק על הראשונים ז"ל מפני שדבריהם דברי קבלה הם ומיהו בהנהו עיזי דאכלן חושלא בנהרדעא (ב"ב דף לו.) דאמרי' שיכול לטעון עד כדי דמיהן משום דמצי למימר לקוחין הן בידי דכולהו מודו דאינו נוטל אלא בשבועה כעין דאורייתא משום דליכא מגו גמור דאי אמר לקוחין הן בידי היה מעיז ועכשיו אינו מעיז דמרייהו דעיזי לא ידע כמה חושלי אכלי הלכך אינו נאמן אלא בשבועה כדאשכחן במודה במקצת דלא אמרי' ביה מגו דאי בעי כפר בכוליה לאפטורי' משבועה משום דהוי ממעיז לשאינו מעיז ומיהו הכא [בחושלי] אע"ג דמגו גרוע הוא כיון דתפיס הוא נאמן בשבועה:

דף כז:

מתני' הנגזל כיצד וכו' הרי זה נשבע ונוטל. שהדברים מוכיחים שהרי עדים מעידים דשלא ברשות משכנו:

גמ' ואשתכח דגזור. כלומר שנגזר הדקל:

דגזים. בו לעשות דבר גוזמא [שגזם] ואינו עושה:

וליחזי מאי משכנו. אותם שהעידו שמשכנו יעידו מה משכנו ומה שבועה יש:

בטוענו כלים הניטלים תחת כנפיו. בעל הבית טוען שנטל כלים קטנים תחת כנפיבגדיו ולא הכירו בו עדים:

דאמר רב יהודה. כך כתוב בהלכות הרי"ף ז"ל ורש"י ז"ל כתב אמר רב יהודה גרס ולא גרס דאמר רב יהודה ובודאי שכן עיקר שזו של רב יהודה אינו מעין משנתינו וכמו שכתב הרי"ף ז"ל בשער הרביעי ואפשר דאי גרסינן דאמר ה"ק דכי היכי דלרב יהודה הורע כחו מפני שהטמינם הא נמי משום הכי נשבע ונוטל ואינו מחוור:

ואמר לקוחים הם בידי. ובעל הבית אומר השאלתים לו כדמפרש לקמן:

אינו נאמן. אפילו בשבועה:

ולא אמרן אלא באיניש דלא צניע. דכיון דלא צניע אין דרכו להטמין משום הכי אינו נאמן חדא דאין זה עשוי למכור את כליו ועוד מדאטמינהו איכא למימר שבוש הוא להודיע שהוא צריך לשאול כלים משכניו דאי לקוחין היו לא היה מטמינן [אבל] באיניש דצניע היינו אורחיה להטמין ומשום הכי נאמן דליכא ריעותא בהטמנה ואע"פ שאין זה עשוי למכור את כליו זימנין דצניע נמי לא אמרן אלא בדברים שדרכן להטמין. לאיש צנוע כמותו אבל בדברים שאין דרכן להטמין אפילו לצנוע כיוצא בו אינו נאמן:

דף כח.

אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן. וישבע זה שהם לקוחים בידו ורבינו חננאל ורש"י גורס כך. ולא אמרן אלא בבעל הבית שאינו עשוי למכור את כליו אבל בעה"ב העשוי למכור כליו נאמן ובבעה"ב שאינו עשוי למכור את כליו נמי לא אמרן אלא בדברים שאין דרכן להטמין אבל דברים שדרכן להטמין נאמן ושאין דרכן להטמין לא אמרן אלא באיניש דלא צניע אבל באינש דצניע היינו אורחיה ובאיניש דלא צניע נמי לא אמרן אלא שזה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אבל גנובים לא אחזוקי אינשי בגנבי [לא מחזקינן] וגירסא זו יותר מחוורת מגירסת הרי"ף ז"ל וכללא דמילתא דדברים שאינן עשוין להשאיל ולהשכיר לעולם נאמן התופס לומר לקוחין הם בידי עד דאיכא כל הני תנאי [גביה לגריעותא] שהטמין ושבעל הבית אינו עשוי למכור את כליו ושהם דברים שאין דרכן להטמין ושהוא איניש דלא צניע ושבעל הבית טוען שאולין ואי איכא כל הני תנאי [אין] התופס נאמן אבל אם חסר אחד מהם [נאמן] [וה"ג] ובכולהו נמי לא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן. כלומר אפי' ליכא חד מהני תנאי [לגריעותא] דכתבינן ובלבד שיטעון בעל הבית שאולין אבל טוען גנובים אינו נאמן [בעל הבית] דכיון שהוא טוען גנובים אזלה לה חזקת האי דעשוין להשאיל דהני מאני שהרי בעל הבית מודה שלא באו לידו בתורת שאלה וכי תימא להימניה לבעל הבית מגו דאי בעי אמר שאולין הן אינה טענה שאם כן אף בכלים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר ואיכא כולהו תנאי [למעליותא גבי תופס] ובעה"ב טוען גנובים ליהמניה מגו דאי בעי טעין שאולין אלא כלל גדול היא דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן אפי' איכא מגו ומיהו היכא דמוחזק תופס בגנב בעל הבית נאמן ואפילו טעין גנובים דלא מחזיקנן קאמרי אבל במוחזק לן כבר נאמן וכן דקדק מכאן הרי"ף ז"ל וכמו שכתב בשער השמיני:

ויש כאן גירסא אחרת לרש"י ז"ל שהוא גורס ולא אמרן אלא בדברים שעשוין להשאיל ולהשכיר כלומר דבהנהו אמרי' דכי אמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ובדברים שאין דרכן להטמין ואידך תנאי אחריני אבל דברים שאין עשויין להשאיל שהבעלים חסין עליהם לפי שמתקלקלים נאמן לישבע שלקוחים הם ואין דבריו של זה מחוורים באומר השאלתים לו ואין גירסתו ז"ל מחוורת מדאמרי' עלה בגמרא כי הא דרבא אפיק זוגא דסרבלא. כלומר מספרים של סורקי בגדים וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר כלומר ומדאפקינהו רבא מיתמי ש"מ ס"ל דאי הוה אבוהון קיים ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן בשבועה דאי מהימן אנו טוענין בשביל יתמי דאבוהון

לקחם ממך ולפי גירסת רש"י ז"ל נצטרך לומר דדוקא כשבאו עדים והעידו שהוציאם אביהם טמונין וכולהו תנאי אחריני ואינו במשמעו ולפיכך נראה עיקרן של דברים כגרסת הרב אלפסי ז"ל ודבריו וכל דברי שמועתינו דוקא בדאיכא ראה הא ליכא ראה מגו דאי בעי אמר החזרתי נאמן וכתב רש"י ז"ל ודוקא ספרא דאגדתא שאין אדם עשוי ללמד תדיר אבל שאר ספרים אינן עשוין להשאיל ולהשכיר לפי שמתקלקלין כמו שמצינו במוצא ספרים לא ילמוד בהם לכתחלה ולא יקרא אחר עמו ויכול לומר לקוחין הם בידי ואין צריך לכתוב עליהם שטר מכירה אלא לרווחא דמלתא שלא יצטרך לישבע כך קבלתי מרבינו יצחק הלוי ז"ל ע"כ ומסתברא דברים העשויין להשאיל ולהשכיר הכל לפי מה שהוא כלי ומה שהוא אדם וכן השיב הרב אלפסי ז"ל בתשובה ובלשון הזה כתב רואין אם זו המקרא בני אדם עשויין להשאיל אותה או לשאול כמותה והיה מנהג שמעון זה להשאיל אותה אין ראובן נאמן אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק [שמיני] מהלכות טוען ונטען שהם כלים עשויין לכתחלה לכך כגון חלים ונזמים שתחלת עשייתן להשכירן או להשאילן [לכלות] והראשון נראה עיקר ומה שכתב הרב אלפסי ז"ל בעשר שעריו הם דברים ברורים ואין צריך לפרשם ונסכא דר' אבא אפרש לפנינו בס"ד:

דף כח:

אפי' שומר של בעל הבית. נאמן הוא לישבע וישלם:
שכירו ולקיטו. של בעל הבית ולא מסר לו שמירת הבית:
מה הוא. להיות נאמן על שבועה זאת:
אמיד. עשיר:
לא שנו. דצריך שבועה:
תני רבי חייא במתניתיה הרי שהיו מעידים [אותו] שנכנס לתוך ביתו שלם ויצא חבול כגון שעלתה לו נשיכה בגבו ובין אצילי ידיו דנשיכת שינים לאו חכוך כותל הוא:
מתני' ושכנגדו חשוד על השבועה אחד שבועת העדות. כלומר בין שנחשד על שבועת העדות בין שנחשד על שבועת הפקדון שכפר ונשבע לשקר ואפי' נחשד על שבועת שוא שהוא חייב עליה לשמים ולא לבריות אעפ"כ הוא נפסל על ידה לשבועה:
משחק בקוביא. גזלן דרבנן הוא דאמור דאסמכתא לא קניא:
חזרה שבועה למקומה. בגמ' מפרש לה והקשה הרשב"א ז"ל שבועת העדות מאן מוכח דעבר עליה במזיד אפי' איכא עדים קרובים ללוה או למלוה דמתרו ביה דלמא אישתלי ולא מזיד הוא ואי במודה שהזיד דידע הוא ולא העיד אין אדם נאמן לשוויה נפשיה

רשיעא והעלה דצריך עיון ולדידי לא קשיא דכל שהיה עדות קרוב כל כך דאי אפשר לתלות בו שכחה לא אמרינן דלמא אישתלי דבפ' אלו נערות (דף לג.) דאמרי' גבי עדים זוממין נתרי בהו אימת נתרי בהו מעיקרא אמרין אשתלין אי בשעת מעשה פרשי ולא מסהדי [אלמא] כל שיש לתלות בו שכחה קרינא ליה מעיקרא וכל שאין לתלות בו שכחה קרי שעת מעשה ובמודה שהזיד נמי משכחת לה דאע"פ דאין אדם משים עצמו רשע הני מילי לפוסלו לעדות אחר כי ההיא דפלוני רבעו לרצונו כדאמרי' פ"ק דסנהדרין (דף ט:) ובההוא דמת הרגתיו הרגנוהו דבפ' כיצד ביבמות (דף כה.) אבל זה שמחייב את עצמו ממון שהרי אומר שאינו יכול לישבע מפני שהוא חשוד הויא לה הודאת בעל דין דמהניא לגבי ממון דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי:

גמ' אבל שבועת ביטוי דאיכא למימר בקושטא קא משתבע. דאפשר דכשהוא נשבע בדעתו לקיימה ואפילו עבר עליה שכפאו יצרו אינו חשוד בכך על השבועה כך פירש רש"י ורבינו חננאל ז"ל אבל בשם רבינו תם ז"ל אמרו דודאי חשוד דהא עבר בלאו כמלוה ברבית וסוחרי שביעית דאע"ג דאיסור הבא מעצמו הוא פסול אלא הכי קאמר דמתניתין לא קתני לה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות טוען ונטען:

אכלתי ולא אכלתי מאי איכא למימר. דהא כי משתבע בשקרא קא משתבע:

תנא שבועת שוא וכל דדמי לה. כל שבועה לשעבר:

היכי תנן. רבי יוסי אומר יחלוקו או רבי מאיר אומר יחלוקו:

חזרה שבועה לסיני. לשבועת הר סיני שהשביע הקב"ה את ישראל על לא תגזול והוא יפרע מן הכופר ממון לחבירו אבל ב"ד אין נזקקין לא לשבועה ולא לפרעון:

למחוייב לה. על זה שהודה במקצת וכיון שאינו יכול לישבע דהא חשוד ישלם:

וכן היתומים וכו'. מתני' היא בפירקין והוינן ממאן וכו' קצר בה הרי"ף ז"ל מפני שכתבה בסמוך ועכשיו אפרשנה. אי לימא מלוה. אם הוציאו שטר עליו לא יפרעו אלא בשבועת היורשין המפורשת במשנתנו שלא פקדנו אבא [ופי' רב ושמואל דאמרי תרוייהו] ל"ש דבשבועה מיהו יפרעו יתמי מלוה שהוציאו שטר על יתמי לוה:

אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה. שמשעה שמת לוה אין למלוה ליפרע מן היתומין אלא בשבועה. ואין אדם מוריש שבועה לבניו ממון שהוא חייב עליו שבועה אלמא הואיל והוא חייב שבועה שלא קבלתי חוב זה והיתומים אינן יכולין לישבע כך אלא שלא פקדנו אבא ואין זו שבועה המוטלת על אביהם ואף יתמי לוה אין יכולין לישבע שפרעו אביהם הא אמרי

רב ושמואל שלא יפרעו אלמא המחוייב שבועה ואין יכולין לישבע לא זה ולא זה ס"ל לרב ושמואל דחזרה שבועה לסיני ואין כאן לא שבועה ולא פרעון:

דף כט.

רבותינו שבא"י ר' אבא וכו'. זיל ושלם. דהא מודה הוא דחטף ולאו כל כמיניה של כל חוטף לומר שלי חטפתי:

ליכא תרי סהדי. דחטף ומגו דאי בעי אמר לא חטפתי מהימן נמי למימר דידי חטפתי:

ליפטריה. משום האי מגו:

איכא חד סהדא. ואי אמר לא חטפי הוה בעי לאישתבועי להכחיש העד:

לישתבע. שבועה שהעד מחייבו אין יכול דהא מודה דחטף והעד מחייבו לשבועה שלא חטף והא ליכא למימר דלישתבע דדידיה חטף שאין שבועה זו מוטלת עליו זהו לשון רש"י ז"ל:

ומקשו הכא ואמאי לא לישתבע דדידיה חטף ויהא נאמן בשבועה מגו דאי בעי אמר לא חטפי דמהימן בשבועה וכ"ת מגו בשבועה לא אמרי' ליתא דהא אמרי' בפרק המוכר את הבית (דף ע.) דהמפקיד אצל חבירו בשטר ואמר החזרתי נאמן מגו דאי בעי אמר נאנסו ופרכינן ואי אמר נאנסו לאו שבועה בעי ומפרקינן מאי נאמן בשבועה תירצו בתוספות דלא אמרי' מגו לאכחושי סהדא דלא חציף איניש לאכחושי וא"ת הא אמרי' בפרק הכותב (דף פה.) דאבימי בריה דר' אבוה הוו מסקי ביה זוזי בי חוזאי שדרינהו בידא דרב חמא בריה דרבא לבסוף אמרי ליה דסטראי נינהו ואתו לקמיה דרבא ואמר להו דמגו דיכלי למימר לא היו דברים מעולם יכלי למימר סטראי נינהו והא התם דאי הוו אמרי לא היו דברים מעולם הוו מכחשי לרב חמא שהיה שליח ושליח נעשה עד וכדאמרי' בפרק האיש מקדש (דף מג.) הן הן עדיו הן הן שלוחיו י"ל דההיא דפ' הכותב לבתר דתקון רבנן שבועת היסת דאין שליח נעשה עד כדאיתא בפרק האיש מקדש [דף מג:] וה"ל בעל דבר עוד י"ל דהיינו טעמא דלא מהימן בשבועה למימר דידי חטפי מגו דאי בעי אמר לא חטפי לפי שהתורה האמינה ע"א לענין שבועה כב' עדים לענין ממון וכדתניא בפ' שבועת הדיינין [דף מ.] כל מקום ששנים מחייבים אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה וכיון שיש לו נאמנות לענין שבועה כשנים לענין ממון יש לבעל הדין לשלם או לישבע להכחיש העד אבל כל שלא הכחישו לא מצי למימר דידי חטפי לענין שבועה כי היכי דלא מצי למימר הכי בשנים לענין ממון:

ה"ל מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם. ואי תימא אמאי ליהמניה במגו דאי בעי אמר החזרתי יש מי שתירץ דגזלן אינו נאמן לומר החזרתי דלאו לאהדורי קאי ולא דמי למלוה את חבירו ומפקיד את חברו דאין צריך להחזיר לו בעדים דהתם לחזרה קאי אבל רבינו מאיר ז"ל השיב להרמב"ן ז"ל דאפילו גזלן נאמן לומר החזרתי והביא ראיה מסוגיא דפ' האשה שנתארמלה (דף יח.) דתנן התם ומודה רבי יהושע באומר לחברו שדה זו של אביך היתה והוינן בה טובא וליתני הכי ומקשינן וליתני מודה ר' יהושע באומר לחברו מנה לויתי ממך ופרעתיו לך שהוא נאמן ומפרקינן משום דבעי למיתני סיפא ואם יש עדים שלוה ממנו והוא אומר פרעתיך אינו נאמן והא קי"ל המלוה את חברו בעדים א"צ לפרעו בעדים ואם [איתא] דגזלן צריך להחזיר לו בעדים ליתני ומודה ר' יהושע באומר לחבירו מנה גזלתיך והחזרתי לך שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ואם יש עדים שגזל והוא אומר החזרתיו לך אינו נאמן מדלא אקשי התם הכי ש"מ דאפילו גזלן האומר החזרתיו נאמן וא"ת א"כ הדרא קושיא לדוכתה י"ל דהכא כשהנסכא יוצאה עכשיו בפנינו מתחת ידו עסקינן דליכא מגו:

אמר רבא כותיה דר' אבא מסתברא דתני רבי אמי שבועת ה' תהיה בין שניהם. אם בעלי הדין קיימין:

מה לי הוא מה לו אבוה. מאחר שטוען טענת ברי [למה] אין יכול לישבע:

אי אמרת בשלמא אביו כה"ג מחויב שבועה ומתוך שאינו יכול לישבע דהא קאמר אינו יודע משלם:

היינו דאיצטריך קרא למיפטר יורשין. הטוענין טענה זו:

מלמד שהשבועה חלה על שניהם. שניהם נענשין בה [כלומר אף המשביע] שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן. ודאמרינן הכא מה לי הוא מה לי אבוה היינו כגון שטוענו ברי מנה לאבא ביד אביך שהודה אביך לאבי סמוך למיתתו בפני ובפניך כה"ג מה לי הוא מה לי אבוה וליכא לדחויה בשאין [תובע] טוען ברי לי שהוא יודע ומש"ה פטרינהו רחמנא ליורשין דפשיטא דפטור דמשיב אבידה הוא וקרא למה לי דהא מודה מקצת בעלמא שהוא חייב היינו משום שאינו מעיז פניו בפני בעל חובו שיודע בו שהוא יודע [האמת] וכי מסקינן נמי אלא לאו דא"ל מנה לאבא ביד אביך היינו נמי כשהוא טוען לו בברי שהוא יודע שהיה שם בשהודה אביך לאבי והלה אומר על הנ' אני זוכר ועל השאר איני יודע דבכה"ג יורשים פטורין דלא [עבידי] למירמי אנפשייהו כולי האי וא"ת א"כ דבאיני יודע פטורין והיכא דאמר בברי חמשין אית לך וחמשין לית לך חייבין להימנינהו כי אמרי חמשין אית לך וחמשין לית לך מגו דאי בעו אמרי אין אנו יודעין י"ל דא"נ אמרי

אין אנו יודעין שבועה בעו שאינן יודעין אלא דאבוה כה"ג משלם ואינהו פטרי בשבועה עוד י"ל דמגו דאי בעי אמרי איני יודע לאו מגו הוא וראיה לדבר מדאמרינן ברישׁ פ' הבית והעליה (דף קטז:) גבי היה אחד מהם מכיר אבניו נוטלן כגון שיש עסק שבועה ביניהם דאמר הני חמשין ידענא דאינון דידך והני לא ידענא ואמאי להימניה במגו דלא ידענא להו כלל והכא ודאי אינו עזות דאין חברו מכיר ויודע בו אם מכיר אבנים שבכותל שבורות ושלימות ונימא לאו מחויב שבועה הוא אלא ש"מ דאיני יודע לא הוי מגו כלל. ואיכא למידק טובא אשמעתין היכי מוכחינן דרבותינו שבארץ ישראל ר' אבא דהא ודאי מצי אמר [במתניתין] חזרה שבועה לסיני דאע"ג דאיהו ס"ל מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם ה"מ היכא דאין שכנגדו מחוייב שבועה כגון בנסכא דר' אבא א"נ בשכנגדו מחוייב שבועה ויכול לישבע כעין משנתנו בשאין התובע חשוד אבל בשהתובע חשוד שפיר מצי ר' אבא למימר דמתוך שאינו יכול לישבע מפסיד אע"ג דלדידיה ליתא אלא שבועת התקנה מחומרא בעלמא ותדע לך דאי לא תימא הכי קשיא הלכתא אהלכתא דקי"ל כר' אבא וכמו שפסק הרב אלפסי ז"ל בסמוך וקי"ל בההיאכרב ושמואל אלמא אמרינן שאע"פ שלא נתחייב מלוה אלא שבועת התקנה לבני לוה כיון שאין בני מלוה יכולין לישבע הפסידו בשניהם חשודים נמי מצי למימר ר' אבא דאע"ג דמדינא נתבע חייב לשלם כיון שאינו יכול לישבע אפ"ה כיון שהתובע חייב להשבע שבועת התקנה ואינו יכול לישבע מפני חשדו מפסיד וכיון שכן היכי מוכחינן מדר' אבא דנימא במתני' חזרה שבועה למחוייב בה ומהאי טעמא נמי קשיא לן מאי דאמר בשמעתין ורב ושמואל האי שבועת ה' מאי דרשי ביה דאלמא רב ושמואל דאמרי חזרה שבועה לסיני לא מצו דרשי שבועת ה' תהיה בין שניהם כדר' אבא ואמאי לא הא ודאי אפשר דאית להו דר' אבא דמחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם ואפ"ה אמר [במתני'] חזרה שבועה לסיני דכיון דתובע מחוייב לישבע שבועה של דבריהם ואינו יכול לישבע הפסיד כדאמר איהו גופיה במת לוה בחיי מלוה. ואיכא למימר דודאי כל מאן דס"ל הא דר' אבא לא מצי למימר חזרה שבועה לסיני דכיון דמדאורייתא נתבע חייב לשלם אע"פ שחכמים הטילו שבועה על התובע לא החמירו אלא ביכול אבל בשאינו יכול אינו בדין שיפסיד את שלו כיון שאין שבועה זו אלא חומרא בעלמא וכ"ת והא מת לוה בחיי מלוה שלא נתחייב מלוה אלא שבועת התקנה ואעפ"כ בשאין בניו יכולין לישבע הפסידו נ"ל דלא דמי דהתם כבר חלה שבועה של דבריהם על המלוה וכיון שחלה בו [שוב] לא פקעה ולפיכך בניו שאין יכולין לישבע מפסידין והיינו לישנא דאמר כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה והיינו דלקמן בגמרא שקלינן וטרינן בין עמד מלוה בדין ללא עמד בדין

ואע"ג דמסקינן דאע"ג דלא עמד בדין היינו משום דאמר דמעידנא דשכיב ליה לוה נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ומ"מ נראה דהיינו טעמייהו דרב ושמואל מפני שכבר חלה [שבועה] מה שא"כ בשניהם חשודין למאן דאית ליה דרבי אבא שכיון שמן הדין נתבע חייב לשלם מפני שאינו יכול לישבע אע"פ שחכמים הטילו שבועה על התובע לא החמירו עליו אלא ביכול ולא להפסיד ממונו כשאינו יכול ונמצאת שבועה זו לא חלה על החשוד כלל ומש"ה מוכחינן דרבותינו שבא"י רבי אבא דכל מאן דסבר כר' אבא לא מצי אמר [במתני'] חזרה לסיני וכל מאן דס"ל חזרה לסיני על כרחך לית ליה דרבי אבא ומש"ה אמר דרב ושמואל האי שבועת ה' תהיה בין שניהם מאי דרשי ביה ואם תאמר א"כ דר' אבא מצי סבר דרב ושמואל כההיא דמת לוה בחיי מלוה מפני שכבר חלה שבועה על המלוה היכי מוכחינן דרבותינו שבבבל דאמרי חזרה שבועה לסיני רב ושמואל נינהו משום מאי דשמעינן להו דאמרי כבר נתחייב מלוה וכו' והא אמרת דלא תליא הא בהא דהא ר' אבא סבר לה כההיא דכבר נתחייב מלוה כרב ושמואל דבמתני סבירא ליה חזרה שבועה למחוייב לה ומשום טעמא דכתיבנא י"ל אין הכי נמי דאי מהא לא איריא אלא דאנן לא צריכינן ראיה דרבותינו שבבבל רב ושמואל דמלתא פשיטא היא דכל היכי דאמרי רבותינו שבבבל רב ושמואל נינהו והכי איתא בהדיא בספ"ק דסנהדרין (דף יז:) רבותינו שבבבל רב ושמואל הלכך פשיטא לן דרב ושמואל אמרי חזרה לסיני משום דלית להו דר' אבא אלא דלהכי מייתינן אידך [דרב] ושמואל משום דשייכא בטעמייהו שלא תאמר אע"ג דרב ושמואל לא סבירא להו דרבי אבא מ"מ כיון ששניהם חייבים לישבע ישבע נתבע שבועה דאוריי' ותובע שבועה דרבנן שתקנו לו חכמים לישבע וליטול הוה לן למימר דבשאין התובע יכול לישבע שלא יפסיד לגמרי אלא נימא יחלוקו קא משמע לן כדרב ושמואל דאמרי במת לוה בחיי מלוה שכיון שאין יכולין לישבע הפסידו הכל אע"פ שהיה להם ליטול מן הדין [כ"ש הכא שאין לו ליטול מן הדין] אלא מפני התקנה כיון דלא ס"ל דרבי אבא דבשאינו יכול לישבע הפסיד זהו על דרך הראשונים ז"ל אבל אינו מחוור בעיני משום דלא מוכח שפיר דרבותינו שבארץ ישראל רבי אבא דאכתי מצי למימר דמפני שאין התובע יכול לישבע שבועה דרבנן מפסיד וחזרה שבועה לסיני ומדרב ושמואל נמי לא מוכח דלא מצי למימר למחוייב לה. ולפיכך נראה לי דלר' אבא על כרחיך חזרה למקומה דמתני' היינו למחוייב לה דר' מאיר הכי קאמר כשהנתבע חשוד נסתלקה שבועה ממנו והטילוה חכמים על התובע וכשהתובע חשוד חזרה למקומה שהיה לה מן הדין אילו לא תקנו חכמים שבועה על התובע כלל ומעתה לר' אבא דאית ליה מחוייב שבועה [ואין] יכול לישבע משלם חיוב

שבועה בחשוד מוטל על הנתבע [לפיכך הוא] חייב לשלם כיון שאינו יכול לישבע אלא שהקילו חכמים עליו והטילו שבועה על התובע וכשהתובע הוא חשוד כיון דתנן חזרה שבועה למקומה ע"כ היינו למחויב לה דהיינו נתבע ושייך שפיר למיתני דחזרה למקומה דקודם שהוטלה על התובע חיובה וחומר שלה על הנתבע הוה ועכשיו חזרה שם ואם אתה אומר חזרה שבועה לסיני שמפני שאין התובע יכול לישבע שבועת התקנה הפסיד נמצא שחזרה למקום שאין מקומה שאילו בתחלה חלה על הנתבע ועכשיו חזרה לסיני ואין זו חזרה ולא מקומה הלכך על כרחין רבי אבא איתי ליה למימר דחזרה שבועה למחוייב לה ולא מצי אמר לסיני ורבותינו שבבבל דאמרי לסיני ע"כ לית להו דרבי אבא מטעמא דכתיבנא אלא רב ושמואל נינהו דאמרי כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה אלא סבירא להו שכל תובע שהוא חייב שבועה דרבנן ואינו יכול לישבע הפסיד הלכך במתני' לא מצי אמרי חזרה למחוייב לה ולדידהו חזרה שבועה למקומה דתנן היינו לסיני דכיון דלית להו מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם נמצא שכשהנתבע חשוד הלכה שבועה לסיני אלא שחכמים הוציאוה משם והטילוה על התובע וכשהתובע חשוד חזרה למקומה שהיה לה מן הדין דהיינו סיני ומש"ה בעינן לרב ושמואל האי שבועת ה' מאי עבדי ליה דהא ע"כ לית להו מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם וכדכתבינן וכי תימא אכתי קשיא הלכתא אהלכתא דקי"ל חזרה שבועה למחוייב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם לדעת הרב אלפסי ז"ל שפסק כן בסמוך וקי"ל כרב ושמואל בההיא דכבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה יש לומר דודאי רב ושמואל בכל תובע שאינו יכול לישבע אמרי דמפסיד מש"ה מוכיחינן מדרב ושמואל דאית להו חזרה שבועה לסיני מיהו אנן לא נקיטינן כוותייהו בכל דוכתא אדרבה אמרינן לקמן הבו דלא לוסיף עליה ומש"ה נהי דבמת מלוה נקיטינן כוותייהו משום דנפקא משמייהו היינו משום שאין שם פשיעה לנתבע כלל אבל במתני' כיון שהנתבע אינו יכול לישבע מפני פשיעתו ומדינא משלם אינו בדין שיהא חוטא נשכר שכשאין התובע יכול לישבע שיפטר ואע"פ שהתובע גם כן מפני חשדו אינו יכול לישבע אינו דומה שבועת תקנה בעלמא לשבועת התורה שמחייבתו לשלם כיון דאנן לא סבירא לן כרב ושמואל בכל מילי אלא רפויי מרפייא בידיה כדאיתא לקמן דאפי' היכא דליכא פשיעה לנתבע כגון פוגם שטרו ומת לא נקטינן כוותייהו וכ"ש במתני' דאיכא פשיעה לנתבע ואנו צריכים לכל זה לדעת הרב אלפסי ז"ל שפוסק כמאן דאמר חזרה שבועה למחוייב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם אבל לדברי ר"ת ז"ל שפסק כרב נחמן דאמר יחלוקו אתי שפיר טפי דמאן דאמר

יחלוקו ורב ושמואל דאמרי כבר נתחייב מלוה לא פליגי כלל ויתבאר בסמוך בס"ד כך נראה בעיני שיטה זו:

דף כט:

ומסתברא לן וכו'. וכדאמרי' בעסק שבועה היכי דמי עסק שבועה וכו' בפ' השואל (דף צז:) ובפרק הבית והעליה (דף קטז:):

וחזינן מאן דסבר לענין היו שניהם חשודים דהלכתא כרבי יוסי דאמר יחלוקו דהא רב נחמן עבד עובדא כוותיה. זה הוא דעת רבינו האי גאון ז"ל בשערי השבועות שלו והוא סבור דליתא לדר' אבא אבל רבינו יעקב ז"ל פסק כר"נ דאמר יחלוקו וכר' אבא ואומר דרב נחמן גופיה כרבי אבא סבירא ליה אלא דבשניהם חשודים סבירא ליה לרב נחמן שכיון שכל. אחד מהם מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע בדין הוא שיפסיד כל אחד מחצה והביא ז"ל ראיה דרב נחמן כרבי אבא סבירא ליה מדגרסינן בפרק השואל (דף צז:) עלה דמתניתין דתנן והלה אומר איני יודע חייב נימא תיהוי תיובתא דר"נ דאר"נ מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור ומפרקינן הכא במאי עסקינן כגון שיש עסק שבועה ביניהם וכדר' אבא אלמא דרב נחמן סבר לה להא דרבי אבא:

והרמב"ן ז"ל דוחה דרב נחמן כר' יוסי ס"ל דאמר יחלוקו דלית ליה דר' אבא ומתני' דהתם ר"מ היא דסתם מתני' ר"מ היא ואיהו אמר חזרה שבועה למקומה וס"ל לרב נחמן דמאי למקומה דקאמר ר"מ למחוייב לה משום דס"ל לר"מ הא דר' אבא ומיהו רב נחמן לא ס"ל כותיה אלא כר' יוסי דלית ליה לדר' אבא ואמרו ז"ל דודאי הכי הוא דאם איתא דמאן דאמר יחלוקו מצי סבר לה לדר' אבא אלא דהכא אין הנתבע משלם הכל שהתובע ג"כ מחויב שבועה ואינו יכול לישבע א"כ רב ושמואל נמי דאמרי חזרה שבועה לסיני מצי סברי לה כרבי אבא אלא דהכא אין הנתבע משלם [כלל שלא פשע] ומשום שהתובע ג"כ מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע אמר דהפסיד הכל דאוקי ממונא בחזקת מריה דהא לר"נ משום האי טעמא גופיה דתובע מחויב שבועה ואינו יכול לישבע מפסיד פלגא וכיון שכן היכי בעינן בגמ' דרב ושמואל האי שבועת ה' תהיה בין שניהם מאי דרשי ביה דלמא אינהו נמי כר' אבא סבירא להו אלא ודאי כל מאן דסבר לה לדר' אבא על כרחיה ס"ל בשניהם חשודים דנתבע משלם לגמרי ור"נ דאמר יחלוקו על כרחיך דלא כר' אבא ס"ל ולא קי"ל כותיה כיון דסוגיין דעלמא כר' אבא אלו דבריו ז"ל ומכלל מה שכתבתי למעלה תראה שאין זו קושיא דרב ושמואל דאמרי לסיני לא מצו סברי לדר' אבא שאם כן אין שבועה זו חוזרת למקומה אלא הולכת למקום שאינה מקומה אבל רב נחמן ודאי

מצי סבר לה כותיה עוד הקשה הרמב"ן ז"ל על ר"ת דא"כ היכי אמר רב נחמן לקמן עלה דהא דרב ושמואל דמת לוה בחיי מלוה הבו דלא לוסיף עלה והא איהו נמי מוסיף עלה בשניהם חשודים דמתוך שאין התובע יכול לישבע שבועת התקנה מפסיד פלגא וגם זה אינה קושיא אצלי דכי אמר ר"נ הבו דלא לוסיף עלה ה"מ כגון פוגם שטרו כדאיתא לקמן דמה שאין היורשים יכולין לישבע אינה בפשיעתו אבל תובע חשוד [זה] מפני פשיעתו הוא שאינו יכול לישבע וראוי שיפסיד יותר מדרב ושמואל ומפוגם שטרו ולאו מוסיף מיקרי ועוד שכיון שאין חיוב הנתבע אלא מפני שאינו יכול לישבע ואף התובע אינו יכול לישבע ראוי שיפסיד ודאמרינן לקמן בגמרא אלא אר"נ אם איתא דלרב ושמואל איתא אם ליתא ופרכינן אם איתא אלמא מספקא ליה והאמר רב יוסף בר מניומי עבד עובדא רב נחמן יחלוקו וכו' הכי פרכינן היכי מספקא ליה אם איתא והא ודאי כיון דעבד רב נחמן עובדא דיחלוקו פשיטא ליה דאיתא אלא דבדרב ושמואל מפני שאין שם פשיעה לנתבע מפסיד תובע הכל ובמתני' מפני שהוא פושע בחשד ואמר דיחלוקו ומש"ה מחוורתא דפסקא לדידי כדברי ר"ת ז"ל דר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי ועוד דרב נחמן דקי"ל כותיה בדיני עבד עובדא כותיה ומצי סבר לה כר' אבא וכדכתיבנא ורבותינו שבבבל ושבארץ ישראל בפירושה דחזרה שבועה למקומה הוא דפליגי אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפ"ב מהלכות טוען ונטען כדברי הרב אלפסי ז"ל:

דף ל.

מתני' החנוני על פנקסו לא שיאמר לו כתוב בפנקסי וכו'. אלא בזמן שיש רגלים לדבר כדמפרש ואזיל החנוני אמר פועלים לא מהימני לי בשבועה את הימנת וכו' דלא אמרת לי בסהדי הב להו וכן פועלים מצי אמרי חנוני לא מהימן לן בשבועה ומש"ה פועלים וחנוני כל א' נשבע ונוטל מבעה"ב:

אלא הוא נוטל בשבועה לפי שאין חיובו ברור והם נוטלין בלא שבועה דה"ל כמנה הלויתני ואיני יודע אם פרעתיך ות"ק סבר דכיון דמפסיד בעה"ב תקנו רבנן שבועה שישבעו פועלים והא דקתני פועלים וחנוני רבותא אשמועינן דלא תימא כי מיחייב חנוני שבועה היינו כשהמחה פועלים אצלו שהוא צריך ליתן [גם כן] לפועלים אבל היכא דאינו חייב לשלם אלא לחנוני בלבד סלקא דעתך אמינא שיטול חנוני בלא שבועה קמ"ל והוי יודע דכי אמר דחנוני נשבע ונוטל היינו דוקא כשמודה בעה"ב שהוא אמר לו שיתן לפועלים בסלע מעות דבכי ה"ג כיון דחנוני יודע ובעה"ב לא ידע נאמן חנוני בשבועה כיון שהוציא ברשות כדין המוציא הוצאות על נכסי אשתו דתנן בפ' האשה

(דף פ.) דישבע כמה הוציא ויטול כמו שכתב עליה ר"ח ז"ל וכתבתיו בריש פירקין אבל אם אין בעה"ב מודה לו אין חנוני נשבע ונוטל וכתב הרא"ה ז"ל שאין בעה"ב נשבע אפי' שבועת היסת משום דליכא כפירת ממון דאפי' כי מודה לו שעשאו שליח אין לו אלא בשבועה וכי ה"ג לאו כפירת ממון הוא [דמי יימר דמשתבע] וכדאמרינן לעיל בפרק שבועת העדות (דף לב:):

ושמעינן ממתני' דהאומר לחבירו תן מנה לפלוני שאני חייב לו דלא מיחייב למיתביה ניהליה באפי סהדי דהא הכא דחנוני נתן לפועלים שלא בפני עדים דהא אמרינן דשניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב ואפ"ה חנוני נשבע ונוטל ולא דיינינן ליה כפושע מפני שנתן בלא עדים וכן דעת הרב אלפסי ז"ל בפ' הכותב ומוכח לה מהא וכן כתב בנוסחאות בריש מציעא (דף ג.) מלשון מר יהודאי גאון ז"ל משום דא"ל חנוני לבעה"ב אנא שליחותיך עבדי מאי אית לי גבי שכיר ואע"ג דמישתבע לי לא מהימן לי את הימנתיה דלא אמרת לי הב ליה בסהדי והא דתנן דחנוני נוטל בשבועה לאו דוקא מפני שפועלים מכחישים אותו דה"ה דאפי' ליתנהו לפועלים שבועה בעי דהא מוציא הוצאות על נכסי אשתו ליכא דמכחיש ליה ואפ"ה אינו נוטל אלא בשבועה והרמב"ם ז"ל חולק בזה בפרק ט"ז מהלכות מלוה ולוה ואין דבריו נכונים וכתבתים בריש פ' האיש מקדש ומיהו שבועת פועלים משום הכחשת חנוני היא הא ליתא [להכחשה] דחנוני נוטלין בלא שבועה שהרי בעה"ב יודע שנתחייב להם ואינו יודע אם נפרעו הלכך מדינא חייב אלא דמשום דחנוני מכחיש להו וקאי במקום בעה"ב התקינו שלא יהו נוטלין אלא בשבועה אע"פ שהוא יודע שנתחייב להם ומיהא שמעינן דהא דאמרינן בפרק האיש מקדש (דף מג.) האומר לשנים תנו מנה זה לפלוני שאני חייב לו הן הן שלוחיו הן הן עדיו ואסקינן התם דהשתא דתקון רבנן שבועת היסת משתבעי עדים דיהבינא ליה ומשתבע מלוה דלא שקל ופרע ליה לוה למלוה ששבועת מלוה שבועה חמורה היא כשבועת המשנה דהוה ליה מלוה עם לוה כפועלים עם בעל הבית שאע"פ שבידוע שנתחייב להם כיון דאיתיה לחנוני דמכחיש להו נשבעין שבועה חמורה מלוה נמי כיון דאיכא הני דאמרי דפרעו נשבע שבועת המשנה [ושקיל] וכ"כ הרי"ף ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' [ראשון] מהלכות שלוחים ושותפין שהמלוה נשבע היסת ולא ידעתי למה שהרי שבועת מלוה כשבועת הפועל וראויה להיות בנקיטת חפץ כמותה כדין שבועת המשנה:

גמ' א"ר טורח שבועה זו למה. את"ק קא מתמה דקא סלקא דעתיה דר' דת"ק ה"ק דחנוני נשבע ונוטל מבעה"ב ופועלים נשבעים ונוטלין מן החנוני משום דכיון שהפועלים נמחאו אצל החנוני ועל זאת ההמחאה נפטר הבעה"ב בבל תלין כבר נסמכו על החנוני

ואין להם עוד על בעה"ב כלום ומש"ה תמה ר' ואמר טורח שבועה זו למה מאחר שהחנוני נוטל מזה ונותן לזה ובעה"ב אינו פורע אלא פעם אחת מה הנאה יש לו לחנוני בשבועתו ישבעו פועלים ויטלו מבעה"ב ולא ישבע חנוני כלל וא"ל ר' חייא לא כמו שאתה סבור אלא שניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב. כלומר שלא נפטר בעה"ב מן הפועלים בהמחאתו אצל חנוני אלא פועל א"ל עבידתי גבך וחנוני א"ל את אפסדת אנפשיך דלא אמרת בסהדי הב ליה:

ופועלים נשבעין לבעה"ב במעמד חנוני כי היכי דליכספי מיניה. ודוקא בדאיתיה לחנוני הא לאו הכי א"ל פועלים אייתי את וה"ה לחנוני שנשבע בפני פועלים כל היכא דאיתנהו לפועלים:

איתמר ב' כתי עדים המכחישות זו את זו. שנים אומרים לא הרג ושנים אומרים הרג: **זו באה בפני עצמה ומעידה.** בעדות אחרת וכן זו ואע"פ שאחת פסולה אין לך לפסול לא זו ולא זו הואיל ואין ידוע איזו מהן פסולה אבל אחד מכת זו ואחד מכת זו אין נאמנין בעדות אחת דמה נפשך אחת מהן פסול והיינו דנקט כי האילישנאזו באהבפני עצמה ומעידה:

דף ל:

בהדי סהדי שקרי ל"ל. הואיל והאחת פסולה אין אחת מהן נאמנת לשום עדות. מלוה ולוה ושתי שטרות. לעיל מהא אמרינן בגמרא שני מלוין ושני לוין ושני שטרות היינו פלוגתייהו. כלומר היכא שאחת מב' כתות אלו חתומה על זה ושניה על זה היינו פלוגתייהו דלרב חסדא שני השטרות פסולין ולרב הונא שניהם כשרים ובתר הכי אמרינן מלוה ולוה וב' שטרות יד בעל השטר על התחתונה. ובין לרב הונא ובין לרב חסדא אין חולקין בזה שהרי זה בא עליו מכח ב' כתות אחת כשרה ואחת פסולה ואי אתה יכול לפסול את שתיהן ולא להכשיר את שתיהן הלכך שטר הקטן שבהן גובה הימנו והגדול יפסיד לפישאמר לו זו היא הפסולה דמספקא לא מפקינן מיניה ממונא אבל ממה נפשך הקטן גובה דיש בכלל מאתים מנה. ומה שכתב הרי"ף ז"ל ונשבע זה על המאתים ונפטר נ"ל דשבועת היסת קאמר דליכא למימר דשבועת התור ההיא מפני שזה תובעו [מנה] ומאתים וזה אי אפשר לכפור לו [אלא] מנה דהא כיון שיש עליו שטר שהוא שיעבוד קרקעות ה"ל כטוענו כלים וקרקעות [השטר הא' הכשר שאנו מוחזקין ה"ל שעבוד קרקעות והפסול ה"ל מלוה על פה דהוי כפירת כלים] והודה בקרקעות וכפר בכלים דפטור ומהאי טעמא אמרינן לעיל בפרק הפקדון דכופר בממון שיש עליו שטר דפטור:

שני מלוין ולוה אחד היינו מתני'. כתב רש"י ז"ל שני מלוין שהוציאו איש שטרו על לוה אחד ואחת מב' כתות אלו חתומה בזה ואחת בזה לא מיבעיא לן מאי קאמר רב הונא בה דהיינו מתני' דתני שניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב ואע"פ שאחד מהן טוען שקר אין [אנו] יכולין להפסיד א' מהן ונזקקין להן ב"ד להגבותם וה"נ לרב הונא דאית ליה גבי ב' מלוין ושני לוין זו באה ומעידה וזו באה ומעידה ה"ה לשני מלוין ולוה אחד ואע"פ שממה נפשך הלוה העני הזה לוקה באחד מב' שטרות הללו ע"י עדות פסולה אין אתה יכול להפסיד אחד מן המלוין שאינו ידוע אי זה [מהם פסול] ע"כ ולפי דבריו ז"ל לא למדנו שישבע אא"כ א"ל אשתבע לי כשאר שטרות דלא אמר היינו מתני' אלא לענין שאע"פ שבידוע שלוה נפסד שלא כדין נזקקין להם כמתני' דבעה"ב נפסד שלא כדין אבל הרי"ף ז"ל פירש דהיינו מתני' לגמרי דנשבעין מלוין ונוטלין ולפי זה אפילו כתוב בשטר נאמנות אינו גובה אלא בשבועה:

שני לווין ומלוה אחד. הוציא מלוה שני שטרות על שני לוין זו חתומה בזו וזו חתומה בזו בעיא ולא איפשיטא כלומר אליבא דרב הונא דקי"ל כוותיה מי אמרינן כיון דחד גברא מייתי להו לקמן דלא מזדקקינן ליה דמה נפשך בשטר פסול הוא בא לפנינו או דלמא כיון דעל שני לוין הוא מוציאן זו באה ומעידה וזו באה ומעידה ולרב חסדא לא מיבעיא לן דהא אפי' בשני מלוין ושני לוין ושני שטרות פסול וכ"ש בשני לוין ומלוה אחד:

מתני' אמר לחנוני תן לי פירות בדינר זה וכו'. לפי מה שכתב כאן הרי"ף ז"ל ובסוף המסכתא בלשון ערבי כולה מתני' מתוקמא בשהפירות מונחין ברה"ר וכדתניא בברייתא בסמוך א"ר יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורין ומונחין ברה"ר וכן נמי אידך מתני' דאמר לשולחני תן לי בדינר מעות מיתוקמא נמי בשהמעות מונח ברה"ר וישבע בעה"ב דקתני היינו שהוא נשבע ונוטל הפירות או המעות המונחין ברה"ר דכולי פירקין בנשבעין ונוטלין איירינן והיינו טעמא דשדיוה רבנן לשבועה אבעה"ב ולא אמרו חנוני נשבע ונוטל משום דטענתיה דבעל הבית מעליא טפי מטענתיה דחנוני משום דחנוני גופיה מודה שמכר לו הפירות ואינו תובע ממנו אלא דמיהן ומש"ה בעל הבית נשבע ונוטל ולא חנוני דכוליה פירקין בהכי רהיט דמאן דטענתיה מעליא טפי נשבע ונוטל והיינו טעמא דנגזל משום דטענתיה מעליא טפי כיון דאידך הטמין והיינו טעמא דנחבל כיון שנכנס לתוך ביתו שלם ויצא חבול שבכ"מ אנו לוקחים הטענה היפה ומניחים הטענה הגרועה ובתר הכי אמר נתן לו את הדינר א"ל תן לי את הפירות ואמר לו נתתים לך והולכתם לתוך ביתך פי' חנוני טוען שמעשה שהיה כך היה שבא אליו בעה"ב ואין בידו דינר וא"ל תן לי בדינר פירות ועכשיו אביא לך את הדינר ונתן לו את הפירות

והוליכם לתוך ביתו ואחר כך חזר אליו ופרע לו את הדינר ובעה"ב טוען לא כי אלא קודם שנתתי הדינר לא לקחתי פירות מעולם ולא נתתי לך הדינר אלא בשביל אלו הפירות שהן מונחים ברה"ר וקאמר ת"ק דישבע חנוני שלא נתן בעה"ב הדינר אלא בשביל הפירות שלקח כבר והוליכם לתוך ביתו ונוטל החנוני אלו הפירות שהם ברה"ר משום דטענתיה דחנוני מעליא בהו טפי לפי שלדבריו אין לבעה"ב שום דררא בפירות הללו ובעה"ב מודה לחנוני שהן שלו אלא שנתן לו הדינר בשבילן ומשום דטענתיה דחנוני מעליא טפי אמרו שיהא נשבע ונוטל ופליג ר' יהודה בסיפא ואמר דכי היכי דברישא נשבע בעה"ב ונוטל ה"נ בסיפא לפי שאין דרך חנוני להניח פירותיו ברה"ר עד שימכרו וכיון שמצינו אותם ברה"ר ודאי בעל הבית זה קנה אותם ומש"ה נשבע ונוטל והאי דקאמר כל שהפירות בידו אע"פ שאינן בידו ממש אפ"ה כיון שאין דרך להניחן ברה"ר אלא לאחר מכירה בידו מיקרי ודמיא טענתיה דרבי יהודה בהך מתני' לטענתיה דאידך מתני' דקאמר אין דרך שולחני להיות נותן איסר עד שנוטל את הדינר והאי דלא קאמר בההוא לישנא לפי שאין דרך השולחנים לעולם לתת מעות בהקפה ודרך החנוונים לפעמים להקיף ומשום הכי א"ר יהודה דכיון דהכא חנוני גופיה מודה שלא מכר בהקפה יד בעה"ב על העליונה ובין ברישא בין בסיפא נשבע ונוטל ודקתני בברייתא אבל הפשילן בקופה לאחוריו דמוציא מחבירו עליו הראייה היינו לומר שאין כאן שבועת המשנה כלל ומיהו שבועת היסת יש כאן לבתר דאתקנה ר"נ ונמצא לפירוש זה ששבועה זו השנויה כאן מן הנשבעין ונוטלין היא אבל [הרז"ה] ז"ל כתב דודאי שבועה זו כעין נשבעין ולא משלמין נגעו בה תדע דהא לא קא חשיב לה בריש פירקין בהדי הנך דנשבעין ונוטלין ולי לא קשיא לפי פירוש הרי"ף ז"ל משום דלא דמיהך נשבע ונוטל לאידך דפירקין דהנהו נשבעין ונוטלין מרשות חבריהם ואלו אינן נוטלין אלא מרה"ר ומש"ה לא ערבינהו בהדייהו אבל הוא ז"ל כתב בלשון הזה דמתני' דהכא כעין נשבעין ולא משלמין דאע"ג דקי"ל מנה לי בידך אין לך בידי כלום פטור הכא תקינו רבנן דלא מיפטר נתבע אלא בשבועה שהרי רגלים לדבר דאבי חנואתא מילי ואבי פתורא חושבנא ור' יהודה מודה להו לרבנן בתרי בבי דסיפא דאיכא בהו תקנת שבועה בחנווני ובשולחני ופליג עלייהו בתרי בבי דרישא דס"ל דליכא גבי בעה"ב תקנת שבועה כלל לפי שהחנונים והשולחנים תגרים הם ובקיאים באומנותם ונזהרין שלא יבואו לידי הפסד ור"י לטעמיה דאמר [נ"מ דף נא.] אין לתגר אונאה מפני שהוא בקי וכך היא הצעה של משנה אמר לו לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו כלומר מדדן לתוך קופתו והפשילן זה לאחוריו אמר לו תן לי הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באונקלי ישבע בעה"ב שהוא הנתבע ולא משלם הואיל ולא הספיק בעה"ב להוליכם

בביתו ובעודם [בפתח] החנות היו טענותיהם עבוד רבנן תקנתא דלישתבע בעה"ב נתן לו דינר ואמר לו תן לי הפירות וכו' ר' יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה כלומר אין כאן תקנת שבועה אלא בזמן שהם עוררין על הפירות שהן מונחין על גבי קרקע ועומדין לימכר כיון שהם עומדין למכירה הרי הן בחזקת כל אדם אלא מפני שהם קרובים לרשות החנוני יותר מרשות כל אדם ישבע החנוני ויפטר אבל בזמן שהם עוררין על הדמים והפירות ביד בעה"ב אין כאן תקנת שבועה כלל אלא בעה"ב נפטר שלא בשבועה שאלמלא שהקדים את הדמים לא היה זה מודדם לתוך קופתו ולפי שיש פעמים שהחנוני מוכר בהקפה לא פירש כמו שפירש בשולחני לומר אין דרך חנוני להיות נותן את פירותיו עד שנוטל דמים כי רוב חנוונים מקיפין אבל כשמוכר שלא בהקפה טעמו וטעם השולחני אחד הוא לפיכך כלל ואמר כל שהפירות בידו ידו על העליונה וללמדך שאם לא היו הפירות צבורין לפני החנוני אף כשעוררין על הפירות אין החנוני נשבע ובהא אפילו רבנן מודו והטעם שוה לשניהם בין לחנוני ובין לשולחני אע"פ שהוציא ר' יהודה דברו בהם בשתי לשונות טעם אחד הוא ובא זה ולמד על זה כל אחד מהם על חבירו ומכאן אתה למד פי' הברייתא האמורה על זאת המשנה תניא א"ר יהודה אימתי כלומר אימתי אני מודה שיש תקנת שבועה בזמן שהפירות הם צבורים ומונחים בקרקע ושניהם עוררים עליהם בזו ישבע החנוני אבל הפשילן בקופתו לאחוריו ועוררין על הדמים בזו אני חולק על דברי חכמים שאיני רואה כאן תקנת שבועה אלא המוציא מחבירו עליו הראיה ואין כאן שבועה כלל ודוגמת אימתי זה שבא לפרש מה שהוא מודה לדברי חכמים ומה שהוא חולק עליהם תמצא בפרק זה (דף מו.) דתניא שכיר כ"ז שלא עבר זמנו וכו' א"ר יהודה אימתי בזמן [שאמר לו] תן לי שכרי מכאן תשובה למי שאמר שכ"מ שאמר ר"י אימתי לפרש דברי חכמים בא בלא מחלוקת וראיתי פי' הרי"ף ז"ל ופי' חכמי צרפת ז"ל בהלכה זו ולא ישרו בעיני והפי' שכתבתי קבלתי מאבא מורי ואבא מורי מרבו רב גדול מובהק בדורו זכר שניהם לברכה ולחיי העוה"ב:

דף לא:

מתני' אמר לשולחני תן לי בדינר מעות. כבר נתפרשה בסמוך:

כשם שאמרו. משנה בפרק הכותב (דף פז.):

הפוגמת כתובתה. מוציאה שטר כתובתה ומודה שקבלה מקצתה נמצא שאין לסמוך על שטר כתובתה ואם טען הבעל קבלתה כולה לא תפרע אלא בשבועה:

עד אחד מעידה ומנכסים משועבדים ונפרעת שלא בפניו. כולהו אכשם קאי כשם שאין אחד מאלו נפרע אלא בשבועה כך היתומי' אין נפרעין אלא בשבועה ובגמרא מוקי לה ביתומים מן היתומים:

נפרעת שלא בפניו. ששלח לה גט ממדינת הים:

שלא פקדנו אבא. בשעת מיתה ששטר זה פרוע:

שלא אמר לנו. קודם לכן:

שלא מצאנו בין שטריו. שובר על שטר זה:

הרי זה נשבע. שלא מצא שובר ושבועת פוגמת ואינך מדבריהם היא שהרי כל הנשבעין מה"ת נשבעין ולא משלמין וזו נשבעת ונוטלת ועוד דכתובה שעבוד קרקעות היא ואין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אלא מדרבנן היא והכי איתא בהדיא בפרק הכותב (שם) מהא שמעינן דאע"ג דאין נשבעין על הקרקעות שבועה מדאורייתא שבועת המשנה מיהא נשבעין עליהם כמו שכתב הרי"ף ז"ל בפירקין דלעיל וה"ה שנשבעין עליהם היסת:

גמ' אלא שמת מלוה בחיי לוה. כלומר לא שנו דבשבועה מיהא שקלי יתומים מן היתומים אלא שמת מלוה וכו':

כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה. שלא קבל כלום שהנפרע מן היתומים צריך שבועה ואפילו בשטר:

ואין אדם מוריש שבועה לבניו. ממון שהוא חייב עליו שבועה לפי שאין הבנים יכולין לישבע שבועה זו שנתחייב אביהם:

[**מה טיבה**]. להפקיע ממונם אם אין יכולין לישבע אותה שבועה ממש ישבעו שבועת היורשים דהיינו שלא פקדנו אבא:

אכפלי ואתאי כל הני פרסאי. טרחתי ובאתי ממקומי לעקור לדרב ושמואל:

הבו דלא לוסיף עליה. הזמינו עצמיכם שלא נלמוד ממנה במקום אחר הם אמרו הבא ליפרע מנכסי יתומים שאינו מוריש אותה שבועה לבניו אם מת לוה בחיי מלוה אל תלמדו ממנה המחוייב שבועה אחרת ומפרש תלמודא כגון מאי כגון הא דאמר רב פפא הפוגם שטרו שהודה בב"ד שקבל קצת ותנן לא יפרע השאר אלא בשבועה ואם מת יורשין נשבעין שבועת היורשין ונוטלין ולא עבדינן כרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש שבועה לבניו:

דף לב.

ודיינא דעבד כר"א עבד. ונראה דה"ה דאם קדמו היתומים ותפשו אין מוציאין מהם וכן כתבו קצת מרבותינו הצרפתים ז"ל אבל ה"ר יהוסף הלוי ז"ל כתב בשם רבינו האיי גאון

ז"ל שמנהג ראשונים לדון כרב ושמואל והא דאמר האי דיינא דעבד כר"א עבד ליתא ולא סמכינן עלה ולא ידעתי למה והרמב"ם ז"ל כתב בפרק י"ז מהלכות מלוה ולוה מאן דעבד כר"א עבד וכדעת הרי"ף ז"ל:

ההוא דשכיב ושבק ערבא. ראובן הלוה לשמעון ע"י ערב ובשטר ומת לוה בחיי מלוה ונתחייב מלוה שבועה ואח"כ מת מלוה ובאו יתומים ליפרע [מן הערב]:

הא נמי הבו דלא לוסיף עלה היא שהרי אמרוה ביתומים הנפרעים מן היתומים וכאן נפרעין מן הערב:

בתר יתמי אזל. וה"ל כיתומים מן היתומים:

וכתב ה"ר משה ב"ר יוסף ז"ל בתשובה דה"ה נמי אי לית להו נכסי ליתמי שאין נפרעין מן הערב דכיון דמצוה על היתומים לפרוע חובת אביהם ערבא בתרייהו אזל ומיהו גבי [לקוחות] לא אמר הכי דלוקח אדעתא דארעא נחית ועבד אינש דזבין ארעא [ליומיה] הלכך לא אזיל בתר יתמי כיון דלית להו נכסי ליכא מצוה עלייהו למפרעיה וכשם שמצינו לערב לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה שאין למדין דין לוקח מדין ערב ודתנן תנן דלא תנן לא תנן כדאיתא בסוף ב"ב (דף קעד:) ובפרק [שום היתומים] (דף כג:) כך בזו אין למדין דין לוקח מדין ערב מן הטעם שהזכרנו הלכך הבו דלא לוסיף עלה הוא ויורשין נשבעין שבועת היורשין ונוטלין [מן הלוקח] ואלמלא היה דין הלקוחות כדין הערב וכדין היתומים לא השמיטוהו רבותינו מלפרשו כשם שהזכירו שדין האח כדין היתומים מה לי לא פקדנו אבא מה לי לא פקדנו אחא אדרבה הא עדיפא לאשמועינן כך כתב בספר המאור:

ההוא דשכיב ושבק אחא. דמית לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה בלא בנים ושבק אחא ליורש ואחיו הוציא השטר על יתמי לוה:

הא נמי הבו דלא לוסיף עלה היא. שהם אמרוה ביתומים מן היתומים וזה לא יתום הוא:

ודאמרינן בריש שמעתין כך היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה לאו דוקא יתומים מן היתומים בלחוד דא"כ ליתני כשם שאמרו מנכסי יתומים לא יפרעו אלא בשבועה כך היתומים הבאים ליפרע מנכסי יתומים לא יפרעו אלא בשבועה ולמה לי למיתני כל הני אלא ודאי הכי קתני כשם שאמרו הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה כך היתומים שפגמו שטר אביהם שאמרו אמר לנו אבא מקצת חוב זה פרוע או עד אחד מעידו שפרע לאביהם וכן אם באים ליפרע מנכסים משועבדים לא יפרעו אלא בשבועת היתומים דהיינו שלא פקדנו [אבא] והאי דנקט יתומים מן היתומים משום דקא בעי למימר עלה רב ושמואל לא שנו וא"ת בפוגם נמי מצי למימר הכי לא שנו אלא

שפגמו היורשים אבל פגם אביו כבר נתחייב שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו דרב ושמואל בפוגם נמי ס"ל דאין אדם מוריש שבועה לבניו דהא אמרינן בשמעתין הבו דלא לוסיף עלה דאמר רב פפא הפוגם את שטרו ומת וכו' מכלל דרב ושמואל בפוגם נמי אין אדם מוריש תירץ הרמב"ן ז"ל דרבותא קמ"ל דלא מיבעיא בשבועת הפוגם [דהיא משום חששא דשמא פרעו] דאיכא רגלים לדבר דפרעיה [וכעין שבועה דאורייתא היא] דאין אדם מוריש אלא אפילו בא ליפרע מן היתומים דליכא אלא משום תקנת יתומים בעלמא והוה לן נמי למיחש לתקנתא דיתמי מלוה ואפ"ה אין אדם מוריש וכתב עוד דאפי' לרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש ה"מ יתומים מן היתומים אבל מלקוחות גבו בשבועת היורשים משום דליכא למימר בהא כבר נתחייב מלוה שבועה שהרי אפשר שיפרע מנכסים בני חורין הלכך גובין היתומים מהם בשבועת היורשין וכי היכי דאמרינן דאין אדם מוריש שבועה לבניו ה"נ אין אדם מוכר שבועה לאחרים הילכך מת לוה בחיי מלוה ואחר שמת לוה מכר מלוה את חובו ואח"כ מת מלוה הפסיד לוקח משום דכבר נתחייב מלוה המוכר לבני לוה שבועה ואינו יכול למכרה לאחר אבל אם מכר חובו בחיי לוה אע"פ שאח"כ מת לוה בחיי מלוה נשבע [לוקח] כעין שבועת היורשין שלא אמר לו מוכר ושלא ידע ששטר זה פרוע שכן דעת רש"י ז"ל בפרק הכותב (דף פו:) במתני' דנדר ושבועה אין לי עליך שהלוקח שבא ליפרע מנכסי יתומים נשבע כעין שבועת היורשין ונוטל ואם המוכר חי המוכר נשבע ואם מת גובה לוקח בשבועה כעין שבועת היורשין שאין לומר בזה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה (היורשים) דכיון שמכרו אין עליו עיקר החיוב אלא שמשביעין אותו מפני שהוא נאמן לומר פרעו מגו דאי בעי מחיל:

וחשוד הבא ליפרע מנכסי יתומים הסכימו הראשונים ז"ל דאין לו כלום דהיינו דרב ושמואל וטעמא דמילתא דאלמוה רבנן לתקנת יתומים והחמירו בשבועתם יותר מכל שבועת הנוטלים ומש"ה חיישינן לה ולא מוסיפין עלה אבל בכל שבא ליפרע מנכסי יתומים דייניגן הכי וצריך לי עיון בדין זה לפי שאפשר לומר דדוקא בדרב ושמואל מפני שחלה שבועה על אביהם אבל בחשוד זה שלא חלה מעולם לא וכמו שכתבתי למעלה בההיא דרבותינו של א"י ר' אבא ואע"פ שהביאו ראיה על זה מדאמרינן בפרק השולח (דף לה.) דרב לא מגבי כתובה לארמלתא משום דבשניה דרב קילי נדרים והיתה בעיניו חשודה שבאה ליפרע מנכסי יתומים אינה מכרעת אצלי דכיון שלא היתה חשודה ממש לא היתה יכולה ליטול בלא שבועה ומיהו כיון דרב הוה חייש לה היה מסתלק מדינה וכתב הרב אלברגילוני ז"ל דיתומים שחייבין לישבע שבועה שלא פקדנו אבא [כגון פוגם שטרו ומת דהבו דלא לוסיף עלה ודכוותיה] אם לא הספיקו לישבע עד שמתו אין

בניהם נשבעין ויפסידו כדרב ושמואל ובודאי שאם לדין יש תשובה שאם אמרו אין אדם מוריש שבועה דברי לבניו יאמרו בשבועה דספק ויפסידו ממון משום שבועת דאינו יודע שנפרע ועוד דהא בני יתומים נמי הא מצו משתבעי שלא אמר להם אביהם באותו תכסיס בעצמו [אלא] שהרב ז"ל כתב דהכי הסכימו כולהו רבוותא וקבלתם תכריע ואפשר שהם היו מפרשים הא דאמרינן דאין אדם מוריש שבועה לבניו שכל ממון שאין אדם זוכה בו אלא בשבועה אינו ממון להוריש לבניו וכיון דקי"ל דאין אדם מוריש שבועה לבניו אלמנה שהיא צריכה שבועה ולא נשבעה ומתה אין יורשיה גובין כתובתה ומיהו אם יש נאמנות בשטר כתובתה אפילו לדברי האומר שאין נאמנות מועיל לגבי יתומים כתב הרז"ה ז"ל בשם חכמי נרבונ"ה הגדולים ז"ל דכיון דמסקינן בגמ' דדיינא דעבד כר"א עבד וכדרב ושמואל עבד אנן לכתחלה עבדינן כרב ושמואל בכל שטר שאין בו נאמנות אבל בשטר שיש בו נאמנות לא מקילין ביה תרי קולי קולא דאבא שאול בן אמא מרים דאמר (בכתובות דף פז.) דאין נאמנות מועיל לגבי יתומים וקולא דרב ושמואל דלכתחלה עבדינן כר' אליעזר:

דף לב:

מתני' ואלו נשבעין שלא בטענה. משמע שאין אדם תובעו כלום בגמ' פריך אטו בשופטני עסקינן:

השותפין והאריסין. בגמ' מפרש מ"ש הני:

והאפוטרופסין. שעסקו בממון אדם להכניס ולהוציא ולשאת לתת אבל בנכסי יתומים פלוגתא דתנאי הוא במס' גיטין פרק הנזקין (דף נב.):

והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית. שהושיבה בעלה חנונית או שמינה אפוטרופסת לעסוק בנכסיו:

ובן הבית. אחד מן האחין שעסק בנכסים משמת אביהם:

חלקו. ולא השביעין בשעת חלוקה:

נתגלגלה שבועה. אח"כ מגלגלין עליו גם את זו:

ושביעית משמטת השבועה. לא קאי אהך שבועה דהשותפין דאין שביעית משמטת שותפות ולא שבועתה אלא מלוה ושבועתה ואיכא למידק שבועת מודה מקצת דמלוה פשיטא דכיון דממון אין כאן שבועה אין כאן ונ"ל דהכא בשתבע קודם שביעית והודה במקצת וכפר במקצת ואותו מקצת שכפר בו אין שביעית משמטתו שכל ממון שכפר בו קודם שביעית אע"פ שעברה שביעית עליו אינו משמט והכי איתא בפירוש בירושלמי

במסכת שביעית מלוה ונעשית כפרנית אינה משמטת וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' שמטה ונמצא שאותו ממון שכפר בו לא נשמט בשביעית וסד"א כיון שתבע קודם שביעית והודה במקצת וכפר במקצת ותביעת אותו מקצת במקומה עומדת שלא נשמטה בשביעית ישבע עליה לאחר שביעית קמ"ל דשביעית משמטת שבועה זו כיון דהשמיטה אותו מקצת שהודה בו נמצא שאינו אלא כופר בכל ואף השבועה שבאה מחמת אותו מקצת של הודאה נשמטה שכיון שהממון נשמט אף הדבור של שבועה שבא מכחו נשמט:

גמ' אלא בטענת שמא. שטוענו שמא עכבת משלי:

מ"ש הני. שהטילו עליהם שבועה בטענות שמא:

משום דמורו היתרא. לעצמן לפי שטרחו בנכסים:

והוא שיש ביניהם כפירת טענה שתי כסף כרב. פרש"י ז"ל שזה טוענו שמא עכבת משלי שתי כסף ופרוטה וזה מודה לו בפרוטה דקרובה היא לשבועה דאורייתא אלא שטענת שמא היא והיינו כרב דאמר בפרק שבועת הדיינין דכפירת טענה שתי כסף לבד פרוטה של הודאה אבל ה"ר יוסף הלוי כתב דבשבועת השותפין לא בעינן הודאה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות שלוחין ושותפין:

לא משבעינן ליה בגזרה. דחומר שבועת המשנה:

אלא היו מחרימין ליה חרם סתם. הגאונים ז"ל תקנוה:

מהו לגלגל שבועת אריסין שותפין שחלקו ע"י שבועה דרבנן כגון שבועת היסת או של נשבעין ונוטלין דתקנתא דרבנן היא:

לכל מגלגלין. על כל שבועה דרבנן מגלגלין חוץ מעל ידי שבועת שכיר שאין מגלגלין עליה שבועה אחרת לפי שהיא עצמה אינה מן הדין אלא להפיס דעתו של בעה"ב כדאמרינן בריש פירקין:

לכל אין מקילין. אלא מגלגלין והיא היא:

לפתוח. אם לא טען התובע שיגלגלו עליו יפתחו לו בית דין גלגול למ"ד מגלגלין [ולמ"ד] אין מקילין אם טענו גלגול אין מקילין עליו אלא מגלגלין ואם לא טענו אנו אין לנו לפתוח לו כך פרש"י ז"ל ולא נ"ל שיהא דעת הרי"ף כן דאם איתא לא ה"ל למכתבא לדרב חסדא דכיון דפליג בהדיה רב הונא רביה לא קי"ל כוותיה ולפיכך נ"ל דאיהו סבר דלא פליגי וכל חד וחד מילתיה קאמר רב הונא אשמועינן שאין מגלגלין על השכיר מפני שחסו חכמים עליו ורב חסדא אשמועינן קולא אחריתי שפותחין לו השבע וטול ואע"ג דלישנא דמאי בינייהו לא א"ש כך מצאתיה לרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהל' שכירות שכתב שכיר

שבא לישבע אין מחמירין עליו ואין מגלגלין עליו [שבועה] אלא נשבע שלא נטל ויטול ולכל הנשבעין אין מקילין חוץ מן השכיר שמקילין עליו ופותחין לו תחלה אל תצער עצמך השבע וטול:

דף לג.

מנין לגלגול שבועה מן התורה. הרי"ף ז"ל אע"פ שכתבה בפ"ק דקידושין חזר וכתבה כאן ולפיכך אע"פ שפירשתיה שם אחזור ואפרשנה כמו שכתבתי שם:

אמן אמן. יתירא למדרש ביה גלגול כדמסיק ואזיל:

אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה. ולא אפשר לאוקמה אלא בשבועה בגלגול:

כנוסה. שייך לגבי יבמה:

שומרת יבם. ממתנת ומצפה ליבם כמו שמר את הדבר:

אילימא וכו'. דקנא לה אל תסתרי עם פלוני ומשקה לה כשהיא ארוסה ומילי מילי קתני ולא שתשבע על כולן כאחד אלא ה"ק בין כשהיא ארוסה בין כשהיא נשואה יכול להשביעה ולהשקותה:

לא שותות אם נסתרו דבעינן תחת אישך. ולא טטלות כתובה שהיא גרמה לעצמה לאסור עליו:

וקא משקה לה כשהיא נשואה. על סתירת אירוסין:

ונקה האיש. שלא בא עליה לאחר שנסתרה שנאסרה עליו בסתירה זו:

אלא לאו ש"מ ע"י גלגול. שלא קנא לה כשהיא ארוסה אלא כשהיא נשואה ונסתרה ומגלגל עליה שבועה על אירוסיה ואע"פ שלא היו ראויין לשבועה בפני עצמן:

ק"ו ומה סוטה שלא נתנה ליתבע בעד אחד. כדאמרינן התם דצריך שני עדים. שנסתרה דילפינן דבר דבר מממון:

ממון שניתן ליתבע. להשביע בעד אחד. אם טענו מנה וכפר בכולו ועד אחד מעיד שהוא חייב לו נשבע שנאמר לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל חטאת ולכל עון הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה:

אינו דין שמגלגלין. שבועה להשביע בגלגול:

אשכחן ודאי. שמגלגלין טענת ודאי בדבר (האסור) שאין חייבין עליו שבועה כגון קרקעות או שלא הודה במקצת שמגלגלין אותו אם נתחייב לו שבועה ממקום אחר:

ספק מנא לן. טענת שמא כגון שבועת השותפין והאריסין שחלקו דתנן הכא בפירקין חלקו השותפין והאריסין אינו יכול להשביען נתגלגלה שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא ספק נמי מגלגלין מנ"ל אי מק"ו לא דמי דסוטה כל שבועתה ספק

וגלגולה ספק אבל ממון עיקר שבועתו אינו אלא בטענת ברי דכתיב כי יתן איש ושבועת השותפים תקנתא דרבנן הוא משום דמורו התירא וכיון דעיקר שבועת ממון אינה אלא בטענת ברי נימא נמי דגלגול דידה דוקא בטענת ברי אבל לא בטענת שמא ופשטינן לה תניא דר"ש אומר נאמרה שבועה בפנים. דהיינו שבועה דסוטה שמשביעין אותה בעזרה. ואיכא למידק אמאי איצטריכא להאי דהא אשכחן שבועה בממון שבאה על הספק דהיינו שבועת השומרים הלכך שפיר איכא למיגמר מסוטה וכ"ת התם נמי ברי הוא שהרי יודע בודאי שהפקיד אצלו ליתא דהא אין חיובא של שומר חל עד שעת אונסין כדאמרינן בפרק הגוזל (דף קיב.) ובפ' אלו נערות (דף לד:) ס"ד אמינא הואיל ואמר רב פפא משעת משיכה איחייב במזונותיה בשעת משיכה איחייב באונסיה קמ"ל אלמא עיקר חיובו של שומרים ספק הוא י"ל אה"נ ודאמרינן ספק מנלן לאו בשומרים קאמר דכיון דעיקרא ספק גלגולא נמי ספק כסוטה אלא ה"ק בהנך שבועות דאין עיקרן בא אלא בברי כגון מודה מקצח ועד א' לדברי [לעיל סי' אלף קנ] מי שסובר כן מנ"ל דמגלגלין בשמא והא איכא למימר דכיון דעיקרא אינה [אלא] בברי לא יהא גלגולה חמור ממנה ומהדרינן תנא דבי ר"ש בן יוחאי נאמרה שבועה בפנים ונאמרה שבועה בחוץ ולאו ג"ש [היא] שא"כ לא היינו צריכים לק"ו אלא במה מצינו גמרינן ואע"ג דממונא מאיסורא לא ילפינן הכא כיון דעיקר גלגול אתי בק"ו שפיר מצינן למילף ושמעינן משמעתא דכולהו שבועות מגלגלין ברי על ברי וברי על שמא ושמא על ברי ואפילו שמא על שמא דהא סוטה שמא על שמא היא ומגלגלין ואע"פ שיש חולקין ואומרים דשמא על שמא אין מגלגלין וסוטה שאני דכברי דמי שרגלים לדבר שהרי קנא לה ונסתרה אינו מחוור שאף על פי כן שמא הוא ומשום האי טעמא פרכינן אשכחן ברי שמא מנא לן ועוד שא"כ מצינו שמא על ברי ברי על שמא מנלן וכ"ת אין מגלגלין והא אמרי' בפרק השואל (דף צח:) לישתבע לי מיהת דכדרכה מתה ומיגו דאישתבע דכדרכה מתה אישתבע נמי דשכורה מתה ועוד דאמרי' בפ' המפקיד (דף לד:) גבי הא דתנן סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור ואם איתא לדרב הונא כלומר דאמר דמשביעין אותו שבועה שאינה ברשותו מיגו דאישתבע שאינה ברשותו לישתבע כמה היתה שוה אלמא מגלגלין ברי על שמא ועוד דבעיין דאיבעיא לן הכא בפירקין מהו לגלגל בדרבנן פשטינן לה מדתניא בגמרא לוה הימנו ערב שביעית ובמוצאי שביעית נעשה לו שותף או אריס אין מגלגלין טעמא דלוה ממט ערב שביעית דאתי שביעית ואפקעתיה לשבועה הא שאר שני שבוע מגלגלין [אלמא מגלגלין] על שבועת השותפים שהיא שמא ולמדנו שמגלגלין ברי על שמא ואי ס"ד סוטה מפני שנסתרה כבריא דמיא מנ"ל שמגלגלין על שמא [כלום] אלא ש"מ

שמא היא וכיון שכן למדנו שמגלגלין שמא על שמא דומיא דסוטה וכן כתב הרי"ף ז"ל בחשובה שמגלגלין שמא על שמא כגון שבועת השותפין שחלקו על שבועת השותפין אחרת שנפלה לו לאחר מכאן וה"נ מוכח בפרק השואל (דף צח:) גבי מתני' דשכורה מתה והלה אומר איני יודע פטור דאמרינן מגו דמשתבע דכדרכה מתה משתבע נמי דשכורה מתה והיינו משום דסוטה שמא על שמא הוא וכדכתיבנא:

דף לג:

עד היכן כחה של גלגול שבועה. לגלגל עליו דבר שאין נשבעין עליו:

דא"ל עבדי אתה. אפילו זו מגלגלין עליו אם יתחייב לו שבועה ממקום אחר:

ההוא שמותי משמתינן ליה דתניא הקורא לחברו עבד כנעני יהא בנדוי. ב"ד היו מנדין אותו לפי שזלזל בישראל כ"כ אף הם יזלזלו אותו ומכאן למד ר"ת ז"ל דמאי דאמרינן בפ' כל היד (דף יג:) המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי דלאו למימרא שיהא מנודה מאליו בנדוי של רבותינו אלא שראוי לנדותו דהא ה"נ אמרינן הקורא לחבירו עבד כנעני יהא בנדוי ומוכחא מלתא שאינו בנדוי מאליו מדאמרינן ההוא שמותי משמתינן ליה אלמא האי לישנא הכי משמע:

ממזר סופג את הארבעים. קנסא מכת מרדות וניחא ליה מנדוי ואחרים פירשו יהא בנדוי מדה כנגד מדה דאיהו מוקי לה בארור כנען מוקמינן ליה אנן בארור דאמרינן בשבועת העדות ארור בו נדוי בו קללה:

ממזר סופג את הארבעים. דאיהו מוקי ליה בלא יבא ממזר ואם יבא על בת ישראל מיחייב מלקות הלכך אנן נמי מלקינן ליה:

רשע יורד עמו עד לחייו. כלומר לזו אין ב"ד נזקקין לו אבל הוא מותר לשנאתו ולמעט פרנסתו ולירד באומנותו:

דא"ל השבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי ובגמ' מסכת קדושין (דף כח.) פרכינן עליה האי טענתא מעליתא היא ובלא גלגול נמי אי הוה מודה מקצת או היה לו עד אחד היה חייב בשבועה דטענת מטלטלין היא שתובעו פעולתו או גרעונו ומאי רבותא דהאי משאר גלגול שבועה ומפרקינן רבא לטעמיה דאמר רבא עבד עברי גופו קנוי כלומר קנין הגוף יש לו עליו שמחמתו הוא מותר בשפחה כנענית ואינה טענת מטלטלין ולאו למימרא דלא שייכא שבועה בגוף אדם דהא עבד נשבעין עליו אי לאו משום דאתקש לקרקע כדאמרי' [במכילתין דף יב:] יצאו עבדים דאיתקשו לקרקעות אלא הכא היינו טעמא משום דלא שייכא שבועה אלא בתובעו ממון דשבועה דקרא בתביעת ממון היא

ולא בתובעו גופו אבל עבד כנעני אין השבועה בעבד אלא לזה התופס בו וממונא קא תבע מיניה ופרכינן עלה התם בגמרא א"ה היינו קרקע ולאו למימרא דעבד עברי הוי כקרקע דהא לא איתקש לקרקע אלא עבד כנעני אלא ה"ק מאי קמ"ל רב יהודה הא ודאי פשיטא דכיון דעל קרקע נשבעין בגלגול כדתנן התם זוקקין וכו' ואע"ג דלא שייך בה שבועה כלל הוא הדין בהאי דהיכי תיסק אדעתין למגרע מיניה ופרקינן מהו דתימא קרקע הוא דעבידי אינשי דמזבני בצינעא אבל האי אם איתא דזבין קלא אית ליה קמ"ל: **ירושלמי חד בר נש הא טריפן לך**. מצאתי לאחד מתלמידי הרשב"א ז"ל שהוא כתב דמאי דקאמרינן הא טריפין לך הרי הוא כטריפין לך קאמר שאתנם לך או בעינן לשלומי לך דאי לא הא קי"ל הילך פטור ומיהו לאו למימרא דלאחר שטוענו דבר אחד והודה בו ואחר כך טוענו עוד וכפר בו שנגלגל בכי הא דהא אמרי' בפירקין דלעיל טענו חטים [וקדם] והודה לו בשעורים אם כמערים חייב ואם [שלא] במתכוין פטור לומר דאין זה מודה מקצת כיון שזו כתביעה אחרת וכיון שכן אף לגבי גלגול אין מגלגלין עליו ג"כ דלא עדיף גלגול מעיקר הטענה ואין ביניהם אלא שמודה מקצת בטוען הכל בברי וגלגול אפי' על המקצת שאינו טוען ברי אלא הכא מיירי בשטוענו כבר אותן תרין דינרין בברי וג"כ מילת פלן ופלן בשמא א"נ בשקדם והודה כמערים ע"כ ותמיהני אם הרב ז"ל כתב כן שאין הנדון דומה לראיה כלל דבעקר שבועה כל שקדם והודה בשעורים שלא כמערים אין כאן מודה מקצת ולא חלה שבועה כלל אבל כל שחלה השבועה נתחייב מיד על כל מה שירצה לגלגל עליו:

הדרן עלך כל הנשבעין

נושא שכר. שומר בשכר:

נשבע על הכל. שלא פשע:

משלם את הכל. כל הנך דמתני' שבורה ושבויה ומתה וגניבה ואבדה אבל מתה מחמת מלאכה פטור דלאו לאוקמה בכילתא שאילה:

נושא שכר והשוכר. כולהו מקראי ילפינן בהשואל במציעא (דף צד:) משנה זו כבר שנויה בהשוכר את הפועלים (דף צג.) כל כה"ג והאי דהדר ותניא הכא משום דבעי למיתני חיובי ופטורי דקרבן שבועה דידהו כדתני תנא דמתני' ואזיל תנא ברישא חיובי ופטורי בממון דידהו לפי שקרבן שבועה בחיובו ופטורו תלוי בכך שאם נשבע על דבר שהיה חייב עליו אם הודה ובשבועתו פטר עצמו מלשלם נמצא שכפר ממון וחייב קרבן שבועת הפקדון וחומש ואשם ואם נשבע לשקר על חנם כגון שאילו הודה לא היה משלם נמצא שאין כאן כפירת ממון וכולהו גווני מתני' בפירקין ובתר הכי תני זה הכלל כל

המשנה מחובה לחובה ומפטור לפטור מפטור לחובה פטור מחובה לפטור חייב ובהאי פטור דתנן איפליגו אמוראי בגמ' דרב אמר פטור משבועת השומרים כלומר משבועת הפקדון וחייב משום שבועת בטוי כלומר קרבן עולה ויורד אם שגג בקרבן כדין שבועת בטוי לשעבר באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו וכדאיתא בפ' שבועות שתים בתרא (דף כו:) ושמואל אמר דאף פטורין משבועת בטוי וטעמיה מפרש בגמ':

הדרן עלך ארבעה שומרים וסליקא לה מסכת שבועות